Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

CHR. SØNDERGAARD

I TYSKE LÆNKER

Kynikeren Scavenius

Kong Christian „fornærmet" "Hitler

Jødeforfølgelsen og Flugten over Øresund

Vedersø fortæller om Kaj Munk

Buchenwald og Neuengamme

Blod, Had og Terror

I TYSKE LÆNKER

CHR. SØNDERGAARD

I TYSKE LÆNKER

BILLEDER FRA DANMARK
UNDER BESÆTTELSEN

KØBENHAVN
POVL BRANNERS FORLAG
MCMXLV

COPYRIGHT 1945
BY
CHR. SØNDERGAARD

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

FORORD

Som Journalist, og især som Rigsdagsjournalist, havde jeg under den tyske Besættelse af Danmark Lejlighed til at følge mange af de afgørende Begivenheder paa nært Hold. Jeg har følt Trang til i populær Form at trække nogle Linjer op og give nogle Billeder fra disse bevægede Aar i Danmarks Historie. Jeg takker de mange, der gennem Udtalelser til Bogen eller paa anden Maade har været mig behjælpelig.

Forf.

OPTAKTEN TIL DEN 9. APRIL

Dr. Munch, Stauning og Alsing Andersen.

Denne Gang er der mindre Sandsynlighed for, at Danmark inddrages i Krigen, end under forrige Verdenskrig!

Denne Udtalelse, som citeres efter Hukommelsen, blev af daværende Udenrigsminister P. Munch fremsat ved et — og i varierende Former ved flere Pressemøder i Udenrigsministeriet i Tiden mellem den 1. September 1939 og den 9. April 1940.

Som Regel mindst en Gang om Maaneden indbød Dr. Munch Repræsentanter fra Pressen til en Sammenkomst i Udenrigsministeriet. Saa snart vi i en af Ministeriets Sale havde taget Plads om to lange Borde, der var stillet sammen, blev der serveret Te og Kaffe og Cigarer. »Til Te hos Munch«, kaldte vi populært disse Eftermiddags-Møder.

Dr. Munch, der sad midt for den ene af Bordets Langsider omgivet af en Del udenrigsministerielle Embedsmænd, drak hurtigt sin Te, hvorefter han bøjede sig frem og saa, om vi alle var forsynede. Naar dette var Tilfældet, sagde han:

— Nu kan jeg vist godt begynde...

Uden Benyttelse af Manuskript gav han saa en Oversigt over aktuelle udenrigsministerielle Anliggender. Det var en delvis fortrolig Orientering. Vi kunde dog gengive en Række Ting i Pressen, men det maatte ikke være et egentligt Referat, idet vi ikke maatte nævne, hvor vi havde Oplysningerne fra. Efter Verdenskrigens Udbrud blev der efterhaanden adskilligt, som vi ikke kunde bringe offentligt frem.

Naar Dr. Munch havde afsluttet sin Omtale af nye Handelsaftaler, eller hvad andet der var fremme i Øjeblikket, kunde vi

stille Spørgsmaal, og det var ofte den mest levende og interessante Del af Mødet. Det kan ikke siges, at vi altid var lige skaansomme overfor vor Vært. Naturligvis var de fleste Spørgsmaal af ren saglig Natur, men der blev ogsaa stillet Forespørgsler, der var tænkt som Fælder for Dr. Munch, eller som indeholdt mere eller mindre utilslørede Angreb paa ham og hans Politik.

Han besvarede roligt alle Spørgsmaal. Medens han talte, havde man Indtrykket af, at han gav positive Svar paa ethvert Spørgsmaal, men senere opdagede man, at han kun havde belyst Problemerne uden at fremsætte bindende Udtalelser. Hans Tale var aaleglat.

At »fange« Dr. Munch i en politisk Diskussion var næsten umuligt. Noget andet er, at man kunde angribe ham, naar han selv ønskede at fremkomme med sin Mening om bestemte Ting. Ved det omtalte Pressemøde blev der udtalt Tvivl om Rigtigheden af hans Teori om, at Danmark næppe befandt sig i Farezonen under denne Krig. Dr. Munch søgte saa at motivere sin Teori. Jeg husker ikke i Enkeltheder, hvad denne Motivering gik ud paa, og det har heller ikke større Interesse, da den jo hurtigt blev afkræftet af Kendsgerningerne. Det, der gør Udtalelsen interessant, er, at den var Grundakkorden i dansk Forsvarspolitik i Tiden op til den 9. April. Naar Danmark ikke var i Fare for at blive angrebet, mente Dr. Munch, at Landet heller ikke skulde give Udtryk for nogen Frygt gennem Indkaldelse af Soldater. Jeg erindrer ikke, om det var i denne Sammenhæng, at Dr. Munch brugte den Vending, at Tilkendegivelse af Frygt kan virke dragende paa Faren, men i hvert Fald var det en saadan Anskuelse, der blev givet som Undskyldning for, at man undlod at foretage Indkaldelser. Man mente i Regeringen, at større Indkaldelser kunde give Tyskland et Paaskud til at angribe Landet.

Selvom Dr. Munch hverken var Stats- eller Forsvarsminister, kan man sikkert vanskeligt fremhæve ham for stærkt i Forbindelse med Landets Forsvars-Politik. I de fleste Forhold var Statsminister Th. Stauning en yderst selvstændig politisk Personlighed. Der kan sikkert ikke nævnes mange Politikere, som øvede nogen afgørende Indflydelse paa ham i hans senere Aar. Han var Dus med adskillige, men der stod Respekt om ham. Det gjaldt ogsaa hans nærmeste

Venner blandt Ministrene. Historien om Staunings Lommebog med Navne paa kommende Ministeremner er karakteristisk. Fandt han, at en Minister ikke længere løste sin Opgave tilfredsstillende, skiftede han ham ud, uanset hvilken personlig Forbindelse, han havde med den paagældende. Det maatte blandt andet Steincke og Friis-Skotte erkende.

Der var dog een Minister, som Stauning var under Paavirkning af, og det var P. Munch. Af Natur var den blodrige Stauning med den friske Appetit paa Livet en Modsætning til den asketiske Dr. Munch. Men der bestod et gammelt Tillidsforhold mellem dem. I Samarbejdet mellem dem var Stauning naturligvis den, der rent politisk stod stærkest, men det er et Spørgsmaal, om Stauning ikke rent personligt følte sig som den underlegne, naar Talen drejede sig om udenrigspolitiske Anliggender. Her kunde Stauning »plumpe i«, naar han ikke havde Munch ved sin Side. Man behøver kun at tænke paa Staunings uforbeholdne Udtalelser i Lund om Danmark, som ikke skulde være Nordens Lænkehund.

Maaske kan man tale om en vis Vekselvirkning mellem Stauning og Munch, men jeg vil tro, at Munchs Indvirkning paa Staunings Meningsdannelse var langt større end omvendt. Vil man anskueliggøre denne Paavirkning, kan man sige, at Stauning var en 80 Procents selvstændig Statsminister. De manglende 20 Procent udgjorde Dr. Munch!

Og Dr. Munchs 20 Procent faldt udelukkende paa det udenrigs- og militærpolitiske.

Hertil kom, at Stauning ikke modtog Tilskyndelser fra en Forsvarsminister, som tilnærmelsesvis var i samme Vægtklasse som Dr. Munch. Alsing Andersen er baade en smuk og begavet Mand. Det har været sagt paa Rigsdagen, at han er en »Dukse-Type«, og der er vist noget rigtigt i den Karakteristik. Engang blev han endda nævnt som »Kronprins« til Statsministerposten, men i Staunings sidste Aar var der dog næppe nogen, der regnede med Alsing Andersen som Staunings Efterfølger. Skal en Minister gøre sig Haab om at sætte sit selvstændige Præg paa det Regeringsomraade, han er ansvarlig for, er det imidlertid ikke tilstrækkeligt, at han har et tiltalende Udseende og kan lære en Lektie pænt og ordentligt. Klemt

inde mellem to Politikere som Dr. Munch og Stauning var det udelukket, at Alsing Andersen kunde gøre sig gældende i nogen særlig Grad.

Vurderer man Alsing Andersen bl. a. paa Grundlag af Udtalelser i privat Samtaleform, finder man det sandsynligt, at han følte sig i Kontakt med den Vækst i Arbejdernes nationale Følelse, som allerede i Tiden før Verdenskrigen gav sig Udslag i en stigende Interesse for Landets militære Forsvar. I Almindelighed havde ogsaa Stauning et aabent Blik for, hvad der rørte sig i Folket, men maaske mente han ikke, at Arbejdernes Forsvars-Interesse var særlig rodfæstet og navnlig ikke blandt de noget ældre af dem.

Det var disse tre Ministre, som i forreste Række raadede for Danmarks Skæbne i April 1940.

»*Der forestaar en Agression mod Danmark* —«

Den 4. April modtog Udenrigsminister, Dr. Munch fra Danmarks daværende Gesandt i Berlin, Kammerherre Herluf Zahle, en højst alarmerende Indberetning, der var sendt med særlig Kurér, nemlig Legationssekretær Schön, som tog til København med Flyvemaskine den nævnte Dags Eftermiddag.

Indberetningen gaar ud paa, at den svenske Marineattaché Kl. 13 samme Dag havde indfundet sig hos Gesandtskabets Marineattaché og meddelt følgende, som han havde fra absolut paalidelig Kilde indenfor Oberkommando der Wehrmacht:

1. Der forestaar en »Agression« mod Danmark, som skal finde Sted i næste Uge.

2. Samtidig, eller muligvis lidt senere, forberedes et Indbrud i Holland, muligvis ogsaa Belgien.

3. Det er sandsynligt, at Operationerne dernæst fortsættes mod Sydnorge.

4. Der er intet erfaret om eventuelle Hensigter mod Sverige.

5. Troppe- og Tonnagekoncentrationer (ialt ca. 155.000 Tons) ved Swinemünde bekræfter sig og skal delvis være indladet, men ikke afgaaet.

Videre meddeles i Indberetningen bl. a., at umiddelbart efter den svenske Marineattachés Besøg indfandt den hollandske Militærattaché sig hos den danske Marineattaché og gav ganske ligelydende Meddelelse. Han meddelte, at Oplysningerne stammede fra samme meget paalidelige Kilder indenfor tyske Officerskredse, som tidligere havde advaret Holland, og som var utilfreds med det nuværende System. Paa Forespørgsel tilføjede han, at selv om han ikke kunde udtale sig om, hvorvidt disse Planer virkelig vilde blive udført, var han overbevist om Oplysningernes Paalidelighed, hvad Planernes Udarbejdelse angik. Han spurgte, om Danmark mobiliserede...

Lidt senere i Indberetningen siger Hr. Zahle:

— Jeg er i Tvivl om, hvorvidt jeg mundtlig til Udenrigsministeren [den tyske] eller Statssekretæren skal nævne disse Meddelelser, forsaavidt angaar deres faktiske Indhold — naturligvis uden Kildeangivelse. Maaske vil sidstnævnte paa Grund af personlige Forhold til mig have vanskeligt ved undvigende Svar. Eventuel Instruktion udbedes.

I en Efterskrift oplyser Kammerherre Zahle yderligere:

— Efter at ovenstaaende er skrevet, erfarer jeg, at norsk Gesandtskab har lignende Meddelelser. Norsk Kilde angives at være neutral Civilperson... De norske Meddelelser gaar ud paa snarligt Angreb paa Holland for at skaffe Basis for Angreb paa den franske Nordfront. Hvad Danmark angaar, skulde Maalet være at skaffe Støttepunkter for Undervandsbaade og Luftbaser paa Jyllands Vestkyst.

Hvis det var Regeringens Hensigt, at den danske Hær og Flaade skulde udføre Kamphandlinger af større Betydning under det Angreb, som i Følge Gesandtens Indberetning maatte formodes at være nært forestaaende, var der selvsagt omgaaende givet Mobiliseringsordre.

Man foretog sig imidlertid intet. Jeg har engang spurgt Generalløjtnant Prior, hvornaar han blev gjort bekendt med Gesandtens Indberetning.

— Lørdag den 6. April i et Møde hos Forsvarsministeren, sva-

rede Generalløjtnanten. — Og Ministeren gengav den med sit eget Ordvalg og kun i Uddrag.

Regeringen lod altsaa det meste af et Par Døgn gaa, inden den underrettede Generalen om, at Kammerherre Zahle regnede med, at der forestod et tysk Angreb paa Danmark i Løbet af faa Dage!

Ved det paagældende Møde hos Forsvarsministeren, som fandt Sted Lørdag Formiddag Kl. 11,30, meddelte Generalstabschef Gørtz, at man havde Meldinger om 11—12 tyske Divisioner i tyske Østersøhavne og et betydeligt Transportmateriel, særlig ved Stettin.

Alsing Andersen oplyste, at Regeringen vilde sende fhv. Udenrigsminister Scavenius til Tyskland for at søge Underretning om Situationen.

Viceadmiral Rechnitzer havde den Opfattelse, at Angreb paa Danmark vat ganske uden Formaal, men at der muligvis var tyske Planer om at besætte Læsø.

Generalløjtnant Prior foreslog, at Regeringen søgte at forudse forskellige Eventualiteter, f. Eks. ultimative Krav, og gøre sig klart, hvorledes man vilde stille sig overfor dem, saa man kunde være mere forberedt.

Alsing Andersen udtalte, og heri støttedes han af Rechnitzer, at det var bedre at vente, til Kravene forelaa.

Prior stillede Forslag om, at man indkaldte Aargangene 1930—35.

Gørtz oplyste, at det vilde tage 6 Dage at gennemføre en fuldstændig Mobilisering og ikke mindre end et Par Dage at formere fuld Sikringsstyrke. (Mobilisering omfatter i Danmark 16 Aargange.)

Alsing Andersen mente ligesom Rechnitzer, at en Indkaldelse kunde vække Uro, men han lovede at overveje Sagen.

Det fremgaar med al Tydelighed af Mødet hos Forsvarsministeren, at Dr. Munchs Synspunkter beherskede Regeringens Holdning. Der skulde ikke foretages Indkaldelser »for ikke at vække Uro«. Det eneste, man vilde foretage sig, var at sende Scavenius til Berlin.

Da den danske Regering altsaa allerede paa dette Tidspunkt reelt havde besluttet, at der ikke skulde foretages Indkaldelser, knytter der sig mindre Interesse til Kammerherre Zahles senere Indberetninger. Forholdet vilde have været lidt anderledes, hvis Regeringen straks havde bestemt at mobilisere, men derefter opgav det under Indtrykket af Gesandtens senere Indberetninger, som havde en afsvækket Karakter.

Det hedder i en Indberetning, der sendtes fra Berlin Lørdag Eftermiddag, at Gesandten »i Øjeblikket ikke anser efter Ordre foretagen Henvendelse af mig til den tyske Regering med Hensyn til paa Østersøkysten foretagne Foranstaltninger som opportun.

Af følgende Grunde:

1. Sandsynligheden for et klart Svar er ringe.

2. Fremsættelsen af en Forespørgsel gør et — eventuelt ubehageligt — Svar lettere, og endelig

3. kan jeg som Underskriver af Ikke-Angrebspagten — med Fare for at blive haanet af et almindeligt Publikum — ikke bringes til ganske at se bort fra denne og dens Protokol, der dog indtil videre paa et bestemt Omraade har vist nogen Effektivitet. At vise en manglende Tillid til internationale Aftaler svækker disses Kraft.«

Senere i Indberetningen siges:

— Jeg ser ikke, at dansk Land og Landterritorium — under den i Øjeblikket værende militærpolitiske Situation — kan have anden Betydning end som Støttepunkter for Flyvere og Undervandsbaade aktivt som nærmere Udfaldsbasis, passivt som Havne- og Ankerpladser for maritime Stridskræfter, der er bestemt til at sikre Søfærdselslinierne fra Lindesnes til Helgolandsbugten eller til Spærringer af Skagerak. Dansk Territoriums Anvendelse hertil er ikke synderlig lovende under Hensyn til manglende egnede Havne og — i alt Fald i Øjeblikket — Flyvepladser.

Hr. Ministeren vil i mit ærbødige Nr. XXII have lagt Mærke til Meddelelsen om Sammendragningen i tyske Østersøhavne af betydelig Tonnage egnet til Indskibning af Militær o. s. v. Det forekommer mig, at Anvendelse af Tonnage ikke er nødvendig af Hensyn til en eventuel »Agression« mod Danmark, hvor Landforbin-

delsen frembyder en nem og ikke hindret Adgang i alt Fald til den Del af Landet, som under den nu foreliggende Situation synes naturligst at kunne komme i Betragtning...

I Gaar fandt der en 1. Opførelse Sted af en Film om det tyske Flyververæsens Indsats i Krigen mod Polen. Den viste, hvorledes dette store Land med en *Fredsstyrke* paa 30 Divisioner i Løbet af 18 Dage forvandledes til Kvadratmile af rygende Ruiner. Hr. Göring, der havde indbudt til denne Forestilling, vistes til sidst paa den hvide Dug med Udtalelser om Englands sikre Ødelæggelse. Det sidste Billede var et Englandskort, der blev større og større og til sidst knustes af en Bombeeksplosion...

I en Efterskrift til Brevet nævner Kammerherre Zahle bl. a.:

— Som ret usikkert Rygte har jeg hørt, der i Holsten skulde befinde sig 4 Divisioner af Linien.

Jeg har hørt sige, at den tyske Generalstab ikke særlig gerne ser en Udvidelse af Fronterne under Hensyn til den ønskelige Koncentration paa Vestfronten...

Hærstyrken reduceredes fra 36.000 til 16.000 Mand.

— I Morgen tidlig staar de tyske Tropper i Sønderjylland!

Dette Udbrud kom jeg uvilkaarligt med, da det Mandag Formiddag den 8. April rygtedes paa Christiansborg, at op imod 100 tyske Flaadeenheder gik op gennem Store Bælt ledsaget af et stort Antal Flyvemaskiner.

Naar jeg nævner dette Udraab, skyldes det kun, at det sikkert kan staa som den menige Mands Bedømmelse af Situationen i Modsætning til den noget indviklede og taagede Teori om et Ultimatum om Støttepunkter i Jylland, som Dr. Munch fremførte overfor Regeringen. Man regnede med, at den tyske Eskadre, som bestod af »Gneisenau«, »Deutschland« og »Emden«, ca. 70 Trawlere og andre Fartøjer, var paa Vej til Norge, og derfor syntes jeg, at det var umiddelbart indlysende, at Danmark som mellemliggende Land ikke kunde undgaa en Besættelse.

Den næste Tanke, der meldte sig, var, hvilke Beslutninger Re-

geringen vilde træffe. Den 1. September 1939 indkaldte Krigsministeriet ca. 30.000 Mand, saaledes at vi med Foraarsrekrutterne havde godt 36.000 Mand inde. (Til Sammenligning kan nævnes, at den i 1914—18 indkaldte Sikringsstyrke varierede fra ca. 55.000 August 1914 til ca. 28.000 November 1918.) Men siden havde vi blottet os ganske utroligt. I Midten af September blev hjemsendt næsten Halvdelen af Mandskabet (med Uniform, men uden Vaaben), og i November blev der givet Ordre til at hjemsende yderligere 2 Aargange, den ene midt i December og den anden i Slutningen af Januar 1940.

Herefter havde vi kun et brugeligt Hold tilbage paa ca. 6000 Mand, idet de Rekrutter, som mødte i Oktober 1939, tidligst kunde være færdig til at indgaa i Styrken henimod Slutningen af Marts Maaned.

Den 19. Januar, altsaa paa et Tidspunkt, hvor vort indeværende, aktive Mandskab var ved at blive reduceret til en helt ubetydelig Styrke, vedtog Folketinget en meget højtidelig Beslutning om, at »de Midler, der raades over, om fornødent skal anvendes for at hævde og værne Rigets Fred og Uafhængighed«.

Der er heller ikke rigtig Samklang mellem Folketingets Erklæring og Statsminister Staunings Nytaars-Radiotale 1. Januar 1940, hvor han kom ind paa, at Danmarks Beliggenhed i Forbindelse med Folkets Uvilje mod Krig umuliggjorde alle Forestillinger om et effektivt Krigsberedskab, hvorimod vi var rede til at udøve den fornødne Neutralitetsvagt. En saadan Udtalelse kan vanskeligt forstaas paa anden Maade, end at Stauning ligesom Dr. Munch mente, at vor Hær og Flaade ikke skulde anvendes til større forsvarsmæssige Opgaver.

Chefen for Generalkommandoen, Generalløjtnant Prior, havde Gang paa Gang indstillet, at der blev foretaget Genindkaldelser. Saaledes fremhævede Prior i en Skrivelse af 16. Januar 1940 overfor Krigsministeriet, at han fandt den foreliggende Situation uforsvarlig, idet dansk Forsvarsevne i Øjeblikket var saa ringe, at Danmark fra tysk Side maatte ses som et militært Tomrum uden Evne til at hindre Udnyttelse af Landets Territorium fra Vestmagts Side og derfor forpligtende Tyskland i egen Interesse at staa klar til

uden Varsel selv at tage Affære paa dansk Territorium. Men skønt man havde Kendskab til, at Tyskerne øgede Styrkerne Syd for Grænsen, skete der ikke noget, hverken ved denne eller senere Lejlighed. Regeringen vilde hverken gaa med til at foretage Genindkaldelser eller til at give Generalkommandoen Bemyndigelse til at udføre Spærreanlæg ved Vejene i Sønderjylland og til at fordele Sprængladninger til forberedte Brosprængninger i Sønderjylland op til Esbjerg—Kolding.

Nu i April Maaned var Rekrut-Holdet fra Oktober netop brugeligt. Hærens samlede Styrker var:

	ca. 11 Mdrs. Uddannelse	Udd. i 6 Mdr. og mindre	Ialt	Arbejdssoldater og andre Ikke-kæmpende
Sjælland	3.300	4.250	7.550	1.200
Jylland—Fyn ...	3.300	3.700	7.000	850
Hele Landet	6.600	7.950	14.550	2.050

Saa ubetydelige Styrker kunde selvsagt ikke udrette stort mod en tysk Hær med Tanks og Bombemaskiner. Et af de Spørgsmaal, som optog os den 8. April, var, om det i det hele taget var Regeringens Hensigt, at der skulde kæmpes.

Der blev holdt Møder hele Dagen. Paa et Møde i Forsvarsministeriet Kl. 10,30 gav Gørtz bl. a. den Oplysning, at en 50—60 km lang Motorkolonne var paa Vej fra Rendsborg mod Flensborg. Prior og Gørtz foreslog Indkaldelse af den fulde Sikringsstyrke. Styrken vilde da vokse til ca. 57.000 Mand. Videre stillede de Forslag om, at Hærens Afdelinger øjeblikkelig blev sat i Alarmberedskab, og at der etableredes Flyveropklaring langs Landegrænsen. Endelig henstillede de til Søværnskommandoen, at Sikringsstyrken indkaldtes til Kystdefensionen.

Viceadmiral Rechnitzer og Chefen for Marinestaben sluttede sig hertil.

Forsvarsminister Alsing Andersen lovede at forelægge dette Forslag i et Møde hos Kongen, som skulde holdes umiddelbart efter, Kl. 11.

Alsing Andersen vendte tilbage til Forsvarsministeriet ved 12-

Tiden. Han meddelte, at det var besluttet, at man hverken skulde indkalde Sikringsstyrke eller foretage sig andet, der kunde udlægges som Udæskning. Kun skulde de 400 Mand til »Niels Juel« indkaldes.

I Løbet af Eftermiddagen indløb der Efterretning om, at den tyske Motorkolonne var standset med Teten ca. $1^1/_2$ km syd for Grænsen. Der var talt 2400 Vogne. I Flensborg forberedtes Kvarter til 9000 Mand.

Gørtz blev om Eftermiddagen kaldt til Konference hos Alsing Andersen. Ogsaa Finansministeren og Generaldirektør Korst i Finansministeriet var til Stede. I Mødet oplystes, at Finansministeriet havde givet Ordre til, at Grænsegendarmerne ikke maatte skyde i Tilfælde af en Grænseoverskridelse, men kun skulde underrette de militære Myndigheder. Denne Ordre ønskedes bekræftet fra Krigsministeriets Side.

Gørtz hævdede, at dette stred mod Overenskomsten med Krigsministeriet og den Uddannelse, som Gendarmerne havde faaet.

Alsing Andersen lovede — i Modstrid til Gørtz — Udsendelse af Ordren uden at gaa ind paa Tanken om at give Jydske Division Frihed til at skyde Tropper længere frem.

Gørtz forlangte en skriftlig Ordre fra Forsvarsministeren, idet han ikke mente mundtlig at kunne overbringe Chefen for Generalkommandoen, Generalløjtnant Prior, en Ordre, som han vidste fundamentalt vilde stride imod, hvad denne vilde anse for rigtigt.

Kl. 17 udbad Prior sig en Samtale med Forsvarsministeren. I Nærværelse af Viceadmiralen og Direktøren for Krigsministeriet stillede Prior følgende Forslag:

Bemyndigelse for Jydske Division til at forskyde Tropperne efter Behov, bl. a. Luftværnsbatterierne i Sønderjylland hen til det nærmeste Fodfolk for at beskytte dette (deres nuværende Standpladser var kendt af Tyskerne).

Styrken fra Odense til Fredericiaegnen.

Styrken i Sønderborg for Størstedelen til Aabenraaegnen.

Styrker frem mod Grænsen (ca. 1 km fra denne) til Støtte for Grænsegendarmerne.

Etablering af Luftmeldetjenesten.

Endelig indstillede Generalløjtnanten paany indtrængende, at man indkaldte Sikringsstyrken. Han tilføjede, at senere kunde det blive vanskeligere, hvilket Ministeren indrømmede.

Alsing Andersen mente, at han kunde give Generalløjtnanten et Svar efter et Møde med politiske Partiformænd Kl. 20 og et derpaa følgende Ministermøde Kl. 21.

Møderne paa Christiansborg varede temmelig længe. Vi var en Del, Rigsdagsmænd og Journalister, som opholdt os i Vandrehallen og Folketingssalen, medens vi ventede paa at høre Resultatet af Møderne. Salen og den store Hal var kun svagt oplyst. Halvmørket forstærkede den dystre Stemning. Nogle brast dog i Latter, da en Folketingsmand fortalte, at der kun skulde indkaldes 400 Mand til »Niels Juel«.

Klokken var vel knapt 22,30, da Ministermødet var forbi. Umiddelbart efter meddelte Alsing Andersen Generalløjtnant Prior, at der hverken skulde indkaldes Sikringsstyrke eller foretages Forskydninger eller Sammendragning af Tropper.

Af det Referat, vi fik af Ministermødet, forstod vi, at Dr. Munch ganske vist regnede med, at det var en afgørende Nat, vi gik ind i, men at han ansaa et Angreb paa Danmark uden forudgaaende diplomatisk Varsel for udelukket. Vi havde jo Ikke-Angrebstraktaten! Han havde fremført Teorien om et tysk Ultimatum om Støttepunkter i Jylland, f. Eks. i Frederikshavn.

Hvorvidt Dr. Munch og Regeringen ikke kunde indse, at »Støttepunkter« og Besættelse reelt maatte blive nogenlunde det samme, ved jeg ikke. Havde Tyskerne Støttepunker i Danmark, maatte de selvsagt ogsaa have Kontrol med vor Hær og Flaade. Naturligvis kunde Tyskerne ikke tolerere, at vi foretog Indkaldelser eller blot organiserede os i Stilhed for at falde dem i Ryggen, hvis England forsøgte en Invasion.

Og hvorfor skulde Tyskerne nøjes med et Par Støttepunkter, naar de vidste, at de kun behøvede at støde til Porten til Danmark for at faa den til at springe op paa vid Gab?

Lykkeligvis gik Dr. Munch's Spaadom om et Ultimatum ikke i Opfyldelse. For var det sket, frygter jeg for, at Regeringen selv havde aabnet Porten for Fjenden.

Skammen blev stor nok endda...

DEN BITRE DAG

Det tyske Opraab ved Besættelsen.

Den 9. April blev jeg vækket tidligt om Morgenen — det var vist ved 6-Tiden — af en stærk Larm af tunge Bombemaskiner. Jeg blev ikke overrasket over Synet af de store, tyske Maskiner. Dog gjorde de et dybt Indtryk paa mig. Jeg var klar over, at nu var det Øjeblik inde, hvor Danmark ikke længere var et frit Land, men under en Besættelsesmagts Aag...

Trods alt undrede det mig, at jeg ikke havde hørt Skud. Ganske vist var København næsten en aaben By, idet den kun var befæstet mod Søen. Man havde helt blottet Landets Hovedstad overfor Angreb fra Luften, idet det meste af vort Luftværnsskyts var bragt til Sønderjylland og opstillet der af Hensyn til de Neutralitetskrænkelser, som navnlig engelske Maskiner med Mellemrum gjorde sig skyldige i ved at flyve over dansk Omraade. Og det København havde af Luftværns-Materiel, bl. a. 5 moderne Batterier, kunde ikke tages i Brug, fordi man ikke havde Mandskab inde, der kunde betjene det. Men alligevel forekom det utroligt, at vi skulde have overgivet os, uden at Hovedstaden havde affyret saa meget som et Kanonskud...

De tyske Bombemaskiner fløj ret lavt over Byen med god Fart. De kredsede frem og tilbage nogle Gange, hvorefter Motorlarmen ophørte. Mange Steder styrtede Folk ned paa Gaderne for at opsamle de Opraab, som Maskinerne strøede ud over Byen.

Opraabet, som senere ogsaa blev slaaet op rundt om i Byen, havde følgende Ordlyd:

OPROP

Til Danmarks Soldater og Danmarks Folk.

Uten Grund og imot den tyske Regjerings og det tyske Folks oprigtige Ønske, om at leve i Fred og Venskab med det engelske og det franske Folk, har Englands og Frankrigs Magthavere ifjor i September erklæret Tyskland Krigen.

Deres Hensigt var og blir, efter Mulighed, at træffe Afgjørelser paa Krigsskuepladser, som ligger mere afsides og derfor er mindre farlige for Frankriget og England, i det Haab, at det ikke vilde være mulig for Tyskland at kunne optræde stærkt nok imot dem.

Af denne Grund har England blandt andet stadig krænket Danmarks og Norges Neutralitet og deres territoriale Farvand.

Det forsøkte stadig at gjøre Skandinavien til Krigsskueplads. Da en yderligere Anledning ikke synes at være givet, efter den russisk-finske Fredsslutning, har man nu officielt erklæret og truet, ikke mere at taale den tyske Handelsflaates Seilads indenfor dansk Territorialfarvand ved Nordsjøen og i de norske Farvand. Man erklærte selv at ville overta Politiopsigten der. Man har tilslut truffet alle Forberedelser for overraskende at ta Besiddelse af alle nødvendige Støttepunkter ved Norges Kyst. Aarhundredets største Krigsdriver, den allerede i den første Verdenskrig til Ulykke for hele Menneskeheden arbejdende Churchill, uttalte det aapent, at han ikke var villig til at la sig holde tilbake af »legale Afgjørelser eller nøitrale Rettigheder som staar paa Papirlapper«.

Han har forberedt Slaget mot den danske og den norske Kyst. For nogen Dage siden er han blit udnævnt til foransvarlig Chef for hele den britiske Krigsføring.

Den tyske Regjering har til nu overvaaket denne Mands Forholdsregler, men den kan ikke taale, at en ny Krigsskueplads nu blir skaffet efter de engelsk-franske Krigsdriveres Ønsker.

Den danske og den norske Regjering har siden Maaneder hat Beskjed om disse Forsøk.

Likeledes er deres Holdning ingen Hemmelighed for den tyske Regjering. De er hverken villige til eller istand til at kunne yde en virksom Modstand mod det engelske Indbrud.

Derfor har Tyskland besluttet at foregripe det engelske Angrep og med sine Magtmidler selv at overta Beskyttelsen af Danmarks og Norges Kongeriges Nøitralitet og værne den saalænge Krigen varer.

Det er ikke den tyske Regjerings Hensigt at skaffe sig et Støttepunkt i Krigen mod England, den har udelukkende det Maal at forhindre, at Skandinavien blir Slagmark for de engelske Krigsudvidelser.

Af denne Grund har stærke tyske Militærkræfter siden idag morges tat Besiddelse af de vigtigste militære Opjekter i Danmark og Norge. Over disse Forholdsregler træffes der for Tiden Overenskomster mellem den tyske Riksregjering og den kongelige danske Regjering. Disse Overenskomster skal sikre, at Kongeriget bestaar videre, at Hæren og Flaaden opretholdes, at det danske Folks Frihet agtes, og at dette Lands fremtidige Uafhængighed fuldt ud sikres.

Indtil disse Forhandlinger er afsluttet, maa det ventes at Hæren og Flaaten har Forstaaelse for dette, likeledes at Folket og alle kommunale Steder er fornuftige og har god Vilje, slik at de undlader enhver passiv eller aktiv Motstand. Den vilde være uten Nytte og bli brudt med alle Magtmidler. Alle militære og kommunale Steder anmodes derfor om straks at opta Forbindelsen med de tyske Kommandører.

Folket opfordres til at fortsætte det daglige Arbejde og til at søge Rolighed og Orden.

For Landets Sikkerhed mot engelske Overgrep sørger fra nu af den tyske Hær og Flaade.

Den tyske Kommandør.

KAUPISCH.

Aalborg Lufthavn den 9. April.

Da Klokken var lidt over syv, fik jeg gennem en Telefonopringning Orientering om, at der laa tyske Skibe ved Langelinje, og at der var landsat Tropper.

Lidt senere fik jeg en Ekspres-Samtale fra et af mine Blade i

Provinsen. Det opfordrede mig til at fremskaffe en detaljeret Skildring af de Begivenheder, som havde fundet Sted i København og Værløse-Lejren!

Naar jeg nævner denne Telefonsamtale, skyldes det, at den vel i nogen Grad er karakteristisk for Forvirringen denne historiske Morgen. Folket var brat blevet revet ud af en Menneskealders Tornerosesøvn og var naturligt nok lidt forvirret i Opvaagnings-Øjeblikket. Man var klar over, at en stor Ulykke havde ramt Landet, men det hele kom saa overraskende for de fleste, at det maatte staa for dem som en uvirkelig Drøm.

Ogsaa Dagbladene stod usikre i deres Bedømmelse af, hvad de kunde skrive. I et Pressemøde i Udenrigsministeriet Kl. 10 om Formiddagen blev Retningslinjerne for Pressen imidlertid angivet. Bortset fra officielle Beretninger og lokalt Stof af uskyldig Karakter skulde alt andet Stof censureres indtil videre.

Enkelte Blade i Provinsen drev Reportage paa lokale krigsmæssige Begivenheder. Saaledes fremkom Aalborg Stiftstidende den paagældende Dag med en Skildring af Besættelsen af Aalborg. Det er et levende Stykke Journalistik, men det giver et grelt Stemningsbillede. Man kan ikke læse Beretningen uden Ubehag. Vil man belyse Udviklingen i Forholdet mellem den tyske Besættelsesmagt og den danske Befolkning, kan den dog medtages som et særpræget Øjebliksfotografi.

I Omtalen af de tyske Maskiners Ankomst til Flyvepladsen ved Aalborg skriver Journalisten bl. a.:

— Med eet blev det helt hvidt i Luften omkring Maskinerne, akkurat som om man havde blæst til en kæmpemæssig Fandens Mælkebøtte. Som hvide Dun dryssede Faldskærmene fra de tre Maskiner, saa vidt man kunde se mellem 30 og 40. Kun et Øjeblik var de synlige i den disede Morgenluft, saa forsvandt de ned over Flyvepladsen. Ingen kunde længere være i Tvivl: Der var landsat tyske Soldater fra Maskinerne.

Flere og flere af de hurtigere, tremotorede Maskiner kom til, til Tider en hel Sky i Luften. De begyndte at strejfe ind over Husene derude, og Flyvebladene med den tyske Kommandørs Opraab regnede ned over Tagene. Enkelte af Maskinerne gik ned i

meget lav Højde, nogle strøg ned over Husene, kun faa Meter over Skorstenene...

Videre skriver Journalisten:

— Den gamle Flyveplads ved Rørdal er atter taget i Brug. I Formiddags parkerede op imod et halvt Hundrede grønne tre Motorers Junkersmaskiner paa den. De har været brugt til Troppetransporter. Da de ankom, var de fuldkommen proppet med Infanteri, der straks marcherede til Aalborg. Tre af Maskinerne havde haft Uheld med Landingen. De var kørt fast i en Pløjemark sydøst for Pladsen; en af dem havde haft for stærk Fart paa og var drejet en halv Omgang rundt, derved var Halepartiet knækket. En fjerde Maskine laa midt paa Pladsen, dens Understel var sunket sammen som Følge af en for haard Landing.

Paa Rørdalsvejen saas flere smaa Infanteri-Afdelinger. En af disse havde fundet det for besværligt at bære de svære Oppakninger og havde faaet en Vognmand til at tage Sagerne med sig. Smilende og gemytlige gik Soldaterne ved Siden af Vognen og snakkede, saa godt det lod sig gøre, med Kusken. Nogle Afdelinger blev paa Flyvepladsen og gik straks i Gang med at udbedre den, et Hegn ind mod Rørdal Boldklub blev fjernet, og en transportabel Radiostation stillet op.

Imedens gik Flyverne roligt omkring, nogle gumlende paa en Humpel Rugbrød, og snakkede med Befolkningen, der dog ikke fik Adgang til Pladsen. De høje, ranke Flyvere smilede og gentog Forsikringen om, at de var »Gute Freunde« (Gode Venner).

Chefen for Tropperne paa Rørdal Flyveplads, Major Damm, sørgede sammen med sin Næstkommanderende, Kaptajn Seffers, for, at alt gik, som det skulde, og ved 9-Tiden blev Maskinerne sendt af Sted igen. Flyverne kravlede op, og Maskingeværskytterne prøvede, om Geværerne var i Orden til at modtage et eventuelt Angreb fra engelske Flyvere.

Propellerne blev sat i Gang og frembragte en hel Storm over Pladsen. Flyvemaskinerne, der var kørt op rundt om Pladsen med Næsen ind mod Midten, kørte efter hinanden frem til Startstedet. Nogle af Flyverne skulde dog lige vinke Farvel til de hurtigt vundne Bekendte paa Landjorden og slog et Slag ind over Pladsen tæt hen

over Hovedet paa Menneskeskaren. Derefter satte de Kursen sydpaa og forsvandt.

Aalborg Stiftstidendes Medarbejder havde en Samtale med den vagthavende, Kaptajn Seffers. Saa snart han hørte, at vi kom fra en dansk Avis, spurgte han interesseret, hvilket Blad vi repræsenterede. Da vi havde legitimeret os, var han særdeles elskværdig og præsenterede sine Flyvekammerater. Paa Forespørgsel, om vi maatte fotografere, svarede han: »Med Glæde«. Kaptajnen sammenkaldte sine Flyvere og lod dem fotografere i Grupper sammen med de danske Civilister, som frit færdedes paa Pladsen. De tyske Soldater bestræbte sig paa enhver Maade paa at understrege, at de ønskede at blive betragtet som Landets Venner, og det manglede ikke paa Cigaretter til de omkringstaaende, som med Interesse paahørte Stiftstidendes Samtale med Kaptajnen:

— Vi kommer som gode Venner, sagde Kaptajn Seffers igen.

— Jovist, men for os som Danske er Dagen i Dag dybt tragisk, indvendte vi.

— Naturligvis, indrømmede Kaptajnen og tilføjede — men vi er kommet først, og vi kommer som gode Venner...

Hvis Skildringen af Aalborgensernes Holdning ikke er fortegnet, er den i hvert Fald ikke et typisk Udtryk for den danske Befolknings Indstilling den 9. April. Paa den anden Side kan det dog heller ikke siges, at Befolkningen i Almindelighed var opfyldt af fjendtligt Had. Der var flydt for lidt Blod til straks at skabe denne Indstilling hos en gæstfri Befolkning, som ikke var sig sin nationale Følelse fuldt bevidst.

Som Helhed var Befolkningens Instinkt alligevel i Orden fra det første Øjeblik. Jeg husker, at da jeg den paagældende Formiddag kørte ind til Christiansborg med Sporvogn, forbavsede det mig, at Sporvogns-Passagererne næsten ikke talte om Besættelsen. Ansigterne var alvorlige, men man talte om dagligdags Ting. Og ingen ønskede at røbe Interesse for at se efter de tyske Soldater, da vi kom ind paa Slotsholmen. Befolkningen lagde straks Grunden til en Mur af Kulde og Ligegyldighed mellem sig og Tyskerne. Man undlod at se de fremmede Soldater...

Landgangen i København.

Da jeg kom ind paa Rigsdagen, havde man allerede Kendskab til en lang Række Begivenheder. Rigsdagen er en særpræget Nyheds-Central, men den bedste, der findes i Landet. Alt løber sammen her lige fra strengt fortrolige Regerings-, Parti- og Udvalgs-Drøftelser og Nyheder fra alle Egne af Landet til Rygter og politisk Sladder. Har man de rigtige Forbindelser og Sans for Arbejdet, kan man som Journalist have et godt Levebrød ved blot at færdes i Vandrehallen og Snapstinget...

Jeg husker, at den første, jeg traf den Formiddag, var Chefredaktøren for Pressens Radioavis, Hr. Grunnet. Han fortalte, at der allerede tidligt om Morgenen havde siddet en Tysker i Radiofoniens Kontrolrum.

Den Omstændighed, at Tyskerne uhindret var gaaet i Land ved Langelinje og flere Steder i Provinsen, vakte straks berettiget Forundring. Der blev fortalt en Anekdote om, at den eneste, som havde ydet Modstand i Nyborg, var en gammel Tjenestemand, som raabte til Tyskerne, da de lagde til ved Færgelejet:

— Her maa De itte vær'! Her skal Færren ind!

De Oplysninger, som senere kom frem, forvandlede Forundringen over Flaaden til Harme.

I Følge Søværnskommandoens Beretning forefaldt der intet usædvanligt indenfor Københavns Redomraade Natten til den 9. April før ved 4-Tiden om Morgenen, da man fra Lodsdamperen observerede to Skibe, som nordfra styrede ned mod de nordlige Mineafspærringer. Det forreste Skib førte en enkelt Toplanterne og Sidelys, det agterste Skib to Toplanterner og Sidelys.

Lodsdamperen stod straks hen mod Skibene for at stoppe dem og sende Lods ombord.

Skibene styrede ind mod Kroneløbsfyrlinien. Da Lodsdamperen befandt sig ca. en Sømil fra Skibene, satte det agterste Skib Projektøren paa Lodsdamperen og afgav nogle Blink. Derefter rettedes Projektøren et Øjeblik mod Skibets eget Flag under Gaflen. Paa Grund af Afstanden og den korte Belysningstid kunde Flaget ikke skelnes udover, at det syntes rødt.

Skibene sejlede med god Fart, saaledes at det var udelukket, at Lodsdamperen kunde naa dem, og da Kursen var nøje efter Fyrlinien, formodedes, at det var danske Orlogsfartøjer, der ikke benyttede Lods.

Samtidig med, at Lodsdamperen bemærkede de to Fartøjer, blev disse observeret fra Middelgrundsfortet.

Da Fartøjerne ikke stoppede op for at tage Lods, tændtes en Projektør mod det ene Fartøj, der opfattedes som værende en stor Bugserbaad.

Fortets Stopsignal blev hejst og belyst.

Derefter belystes det andet Fartøj med Projektør, og man saa, at det tilsyneladende var et uarmeret Orlogsfartøj af ukendt Nationalitet. Man kunde ikke se Folk paa Dækket.

Da Projektøren rettedes mod Skibet, sendtes derfra en Række Blink. Man slukkede Projektøren, og der blev givet Ordre til Affyring af Varselsskud. Dette mislykkedes imidlertid. Paa Grund af Fedt i Kammeret kunde Patronen ikke indføres, saaledes at Kilen ikke kunde lukkes. Kanonkommandøren var ukendt med Vaabnet og manglede Kendskab til Fortets Tjenestegang, da han kun havde gjort Tjeneste paa Fortet i 4 Dage. Forgæves prøvede han flere Gange paa at lukke Kanonen. Da Skuddet ikke faldt, undersøgte Vagtchefen Kanonen, efter at han var færdig med Signaleringen og Projektørtjenesten. Paa dette Tidspunkt skønnede man, at det var for sent at anvende den anden Kanon.

Da Projektøren blev slukket, havde Skibet belyst sit Flag, der erkendtes som tysk Orlogsflag. Derefter slukkedes alt Lys ombord i Fartøjerne.

Kl. 4,03 afgaves Melding om det passerede til Kommandostationen »Lynetten«, der Kl. 4,17 afsluttede Videremeldingen til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen.

Naar Tyskerne uhindret gik i Land i København, kan man næppe rette nogen særlig Anklage mod Mandskabet paa Middelgrundsfortet. Ansvaret hviler paa højere Myndigheder. Skønt Regeringen og Viceadmiral Rechnitzer havde Klarhed over den truende Fare, havde man ikke i Tide ladet Flaaden og Kystdefensionen forberede sig paa at gøre en samlet Indsats paa de mest udsatte Steder. »Niels

Juel« havde sendt sit uddannede Mandskab hjem den 27. Marts. »Henrik Gerner« og 3 U-Baade laa i Aarhus og »Peder Skram« og 3 store Torpedobaade i Frederikshavn. 3 U-Baade, 3 Bevogtningsfartøjer og 2 Minestrygningsfartøjer laa uudrustede paa Holmen. Der var ikke forhøjet Beredskab i Marinen, og der blev den 8. April om Aftenen givet Landlov!

Ved Kystdefensionen havde ingen af Forterne Krigsbesætning. Middelgrundsfortet, Flakfortet, Dragørfortet og Borgsted-Batteriet havde Sikkerhedsbesætninger, men de var ikke uddannet paa de paagældende Forter. De øvrige Forter og Batterier havde ingen Besætning.

Der var Lodstvang ved Minespærringerne ved København, men da Fyrlinierne brændte, var det let at se, hvor Gennemsejlingen var. I Almindelighed laa der Bevogtningsbaade ved Spærringerne. De havde ogsaa været ude den 8. April, men blev inddraget om Aftenen.

Allerede inden den tyske Landgang i København var der indløbet en Række Meldinger om tyske Krigshandlinger. Kl. 3,30 meldtes til Generalstabens Efterretningssektion fra Grænsen om stærk Motorlarm langs Strækningen fra Rends til Arentoft. Fra det sidstnævnte Sted kunde man endog høre Kommandoraab.

En Time senere, Kl. 4,25, kom der Melding om, at tyske Tropper havde overskredet Grænsen ved Krusaa Kl. 4,15. Samtidig modtog Søværnskommandoen Efterretning om, at tyske Tropper var gaaet i Land i Middelfart, Assens og Nyborg. Lidt senere meldtes om Landgang i Korsør.

Forsvarsminister Alsing Andersen og Viceadmiral Rechnitzer havde den paagældende Nat sovet i Ministeriet. Kl. 4,30 telefonerede Direktøren for Krigsministeriet til Kastellet og bad Chefen for Generalkommandoen, Generalløjtnant Prior, om at komme til Krigsministeriet.

Kl. ca. 4,50 kørte Prior ud fra Generalkommandoen. 5 Minutter efter kom der tyske Tropper til Kastellet. De foretog paa samme Tid et Indbrud gennem Norgesporten og Sjællandsporten og formentlig ogsaa fra den indre Vold mellem de to Porte. Norgesporten blev sprængt ved Hjælp af en Dynamitpatron.

Naar man studerer Generalkommandoens Beretning om Besæt-

telsen, forstaar man ikke helt, at man i Kastellet ikke var parat til at give Tyskerne en varm Modtagelse. Ganske vist bestod Vagtmandskabet kun af 9 Menige, men desuden befandt 1. Bataillons Garnisonstropskompagni sig i Kastellet med en Styrke paa ca. 70 Mand, som vel kunde have udrettet noget, selvom de alle tilhørte Efteraarsholdet 1939.

Angrebet kom imidlertid som en Overrumpling. Kl. 4,55 blev der ringet til Afløsning, hvorefter Posten ved Sjællandsporten gik en halv Snes Skridt. Da han havde vendt om og gaaet faa Skridt, hørte han en Lyd af beslaaede Støvler ved Enden af Porten. Straks var der intet at se, men pludselig hørtes Løben, og 15—20 tyske Soldater efterfulgt af flere blev synlige. Posten ringede 3 Gange, men Vagten kom ikke ud. Pludselig blev der skudt en Salve, og samtidig hørtes et stærkt Brag ved Norgesporten. Den første af de fremtrængende Soldater viste en Haandgranat og kastede den hen, hvor Posten stod. Denne løb tilbage til Vagten for at søge Dækning, idet han samtidig fik en Patron i Kammeret. Posten raabte til Vagten, men samtidig stod nogle tyske Soldater i Døren og truede med Haandgranater, hvoraf en blev kastet mod Væggen uden at springe. Vagtkommandøren, Sergent Bager, skød et Skud uden at ramme. I næste Øjeblik var Vagten afvæbnet...

I Kastellet blev Kaptajnløjtnant Stenkov vækket, da Norgesporten sprængtes. Han gav telefonisk Melding til forskellige militære Myndigheder om de tyske Troppers Indtrængen.

Premierløjtnant Dehn-Jensen, som sammen med Premierløjtnant Tretow-Loof og 2 menige opholdt sig i 1. Bataillons Kontorlokaler som Telefonvagt, blev vækket af en af de menige, der havde hørt Larm og Skud nede fra Sjællandsporten. Premierløjtnanterne forsøgte at alarmere Garnisonstropperne, men idet de løb ud af Kontoret, blev Norgesporten sprængt, og umiddelbart efter stormede tyske Soldaer med automatiske Vaaben ind og besatte Voldene og Gadehjørnerne nærmest Norgesporten. Under dette blev der løsnet flere Skud, bl. a. blev Infirmeribygningen beskudt. De to Officerer maatte søge ind i Kontoret, som derefter blev besat af tyske Tropper. Den videre Besættelse af Kastellet foretoges uden Kamp.

Saa snart Kastellet blev besat, udlagdes der paa Kirkepladsen

Flager med det tyske Hagekors for at tilkendegive for de tyske Bombemaskiner, som under hele Episoden kredsede over Kastellet, at dette var i Tyskernes Hænder...

Medens dette fandt Sted, var General Prior ankommet til Ministeriet Kl. 4,57. Efter hans Ankomst kom der Meddelelse om, at den tyske Minister var hos Udenrigsministeren, og at Forsvarsministeren og de to Værnschefer skulde give Møde paa Amalienborg hos Kongen.

Umiddelbart efter indløb Melding om den tyske Landgang ved Langelinjekajen. Kl. 5,10 fik Livgarden Ordre til at være klar til Modstand.

Og alle Garnisoner blev alarmeret.

Raadslagningen hos Kongen.

Chefen for Generalkommandoen har aflagt følgende Beretning om Deltagelsen i Raadslagningen hos Kongen:

— Kl. 5,15 forlod Forsvarsministeren, Viceadmiralen og jeg Ministeriet for efter Ordre at køre til Amalienborg.

Da det var mig magtpaaliggende at faa reddet vore Flyvere, inden de blev luftbombarderet, gik jeg nede i Krigsministeriets Port ind i Portnerboligen og telefonerede til Oberst Førslev om at lade Maskinerne afgaa fra Værløse. Det tog nogen Tid at faa Forbindelse. Imidlertid var de andre kørt bort.

Jeg selv kom ikke af Sted før ca. 5,25. Jeg paalagde Chaufføren at køre forsigtigt og se sig godt for, da der var tyske Tropper i Byen. Jeg vilde under ingen Omstændigheder tages til Fange. Der skete imidlertid intet. Ca. Kl. 5,30 indtraf jeg i Kongens Forgemak paa Amalienborg.

Her var samlet: Statsminister Stauning, Udenrigsminister Munch, Forsvarsminister Alsing Andersen, Viceadmiral Rechnitzer og Direktøren i Udenrigsministeriet Mohr foruden Adjudanten, Kaptajn Schlichtkrull. Senere kom Kabinetssekretæren.

Udenrigsministeren var i Færd med at læse det tyske Ultimatum. Herunder blev der ringet fra den tyske Gesandt. Direktøren i Uden-

rigsministeriet gik til Telefonen og sagde, at Kongen endnu ikke var til Stede. Oplæsningen blev fortsat. Til Noten var knyttet et Memorandum, der motiverede Overfaldet med, at man vilde beskytte Danmark mod Angreb fra England. Hvis vi ikke faldt til Føje, vilde København blive bombarderet. Udenrigsministeren havde protesteret og sagt, at vi havde ingen som helst Grund til at tro paa et engelsk Angreb.

Der blev meddelt, at Flyvepladsen ved Værløse var bombarderet, hvortil jeg bemærkede, at Maskinerne var sendt bort. Jeg troede den Gang, at det var lykkedes.

Kongen aabnede Døren paa Klem, og først Statsministeren senere Udenrigsministeren blev kaldt ind.

Man hørte Flyvemaskiner over Byen og derpaa 3 Knald kort efter hinanden. Det blev udtydet som et begyndende Luftbombardement (i Virkeligheden var det Skydning paa Amalienborg Plads).

Der blev ringet fra Holmen, at Tyskerne gik i Land, og forespurgt Viceadmiralen, om der skulde gøres Modstand. Admiralen gik til Telefonen og befalede, at der ikke maatte skydes før paa nærmere Ordre. Derpaa henvendte han sig til mig og sagde, at Hæren vel ogsaa maatte have Ordre, hvortil jeg bemærkede, at jeg foretrak at afvente Kongens og Regeringens Afgørelse.

Ca. 5,45 kom Forsvarsministeren, Viceadmiralen og jeg ind til Kongen, der syntes dybt grebet af Situationen. Kronprinsen var til Stede.

Kongen spurgte, om vi kunde naa at kæmpe, hvortil jeg svarede, at der allerede blev kæmpet i Sønderjylland. Det følte jeg mig nemlig overbevist om.

Kongen spurgte, om der udadtil kunde siges, at vi havde gjort Modstand nok, hvortil jeg erklærede, at det var der ikke efter min Mening. Kongen gjorde da en Haandbevægelse henimod mig og sagde, at der var dog altsaa en anden Mening.

Da det blev gjort gældende, at København saa vilde blive luftbombarderet, svarede jeg, at det vilde vise hele det odiøse i Angrebet.

Med Henblik paa en Fortsættelse af Kampen til det sidste uden Hensyn til Resultatet foreslog jeg, at Kongen sammen med Regeringen skulde køre til den nærmeste Bataillon i Høveltelejren.

Kongen vilde ikke forlade Byen, og Forslaget støttedes ikke fra anden Side.

Forsvarsministeren erklærede sig rede til at tage Ansvaret for, at man ikke fortsatte Modstanden.

Kongen spurgte, om Befolkningen vilde kunne forstaa det, hvortil Viceadmiralen svarede, at alle vilde kunne indse, at man under de foreliggende Forhold ikke kæmpede.

Saa bestemte Kongen, der var stærkt bevæget, pludselig, at Minister Mohr skulde køre til den tyske Gesandt. Afgørelsen var faldet...

Under Mødet var Dronningen kommet ind, bleg og betaget af Situationen. Kronprinsen forklarede Hendes Majestæt Sagen.

Vi gik ud. En dyb Følelse af Sorg, Bitterhed og Skam greb mig. Jeg kunde ikke telefonere fra Amalienborg. Man opfordrede mig til at standse Skydningen paa Slotspladsen, men det kunde jeg ikke formaa mig selv til. Jeg gik hen til Hjørnet for at se, hvor Fjenden var, men kunde intet opdage. Imidlertid standsede Kongens Adjutant Kampen.

Ca. 6,10 kørte Ministeren, Viceadmiralen og jeg bort.

Kampen ved Amalienborg.

Medens Mødet fandt Sted paa Amalienborg, havde Garderne ydet en kortvarig, men modig og beslutsom Modstand overfor de tyske Soldater, som søgte at trænge frem til Slottet.

Kl. 5,20 udstillede Vagtkommandøren, Kaptajn P. A. C. Henningsen 2 Dobbeltposter i Amaliegade mellem Kronprinsens Palæ og Residenspalæet og desuden 2 Dobbeltposter henholdsvis ved Hjørnet af Frederiksgade og Toldgade og i Frederiksgade mellem Chr. d. VII.s Palæ og Residenspalæet.

Der var lovet Forstærkning fra Livgardens Kaserne, og ialt ankom 40 Mand under Kommando af Løjtnant F. Castenskiold-Benzon. Den første Forstærkning, som naaede frem, bestod af 1 Rekylgeværgruppe paa ca. 10 Mand, som beordredes til Hjørnet af Frederiksgade og Bredgade.

Kl. 5,35 observerede Posterne ved Amaliegade nogle Soldater, som rykkede frem fra Grønningen langs Fortovet i Amaliegade. Det var umuligt paa denne Afstand nøjagtigt at konstatere, hvorvidt det drejede sig om danske eller tyske, hvorfor Ilden ikke blev aabnet. Pludselig faldt de fremrykkende Soldater ned langs Husmurene og aabnede Ilden. Samtidig faldt der et Par Skud ved Hjørnet af Fredericiagade og Amaliegade.

De fire Gardere nærmest Kronprinsens Palæ faldt ned paa aaben Gade og besvarede Ilden. Da de laa uden mindste Dækning, trak de sig tilbage til Slottet for at søge bedre Skudstilling der. Herunder blev Garder Nr. 50 Agger saaret i venstre Skulder og Garder Nr. 315 Berthelsen i venstre Laar, da han vilde hjælpe sin saarede Kammerat. De fik begge bragt sig i Sikkerhed bag Kronprinsens Palæ og blev ført ned i Portnerlogen.

Umiddelbart efter ankom den næste Rekylgeværgruppe fra Garderkasernen, og den blev beordret i Stilling paa Hjørnet af Residenspalæet og Amaliegade. Da den løb over Pladsen, blev Garder Nr. 284 Garmer ramt af et Skud i venstre Lunge og faldt om. To Mand bar ham ned til Portnerlogen i Residenspalæets Hovedport.

Kort efter var Mødet paa Amalienborg forbi, og Ministrene og Værnscheferne kom ned i Hovedporten umiddelbart efterfulgt af Kongen, som havde set Nr. 284 falde. Kongen gik ned i Portnerlogen, og stærkt bevæget takkede han Garderen for hans Indsats. Skønt Nr. 284 jo var alvorligt saaret og en Besvimelse nær, lykkedes hans Anstrengelser for at staa ret saa nogenlunde. Ogsaa da Garderen fik Øje paa Kongens Adjutant, Kaptajn Schlichtkrull, søgte han at rette sig, idet han — der var Ordonnans ved Adjutantstaben — sagde:

— Jeg melder Hr. Kaptajnen, at jeg ikke kan møde paa Kontoret i Dag!

Af Adjutanten fik Vagtkommandøren overbragt Kongens Ordre til at standse Skydningen og at bringe Budskab til de fjendtlige Grupper, at Kongen ønskede, at Skydningen skulde ophøre, og at den ikke vilde blive genoptaget, med mindre Tyskerne forsøgte at trænge ind paa Slottets Omraade. De tyske Tropper var ind-

forstaaet hermed, og Skydningen standsede fra begge Sider. Paa det Tidspunkt laa der en fjendtlig Gruppe paa 1 Maskingevær og ca. 10 Mand i Amaliegade ca. 3—400 m fra Slotspladsen og en fjendtlig Gruppe af samme Styrke paa Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade. Garderne gav Udtryk for Sorg, Fortvivlelse og Skamfølelse over, at de ikke maatte fortsætte Kampen ...

Efter at Forsvarsministeren og Værnscheferne var ankommet til Krigsministeriet, tilbød Direktøren for Ministeriet at lade Ordren til Kampens Ophør udgaa, og General Prior affattede følgende Forslag:

— Efter Regeringens Ordre maa der ikke ydes Modstand mod de tyske Tropper.

Fra Kl. 6,25 udtelefoneredes Ordren. Først Kl. 7,00 lykkedes det at faa Forbindelse med Jydske Division.

Kun et Par Timer blev der kæmpet for Danmarks Frihed, og det var ikke mere end nogle faa Hundrede Soldater, som naaede at komme i direkte Kampføling med Fjenden. Foruden Kamphandlingerne i København blev der paa Sjælland skudt med Luftværnsgeværer, da tyske Bombemaskiner i lav Højde angreb Flyvepladsen i Værløse. Paa Flyvepladsen stod Eskadrillernes Materiel trukket ud af Hangarerne klar til Start, og til Trods for den stærke Beskydning fra dansk Side lykkedes det hurtigt for de angribende Bombemaskiner at skyde det opstillede Materiel i Brand. Et enkelt af Fartøjerne, som startede umiddelbart før Angrebet tog sin Begyndelse, blev skudt ned, hvorved Løjtnant Godtfredsen og Sekondløjtnant Brodersen omkom.

Udover disse Kampe blev der kun kæmpet i Sønderjylland. Men mange af de Officerer og Menige, der kom i Ildlinjen, fik Lejlighed til at vise et saadant Mod og en saa fin Optræden, at det gav Løfter for, hvad dansk Militær kunde have udrettet under andre og gunstigere Forhold.

Kampene i Sønderjylland. — Søgaard-Styrkens smukke Indsats.

I Sønderjylland befandt sig Styrker paa ialt ca. 1700 Mand.

Af disse var det især Delinger af Søgaard-Styrken, som fik Lejlighed til at gøre en smuk Indsats. Søgaard-Styrken bestod af 4. Bataillon — 1., 2., 3. og 4. Kompagni — og 2. Fodfolkspionerbataillons Afværgekompagni (bevæbnet med bl. a. let Panserværnsskyts). 1. og 4. Kompagni samt Afværgekompagniet var paa Søgaard, medens 2. og 3. Kompagni stod henholdsvis i Kværs og Kliplev. Oberstløjtnant S. E. Claussen var Kommandør for 4. Bataillon. Chef for 2. Fodfolkspionerbataillon og Kommandant paa Søgaard var Oberstløjtnant Hintz.

Paa Søgaard var der blevet opretholdt Alarmberedskab Natten igennem. Man hvilede fuldt paaklædt paa Sengene, alle Døre stod aabne, og alle Motorkøretøjer var rede i Gaarden.

Med korte Mellemrum havde man telefonisk Forbindelse med Grænsegendarmeriet. Under en saadan Telefonprøve med Gendarmeriet i Krusaa overskred tyske Tropper Grænsen Kl. 4,15 og besatte Krusaa.

Lejren blev øjeblikkelig alarmeret. Oberstløjtnant Claussen gav Ordre til at besætte forud befalede Stillinger hurtigst muligt og til at yde Modstand i Henhold til de givne Direktiver. Alle Styrker paa og om Søgaard var nu underlagt Oberstløjtnanten.

En Halvdeling Cyklister og en Halvdeling af Afværgekompagniet, som gik i Stilling ved Rønshoved Nord for Flensborg Fjord, kom kun i Kampføling med tyske Flyvere.

Ved Vejgaflen Syd for Hokkerup gik en anden halv Cyklistdeling og en halv Afværgedeling — ialt 34 Mand — i Stilling Kl. 5,10.

Medens de var i Færd med at etablere en Vejspærring, blev de beskudt af tyske Flyvere, og i Løbet af ti Minutter blev Styrken angrebet af Motorcyklister og Panservogne.

Da den forreste Panservogn kom frem til Vejspærringen, aabnede man fra dansk Side Ilden med en Maskinkanon, hvis Fører og Skytte var Korporal F. Jensen og Menig Nr. 573 Nørholt. Den

Søgaardsstyrkens Opstilling. (Gengivet efter Generalkommandoens Kort.)

forreste Panservogn blev straks ukampdygtig, og de to efterfølgende blev ligeledes ramt.

Fjenden forlod nu Motorcykler og Panservogne for at optage Kampen. Den forreste Panservogns Fører faldt straks, ramt af en velrettet Rekylgeværbyge fra Menig Nr. 22 Goth.

Kort efter var Kampen i fuld Gang med fjendtligt Fodfolk, som trak gennem Kelstrupskov Syd for Hovedvejen uden om venstre Flanke og ind i Ryggen paa Styrken. En fjendtlig 37 mm Kanon blev bragt i Stilling, men efter at den havde skudt et enkelt Skud, blev ogsaa den bragt til Tavshed af Maskinkanonen.

Kl. 6,15 var Stillingen omringet af en fjendtlig Styrke paa ca. 100 Mand. Herunder udmærkede Nr. 222 sig igen ved — efter selv at være beskudt bagfra og at være ramt i Gasmasken — staaende at foretage en Fejning med fuldt Magasin mod de fra alle Sider fremstormende Tyskere. Da disse var klar til Nærkamp og allerede havde slaaet flere i Jorden, besluttede den danske Løjtnant at opgive Modstanden. Paa dansk Side faldt Sergent C. H. Vous og Menig Nr. 584 Jørgensen, medens der saaredes 3.

Ved Lundtoftbjerg, hvor der var en Cyklistdeling og en Afværgedeling paa tilsammen 50 Mand, naaede kun Afværgedelingen frem til Lundtoftbjerg. Delingen havde endnu ikke fuldført Vejspærringen, da Kl. 4,50 en tysk Motorkolonne paa ca. 15 Køretøjer, Panservogne og Motorcykler dukkede op ca. 700 m foran Stillingen.

Den ene Maskinkanon aabnede straks Ilden, og i det følgende Kvarter rasede Kampen. Den næstforreste fjendtlige Panservogn blev ramt og kom i Brand. Kanonskytten ved 2. Kanon, Nr. 11 Hansen, saaredes, og Forsyneren, Menig Nr. 10 Dalum, traadte ganske roligt til og fik Træfning i endnu en Panservogn og nogle Motorcykler. Samtidig beskød et Trefodsgevær paa virksom Maade de tyske Skytter. Et fjendtligt Lyssporprojektil tændte Ild i en af Udbygningerne til Gaarden ved Lundtoftbjerg, og Røgen derfra drev ned over den danske Stilling og hæmmede Tyskernes Træfsikkerhed. Endvidere udlagde Fjenden Røgslør Vest for Hovedvejen.

En større Motorkolonne kom nu frem fra Kelstrup Plantage

sammen med flere terraingaaende Panservogne paa begge Sider af Vejen. Delingen besluttede derefter at gaa tilbage til Aabenraa, men blev i Bjergskov standset af Kompagnichefen. Under det hastige Opbrud fra Lundtoftbjerg efterlod Skytten og Hjælperen ved Trefodsgruppen en Vekselpibe og 2 Timagasintasker. Dette opdagede Forsyneren, Menig Nr. 7 Sørensen, hvorefter han løb frem i den fjendtlige Ild og hentede de efterladte Genstande.

En af de Menige faldt under Kampen, nemlig Nr. 72 Jørgensen.

2 Cyklistdelinger, som var i Stilling ved Kværs, blev beskudt af fjendtlige Kampflyvere, men kom ellers ikke i Kamp.

Styrker paa ialt 130 Mand ved Vilsbæk, Oksekær, Perbøl, Gaardeby og Kliplev, fik heller ikke Lejlighed til større Kampvirksomhed. Ved Gaardeby kom en Cyklistdeling og en Halvdeling af Afværgekompagniet dog i Kamp med en mindre, fjendtlig Panservognsstyrke.

Ved Bredevad og Korskro var der hvert Sted en Cyklistdeling og en Halvdeling Motorcyklister — ialt 115 Mand — under Kommando af Chefen for 1. Kompagni, Kaptajn C. G. Bartholdy. Kommandoet naaede Bredevad Kl. 6,30 efter adskillige Gange at have maattet søge Flyverskjul paa Vejen. Inden Styrken naaede at etablere Vejspærringer, viste der sig nogle Panservogne og Motorcyklister ved Vejsvinget i Nærheden af Bredevad Skole.

Da Danskerne aabnede Ilden, kørte den forreste Panservogn ud til højre ved Vejgaflen, antagelig ramt. Der udviklede sig en Skydefægtning. Af 3 angribende Panservogne blev den forreste ramt og kørte imod et Træ ud for Kroen. Den næste blev ligeledes ramt og kørte i Grøften ud for Kanonen, medens den tredie fortsatte Beskydningen af Kanongruppen.

Ved Kanonen blev først det menige Betjeningsmandskab, Nr. 704 Jespersen og 706 Bak, saaret. Derefter overtog Sergent Løvgren og Korporal Larsen Skydningen, indtil ogsaa de saaredes. Under Kampen bar Menig Nr. 708 Fogh Ammunition frem til Kanonen uden Hensyn til den stærke fjendtlige Ild, der laa om Vejen, som han maatte passere.

Samtidig beskød et Trefodsgevær med god Virkning de Tyskere,

som var staaet af Motorkøretøjerne for at angribe. Af dets Betjeningsmandskab faldt Menig Nr. 724 Søgaard og Menig Nr. 731 Andersen.

Kl. 7 standsede Ilden fra begge Sider, og Kaptajnen besluttede at gaa tilbage til Rødekro. Imidlertid rykkede en større motoriseret Kolonne fra Tinglev mod Bredevad og afskar Kompagniet fra at gaa tilbage, og Styrken blev afvæbnet.

Den Del af Styrken — ca. 50 Mand — som Kaptajnen havde beordret til Korskro, tog i Rabsted 2 tyske Motorordonnanser til Fange. De kom fra Korskro, og da de oplyste, at en tysk Panserafdeling fulgte efter, fortsatte den danske Styrke ikke til Korskro, men besatte i Stedet Rabsted By. Da Styrken senere blev omgaaet fra begge Sider, søgte den ad Biveje til Hellevad, men da den ankom hertil, erfarede den, at Fjendtlighederne var indstillet.

Ved Bjergskov gik 2 Cyklistdelinger og 1 Motorcyklistdeling, ialt 120 Mand i Stilling under Kommando af Oberstløjtnant Claussen.

Man hørte Kampen ved Lundtoftbjerg. Senere kom Afværgedelingen fra Lundtoftbjerg som nævnt til Bjergskov. Efter ny Ordre gik Delingen til Sdr. Hostrup, hvor den blev beordret til Sydkanten af Aabenraa.

Bjergskov-Styrkerne observerede Kl. 6,30 fjendtlige Panservogne i Vejsvinget 300 m Syd for Bjergskov. Paa dette Tidspunkt var Cyklistdelingens Grupper gaaet tilbage til en Stilling paa Højde med Kanongrupperne, medens Motorcyklisterne var i Færd med at pakke op, idet der var givet Ordre til kæmpende Tilbagegang. Under Motorcyklisternes Kørsel tilbage gennem en Skov, blev de beskudt bagfra af de fjendtlige Panservogne. Menig Nr. 311 Andersen blev saaret, og hans Motorcykel kom i Brand. Paa Højde med Kanongrupperne standsede Motorcyklisterne og søgte Dækning i Grøfterne. Sergent Lorenzen og Menig Nr. 304 Nielsen løb i fjendtlig Ild over Vejen for at hjælpe Nr. 311. Senere kom ogsaa Menig Nr. 306 Larsen til. Under dette fortsatte Menig Nr. 327 Poulsen Skydningen med sin Maskinkanon, indtil han selv faldt, og en fjendtlig Panservogn kørte Kanonen over.

Paa det Tidspunkt var Skydefægtningen i Gang over hele Fronten. Tyske Kamp- og Panservogne omgik Skoven mod Øst og Vest, og i Løbet af kort Tid blev Styrken nedkæmpet og spredt i Skoven. Efterhaanden afvæbnedes de splittede Grupper.

Imidlertid var Oberstløjtnant Claussen kørt til Sdr. Hostrup for at erfare, hvor langt Styrken fra Sønderborg, som efter givne Direktiver skulde besætte Terrænet om Sdr. Hostrup, var kommet. Her mødte han Oberstløjtnant Hintz, som kunde oplyse, at Jydske Division havde givet Styrken i Sønderborg Ordre til at forblive i Sønderborg.

Oberstløjtnant Claussen var nu selvstændig og skulde gaa kæmpende tilbage mod Nord. Efter at han var naaet tilbage til Bjergskov igen, gav han Ordre til Tilbagegangen. 1. Kompagni fik dog ingen Ordre, da Oberstløjtnanten ønskede, at Styrken ved Bredevad og Korskro skulde dække Tilbagegangen i højre Flanke. Klokken var 5,40, da Delingen af 2. Kompagni beordredes til at følge Bataillonsstaben mod Nord og gaa i Stilling i Sydkanten af Stubbækskov Syd for Aabenraa Fjord, medens den Afværgedeling, der kom til Bjergskov efter den dygtige Kamp ved Lundtoftbjerg, skulde gaa i Stilling i Sydkanten af Aabenraa.

Derefter mente Oberstløjtnanten at have saa stor Dybde i Grupperingen, at han kunde naa at komme til Aabenraa og sætte sig i Forbindelse med andre Myndigheder for at erfare, om Danmark mobiliserede, i hvilket Tilfælde han vilde holde Aabenraa længst muligt.

Under dette blev Kampen paa Hovedvej 10 fortsat. Delingen af 2. Kompagni blev ved Sdr. Hostrup angrebet af lavtgaaende Flyvere. Herunder faldt Menig Nr. 410 Nielsen, medens 3 saaredes.

Senere naaede Delingen Sydkanten af Stubbækskov, hvortil ogsaa Bataillonsstaben var naaet. 20 Minutter efter kom Delingen i stærk automatisk Ild, som den besvarede, men da Skydningen forstærkedes, gik Delingen tilbage til Aabenraa og fik her Ordre til at køre videre til Knivsbjerg.

3 km Nord for Aabenraa standsede man en Lastbil og en af Statsbanernes Rutebiler, som Delingen herefter benyttede til den videre Transport af Cykler og Personel.

Imidlertid var Afværgedelingen gaaet i Stilling ved Vejstjernen Syd for Aabenraa. Kort efter kom en fjendtlig Kolonne paa ca. 15 Køretøjer med Kampvogne i Spidsen. Delingen aabnede Ilden. De første Skud ramte tilsyneladende en Tempovogn i Kolonnen, idet denne begyndte at slingre og tilsidst havnede paa Fortovet.

Fjenden aabnede en kraftig Ild med Maskinkanon, men skød for kort. Afværgedelingen fik derefter Træfning i Taarnet paa den forreste Kampvogn, hvis Kanon blev bragt til Tavshed. Det næste Skud ramte Motoren. Endvidere opnaaede Delingen en Fuldtræffer i en Motorcykel med Sidevogn.

Kl. 6,45 afbrød Delingen Kampen. Under Maskingeværild trak den sig ad forskellige Veje gennem Aabenraa for atter at samles ved Lyngtofte Kro.

Oberstløjtnant Claussen samlede Resterne af sin Styrke ved Knivsbjerg, og efter at han forgæves havde ventet paa, at flere Styrker skulde komme til, fortsattes til Haderslev. Afværgedelingen gik i Stilling i Nordkanten af Haderslev, men kunde ikke skyde paa tyske Kampvogne, som kort efter viste sig paa Vejen ud for Kasernepladsen, paa Grund af de mange civile Mennesker og Biler, der befandt sig her. Cyklistdelingen gik i Stilling lidt Nord for Haderslev.

Oberstløjtnanten lod Tilbagegangen fortsætte, men Syd for Kolding modtog han Meddelelse fra Jydske Division om Fjendtlighedernes Indstilling.

Haderslev mobiliserede.

Kl. ca. 4,15 havde Regimentet i Haderslev modtaget Melding fra Lejren ved Søgaard om, at Grænsen var overskredet. En Time senere var Styrkerne klar. De bestod af 3. Bataillons 4. og 5. Kompagni, 2. Regiments Kanonkompagni og 8. Artilleriafdelings 1. Batteri. Det var Rekrutstyrker, som ialt talte ca. 400 Mand. Chef var Oberst Hartz.

Kl. 6,30 modtog Regimentet fra Divisionen Ordre om at gaa tilbage Nord for Vejleaa med alle Styrker. Af indløbne Meldinger

var Regimentet imidlertid klar over, at Styrken kun havde ringe Udsigt til at naa tilbage til Vejle. Tyske Styrker rykkede frem fra Middelfart over Snoghøj, og fra Grænsen var fjendtlige Styrker dels i Færd med at rykke frem mod Aabenraa, dels ad Tønder—Haderslev-Vejen, idet de befandt sig ved Øster Højst ca. 12 km Nordøst for Tønder. Desuden havde Regimentet Ordre til at tage Resterne af Søgaard-Styrken med tilbage. Derfor besluttede man at tage Kampen i Haderslev, som gav Mulighed for Forsvar.

Kl. 7 anmodede Obersten Politimesteren i Haderslev om Hjælp til Gennemførelse af Mobilisering i og nær Haderslev. Ved Hjælp af Højttalervogne blev Indkaldelserne, som især omfattede de Værnepligtige, der var hjemsendt i Uniform, øjeblikkelig iværksat. Der mødte ca. 100 Værnepligtige, hvoraf 20 naaede at blive udrustede.

(Denne lokale Mobilisering viser, hvor hurtigt betydelige Styrker kunde være kaldt under Vaaben. Selvom Regeringen havde givet Mobiliseringsordre saa sent som den 8. April om Formiddagen, da den tyske Flaade stod op gennem Storebælt, og man iøvrigt havde været indstillet paa Kamp, kunde den 9. April være blevet en mere ærefuld Dag for Danmark.)

Kl. 7,35 kom Trainet fra Søgaard og Resterne af Afværgekompagniet og Cyklistdelingen til en Spærring umiddelbart Syd for Slotsvandmøllen. Som tidligere nævnt blev Styrkerne dirigeret videre nordpaa.

Fra Kl. 6,30 havde tyske Flyvere overfløjet Haderslev, og da Flyverne nu overfløj Stillingerne i lav Højde, gav Regimentet Ordre til at aabne Ilden mod dem. Flyverne nedkastede de Propagandaskrifter, der opfordrede til at ophøre med Modstanden.

Kl. 7,50 fik Haderslev-Styrken Kampføling med de forreste tyske Kampvogne. En fremskudt Fodfolkskanon ødelagde en tysk Kampvogn, men herefter blev Kanonen nedkæmpet af Ilden fra de ledsagende Kampvogne og fra Fodfolk. Den angribende Fjende blev dog atter standset 100 m Syd for en Tipvognsspærring, idet Tyskerne blev beskudt af 2 Stk. 20 mm Kanoner bag Spærringen, af Rekylgeværgrupper paa Fløjene og af Maskingeværer i Slotsvandmøllens søndre Luger.

Kl. 8 modtog Regimentet ved Slotsvandmøllen Divisionens Ordre til ikke at gøre Modstand. Regimentet viste Parlamentærflag og efter 10 Minutters Forløb hørte Skydningen ved Slotsvandmøllen op.

Den tyske Kolonnes Téte afventede imidlertid ikke Tilendebringelsen af de paafølgende Forhandlinger, men ryddede Tipvognsspærringen og kørte frem mod Kasernen. Her blev de en kort Tid standset af Kasernevagtens Grupper, som bl. a. gjorde en Kampvogn ukampdygtig. En Gruppe paa Louisevej hindrede under hele Kampen de tyske Kampvognes Forsøg paa at køre denne Vej op. Under Kampen forsvarede Korporal H. E. P. Nielsen en Tid som eneste Mand uforfærdet den sydlige Indgang til Kasernen.

Paa dansk Side faldt Kornet F. Vesterby, Menig Nr. 108 Hansen, Nr. 305 Hansen og Nr. 780 Schmidt, og 5 saaredes.

Da Tyskerne rokkede den danske Grænsebom.

I Tønder, hvor Oberst A. Poulsen var Chef, bestod Styrken af Fodfolkspionerkommandoets Befalingsmandsskoler — 1 Afværgedeling og 2 Cyklisthold — og et egentligt Fodfolkspionerkompagni.

Fra Grænsegendarmeriet indløb fast Situationsmelding hver Time. Kl. 3,20 meldtes om Motorlarm fra oprangerede Køretøjer langt Grænsen fra Rends til Aventoft. Kl. 4,10 indløb Melding om, at 4 tyske militære Personer »stod og rokkede ved den danske Grænsebom«.

Garnisonskommandanten gav Ordre til Tilbagegang. For Skolernes Vedkommende lød Ordren paa under Kampføling at gaa tilbage til Bredebro, medens Fodfolkspionerkompagniet skulde rykke over Vennemose mod Løgumkloster.

Da man naaede Abild, gik Halvdelen af Skolen i Stilling, medens Resten sendtes videre til Sølsted.

Styrken ved Abild havde ikke naaet at etablere en effektiv Vejspærring, før fjendtlige Motorcyklister og Panservogne dukkede op. En Maskinkanon aabnede Ilden og tvang den forreste Panservogn til Standsning. Blandt andet paa Grund af den mangelfulde Vej-

spærring besluttede Kaptajnløjtnanten at gaa tilbage til Bredebro for at vinde Tid til at indrette Spærringer.

I Sølsted beordredes alle Cyklisterne til Bredebro, saaledes at der her kun befandt sig en Panserværnshalvdeling, da Fjenden ca. 3/4 Time efter viste sig. Den forreste Panservogn blev ramt og kørte i Grøften. Den næste blev ligeledes ramt, men trak sig noget tilbage og aabnede Ilden. Noget senere kom 3 fjendtlige Flyvere, som aabnede Ilden med Maskingeværer og nedkastede Bomber. Herefter gav Kaptajnløjtnanten Ordre til Tilbagegang til Bredebro. Paa Vejen blev Styrken angrebet af Flyverne, men iøvrigt lykkedes Tilbagegangen.

I Bredebro kom det til en kort Ildkamp, men da flere Panservognskompagnier dukkede frem i den danske Styrkes venstre Flanke paa Vejen fra Løgumkloster, indsaa Kaptajnløjtnanten, at Kamp var haabløs og Tilbagegang umulig, hvorfor han opgav Modstanden.

Fodfolkspionerkompagniet, der som nævnt skulde gaa tilbage til Løgumkloster, gik først i Stilling i Tyvse, men iøvrigt kom Kompagniet ikke i Kampføling med tyske Tropper.

Foruden de i det foregaaende omtalte Kamphandlinger blev tyske Flyvere beskudt flere Steder i Sønderjylland, og der opnaaedes Resultater af 14. Artilleriafdeling, som bestod af en Esbjerg-, Løgumkloster- og Rødekrogruppe.

Kl. 5,20 beskød Løgumklostergruppen en tysk Bombemaskine med en 20 mm Maskinkanon i en Afstand af ca. 1800 m. Tilsyneladende blev Maskinen truffet. Den forsvandt i hvert Fald i Dykning, som om den gik ned. Senere fik man da ogsaa Underretning om, at en Bombemaskine skulde være landet ved Skærbæk, fordi 3 af den 7 Mand store Besætning var dræbt.

Omtrent paa samme Tid beskød Esbjerggruppen 4 tyske Maskiner. Fra Batteriet bemærkede man, at en Ildsøjle slog ud fra en af Maskinerne, som derefter under meget uregelmæssig Flyvning forsvandt i Disen. Senere erfarede man, at en tysk Maskine var faldet ned i Ho Bugt med knækket Hale.

Lidt senere da Esbjerggruppen efter Ordre var i Færd med at gøre klar til Afmarch til Terrænet om St. Grundet, blev Batteriet

angrebet af 12 Jagere, som skiftevis foretog Styrt og affyrede Maskingeværsalver, dog uden at ramme. Batteriet besvarede Ilden med 20 mm Maskinkanoner, og skønt ingen før denne Dag havde prøvet at skyde med Maskinkanonerne, blev en Jager formentlig ramt, idet den trak sig ud af Kampen og fjernede sig paa stærkt vaklende Kurs.

Ogsaa Styrken i Sønderborg foretog Beskydning af tyske Maskiner, ligesom dette skete enkelte andre Steder i Sønderjylland og det sydlige Jylland.

Men ellers foregik den tyske Besættelse af Danmark uhindret. I saa vigtige Havnebyer som Korsør og Nyborg fandtes der ikke dansk Militær. De tyske Skibe løb lige ind i Havnene og landsatte Tropper, som besatte Byerne. Hvad kunde der ikke være udrettet alene de to Steder, hvis de havde været beskyttet blot af enkelte Flaadeenheder og nogle faa Hundrede Soldater. Og ved Snoghøj gik Tyskerne ogsaa i Land uden at møde Modstand og besatte blandt andet Lillebæltsbroen.

Det var kun ubetydelige Styrker, vi havde inde, og tilmed var disse Styrker tildels placeret forkert. Alle Mand var parat til at kæmpe for deres Land, men kun faa fik Lejlighed hertil.

Vore Tab var 13 døde og 29 saarede.

Hærens Harme over Ordren.

Hærens Skuffelse og Harme var stor, da den modtog Regeringens Ordre om ikke at yde Modstand. Man faar et stærkt Indtryk heraf, naar man læser de Indberetninger, som er fremsendt til Generalkommandoen. Et Par korte Uddrag er tilstrækkeligt til at give Aanden i disse Dokumenter. Sjællandske Divisions Stab skriver blandt andet:

— Der var overalt kun eet Ønske — uden Hensyn til Resultatet at faa Lov til at udføre den soldatermæssige Pligt at kæmpe til sidste Mand for Konge og Fædreland, og det var med den største Forbitrelse, Harme og Skamfølelse, at saavel Befalingsmænd som menige adlød Regeringens Ordre om ikke at yde nogensomhelst

Modstand. Det er Divisionens Indtryk, at alle havde en Følelse af at være blevet forraadt og svigtet af Landets Regering.

Garnisonskommandanten i Sønderborg:

— ... Da Ordren, at der ikke maatte ydes Modstand, kom, følte dette af Befalingsmænd og Mandskab nærmest deprimerende og beskæmmende, og der lød fra de værnepligtige adskillige kraftige Udbrud om »politisk Humbug«, »hvad har de saa ment i Rigsdagen med deres Beslutning om Forsvar« o. lign.

Styrken, der gik til Sverige.

Blandt de Officerer, som fortjener Ros for deres Optræden den 9. April, er ogsaa Chefen for 4. Regiment, Oberst H. Bennike. Da Regimentet om Morgenen modtog Meddelelse om, at Tyskerne var i Færd med at besætte Landet og var gaaet i Land paa Sjælland og i København, besluttede Obersten at forlade Roskilde med størst mulig Styrke af Regimentet for at undgaa at blive taget til Fange. Han valgte at gaa til Nordsjælland for om muligt at komme i Forbindelse med de derværende danske Styrker. Han lod rekvirere et Antal Lastvogne og gav Ordre til, at 11. Bataillon, hvis forskellige Kompagnier dels befandt sig i Roskilde, dels i Holbæk og Nr. Jernløse, skulde afmarchere til Helsingør ad nærmere angivne Veje. Naar den første Del af Styrken naaede til Helsingør, vilde Lastvognene blive sendt tilbage til den øvrige Styrke, som afmarcherede til Fods.

Da Oberst Bennike, som afgik fra Roskilde med 1. Kompagni Kl. 7,45, naaede til Helsingør, havde han faaet den Opfattelse af Situationen, at Sverige ogsaa var i Krig, og da Obersten troede, at Danmark havde opgivet at gøre Modstand, besluttede han at føre saa meget som muligt at 11. Bataillon over til Sverige for at kæmpe videre der, hvorfor han afgik med Stab og 1. Kompagni med Færgen fra Helsingør Kl. 10,05. Senere afgik Opmaalingsskibet »Freja« med yderligere en Deling.

VORT MILITÆRE ÆRESBEGREB

Det tyske Memorandum og Kongens og Regeringens Proklamation.

Det Memorandum, som den tyske Gesandt, Hr. Renthe Fink, havde overrakt Dr. Munch Kl. 4,20 om Morgenen, er ret langt og enslydende med et Memorandum til den norske Regering. Tyskernes Motivering for Besættelsen af de to Lande hævdes at være den, at man havde Efterretning om, at det var Englands og Frankrigs Maal ved Besættelse af Narvik at afskære Tyskland fra de nordiske Malmtilførsler og iøvrigt at oprette en ny Front i Skandinavien for at kunne angribe Tyskland i Flanken. Det siges i Memorandum'et, at Tyskland ikke har til Hensigt nu eller i Fremtiden at berøre Kongeriget Danmarks territoriale Integritet og politiske Uafhængighed.

I et andet Memorandum, som blev overrakt Dr. Munch ved samme Lejlighed, anmodes Regeringen om en Række Forholdsregler. Blandt andet skal Regeringen gennem et Opraab til Folk og Værnemagt opfordre til at afholde sig fra enhver Modstand mod de tyske Tropper. De danske Tropper vil faa Lov til at beholde deres Vaaben i den Udstrækning, deres Opførsel tillader det. Militære Indretninger og Anlæg, som af de tyske Tropper anses for paakrævede til Sikring af Danmark mod en ydre Fjende, skal overlades Tyskerne i uskadt Tilstand. Dette gælder ganske særligt Kystforsvarets Anlæg. Endvidere indeholder Memorandum'et en Række detaljerede Bestemmelser med Hensyn til Mørklægning, Trafikken, Telegraf-, Telefon- og Postsamkvem, Presse og Radiofoni og forskelligt andet.

Det Svar, som den danske Regering sendte til Hr. von Renthe Fink, lyder saaledes:

København, d. 9. April.

Hr. Gesandt,

Den kgl. danske Regering har gjort sig bekendt med Indholdet af de Dokumenter, De overrakte mig i Morges.

Den har bemærket sig, at tyske Troppers Betrædelse af dansk Jord ikke er sket i fjendtligt Sindelag, samt at den tyske Rigsregering ikke gennem sine Forholdsregler har den Hensigt, nu eller i Fremtiden, at antaste Kongeriget Danmarks territoriale Integritet eller politiske Uafhængighed.

Efter Modtagelsen af denne Meddelelse har den danske Regering i den givne Situation besluttet sig til at regulere Forholdene her i Landet under Hensyntagen til den skete Besættelse. Den fremsætter dog sin alvorlige Protest mod denne Krænkelse af Danmarks Neutralitet.

Modtag, Hr. Gesandt, Forsikringen om min udmærkede Højagtelse. (sign.) *P. Munch.*

I Løbet af Dagen offentliggjordes følgende Proklamationer fra Konge og Regering:

TIL DET DANSKE FOLK!

Tyske Tropper har i Nat overskredet den danske Grænse og har gjort Landgang forskellige Steder. Den danske Regering har under Protest besluttet at ordne Landets Forhold under Hensyn til den Besættelse, som har fundet Sted, og i Henhold hertil kundgøres følgende:

De tyske Tropper, der nu befinder sig her i Landet, træder i Forbindelse med den danske Værnemagt, og det er Befolkningens Pligt at afholde sig fra enhver Modstand overfor disse Tropper. Den danske Regering vil forsøge at sikre det danske Folk og vort Land mod de af Krigsforhold følgende Ulykker og opfordrer derfor Befolkningen til rolig og behersket Holdning overfor de For-

hold, som nu er opstaaet. Ro og Orden maa præge Landet, og loyal Optræden maa udvises overfor alle, som har en Myndighed at udøve.

København, den 9. April 1940.

Christian R.

/ Th. Stauning.

Under disse for vort Land saa alvorlige Forhold opfordrer jeg alle i By og paa Land til at vise en fuldtud korrekt og værdig Optræden, da enhver uoverlagt Handling eller Ytring kan have de alvorligste Følger.

Gud bevare Dem alle. Gud bevare Danmark.

Christian R.

Amalienborg, den 9. April 1940.

Vi ofrede flere Tanker paa Smør og Bacon end paa vort Forsvar.

Det er vanskeligt at karakterisere Stemningen paa Christiansborg den 9. April i faa Ord, for den var tildels forskellig hos den enkelte og skiftende. Man maa dog snarere tænke paa den lidt sensationsbetonede Stemning, der kan være ved en stor Begravelse — eller naar et frygteligt Uvejr har passeret og er i Færd med at stilne noget af — end paa en egentlig alvorstung og trykkende Stemning. Enkelte talte om økonomiske Spørgsmaal, altsaa f. Eks. hvorledes Landbrugets Stilling mon vilde blive under Besættelsen. Op til den 9. April blev der nu engang i dette Land ofret langt flere Tanker paa Smør og Bacon end paa vort Forsvar, og der kunde ikke indtræde en total Mentalitetsændring i Løbet af Timer. Som Helhed havde Rigsdagen ikke nogen stærk Føling med Hær og Flaade, og i Betragtning af de ubetydelige Styrker, vi havde inde, var der næppe særlig mange paa Rigsdagen, som var forbavsede eller opbragte over, at der kun var blevet kæmpet et Par Timer.

Gennemgaaende var vort militære Æresbegreb ikke stærkt ud-

viklet. Vi var et besat Land — javel, men der var kun flydt lidt Blod, Bygninger og hele vort Produktionsapparat var uskadt, og Tyskerne havde lovet os, at de ikke vilde berøre Landets territoriale Integritet og politiske Uafhængighed! Nationen skulde blot rykke tæt sammen i et godt Sammenhold og afvente Begivenhedernes Gang. Vandt Tyskerne, var det maaske godt, at der ikke var mere Blod mellem os, end Tilfældet var, og vandt Englænderne, blev Tyskerne jo jaget paa Porten, naar Krigen var forbi, og vi kunde forhaabentlig igen komme i Gang med at sælge Smør og Bacon til England!

Kl. 21 om Aftenen samledes Rigsdagen i Fællessalen paa Christiansborg. Statsminister Stauning holdt en Tale, hvori han motiverede det Skridt, som Regeringen havde taget, med de fra tysk Side afgivne Løfter og Ønsket om at skaane Land og Folk for en Krigstilstands Følger.

Til Slut i sin Tale antydede han de Forhandlinger om en udvidet Regering, der havde fundet Sted i Dagens Løb. De to store Oppositionspartier, Venstre og de Konservative, skulde hver have 3 konsultative Ministre uden Portefølje. For Venstre blev det Dr. Krag, Hauch og Brorsen og for de Konservative Christmas Møller, Fibiger og Hasle.

Der var bælgmørkt udenfor, da vi forlod Christiansborg. Rigsdagsmændene havde Besvær med at famle sig ned ad den store Stentrappe. I Aarenes Løb vænnede man sig til at færdes i mørklagte Byer, men den første Aften var det en mærkelig Følelse, at Lyset var borte. Og Mørklægningen var yderst gennemført overalt. Alt Mørklægningspapir, der fandtes i Butikkerne, var blevet revet væk i Dagens Løb, og mange maatte gaa tidligt i Seng, fordi de ikke kunde skaffe Papir.

Det festlige og venlige Lys var borte. Danmark var blevet et sort Land. Men i Mørket og bag de nedrullede Gardiner fik vi ligesom bedre Tid til Eftertanke...

Ansvaret for den 9. April og dens Lære.

I Tiden efter den 9. April har jeg talt med Politikere, som dengang var Medlemmer af Regeringen, om Ansvaret for den 9. April, og der er faldet en Udtalelse som:

— Ansvaret for den 9. April skal ikke søges hos den daværende Regering, men helt andre Steder. Regeringen vedtog den 8. April, at Hær og Flaade skulde sættes i højeste Alarmberedskab, og saa var det i hvert Fald ikke Regeringens Fejl, at man var saa slet forberedt, at man ikke engang kunde affyre et Skud fra et Fort!

Iøvrigt forstod jeg paa den paagældende Minister, at man ikke mindst vilde lægge Ansvaret for, at den 9. April blev saa lidet ærefuld, paa Viceadmiral Rechnitzer, der ikke efterkom Ordren om at sætte Flaaden i Alarmberedskab.

Trods det store Ansvar, Viceadmiral Rechnitzer har, vil det blive mere end et Kunststykke at gøre ham til eneste Syndebuk. Et Forsøg i den Retning fra den daværende Regering kan ogsaa forekomme lidt utaknemmeligt, idet Rechnitzer for Offentligheden netop staar som Regeringens Mand. Han førte Regeringens radikale Forsvarspolitik ud i sin yderste Konsekvens. Han regnede kun med, at Tyskerne vilde have et Støttepunkt paa Læsø!

Rechnitzer stolede paa tyske Forsikringer om, at Tyskland i intet Tilfælde havde til Hensigt at krænke Danmarks Neutralitet. En saadan Forsikring havde Storadmiral Raeder givet ham i Berlin et Aarstid forinden efter en Frokost i Anledning af Hitlers 50-Aars Fødselsdag, og Hitler havde personlig bekræftet Erklæringen, da han umiddelbart efter modtog den lettroende Rechnitzer. Han sendte da ogsaa kort efter den 9. April et Brev til Raeder, hvori han gav Udryk for sin bitre Skuffelse, og han tog sin Afsked.

Rechnitzer brændte Vingerne. Den daværende Regering vil sikkert helst være fri for at vedkende sig ham, skønt Samarbejdet indtil den 9. April var det allerbedste, og han og Forsvarsministeren sov i Ministeriet den historiske Nat!

Der er Detaljer den 9. April, som man ikke kan gøre Regeringen ansvarlig for. Men det kan fastslaas, at hele Regeringens Politik

var lagt an paa at undgaa en egentlig Kamp. Det vilde derfor være naturligt, hvis den daværende Regering aabent erklærede:

— For Hovedindholdet af den 9. April tager vi det fulde Ansvar, for det var vort Ønske, at Danmark overhovedet ikke skulde optage Kampen med en langt overlegen Fjende!

Det vilde være et klart, omend et svagt Standpunkt. For saa maa man stille det Spørgsmaal, hvad man saa har ment med Folketingets Beslutning i Januar og Udtalelser, som Statsministeren og Forsvarsministeren ved forskellige Lejligheder fremsatte om det selvfølgelige i, at Hæren skulde sættes ind for at afværge Angreb paa Landet.

Hos de Officerer, som jeg har talt med, er der forskellige Meninger om, hvor længe vi kunde have kæmpet. De mest optimistiske siger 5—7 Dage, men selvom jeg er uden militær Sagkundskab, vil jeg tro, at man kommer Sandheden nærmere, hvis man siger et Par Dage, og saa skulde Hær og Flaade endda have haft en bedre Placering og yderligere Styrker være indkaldt.

Det er imidlertid ikke udelukket, at selv et Par Dages Kamp kunde have faaet en vis Betydning. Lederen af de tyske Besættelsestropper i Danmark den 9. April har senere udtalt blandt andet:

— Skulde det norske Foretagende lykkes, var det af afgørende Betydning om muligt paa een Dag at tage hele Danmark i Besiddelse for at bringe Sundet, Kattegat foruden den danske Vestkyst under tysk Kontrol og sikre Forsyningstjenesten til Hæren, Luftvaabnet og Marinen i Norge...

Den danske Regerings Holdning bevirkede, at den tyske Plan fuldt ud lykkedes. Allerede den 9. April var der tyske Tropper paa Danmarks nordligste Spids, Skagen, og tyske Forsyninger til Norge-Felttoget rullede ad de danske Baner og Landeveje. Vi havde ikke saa meget som sprængt en Jernbanebro i Luften.

Det skal dog indrømmes, at vi var saa slet forberedt, at man paatog sig et tungt Ansvar ved at lade en lille og daarligt beskyttet Hær kæmpe mod de tyske Tropper.

Saavel før den 9. April som siden, har jeg yndet at sige:

— Enten har de Radikale Ret, eller ogsaa skal vi opruste mere end Generalerne foreslaar!

Med dette Paradoks mener jeg ikke, at Danmark netop behøvede en meget talstærk Hær, men derimod at den skulde være veludrustet og være forsynet med en moderne Krigs mest moderne Forsvarsmidler i rigelig Mængde, altsaa først og fremmest Flyvemaskiner og Skyts mod Flyvemaskiner og Tanks. Det er imidlertid uhyre kostbart. Ingen af de politiske Partier kunde sikkert tænke sig at gaa med til saa store Militærbevillinger før den 9. April, og nogle smaa Telefon-Interviews, som jeg før Krigen havde med General With — den daværende kommanderende General — gav mig det Indtryk, at han lagde større Vægt paa en Udvidelse af Landhæren end Anskaffelse af Flyvemaskiner og Luftværnsskyts i saa stor Udstrækning, at der baade blev noget til Hovedstaden og de vigtigste Provinsbyer.

Imidlertid mener jeg, at vi bør drage den Lære af den 9. April, at vi enten siger, at Dr. Munchs Politik passer for dansk Mentalitet — den gjorde det maaske i højere Grad før den 9. April, end vi selv ønsker at indrømme — eller vi erklærer, at Statens militære Budget er det eneste, som der ikke maa spares paa. Skal det igen blive paakrævet, at danske Sønner kæmper for vort Land, bør det kunne ske i den Bevidsthed, at vi ikke har undslaaet os for økonomiske Ofre, der tilsigter at stille dem paa lige Fod med Fjenden, beskyttelses- og uddannelsesmæssigt.

Nu er det dog ikke Hensigten at gøre det, vi ofrede paa Hær og Flaade før den 9. April, ringere end det var. Havde vi mobiliseret og kæmpet til det yderste, kunde vi ogsaa have udrettet adskilligt med det Mandskab og Materiel, vi havde. Hovedbestanddelen af den tyske Flaade kunde ikke baade være her og i Norge, og Hærens Materiel var tildels udmærket, og Soldaterne havde en god Kampaand.

Det vilde betyde meget for en fremtidig god Ordning af vort Forsvar, om der blev et godt Samarbejde i positiv Aand mellem Politikere og Militære. Der findes næppe to Typer Mennesker, som i deres hele Indstilling er ret meget mere forskellige end Politikere og Officerer. Gennemsnitsofficeren staar tildels fremmed overfor det politiske Spind paa Christiansborg, som han betragter med — en maaske respektblandet — Foragt. Omvendt frakender Politikeren

Officererne enhver politisk Indsigt, og han stoler heller ikke rigtigt paa Officerernes sikre Dømmekraft i militære Anliggender. I Stedet for det fine Samarbejde, der burde være mellem dem, er det næsten to fjendtlige Grupper, der er fyldt af gensidig Mistillid. Der maa i Fremtiden lægges Vægt paa at faa tilvejebragt en bedre Kontakt mellem Regering og Rigsdag og vore Værn ...

DET FØRSTE AAR UNDER BESÆTTELSEN

De nationale, Scavenius-Gruppen og Nazisterne.

Efter den Holdning, som den danske Befolkning indtog overfor Tyskland efter den 9. April, kan man stort set dele den i følgende 3 Grupper:

1. De nationale.
2. »Scavenius-Gruppen«.
3. Nazisterne eller Tysklands Venner.

Den første Gruppe, som vel omfattede 80—90 pCt. af Befolkningen, gik ind for, at vi i vort Samarbejde med Tyskland førte en kølig og tilbageholdende Politik. Vi skulde navnlig undgaa alle Ordninger og Forpligtelser, der tog Sigte paa Fremtiden, og vi skulde hellere tage Konsekvenserne af at sprænge Samarbejdet med Tyskland, end at give efter overfor tyske Krav, som var uforenelig med vor Retsbevidsthed eller vore Æresbegreber.

Til Nazistgruppen maa foruden D. N. S. A. P. (Danmarks national-socialistiske Arbejder-Parti) blandt andet henregnes Bondepartiet og L. S. Det var Folk, som ønskede at være gode Venner med Tyskerne, og hvis hele Holdning virkede stærkt udfordrende paa den øvrige Befolkning.

Imellem disse to Grupper stod »Scavenius-Gruppen«, som dog kunde være lidt vanskelig at udskille som selvstændig, idet den tildels fortonede sig over i de andre Grupper. Det var Folk, som var mere forstands- end følelsesmæssigt — nationalt — indstillede. Navnlig efter Frankrigs hurtige Sammenbrud i Juni Maaned 1940, ansaa de en tysk Sejr for sandsynlig, og de fandt, at det var klogt, om vi i vor Politik tog denne Mulighed i Betragtning. Lagde vi paa aktiv Maade Vægt paa en venskabelig Indstilling overfor Tysk-

land, kunde vi maaske opnaa betydelige Særfordele baade i Øjeblikket og Fremtiden. Desuden regnede de med, at det vilde svække Tyskernes Interesse for Nazistgruppen, hvis man fra ledende Side i Danmark gjorde positive Bestræbelser paa at udbygge et godt Forhold mellem de to Stater. Man havde Indtrykket af, at denne Gruppe aldrig blev talstærk. Af Rigsdagsmændene var det vist kun fhv. Minister Hassing-Jørgensen, der selv vedkendte sig denne Linje, men enkelte andre Rigsdagsmænd befandt sig i Grænseomraadet mellem denne Gruppe og »de nationale«.

Alligevel betød Mændene paa Scavenius-Linjen en hel Del. Til Trods for deres Faatallighed var de ret stærke, idet man mente, at det var nødvendigt, at deres Anskuelser i betydelig Grad farvede vor Politik i Forholdet til Tyskerne, hvis vi skulde undgaa en voldsom Udvikling — f. Eks. en Regering, som blev indsat ved Hjælp af tyske Bajonetter. De brovtende og truende Ord, som man udslyngede fra de danske Nazisters Side i Tale og Skrift, maatte give Offentligheden den Offattelse, at man i denne Lejr utaalmodigt ventede paa, at Tyskerne enten skulde lade dem danne Regering eller give dem en fremtrædende Magtstilling. Til Belysning af de tyske Venners sikre Overbevisning i saa Henseende, kan jeg f. Eks. nævne, at Folketingsmand Hartel, Bondepartiet, som havde eller fik en nazistisk Indstilling, Gang paa Gang hævdede i private Diskussioner, at han kunde forsikre, at vi i hvert Fald vilde faa en Regering med nazistisk Islæt.

Adskilligt tyder paa, at man fra tysk Side gav den danske Nazist-Gruppe halve og hele Løfter om en smuk Paaskønnelse for deres Sindelag. Blandt de førende Mænd indenfor D. N. S. A. P., Bondepartiet og L. S. blev der drømt stolte Drømme om Minister-Taburetter, og mange andre indenfor Gruppen af tyske Venner ventede høje Stillinger.

Imidlertid kunde man fra tysk Side ikke være interesseret i en Regering, som kun fandt Tilslutning hos nogle faa Procent af Befolkningen, hvis en Regering, der havde solid Støtte i den folkevalgte Rigsdag, vilde føre en ret tyskvenlig Politik. Det vilde jo ogsaa være et groft Brud paa Løftet om vor politiske Uafhængighed, hvis man med Magt omstyrtede det bestaaende. Det er nær-

liggende at antage, at det var paa tysk Foranledning, naar Frits Clausen et Par Maaneder efter Besættelsen, nemlig den 19. Juni, gennem Ritzaus Bureau udsendte et Dementi af Rygter om nationalsocialistiske Kupplaner. Han hævdede i Dementiet, at »det var ganske overflødigt ved Vold at tilrane sig den Magt, som af sig selv paa legal Vis vilde tilfalde D. N. S. A. P.« (!)

Fra de nationale og Scavenius-Folkenes Side bagatelliserede man ikke netop Nazist-Gruppens Trusler og udfordrende Optræden — man frygtede lidt for, at vi kunde faa norske Tilstande — men paa den anden Side tog man dog i Almindelighed ikke Truslerne altfor højtideligt. Man regnede med, at blot vi sluttede os sammen i et godt Sammenhold og opførte os korrekte overfor Besættelsesmagten og indordnede os efter overkommelige tyske Ønsker, vilde Forholdene ikke antage en voldsom Udvikling.

Sammenholdet gav sig blandt andet Udslag i, at de fire store politiske Partier — iøvrigt efter ret langvarige og besværlige Forhandlinger — den 8. Juli dannede en regulær Samlingsregering. Fra konservativ Side havde man lagt afgørende Vægt paa, at Dr. Munch traadte tilbage ved denne Regeringskonstruktion. I sidste Øjeblik ændredes Partiets Ønske paa dette Punkt under Christmas Møllers Indflydelse, men paa dette Tidspunkt havde Begivenhederne udviklet sig saadan, at P. Munch maatte træde tilbage til Fordel for Erik Scavenius. Venstre og de Konservative fik hver to Ministre, nemlig henholdsvis Knud Kristensen (Indenrigsminister), Brorsen (Forsvarsminister), Christmas Møller (Handelsminister) og Fibiger (Kirkeminister). Foruden Scavenius blev af Folk udenfor det politiske Liv Gunnar Larsen Minister for offentlige Arbejder og Statsadvokat Harald Petersen Justitsminister. Kjærbøl, der havde været Handelsminister, blev Arbejds- og Socialminister, medens Stauning fortsatte som Statsminister, Buhl som Finansminister, Bording som Landbrugsminister og Jørgen Jørgensen som Undervisningsminister.

Forhandlinger om Mønt- og Toldunion.

Efter det første Ministermøde den 8. Juli offentliggjorde Scavenius en Udtalelse, som var tiltraadt af den samlede Regering, og hvori det til Slut hedder:

— Ved de store tyske Sejre, der har slaaet Verden med Forbavselse og Beundring, er en ny Tid oprundet i Europa, der vil medføre en Nyordning i politisk og økonomisk Henseende under Tysklands Førerskab. Det vil være Danmarks Opgave herunder at finde sin Plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt Samarbejde med Stortyskland. Det danske Folk stoler paa, at det i den nye europæiske Ordning vil kunne bevare sin Selvstændighed, og det haaber at finde Forstaaelse for sin Egenart og for sin traditionelle fredelige, politiske og sociale Udvikling.

Denne Erklæring lod Scavenius uden den øvrige Regerings Vidende overrække den tyske Regering. Fra tysk Side spurgte man Direktøren for Udenrigsministeriet, Minister Mohr, som var rejst til Berlin med Noten, om den skulde forstaas paa den Maade, at man fra dansk Side var villig til allerede nu at drøfte en saadan økonomisk Nyordning, hvilket Mohr mente at maatte besvare bekræftende.

Udenrigsminister Scavenius' egenmægtige Optræden bevirkede, at den danske Regering i Slutningen af Juli Maaned maatte tage Stilling til et tysk Forslag om en Mønt- og Toldunion mellem Danmark og Tyskland. Da nu Spørgsmaalet var blevet rejst, mente Regeringen ikke, at den uden videre kunde afvise en Forhandling. Udenrigsministeren udarbejdede en Erklæring, der gik ud paa, at Regeringen var rede til at optage Forhandlinger om et saadant Erhvervsfællesskab under Bibeholdelse af fuld politisk Selvstændighed for Danmark. Det forudsættes i Erklæringen, at den danske Krone bliver eneste Betalingsmiddel i Danmark, at den tyske Regering drager Omsorg for, at det danske Erhvervsliv — herunder det mindre Landbrug og navnlig Industrien — ikke faar ringere Vilkaar at arbejde under end før Krigen, og at Danmark, som antages at faa sit Hovedmarked i Tyskland, faar Mulighed for at anvende en rimelig Del af den Indtægt, der opnaas ved Eksporten til Tysk-

land, til Indkøb af nødvendige Varer — navnlig Raastoffer — i Tredieland.

Erklæringen blev tiltraadt af Regeringen, og i Begyndelsen af August Maaned rejste en Regeringsdelegation til Berlin for at forhandle med den tyske Regering.

Efterhaanden fik Erhvervene Kendskab til de Forhandlinger, der fandt Sted, og Formændene for Industriraadet, Landbrugsraadet, Grosserersocietetet og Dampskibsrederiforeningen protesterede i Udenrigsministeriet og gik til Kongen.

Det Forslag til en Mønt- og Toldunion, som Regeringsdelegationen fik forelagt i Berlin, var uantageligt i den Skikkelse, hvori det forelaa. Blandt andet var en Bestemmelse angaaende Mønten affattet paa en saadan Maade, at man kunde frygte, at vor egen Mønt efterhaanden vilde blive helt afløst af Reichsmark, selvom Danmark inden for et Beløb, der skulde nærmere fastsættes, skulde beholde Retten til at udstede Betalingsmidler i Kronevaluta.

Der blev derfor ikke optaget Forhandlinger af Delegationen, og efter dens Tilbagekomst gik hele Regeringen med Undtagelse af Scavenius og Gunnar Larsen ind for, at man maatte bringe Forhandlingerne til at strande. Dette blev da ogsaa det endelige Resultat. Midt i August Maaned rejste Delegationen atter til Berlin, men da man fra tysk Side tildels strammede Vilkaarene for en Overenskomst, faldt det ikke særlig vanskeligt at faa Forhandlingerne afbrudt, hvilket dog først skete, efter at Delegationen havde været hjemme og paany kom til Berlin.

Kynikeren Scavenius.

Der er blevet tillagt Scavenius en Udtalelse som:

— National Følelse — hvad er det for noget?

Denne Udtalelse karakteriserer Kynikeren Scavenius og forklarer hans Politik. Han er en kølig Aandsaristokrat, som ønskede at føre en forstandsbetonet Politik. Og da han, efter Tyskernes Fremtrængen til Kanalkysten, ansaa en tysk Sejr for ret givet, betragtede han det som sin Opgave at sikre Danmark en god materiel Stilling i det

nye Europa, der vilde komme. Det, der rørte sig i Befolkningen, og som i første Omgang navnlig gav sig Udslag i Konge-Dyrkelse og Alsang, betragtede han nærmest, bevidst eller ubevidst, som en uvidende Hobs Stemningsudbrud, der om muligt skulde neddæmpes for ikke helt at ødelægge den Politik, som han uden Tvivl har ment, at en afklaret Fremtid vilde bedømme som klog og rigtig. Da den overvejende Del af Regering og Rigsdag ønskede at føre en Politik, som denne »uvidende Hob« kunde føle sig nogenlunde i Samklang med, behandlede Scavenius ogsaa — og navnlig i Begyndelsen — denne snakkende Folkeforsamling paa en ret overlegen og skødesløs Maade. Jeg husker, at da han første Gang efter sin Tiltræden som Udenrigsminister holdt en Tale i Folketinget, læste han den op i rivende Fart og saa utydeligt og skødesløst, at det i Referentlogen var ganske umuligt at høre, hvad han sagde, og selv Stenograferne maatte opgive at stenografere.

Iøvrigt var det ham sikkert ret ligegyldigt, hvilket Indtryk hans Udtalelser og Handlinger gjorde. Hans Ærgerrighed i Retning af Popularitet var næppe stor. Han kunde ikke være uvidende om, at Befolkningen hadede og foragtede ham. Bevidstheden herom maatte vel berøre ham ubehageligt, men da Foragten i nogen Grad var gensidig, kunde han taale meget. Og selvom der ved Lejlighed blev demonstreret imod ham, blandt andet af Studenterne, tror jeg aldrig, at han har tilkendegivet Frygt. Statsminister Stauning var jo ledsaget af et Par Opdagere overalt, hvor han færdedes, men Scavenius ønskede ingen Beskyttelse. Udenfor Christiansborg og de røde Bygninger var der iøvrigt heller ikke ret mange, der kendte Scavenius af Udseende. En Dag, hvor hans Navn var paa alles Læber, har jeg set ham gaa ned ad Strøget uden øjensynlig at blive genkendt af nogen.

Fra den øvrige Regerings og Nimandsudvalgets Side var Scavenius i Aarenes Løb Gang paa Gang udsat for stærk Kritik. Det hændte, at han forhandlede med Tyskerne og gav halve Løfter, inden han forelagde en Sag for Regeringen. Alene det, at han ikke straks stillede sig afvisende eller protesterede, naar Tyskerne kom med et ubehageligt Krav, gjorde en Afvisning vanskeligere. Hans bestandige Svar paa Kritikken var, at hvis man var utilfreds med

ham, kunde han gaa. Imidlertid turde Regering og Rigsdag ikke løbe den Risiko, at han trak sig tilbage. Det kunde faa uoverskuelige Konsekvenser i Forholdet til Besættelsesmagten, og iøvrigt ønskede man stort set ogsaa at føre en Politik, som ikke laa langt fra den, Scavenius gik ind for. Men han stødte ved hele sin Façon, og man havde heller ikke altid fuld Tillid til ham.

Vil man trække Linjen skarpt op, kan man sige, at de nationale i Regering og Rigsdag forstod at vurdere Betydningen af at have Scavenius-Folk til at udføre et Arbejde, som de selv betragtede som groft og utiltalende, men nyttigt for Landet, hvis man vilde undgaa et for haardt Tryk under en sikkert langvarig Besættelse.

Udenfor Regering og Rigsdag var der talrige Scavenius-Folk. En af dem, der gjorde sig stærkest bemærket, var Generaldirektør P. Knutzen. Han var Formand for Den dansk-tyske Forening, som dannedes i Begyndelsen af August Maaned 1940. Ved Stiftelsen udtalte Knutzen i et Interview, at efter hans Mening var en af Foreningens vigtigste Opgaver den »at tage alle Midler i Brug, som kan bidrage til at fremhæve det fælles for de to Brødre og det værdifulde, som hver af dem besidder«. Blot disse Par Linjer er i Grunden tilstrækkelig til at give hele Generaldirektørens Indstilling og Aanden i Den dansk-tyske Forening.

Alsang og Konge-Dyrkelse.

Imidlertid var den danske Befolkning ikke indstillet paa at betragte Besættelsesmagten som et »Brødre-Folk«, men som en indtrængende Fjende, der var en Trusel for vor fremtidige Frihed og Selvstændighed.

Før den 9. April kan det næppe siges, at den nationale Følelse var stærkt fremtrædende i Danmark — bortset fra Sønderjylland, hvor særlige Forhold gjorde sig gældende — selvom Følelsen var voksende i Tiden umiddelbart før Verdenskrigen, og Krigens Udbrud gav den yderligere Vækstbetingelser. Men den 9. April blev den Stormvind, som fik Gløder og svage Flammer til at rejse sig

som et Baal, der i Aarenes Løb antog Karakteren af en voldsom Brand.

Det første Aarstid under Besættelsen kan man betegne som den nationale Romantiks Tidsalder. I denne Periode var realitetsbetonede Handlinger forholdsvis faa, men følelsesfulde, nationale Stemninger naaede store Højdepunkter.

Folkets Samlingsmærke var Kongen. Allerede Andendagen efter den 9. April red Kong Christian sin sædvanlige Morgentur gennem København, hjerteligt hyldet af Befolkningen. Kongens daglige Ridt blev mere end før et nationalt Symbol paa Samhørigheden mellem Konge og Folk. Og ved store Idrætsstævner og hvor der ellers var Lejlighed dertil, blev Kongeparret hyldet paa en saadan Maade, at det virkede som en kraftig Demonstration mod Besættelsesmagten.

»Alsangen« var et karakteristisk Udtryk for denne stemningsbetonede Tid. Den 4. Juli afholdtes den første danske Alsangs-Aften i Aalborg, hvor 1500 Mennesker sang Fædrelandssange i fri Luft. Disse Alsangs-Aftener blev i Aalborg gentaget flere Gange i Maanedens Løb med stigende Tilslutning, og snart bredte de sig til andre Byer. Den 14. August blev der holdt et Alsangsstævne i Fælledparken i København, som havde samlet 100.000 Deltagere. I de følgende Dage blev der holdt store Stævner i Aarhus, Odense og andre Provinsbyer.

Søndag den 1. September naaede Alsangen sin Kulmination. Den Dag blev der afholdt Alsangsstævner i alle Danmarks Byer og i de fleste Landsbyer. Statsradiofonien udsendte Stævnet i Københavns Fælledpark, hvori deltog 150.000 Mennesker. Kl. 18 udsendtes Raadhusurets Timeslag, og derefter sang Deltagerne i alle Stævnerne over hele Landet Grundtvigs »Moders Navn er en himmelsk Lyd«.

Man regner med, at ca. $^3/_4$ Mill. Mennesker den Dag deltog i Alsangen. I Stævnet i Frederiksberg Have ansloges Antallet til 40.000, i Aarhus Mindepark til 40.000, i Aalborg 35.000, Odense 33.000, Gentofte 15.000, Kolding 14.000, Esbjerg 10.000 o. s. v. Fra talrige Stævner blev der sendt telegrafiske Hilsner til Kongen.

Folket sang sig sammen i et stort Fællesskab. Sangen var i den Grad paa alles Læber, at den kunde opstaa spontant, hvor et Antal

tilfældige Mennesker var samlet, f. Eks. i en Jernbanekupé eller paa en Restauration.

Under disse Forhold blev Kong Christians 70-Aars Fødselsdag den 26. September en enestaaende national Begivenhed. Man følte sig grebet, da vi i en tidlig Morgentime saa Kongen ride ud, medens Taarer slørede hans Øjne. Om Eftermiddagen Kl. 15 foretog Kongeparret en Køretur i aaben Automobil gennem Byen. Paa hele den 11 km lange Rute blev Kongeparret hyldet af en uoverskuelig Menneskemængde. Foreninger og Organisationer, heriblandt Fagforeningerne og de socialdemokratiske Vælgerforeninger, havde taget Opstilling langs Ruten med Faner.

Overalt i Landet flagedes der. Byerne var festsmykkede, og der afholdtes festlige Sammenkomster, hvorfra der sendtes Hyldesttelegrammer til Kongen.

Kongen, Symbolet paa vor nationale Selvstændighed, var blevet noget ophøjet og helligt for hele det danske Folk...

Udæskninger og Naalestiks-Politik.

Noget af det, der bidrog til at styrke den nationale Følelse hos den overvejende Del af Befolkningen, var de danske Nazisters udæskende Optræden. Fra Aaret 1940 erindrer man, at de gentagne Gange overtraadte Møde- og Uniformsforbudet. Saaledes holdt de Søndag den 30. Juni et offentligt Møde i Roskilde, og da de om Aftenen drog gennem Byen i et Demonstrationstog, slog de nogle Betjente ned.

Søndag den 17. November holdt »Frits Clausen-Partiet« i Forum i København en Mindeappel for de faldne den 9. April. Med Politidirektør Stamms Tilladelse gik en Del af Mødets Deltagere samlet til Statuen af den lille Hornblæser paa Vestre Boulevard. Demonstranterne, hvoraf en Del bar Uniform, blev hilst med stærke Protestraab af de talrige Tilskuere, og nogle blev saaret under Sammenstød.

Og som et tredie Eksempel fra Aaret 1940 kan nævnes Haderslev-Episoden den 8. December. I Uniformer og udstyret med

Spader gik Nationalsocialisterne gennem Haderslev trods Politiets Forbud. De afholdt et Møde paa Højskolehjemmet, hvor Politiet efter en Kamp, hvor der benyttedes Taaregasbomber og Brandsprøjte, anholdt ca. 300 uniformerede Mødedeltagere. Næste Dag fængsledes 13 af Demonstranterne sigtet for Overtrædelse af Uniformsforbudet og Vold mod Politiet. De øvrige anholdte blev sat paa fri Fod, men Politiet maatte beskytte dem mod Befolkningen.

Den Omstændighed, at man fra tysk Side hjalp disse nazistiske Lovovertrædere — paa tysk Foranledning blev de fængslede Haderslev-Demonstranter sat paa fri Fod, ligesom 36 af Roskilde-Demonstranterne, der var idømt Fængsels- eller Hæftestraffe, helt eller delvis slap fri for Afsoning — skulde jo heller ikke tjene til at skabe et tillidsfuldt Forhold mellem det danske Folk og Besættelsesmagten.

Hertil kom, at man fra tysk Side hurtigt anlagde en udpræget »Naalestiks-Politik«. Christmas Møller tvang de ud af Politik i flere Etaper. I Begyndelsen af Oktober maatte han trække sig tilbage som Handelsminister. De Konservative valgte ham saa ind i de 5 samarbejdende Partiers Fællesudvalg, »Nimandsudvalget«, som det populært kaldtes, idet det talte 2 Medlemmer fra hvert af de fire store Partier og et Medlem af Retsforbundet. Men her var han kun nogle faa Dage, idet han maatte udtræde i Midten af Oktober Maaned. Og den 10. Januar 1941 maatte Christmas Møller nedlægge sit Folketingsmandat og sin Stilling som Forretningsfører for Det konservative Folkeparti og som Medlem af Bestyrelser inden for Partiets Organisationer.

Det var uklogt af Tyskerne, at de i Modstrid med afgivne Løfter blandede sig i vore rent indre politiske Forhold. Med Hensyn til Christmas Møller var der saa meget mindre Grund hertil, som han ikke indtog noget Særstandpunkt, men gik ind for den samlede Regerings Politik og ogsaa i Forholdet til Tyskland. Men rent privat vejede han ikke sine Udtryk, og det var heller ingen Tilfældighed, at Folk strømmede til, naar han talte ved Møder.

Man slaar ikke den nationale Følelse ned ved at forfølge dem, der anslaar Strenge, som tiltaler store Dele af Befolkningen. Ud fra den Betragtning har vi maaske Grund til at være Tyskerne taknemmelige for den Politik, de førte under Besættelsen.

Selve Hovedlinjen i den tyske Politik var fra første Færd ret klog. Bortset fra de Indskrænkninger, som en Besættelse naturligt maatte medføre, beholdt vi en uafhængig Stats Funktioner og dermed ogsaa en Hær og en Flaade. De tyske Troppers Opførsel var gennemgaaende korrekt, og iøvrigt blev der fra tysk Side udfoldet betydelige Anstrengelser for at give os en venskabelig og beundrende Følelse overfor den tyske Nation og dens kommende Nyordning af Europa. Landbruget, som i en lang Aarrække havde arbejdet under vanskelige økonomiske Forhold, kom nu ret hurtigt op paa gode Indtægter. I Forbindelse med Landbruget sagde en tysk Journalist til mig — det var i Sommeren 1940 —: »Sympatien følger med Pengene!« Jeg var dengang ikke utilbøjelig til at tro, at han kunde faa delvis Ret, hvis Tyskland helt igennem vilde optræde som en storladen Nation, der behandlede os godt og ikke bekymrede sig om vort indre nationale Liv. Ligesom en Gæringsproces kan nationale Stemninger tildels fordufte, hvis de faar helt frit Løb. Først naar man prøver at stoppe for dem, faar de eksplosiv Kraft. Indenfor Fagforbundene og Socialdemokratiet var der ogsaa Mænd, som havde nogen Interesse for visse Ting i det tyske politiske System, og det kan f. Eks. nævnes, at en Arbejderdelegation bestaaende af Rigsdagsmænd og Fagforeningsledere var paa Studierejse i Tyskland et Aarstid efter Besættelsen. Den Omstændighed, at Tyskland kunde tilbyde vore Arbejdsløse Beskæftigelse, kunde maaske ogsaa under andre Forhold være kommet til at veje noget til.

Men Tyskerne ødelagde — troligt bistaaet af deres danske Venner — de Kort, de havde paa Haanden. De vilde fremtvinge en Omstilling hos det danske Folk, og som altid avlede Tvangen Vrede, Trods og Had.

Det danske Landbrugs og den danske Arbejders Sympati fulgte ikke med Pengene. Man var jo heller ikke blind for, at det i første Omgang var Penge, som vi selv lagde ud, og at de maaske helt eller delvist maatte skrives paa Tabskontoen. For Landbrugets Vedkommende var de opløsende Tendenser indenfor L. S.-Organisationen et karakteristisk Udtryk for den danske Bondes Holdning. Man tog Afstand fra det nære Forhold, der var mellem L. S., Bondepartiet og D. N. S. A. P., og mellem disse Grupper af Befolkningen og

Tyskerne. Allerede i Sommeren 1940 var der Uro indenfor L. S. Den 20. September erklærede Formanden for L. S. Erhvervsudvalg, J. Axel Hansen, Kogsbøllegaard, at han var Modstander af den Maade, hvorpaa L. S. Organisationen den 17. Juni foretog sin Nyorientering ved at erklære sig i direkte Samarbejde med bestemte politiske Partier (Frits Clausen Partiet og Bondepartiet). I Oktober udmeldte han sig af Organisationen. Og paa Andelsslagteriernes Generalforsamlinger i 1941 udmeldte det ene Slagteri sig efter det andet af Erhvervsudvalget.

1941

Udlevering af Undervandsbaade.

I de første Maaneder af 1941 indtraf der ikke Begivenheder af meget stor Betydning. Tyskerne fortsatte med deres Naalestiks-Politik. Omkring Nytaar ventilerede de et Krav om en betydelig Regeringsændring, som ikke mindst tog Sigte paa, at Stauning skulde træde tilbage som Statsminister. Han maatte dog gerne blive Udenrigsminister. De ønskede ogsaa, at man nybesatte en Række andre Ministerposter. Som Helhed var Stauning ikke meget modstandsdygtig overfor tyske Krav, men da Skytset denne Gang blev rettet mod ham selv, blev Kravet afvist, men der blev gjort forskellige andre Indrømmelser i den Tid, Forhandlingerne stod paa. Bl. a. maatte Christmas Møller jo nedlægge sit Folketingsmandat — skete det ikke, truede Tyskerne med forskellige Forholdsregler som Gestapo og større militær Besættelse — og en Maanedstid senere tvang de Folketingsmand Hedtoft-Hansen til at træde tilbage som Forretningsfører for Socialdemokratisk Forbund og til at udtræde af Nimandsudvalget, medens Folketingsmand H. C. Hansen maatte nedlægge sin Stilling som Partisekretær i Socialdemokratiet.

Af andre Begivenheder, som dengang vakte en vis Opsigt. kan f. Eks. nævnes, at Oberstløjtnant T. P. A. Ørum i Januar blev idømt livsvarigt Fængsel ved Københavns Byret for Spionage, medens en Løjtnant af Reserven fik 14 Aars Fængsel og en Sekondløjtnant 8 Aar. Umiddelbart forinden havde man gennemført en Lov med tilbagevirkende Kraft, der muliggjorde at idømme saa strenge Straffe. Lovens Gennemførelse og de haarde Straffe havde været en tysk Betingelse for Udlevering af de paagældende til dansk Ret.

Der blev i Tidens Løb idømt en hel Del Frihedsstraffe for Ud-

talelser fremsat i Bøger, Skrifter og Foredrag. En af de første, som Tyskerne viste en Del Opmærksomhed, var Dr. phil. Vilh. la Cour. I Februar maatte han træde ud af Hovedbestyrelsen for Grænseforeningen. I August idømtes han 80 Dages Hefte, og nogen Tid efter, at han var kommet paa fri Fod, blev han atter fængslet, sigtet for paa et Møde at have fremsat Udtalelser, der var egnet til at skade Danmarks Forhold til Udlandet. I Juli 1942 blev han ved Højesteret idømt 7 Maaneders Fængsel. Umiddelbart efter den 29. August 1943 flygtede han til Sverige.

I den første Del af Aaret 1941 var iøvrigt nationalt set et af de mest bitre Krav, som vi blev stillet overfor, Udlevering af 12 af vore bedste Undervandsbaade. Efter langvarige Forhandlinger blev Antallet nedsat til 6, og forinden Udleveringen blev Baadene tømt for alt, der fandtes om Bord. Vore Undervandsbaade udgjorde det mest moderne og værdifulde, vi havde indenfor Flaaden.

I April var Regering og Rigsdag optaget af Sagen med vor Gesandt i Washington, Henrik von Kauffmann, som paa egen Haand undertegnede en Overenskomst med U. S. A. om Oprettelse af Luftstøttepunkter paa Grønland. Gesandten blev afskediget, men han anerkendte ikke denne Afskedigelse, idet han mente — iøvrigt i Overensstemmelse med Sandheden — at den danske Regering tildels var umyndiggjort under Besættelsen. Et Aar senere blev vor Gesandt i London, Grev E. Reventlow, afskediget, da han blev Overpræsident for Sammenslutningen af frie Danske i Storbritannien og Nordirland. Da Regeringens Erklæringer i Forbindelse med disse og andre Afskedigelser af vore Repræsentanter i Udlandet, blev formet under tysk Tryk, er der ingen Grund til at beskæftige sig nærmere med dem.

Søndag den 4. Maj 1941 indviedes et tysk Videnskabs-Institut i København. Kongen var indbudt, og Højtideligheden blev transmitteret af Radioen. Speakeren skildrede, hvorledes man ventede paa Kongens Ankomst. Det var jo den store Trumf, at selv den danske Konge vilde overvære det tyske Instituts Indvielse. Endelig udløstes Spændingen, da Speakeren meddelte: — Nu kommer Hans Majestæt Kongen! Men et Øjeblik efter sagde Speakeren: — Nej, det var alligevel ikke Kongen, det var Prins Harald! Da kom der et

jublende Smil paa alle Radiolytternes Ansigter. Kongen havde sendt Afbud i allersidste Øjeblik, idet han foregav at have faaet et Ildebefindende.

Den 14. Maj meddeltes det, at Redaktør G. Helweg-Larsen var fratraadt »Kristeligt Dagblad« som journalistisk Leder af Bladet. Fra første Færd studerede Tyskerne meget nøje de danske Dagblade, som blev udsat for et stadigt stigende Pres. Før den 29. August 1943 blev der ikke udøvet For-Censur med Bladene — »Kristeligt Dagblad« kom dog under For-Censur, saaledes at hele Bladet blev læst i Udenrigsministeriet, inden det gik i Trykken — men gennem Udenrigsministeriets Pressebureau blev der givet Bladene Anvisninger paa, hvorledes Stof af særlig Karakter maatte behandles. Dagbladene havde forpligtet sig til at rette sig efter disse Anvisninger, og der var nedsat et fagligt Udvalg, som idømte de Blade Bøder, som overtraadte de givne Direktiver. Selvom der faldt talrige Bøder, var det dog saadan, at Bladene gennemgaaende bestræbte sig paa at overholde Henstillingerne. Paa et Punkt faldt det særligt vanskeligt, og det var med Hensyn til Overskrifterne. De blev til Stadighed stærkt kritiseret fra tysk Side. Tyskerne hævdede, at Bladene i deres Overskrifter og Placering af Krigstelegrammer og andet Udenrigsstof udtrykte en fjendtlig eller uvenlig Holdning overfor Tyskland og en sympatisk Indstilling overfor Vestmagterne. Navnlig naar det gik Tyskland daarligt, var de uhyre ømfindtligt indstillede overfor Overskrifterne. Bladenes ledende Artikler kunde ogsaa give Anledning til Kritik. Det gjaldt blandt andet Artikler af Helweg-Larsen i »Kristeligt Dagblad«. Og Resultatet blev altsaa, at Tyskerne efter langvarige Forhandlinger tvang ham til at træde tilbage. Andre Chefredaktører fulgte senere efter. Saaledes maatte Chefredaktør H. P. Sørensen, »Social-Demokraten«, fratræde i August samme Aar. Forinden havde han en Kontrovers med Forfatteren Harald Bergstedt, der havde skrevet nogle Kroniker om Tyskland til Bladet, som Redaktøren ikke ønskede at bringe, og som han tog Forbehold overfor, da han blev tvunget til at bringe dem. (Harald Bergstedt blev noget senere Medarbejder ved det nationalsocialistiske »Fædrelandet«). Af senere fratrædende Redaktører kan f. Eks. nævnes Chefredaktør Schoch, »Nationaltidende«.

Betegner man det første Aarstid under Besættelsen som den nationale Romantiks Tid, kan man maaske kalde det efterfølgende Aar Ny-Romantikkens Tid. Endnu saa sent som den 16. Marts blev der holdt et Alsangsstævne i Raadhushallen i København, men iøvrigt var Alsangen ved at forstumme paa dette Tidspunkt og blive afløst af mere realistiske Foreteelser. »Algangen« kan vel betragtes som karakteristiske for Optakten til den nye Tid. Søndag den 25. Maj holdtes den første danske Algang i København med over 6000 Deltagere i Alderen fra 10 til 81 Aar. De mandlige Deltagere skulde gaa 10 km paa mindre end $1^1/_2$ Time, medens Kvinderne fik 10 Minutter ekstra. Og snart blev der arrangeret Algang rundt om i Landet. I Modsætning til Alsangen tog man naturligvis ikke Algangen højtideligt, men den kan opfattes som en Trang til at prøve Musklerne.

Folket var ved at faa en mere realitetsbetonet Indstilling overfor Besættelsesmagten og dens danske Venner. Der kom en illegal Presse, som ret hurtigt fik en betydelig Udbredelse.

Kommunisterne interneres. — Anti-Komintern-Pagten.

Saa kom Søndag den 22. Juni 1941, hvor Tyskland begyndte Krigen mod Rusland. Tyskerne spurgte, om vi vilde internere en Række Kommunister, da de i modsat Fald selv vilde gøre det. Vilde vi foretage Interneringen, blev det os lovet, at de ikke blev ført ud af Landet.

Fra dansk Side mente man, at man paa den Maade tog Kommunisterne i en Slags Beskyttelsesarrest, og samtidig med, at Tyskerne overskred den russiske Grænse, altsaa tidligt Søndag Morgen, anholdt Politiet talrige Kommunister. Ialt blev der taget ca. 270, men Flertallet blev løsladt ret hurtigt. Den 21. August blev 107 mandlige Kommunister anbragt i Horserødlejren, medens 7 kvindelige Kommunister paa det Tidspunkt var interneret i Vestre Fængsel. I Følge en Lov, som fremsattes den 20. August, opløstes kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger, og kommunistisk Virksomhed og Agitation af enhver Art blev forbudt.

Blandt de enkelte Kommunister, som det ikke var lykkedes Politiet at finde, var Folketingsmand Aksel Larsen. Efter nogen Tids Forløb sendte han nogle duplikerede Breve til Medlemmer af Regering og Rigsdag, i hvilke han i forbitrede Vendinger protesterede mod Interneringen. Brevene blev læst med et Skuldertræk. Man fremhævede, at der havde ventet Kommunisterne en værre Skæbne, hvis vi ikke havde interneret dem. Men naturligvis stred disse paatvungne Anholdelser mod dansk Aand.

Som Helhed kom det sidste halve Aar af 1941 til at staa i Anti-Kommunismens Tegn. Gennem Forhandlinger søgte Regeringen at faa Tyskerne til at afstaa fra eller til at lempe de mange forskelligartede Krav, og ofte opnaaedes Resultater, men under Frygt for eller Trusel om tysk Politi i Danmark eller langt mere videregaaende Foranstaltninger som f. Eks. en »Quisling-Regering«, var det alligevel overordentlig meget, Tyskerne pressede Regeringen til at gaa med til.

Regeringen fremsatte Udtalelser og gik med til Ting, som de fleste i Regering og paa Rigsdagen skamrødmede over. Ved Udbrudet af den tysk-russiske Krig kunde vi ikke nøjes med at internere Kommunister, men Regeringen maatte ogsaa fremsætte en Udtalelse, hvori det bl. a. siges, at Tyskland nu har vendt sine Vaaben mod en Magt, som gennem en Aarrække har betydet en Trusel mod nordiske Staters Velfærd og Trivsel. Der er en fælles europæisk Interesse i dette Opgør under Tysklands Førerskab, som paa afgørende Maade vil kunne bidrage til at bevare Europas Lande for indre Samfundsopløsning. Danmark deltager ikke i dette Opgør, men ud fra den fælles europæiske Interesse kan Udviklingen ikke være ligegyldig for Danmark. Erkendelsen heraf har fundet Udtryk deri, at det danske Gesandtskab i Moskva er blevet kaldt tilbage, hvorefter Forbindelsen mellem Danmark og Sovjetrusland er afbrudt.

Regeringen maatte ogsaa gaa med til en Legalisering af de Frikorps, der dannedes til Kamp mod Bolschevismen. Danske Officerer, der meldte sig som frivillige, fik Ret til at træde udenfor Numer, hvilket vil sige, at de atter kunde indtræde i den danske Hær med Bevarelsen af deres fulde Rettigheder.

Den 28. Juni indeholdt danske Blade Annoncer, hvori frivillige opfordredes til at melde sig til Regiment Nordland, og den 2. Juli meddelte det tyske Gesandtskab, at den tyske Værnemagt havde erklæret sig rede til at indsætte det af Oberstløjtnant C. P. Kryssing ledede Frikorps »Danmark« som en samlet Troppeenhed paa den militære Front mod Sovjetunionen. En Maanedstid senere afrejste Frikorps Danmark til Tyskland.

Hvilken Vægt, der efter Krigen bliver lagt paa de mange Indrømmelser, Regeringen fandt det nødvendigt at gøre overfor Tyskerne, ved jeg ikke. Personligt mener jeg, at der er adskilligt, man kan kritisere, men man bør dog aldrig i sin Kritik glemme, hvilken Tvangssituation Regeringen befandt sig i. I Regeringen, Nimandsudvalget og Partierne var det store Problem hele Tiden, om det eller de til enhver Tid foreliggende tyske Krav var store nok til, at Befolkningen fuldt ud kunde forstaa og tiltræde Regeringens Handling, hvis den ved en blank Afvisning af Kravet gav Anledning til, at Tyskland indførte »norske Tilstande«.

Et af de tyske Krav, som det faldt haardt at faa den danske Regering og de samarbejdende Partier til at gaa med til, var Danmarks Tiltræden til Antikomintern-Pagten.

Da Tyskerne ventilerede Spørgsmaalet overfor Scavenius den 20. November, var det ikke i Form af et ultimativt Krav, men nærmest som en Føler. Som sædvanligt afviste Scavenius ikke straks Føleren, men svarede, at han skulde forelægge Sagen for Regeringen. Og dermed blev en Afvisning vanskelig.

Regeringen var meget utilbøjelig til at tiltræde Pagten, men i Løbet af Fredag den 21. og Lørdag den 22. November lagde Gesandt v. Renthe Fink et stadigt stigende Pres paa Regeringen for at faa den til at gaa med. Efterhaanden blev Stillingen i Regeringen den, at 5 Ministre gik ind for at tiltræde, medens de øvrige gik imod. Disse 5 Ministre var for det første Scavenius og Gunnar Larsen, de to, som udgjorde den egentlige »Scavenius-Gruppe« i Regeringen. Endvidere Thune Jacobsen, som var blevet Justitsminister i Juli Maaned, efter at Tyskerne var blevet utilfredse med Harald Petersen og havde forlangt hans Tilbagetræden. Thune Jacobsen blev af mange henregnet til Scavenius-Gruppen, men jeg tror

ikke, at det var med Rette. I private Samtaler med ham fik man et gunstigt Indtryk af hans Indstilling. Der er iøvrigt noget skuespillermæssigt over Thune Jacobsen, som i Forbindelse med hans blændende Elskværdighed og vistnok en Smule personlig Forfængelighed bevirker, at man kan faa den Opfattelse, at han i nogen Grad agerer som Skuespiller i en tildelt Rolle, hvorfor han er lidt vanskelig at vurdere.

De øvrige Ministre af de 5 var Statsminister Stauning og Socialminister Kjærbøl. Stauning var en realistisk Taktiker. Hans nationale Følelser og politiske Æresbegreber spændte sikkert aldrig Ben for hans rolige Overlæg.

Sent Lørdag Aften meddelte Renthe Fink i en telefonisk Samtale med Scavenius, at hvis Danmark ikke tiltraadte Pagten, følte Tyskland sig ikke bundet af de Løfter, der var givet den 9. April, men vilde indføre norske Tilstande i Danmark. Gesandten gentog disse Trusler Søndag Formiddag i en Samtale med Stauning og Scavenius, og han overrakte en Note.

De 5 samarbejdende Partiers Rigsdagsmænd var telegrafisk blevet indkaldt til Møde Søndag Aften, men iøvrigt var Resultatet givet paa Forhaand. Man vilde ikke med en splittet Regering — Scavenius og Stauning havde sat deres Mandater ind paa, at man tiltraadte Pagten — vove Springet ud i det store ukendte ved Afvisning af et Krav, hvis Opfyldelse næppe havde større praktiske Følger.

Om Mandagen rejste Scavenius til Berlin. Og Tirsdag den 25. November — 5-Aarsdagen for Afslutningen af Antikominternpagten — tiltraadte han paa Danmarks Vegne Pagten, som ved den Lejlighed blev forlænget for 5 Aar, og som blev tiltraadt af en lang Række nye Lande (oprindelig var det kun en Pagt mellem Tyskland, Italien og Japan) bl. a. Finland.

Pagten gaar ud paa, at de kontraherende Stater gensidigt vil underrette hverandre om den kommunistiske Internationales Virksomhed, raadføre sig med hverandre om de nødvendige Afværgelsesforanstaltninger og gennemføre disse Foranstaltninger i snævert Samarbejde. Derudover indeholder Pagten ingen politiske eller andre Forpligtelser,

Faa Dage efter, at Antikomintern-Pagten var undertegnet, fremhævedes det i den tyske Presse, at de Lande, der havde sluttet sig til Pagten, ogsaa maatte tage Stilling til Jødeproblemet paa Grundlag af den internationale Jødedoms Sammenhæng med den bolschevikiske og anarkistiske Lære. I en privat Samtale med Scavenius og Gunnar Larsen luftede Gesandt v. Renthe-Fink ved Lejlighed Spørgsmaalet, men de paagældende Ministre tog klar Afstand fra Tanken. Efter tysk Henstilling blev der dog efterhaanden paa enkelte Omraader truffet særlige Ordninger med Hensyn til Jøder. Det gjaldt især Radioen. Sidste Gang Departementschef Cohn gav en Redegørelse i Radioen om Pristallet, maatte hans Navn ikke nævnes, og derefter afstod han helt fra at udtale sig offentligt. Det var heller ikke velset, om store offentlige Stillinger blev nybesat med Jøder.

1942

Staunings Død.

De sidste og især det sidste Aar Stauning levede, var »Maskineriet« i ham slidt. I det rent Ydre var han stadig en Kraftkarl, og han ønskede ogsaa at leve som en Kraftkarl, men hverken hans aandelige eller legemlige Kræfter slog til. Han var i Virkeligheden en træt Mand. Han vidste det ogsaa selv, men han var ikke indstillet paa at drage Konsekvensen heraf og trække sig tilbage. Det skyldtes vel dels hans Ærgerrighed, dels en Tro paa, at Landet daarligt kunde undvære ham under Besættelsen. Denne Opfattelse deltes af de fleste paa Christiansborg og vel ogsaa af Flertallet af Befolkningen. Stauning var den eneste Politiker, der virkelig ragede i Vejret i den almindelige Bevidsthed, og Arbejderne havde Tillid til ham, hvilket man mente betød meget for det politiske Sammenhold.

Nogle Statsmænd og Politikere vurderes højere af Eftertiden end af Samtiden, medens andre omvendt sættes højere af Samtiden end af Eftertiden. Jeg er tilbøjelig til at tro, at Stauning vil være blandt de sidste. Dette behøver dog ikke at betyde saa meget, for det er ret sjældent i Danmarks Historie, at en Politiker i den Grad gøres til en Afgud, som Tilfældet en Tid var med Stauning under hans Regeringsperioder. Han blev ikke blot tilbedt af Arbejdere og andre Smaakaarsfolk, men ogsaa mange indenfor de saakaldte borgerlige Kredse nærede den allerstørste Beundring for ham, eller havde i hvert Fald stor Respekt for hans Ro, sunde Dømmekraft og taktiske Dygtighed.

Men foretager man en nøgtern Vurdering af Staunings Indsats, kan man ikke sige, at han paa afgørende Maade var nyskabende,

eller at Forholdene havde en særlig ideel Karakter i hans Regeringsperioder paa Grund af hans Initiativ. Hele Verdenssituationen gjorde Tredivernes store Arbejdsløshed og Landbrugskrisen til Problemer, der var vanskelige at løse. For en Statsmand med Fantasi og Kraft til at gennemføre sine Ideer er Vanskeligheder imidlertid kun en gunstig Lejlighed til at vise, hvor stort hans Format er. Men her manglede der en hel Del for Staunings Vedkommende. Han var ikke tillukket for nye Tanker, men selv manglede han det store Vingefang.

Stauning forstod sikkert selv, at der manglede noget, at Udviklingen krævede en Fornyelse i Politikken, men han formaaede ikke at finde de nye Baner, der skulde betrædes, og han havde ikke Mænd ved sin Side, som var i Stand til at vise ham disse Baner. Stauning talte en Tid om et Samarbejde mellem Arbejder og Bonde. Disse Udtalelser maa uden Tvivl i højere Grad tages som Udtryk for hans Søgen efter det nye end som Klarhed over, hvad det var, han søgte. Og hvad Udenrigs- og Forsvarspolitikken angik, var Dr. Munch som Regel det Fyr, han styrede efter...

Det har undret mange, at Staunings Privatliv ikke skadede ham mere i Folks Omdømme, end Tilfældet var. Der er sikkert flere Aarsager hertil, bl. a. den, at en Politiker, der udgaar af Arbejderstanden og har sine fleste Meningsfæller i Arbejderkredse, kan tage sig en noget større Frihed, hvad Kvinder og Spiritus angaar, end de fleste andre Politikere. Men det mest afgørende var dog, at dette Privatliv sjældent tog Magten fra ham i hans sædvanlige Dagligliv. Normalt begyndte Stauning Dagen tidligt, arbejdede roligt men hurtigt og haardt fra om Morgenen til sent paa Aftenen og var maadeholden, medens Arbejdet stod paa. Nogle socialdemokratiske Rigsdagsmænd — navnlig de lidt ældre — og Fagforeningsledere har en lille Svaghed for god Mad og hyppigt Smaa-Pimperi, men Stauning nød i det daglige kun et enkelt Krus Øl til sin medbragte Frokostpakke i Rigsdagens Restauration.

Naar Stauning endelig tog fri, kendte han derimod ikke til Maadehold. Han kunde klare sig nogenlunde, selvom han havde nydt adskilligt, men engang efter en lang Nats Kriseforhandlinger, hvor han og en Del andre havde siddet og drukket, var han dog

ikke i Stand til om Morgenen at fremsætte det Lovforslag, hvis hurtige Gennemførelse Rigsdagen og hele Landet ventede paa, saaledes at Behandlingen maatte udsættes. Den Slags pinlige Episoder kan man huske enkelte af, men de karakteriserer kun en Del af Staunings Natur. Hans egentlige Karakter kan jeg belyse med et lille Træk, som i sig selv er ubetydeligt. Faa Maaneder før han døde, ringede jeg en Dag til hans private Bopæl for at faa en Udtalelse af ham. Damen, der tog Telefonen, sagde, at Stauning var syg, og at han havde lagt sig for at hvile sig en Timestid. Men hvis jeg mente, at jeg havde vigtige Spørgsmaal at stille, havde Stauning givet Ordre til, at han skulde vækkes. Saa pligtopfyldende var Stauning, at han, selvom han var gaaet syg og træt i Seng, ikke engang vilde afvise en Journalist. En Mand, for hvem Arbejdet i den Grad var helligt, kunde man tilgive meget...

Stauning døde den 3. Maj. Faa Dage forinden var Finansminister Buhl blevet konstitueret som Statsminister, og den 4. Maj udnævnte Kongen ham til Statsminiser.

Christmas Møllers Flugt.

Den 13. Maj modtog Justitsministeriet et Brev, hvori Christmas Møller oplyste, at han for nogle Dage siden havde forladt Landet med sin Hustru og Søn. Og i den engelske Radio den 14. Maj meddelte Christmas Møller, at han havde begivet sig til England for at gøre fælles Sag med de »Frie Danske«.

Paa det Tidspunkt var en Flugt ret vanskelig at gennemføre, og det vakte stor Opsigt, at det var lykkedes Christmas Møller at komme til England. Formentlig for at dække over, hvorledes Flugten virkelig var foregaaet, blev der udspredt forskellige Forlydender, hvoraf et gik ud paa, at han var blevet afhentet af en engelsk Vandflyvemaskine i den vestlige Del af Limfjorden. Disse Forlydender havde imidlertid ingen Virkning. Det lykkedes hurtigt Politiet at konstatere, at han i Slutningen af April Maaned var kørt op gennem Jylland til Aggersund ved Limfjorden i en lejet Bil — det var

vist Chaufføren, som havde været temmelig aabenmundet — og derefter faldt det ikke vanskeligt at indkredse det Skib, som havde sejlet ham til Göteborg.

Hans Flugt havde iøvrigt været ret dramatisk. I Aggersund var han og hans Familie gaaet om Bord i en dansk Motorgalease »Argo«, som var lastet med Moler. I Moleret var indrettet en Hule, hvor Christmas Møller og hans Familie holdtes skjult. Ved Hals var der nogle spændende Øjeblikke, idet tyske Militærpersoner var om Bord for at undersøge Skibet. Men de opdagede intet. Og i Göteborg havde Christmas Møller en formaaende Hjælper, der sørgede for, at han kom til England.

»Argo«s Skipper, P. V. Schmidt, og hans Bedstemand, Letmatros G. Vejle-Petersen, blev anholdt, og ved Københavns Byret idømtes de den 10. Juni henholdsvis 3 og 1 Aars Fængsel. Dommene blev en Maanedstid senere skærpede ved Højesteret, hvor Skipperen fik 6 Aars og Matrosen 3 Aars Fængsel.

Tilrettelæggelsen af Flugtplanen var foretaget af Forretningsfører i Dansk Sejlskibsrederiforening for mindre Skibe, Borch Johansen, som ligeledes blev anholdt i Slutningen af Maj Maaned. Men ham lykkedes det at flygte. Han fik af Politiet Tilladelse til at ordne forskellige Ting paa sit Kontor, og Betjentene ventede i et Værelse udenfor Kontoret. Da de syntes, at det varede temmelig længe, aabnede de Døren og opdagede da, at Kontoret havde en ekstra Udgang, af hvilken Borch Johansen var forsvundet!

Christmas Møllers Flugt og Optræden i den engelske Radio, hvor han nogle faa Maaneder senere paabegyndte sin Kampagne for Sabotage i Danmark, gav straks og i den følgende Tid under Krigen Anledning til heftig Diskussion paa lukkede politiske Møder og Mand og Mand imellem. Christmas Møller maa ganske givet betegnes som vor Tids mest levende og kampglade politiske Personlighed. Som Menneske er han værdsat af de fleste, men som Politiker er han enten elsket og tilbedt eller hadet og frygtet. Hans Indflydelse paa hans Parti har været overordentlig stor. Med sin ildnende Myndighed har han præget eller omskabt Partiet, saaledes at det er blevet et egentligt Folkeparti. Og naar det gjaldt at

skabe det store, brede Folkepari, kendte han intet Hensyn. Da han ønskede at udvide sit Parti paa Bekostning af Venstre og tildels Det radikale Venstre, har han bestræbt sig mere paa at trække Linjer op mellem Det konservative Folkeparti og Venstre end paa at forene disse to borgerlige Partier i et Samarbejde. Omvendt har han tilsyneladende lagt Vægt paa at nedbryde Muren mellem de Konservative og Socialdemokratiet, hvilket ogsaa er lykkedes i en saadan Grad, at man ikke kan se bort fra Muligheden af et betydeligt Samarbejde mellem disse Partier i Fremtiden.

Imidlertid vil jeg tro, at højst de to Tredjedele af det konservative Parti kan betegnes som egentlige Tilhængere af Christmas Møller og hans Politik. Man kan inddele Partiets Rigsdagsgruppe i tre Dele: De Gammel-Konservative, de Konservative og de Ung-Konservative. De Ung-Konservative giver Christmas Møller fuld Tilslutning. De Konservative er ogsaa varme Tilhængere af hans Synspunkter, men de er for modne Politikere til i afgørende Øjeblikke at bygge paa Følelser og Stemninger. Naar Regering og Rigsdag under Besættelsen blev stillet overfor tyske Krav, gik denne Gruppe ofte straks sammen med de Ung-Konservative om en Afvisning af Kravet, men bøjede saa af under Forhandlingerne for tilsidst ved Afstemningen at gaa sammen med de Gammel-Konservative. Da Christmas Møller baade er i Besiddelse af de Ung-Konservatives følelsesbetonede Indstilling og de Konservatives modne Beherskelse af Stemninger, er der dog ikke noget Modsætningsforhold mellem ham og disse to Grupper. Derimod er de Gammel-Konservative i mere eller mindre udpræget Grad i Opposition til Christmas Møller. Det kan blandt andet udtrykkes ved, at for dem staar et Samarbejde med Venstre som mere naturligt end et Samarbejde med Socialdemokratiet.

Hvis det ikke var lykkedes for Christmas Møller at komme til England, var han vel paa et eller andet Tidspunkt blevet anholdt af Tyskerne for illegal Virksomhed. Uden Spænding og Politik kan han daarligt leve. Da Tyskerne tvang ham ud af Politik, forsøgte han en Tid at skabe sig en borgerlig Tilværelse som Sagfører, idet han begyndte som Sagfører-Fuldmægtig. Han kom sjældent paa Rigsdagen i den Periode og vistnok aldrig paa Rigsdagens

Mødedage. Men man mærkede altid paa ham, hvor kedsommelig og uinteressant han fandt en Tilværelse udenfor det politiske Liv. Han var ikke længere den gamle Christmas Møller, der sprudlede af Vitalitet. Det varede da heller ikke saa længe, inden han opgav Stillingen som Sagfører-Fuldmægtig. Han kunde ikke afstemme sig efter det praktiske Livs Trædemølle...

Begyndende Sabotage.

Christmas Møller holdt sin første Sabotage-Tale i den engelske Radio den 4. September. Paa det Tidspunkt var Sabotagen allerede i Færd med at faa en vis Udbredelse herhjemme.

De første egentlige Organisatorer af den aktive Modstand mod Besættelsesmagten var Danskere, der kom hertil fra England, som Regel ved at springe ned med Faldskærm fra en Flyvemaskine. Blandt de første Faldskærmsfolk var to Mand, som i Slutningen af December 1941 sprang ned ved Haslev, hvorved den ene dræbtes, medens det lykkedes den anden at skjule sig.

I September 1942 forefaldt et Par pinlige Dramaer i Forbindelse med Faldskærmsmænd. Under en omfattende Ransagning, som det danske Politi foretog i en Huskarré i Valby, hvortil man havde indkreset en illegal Radiosender, trængte de ind i en Lejlighed, hvor en Mand, Hovmester Johansen, affyrede en Række Skud mod dem og dræbte Overbetjent Østergaard-Nielsen. Derefter tog Johansen Gift og døde. I Tilknytning til denne Sag fandt Politiet faa Uger senere frem til Lederen af Modstands-Organisationen, Rottbøll — en Søn af Godsejer Rottbøll, Børglumkloster. Han skød ligeledes paa Politiet, da det indfandt sig i hans Lejlighed. Den ene af de to Betjente saaredes, hvorefter Politimændene dræbte Rottbøll med Revolverskud. Enkelte Personer af kendt Familie blev anholdt, fordi de havde hjulpet ham med at holde sig skjult...

Christmas Møller har sikkert skønnet, at Folkestemningen i Byerne var ved at blive gunstig for Sabotage, og han ønskede nu at komme i Kontakt med denne Folkestemning og give den øget Liv.

Denne Vurdering af Jordbunden var rigtig. Fra Besættelses-

tidens »Romantik« og »Ny-Romantik« var man nu i Besættelsens tredie Aar kommet ind i Realismen. Befolkningen følte øget Trang til at faa Udløsning for de Følelser, som stadige Gnidninger mellem Besættelsesmagten og dens danske Venner og Befolkningen havde skabt.

I Begyndelsen tog dog sikkert de fleste Afstand fra Sabotagen. Man maatte naturligvis være klar over, at Sabotagen vilde medføre, at Besættelsen vilde faa en langt haardere Karakter, og da der var Udsigt til, at Besættelsen fortsat vilde blive langvarig, fandt man, at man ikke selv skulde søge Lidelser, som kunde undgaas. Fra ansvarlig politisk Hold advaredes kraftigt mod Sabotagen. Saaledes holdt Statsminister Buhl den 2. September en Radiotale i Anledning af, at der navnlig i den sidste Tid var forekommet nogle Tilfælde af Sabotage mod den tyske Værnemagt. Han omtalte, at Sabotage er en af de alvorligste Forbrydelser, der kan begaas mod et krigsførende Land, og at Straffen i Almindelighed var Døden. Da Regering og Politi ikke alene kunde bekæmpe Sabotagen, appellerede han til danske Kvinder og Mænd og navnlig til Ungdommens Ledere om at gøre deres Indflydelse gældende over for ungdommelige Elementer og i Fædrelandets Interesse medvirke til Sabotagens Bekæmpelse. Han udtalte Haabet om, at man ved fælles Hjælp undgik, at Spørgsmaalet blev rejst om vor nuværende Straffelovgivnings Tilstrækkelighed eller overhovedet om vor Adgang til selv at holde Justits paa dette Omraade. Ogsaa Pressen vendte sig gentagne Gange efter Henstillinger fra Udenrigsministeriet mod Sabotagen.

Men selvom Sabotagen blev fordømt af det officielle og tildels ogsaa af det uofficielle Danmark, var der dog noget i Folkets Instinkt, som følte sig tiltalt af, at der blev handlet, og man vendte sig ikke mod Sabotørerne med Had.

Frikorps Danmark paa Orlov.

Man følte i Efteraaret 1942, at en ny Periode under Besættelsen var i Færd med at komme. I store Dele af Befolkningen mærkedes en dirrende Uro, og paa Christiansborg var Stemningen med

Mellemrum ret nervøs. Da det i August Maaned blev kendt, at Frikorps Danmark vilde vende hjem paa en Maaneds Orlov, var der mange, der mente, at det var Hensigten at foretage et politisk Kup ved Hjælp af Frikorpset. Paa Christiansborg blev man dog i nogen Grad beroliget, da man fra tysk Side oplyste, hvilke Instrukser de Frivillige fik under deres Orlov, idet det fremgik heraf, at Tyskerne var interesseret i, at Opholdet fik et saa gnidningsløst Forløb som muligt.

Paa tysk Opfordring lagde Udenrigsministeriet Tryk paa Pressen for at faa den til at skrive ledende Artikler, der gav Udtryk for Respekt for de Frivilliges Offervilje, og man søgte uden Held at faa de danske Officerer til at tage sig lidt af Korpsets Officerer.

Den 8. September kom Korpset til København. Paa Marchruten fra Banegaarden gennem Strøget saa man en Del staa med Blomster. Det var navnlig ældre Damer, vel de frivilliges Mødre eller andre paarørende. Men Københavnernes Modtagelse var ellers præget af Kulde og Foragt. Der blev demonstreret paa forskellig Maade. Tilskuerne kom med Tilraab, rakte Tunge eller kastede noget paa dem, og der fandt flere Sammenstød Sted mellem Demonstranter og de Frivillige.

Efter Marchen gennem København var Pressen tilsagt til Møde paa Hotel d'Angleterre. Her nød vi en Forfriskning sammen med Frikorps-Officerer og tyske Officerer, og Korpsets Chef, Kaptajnløjtnant Martinsen, holdt en Tale, hvori han skildrede Livet paa Østfronten, hvor 121 af Korpset var faldet. Han fremhævede, at Korpset ikke ønskede at drive Politik for noget bestemt Parti. Naar han saa stærkt understregede dette, maa man formode, at man fra tysk Side havde haabet, at Korpsets Orlov kunde forme sig som en Propaganda for yderligere Tilgang til Korpset uanset politisk Opfattelse, men denne Propaganda mislykkedes fuldstændigt.

Der forefaldt en hel Del Episoder under Frikorpsets Orlov. Imod de givne Ordrer optraadte de Frivillige enkelte Gange som Politi. F. Eks. indfandt der sig nogle af Korpsets Medlemmer i et Stor-Magasin, hvor de tvang en ung Ekspeditrice til at følge med sig, fordi hun, den Dag Frikorpset kom, havde staaet i et af Magasinets Vinduer og rakt Tunge. Imidlertid maatte Frikorpsmændene

aflevere Pigen til det danske Politi, overfor hvem hun med et uskyldigt Smil forklarede, at hun rigtignok ikke havde rakt Tunge af Frikorpset. Men hun og hendes Veninde, som stod i et Vindue paa den anden Side Gaden, havde aftalt et særligt System, hvorefter de gjorde sig forstaaelige for hinanden med Tungen! Politiet anbefalede de unge Piger at finde paa et nyt Tegn-System!

Politikere og andre ledende Folk var til Stadighed lidt bekymrede, medens Frikorpset havde Orlov. Nogle af de Frivillige var ude for en ret ublid Medfart. F. Eks. kløede Arbejdere paa Burmeister & Wain nogle Frikorpsfolk og smed en Bajonet og en Kasket ned i Kanalen. Dagen efter gik en Dykker ned for at søge efter Bajonetten, men fra tysk Side tog man ret højtideligt paa Episoden.

Kong Christian fornærmede Hitler.

Kongen fyldte den 26. September 72 Aar, og som sædvanlig paa denne Dag blev han og Dronningen hyldet hjerteligt af store Menneskeskarer. Kl. 12 var der samlet 60.000 Mennesker paa Amalienborg Slotsplads. Kongeparret viste sig paa Balkonen. Kongen holdt en kort Tale, hvori han bl. a. takkede for Hyldesten og for Deltagelsen under sin Sygdom — Kongen havde i Juni og en Del af Juli Maaned været indlagt paa Diakonissestiftelsen paa Grund af et Galdestenstilfælde — og han udbragte et Leve for Danmark, der efterfulgtes af Nationalsangen, hvorefter Kongen blev hilst med Leveraab og Kongesangen.

Blandt dem, der sendte Kongen en Lykønskning, var Rigskansler Hitler. Kongens Svartelegram til Hitler var: Min bedste Tak! (Meinen besten Dank.) Forrige Aar havde Kongens Svarhilsen været: Min hjerteligste Tak! (Meinen herzlichsten Dank.) Dengang havde man fra tysk Side meddelt Udenrigsminister Scavenius, at man fandt, at en saadan kortfattet Kvittering for en Lykønskning fra Føreren var højst utilstrækkelig, men Udenrigsministeren havde ikke overbragt Kongen denne Meddelelse.

Da Kongen opretholdt den kortfattede, formelle Tak, kom der

en omgaaende og voldsom Reaktion fra den tyske Førers Side. Tirsdag Formiddag den 29. September indfandt Gesandt von Renthe-Fink sig i det danske Udenrigsministerium, hvor han nedlagde en meget skarp og truende Indsigelse mod Kongens Telegram, som Føreren havde opfattet som en Fornærmelse (affront). Svaret havde ikke vist Forstaaelse af, at det var en Udmærkelse at modtage en Lykønskning fra Føreren, og man skulde vide at undgaa Gentagelser. v. Renthe-Fink var beordret til at forlade Landet og vende tilbage til Tyskland. Og den danske Gesandt i Berlin, Minister Mohr, blev sendt hjem til Danmark.

Kongen var ulykkelig over, om en Formalitet fra hans Side skulde bringe Landet ud i den Tilstand, som den hidtil førte Politik havde taget Sigte paa at undgaa. Scavenius lod udarbejde en Note til den tyske Fører, hvori det udtaltes, at den tyske Gesandts Meddelelse havde fremkaldt dyb Bevægelse hos Kongen. Kongen havde ikke med sit Svar tilsigtet at give Udtryk for en mindre venskabelig Indstilling til det stortyske Rige og dets Overhoved. Kongen ønskede at fremhæve, at han netop under de nuværende vanskelige Forhold med Tilfredshed hilste alle Bestræbelser, der gik ud paa at fremme eller befæste et godt og nabovenligt Forhold. Noten oplyste, at Kongens Svar var holdt i den Form, som var Kongens sædvanlige. Hvis Kongen ikke nylig havde været syg, vilde han for om muligt at faa bortvejret den opstaaede Misstemning personligt have aflagt Rigskansleren et Besøg. Men Kongen foreslog, at Kronprins Frederik fik Lejlighed til at give Udtryk for Kongens venskabelige Indstilling overfor det stortyske Rige og dets Overhoved.

Den 2. Oktober blev nogle Repræsentanter for Pressen indbudt til et Møde i Udenrigsministeriet. Selvom vi paa Forhaand var bekendt med, hvad der havde fundet Sted, blev Mødet en Oplevelse, men af pinlig Art. Udenrigsminister Scavenius oplæste den tyske Protest-Note og Kongens Henvendelse til Hitler. Scavenius udtrykte Haabet om, at den danske Note vilde medføre en Afspænding af Situationen. Noget bestemt herom kunde man dog ikke vide, blandt andet fordi der kunde ligge andre Hensigter bag. Det var

hans absolutte Indtryk, at Begivenheden ikke vilde gaa sporløst hen. Den vilde sikkert sætte sit skærpende Præg paa Fremtiden.

Scavenius rettede herefter et Angreb paa Kongen. Han omtalte den »hysteriske Kongedyrkelse«. I Stedet for at man skulde have Støtte af Kongen, som den der stod udenfor eller over Begivenhederne, var Kongen blevet bragt direkte i Skudlinjen, saaledes at han var blevet en Risiko. Han nævnte den svenske Konge som Eksempel paa, hvorledes en Konge burde optræde.

Der var ogsaa andre Forhold, som Scavenius fandt Anledning til at paapege i Forbindelse med den opstaaede Krise. Han angreb Officererne, der havde stillet sig uforstaaende til en Henstilling om lidt kollegialt Samkvem med Officererne i Frikorps Danmark. Endvidere kom Scavenius ind paa den Forfølgelse og Bagtalelse, som Personer, der er knyttet til Udenrigsministeriet, udsættes for. Hvis det i det hele taget skulde være muligt at overvinde den opstaaede Krise, var det en Forudsætning, at Folkets almindelige Indstilling fik en Drejning til Støtte for den officielle Politik.

Der var ingen af os, som tog Ordet for at imødegaa Ministerens Omtale af Kongen. Det undrede mig lidt, at det ikke skete. Chefredaktørerne for Hovedstadsbladene var til Stede, og det vilde have været naturligt, om en af dem havde paatalt dette Angreb paa Landets Konge. Muligvis var ingen i Stand til i Hast at finde de rigtige Ord. Sagen var ikke enkel og ligetil. Da vi efter Mødet diskuterede Talen, var der flere, som mente, at Scavenius i nogen Grad havde Ret. Vilde man undgaa et afgørende Brud med Besættelsesmagten og Konsekvenserne heraf, var det sikkert nødvendigt, at vi stort set førte den Politik, som Scavenius gik ind for. Officielt vilde man føre denne Politik, men uofficielt angreb man den og dens Mænd.

Dette Dobbeltspil var dog næppe saa fremtrædende, som det sikkert har været efter Scavenius' Opfattelse. Kunde vi opnaa nogenlunde taalelige Besættelsesvilkaar ved en forsigtig Holdning, var Rigsdagen indstillet paa, at vi indenfor en vis Grænse skulde bøje Hovedet for Overmagten. Scavenius derimod, som troede paa en tysk Sejr, gik paa aktiv Maade ind for et godt Forhold og Sam-

arbejde med Tyskerne, men her var der ikke ret mange af Rigsdagens Medlemmer, som kunde følge ham. Og man kunde heller ikke følge Kynikeren Scavenius, for hvem national Følelse, der gav sig Udslag i Kongedyrkelse, kun var Hysteri, som man skulde søge at undgaa for ikke at skade Forholdet til Tyskerne.

Frygten for, at Hitlers kraftige Reaktion paa Kongens Telegram kun var et Paaskud for at indføre en helt ny Tilstand i Danmark, var betydelig. Man kan vel heller ikke udelukke Muligheden af, at noget saadant en kort Tid kan have været under Overvejelse. Frikorpsfolkene og tyske Tropper blev holdt i Beredskab i Kasernerne. Men der skete ikke noget. Den 13. Oktober afrejste Frikorpset, og paa Christiansborg aandede man lidt lettere.

Gesandternes Tilbagevenden til deres respektive Lande betød, at Forbindelsen var afbrudt mellem de to Statsoverhoveder. Legationerne fungerede videre, saaledes at de løbende Forretninger mellem Landene kunde ordnes.

Det kaldte paa det danske Smil, at det, der havde givet Anledning til det spændte Forhold mellem Danmark og Tyskland, var et almindeligt, kongeligt Telegram. Da Formanden for Københavns Borgerrepræsentation, Landsretssagfører Karmark Rønsted, i et Møde i Borgerrepræsentationen læste et Telegram op fra Kongen med den samme Ordlyd, kom han uvilkaarligt til at sige med et Smil, om der var nogen, der havde noget at indvende mod Telegrammets Form! Han blev straks klar over, at han havde været uforsigtig, og han nedlagde sit Formandsskab og traadte ud af Borgerrepræsentationen.

Man ansaa det for givet, at Hitler vilde besvare Kongens Henvendelse. Men der kom ikke noget Svar.

Den 19. Oktober kom Kongen under sin Morgenridetur alvorligt til Skade ved et Fald med Hesten ved Esplanadepavillonen i Grønningen. Han paadrog sig Flænger i Hovedet og en Beskadigelse af venstre Knæskal og blev bragt til Diakonissestiftelsen. I Løbet af nogle Dage indtraadte der en Forværring i Kongens Tilstand. Han fik Blodtransfusion, og man var forberedt paa, at han vilde dø. Regeringens Førelse blev overdraget til Kronprins Frederik.

Da Tyskerne gjorde Scavenius til Statsminister.

Medens Kongen var paa Diakonissestiftelsen fik Danmark en ny Regering. Lørdag den 31. Oktober modtog Udenrigsminister Scavenius Indbydelse til at komme til Berlin for i et Møde med Rigsudenrigsminister v. Ribbentrop at drøfte Forholdet mellem Danmark og Tyskland. Dette Møde fandt Sted Mandag den 2. November.

Næste Dag var Scavenius atter tilbage, og om Aftenen blev der holdt Ministermøde i Statsministeriet. For at være Begivenhederne paa nært Hold gik jeg og en anden Journalist over i Statsministeriet. Medens vi sad og ventede, kom Statsminister Buhl ud af Mødesalen for at give en Betjent en Telefonbesked. Den ellers saa rolige Buhl virkede noget ophidset.

— De Herrer kan godt gaa! sagde han til os med nogen Skarphed i Stemmen. — De faar alligevel intet at vide i Aften.

Vi gik udenfor og satte os i Gangen. Men et Øjeblik efter kom en Betjent, som efter Ordre bad os om at forlade Bygningen. Det er næppe sket tidligere, at en Rigsdagsjournalist er blevet vist ud af Ministerialbygningerne, og vi forsøgte at protestere. Men Betjenten forlod os ikke, før vi var kommet over i den saakaldte Ministergang, som forbinder de røde Bygninger og Christiansborg.

Jeg forstod af Buhls Udseende og Handling, at Situationen var ret alvorlig, og at han sikkert maatte træde tilbage som Statsminister.

I Rigsdagens Restauration var der tæt besat af Rigsdagsmænd, Journalister og andre. Man fordrev Ventetiden med at spise Smørrebrød og drikke Øl og Snaps. Stemningen var nærmest livlig og oprømt, som den ofte er, naar der virkelig sker noget, selvom det er af alvorlig Art.

Mødet i Statsministeriet varede et Par Timer. Derefter var der et Fællesmøde mellem Samarbejdsudvalget (Nimandsudvalget) og Ministre paa Christiansborg i Numer 8. Noget senere kunde jeg gaa ned i mit Arbejdsværelse paa Christiansborg og skrive en kort Rapport til en Snes Redaktører rundt om i Landet, som jeg sendte fortrolige Meddelelser. Saadanne fortrolige Breve var næsten den

eneste Form for politisk Reportage, man kunde drive under Besættelsen, da det jo var stærkt begrænset, hvad der maatte staa i Bladene.

I store Træk havde jeg forstaaet, at v. Ribbentrop i en lang Samtale med Scavenius havde meddelt denne, at skulde det tidligere Forhold mellem Danmark og Tyskland genoprettes, var det nødvendigt, at vi fik en Regering, som Tyskland havde noget større Tillid til end til den nuværende. Ribbentrop havde foreslaaet Scavenius at danne Regering, men hertil havde Scavenius svaret, at han ikke egnede sig hertil. Han var ikke populær. Scavenus mente ogsaa, at det kunde give Anledning til Rygtedannelse, hvis han kom hjem fra Berlin og meddelte, at det var blevet forlangt, at han skulde danne Ministerium. v. Ribbentrop havde ikke formuleret Kravene skriftligt, men Scavenius havde forstaaet, at der skulde Mænd ind i Regeringen, som havde Tilknytning til den nationalsocialistiske Ideologi. Det var dog ingen Betingelse, at de var Medlemmer af D. N. S. A. P. Et andet Hovedkrav var, at Udenrigs- og Justitsministeren fik vidtgaaende Bemyndigelseslove. Om Enkeltheder kunde der forhandles med Dr. Werner Best, som vilde blive udnævnt til Det tyske Riges Befuldmægtigede og overtage sin Stilling Torsdag den 5. November.

Saaledes som Scavenius refererede de tyske Krav, maatte de forekomme uantagelige. Næste Dag, altsaa om Onsdagen, blev der holdt en lang Række Møder. Om Aftenen blev der holdt Partimøder. Socialdemokratiet, der holdt et udvidet Partimøde med Deltagelse af Tillidsmænd, gik stærkt ind for, at Buhl skulde fortsætte som Statsminister.

Resultatet af Forhandlingerne blev, at Rigsdagen og den overvejende Del af Regeringen ikke var indstillet paa at vise anden Imødekommenhed overfor de tyske Krav, end at der kunde forhandles om Udskiftning af enkelte af Ministrene. Men da Scavenius i et Ministermøde Torsdag Formiddag fik meddelt Partiernes Standpunkt, truede han med at gaa. Han nægtede at optage Forhandlinger med Tyskerne, hvis man ikke vilde give videre Indrømmelser.

Buhl besluttede sig nu til at træde tilbage, men han vilde bestemt modsætte sig, at Scavenius blev hans Efterfølger. Buhl lagde

ikke Skjul paa sit Syn paa Scavenius som Statsministeremne i en Samtale med denne.

Forhandlingerne blev herefter fortsat. I et Møde om Eftermiddagen gav Nimandsudvalget Tilslutning til, at Nationalbankdirektør Bramsnæs dannede Regering, hvis Tyskerne godkendte ham, og han iøvrigt selv vilde. Bramsnæs havde ikke givet noget bindende Løfte herom.

Samme Dag Kl. 17 fandt der et Møde Sted mellem Scavenius og Dr. Best. Efter Mødet spiste Udenrigsministeren Middag i Rigsdagens Restauration. Det er første Gang, jeg har set Scavenius i Snapstinget. Det kan synes at være en ligegyldig Ting, om en Minister kommer i Snapstinget eller ej, men er det faktisk ikke. Kommer man ikke i Rigsdagens Restauration, er det vanskeligt at opnaa den intime Kontakt med Menneskene og hele Aanden paa Christiansborg, som betyder en hel Del for en Minister eller Rigsdagsmand. Enkelte af de upolitiske Ministre — de Ministre, som var taget udefra — forsømte Restaurationen, men de fandt heller ikke helt ind til den særlige Rigsdagstone og efterlod knap nok et Minde, hvis de forsvandt ud af Regeringen.

Medens Scavenius spiste, orienterede han et Par Ministre om Forløbet af Mødet med Dr. Best. Og efterhaanden som dette Referat sivede rundt i Restaurationen, saa man lidt lysere paa Situationen. En af de største Anstødsstene i de tyske Krav havde været Henstillingen om, at der skulde Mænd ind i Regeringen, som stod Nationalsocialismen nær. Men dette Krav syntes at bero paa en Misforstaaelse eller var i hvert Fald bortfaldet. Overfor Dr. Best havde Scavenius forklaret, hvorfor han ikke kunde danne Regering, og Dr. Best havde vist Forstaaelse heraf. Dr. Best havde ikke afvist Muligheden af, at Bramsnæs kunde blive godkendt som Statsminister, men da han ikke kendte ham, maatte han undersøge Sagen lidt nærmere, inden han accepterede ham. Naar Buhl ikke kunde fortsætte som Statsminister, skyldtes det, at han var Statsminister, da Kongen sendte sit Takketelegram til Hitler. Ellers vilde man ikke have haft særlige Indvendinger mod Buhl som Statsminister.

Vi skumlede lidt over det ulogiske i at gøre Buhl ansvarlig for Kongens Telegram, hvor Udenrigsministeren havde det egentlige

Ansvar. Men iøvrigt var der adskilligt, som vi med Rette eller Urette skumlede over. Der var blandt andet Scavenius' Forhandlinger med Tyskerne ved denne og andre Lejligheder. Da der næsten aldrig forelaa noget skriftligt, blev det yderligere vanskeligt at vurdere hans Optræden i disse Forhandlinger.

Allerede i Løbet af Aftenen fik Scavenius Meddelelse om, at Bramsnæs kunde accepteres som Statsminister, og at Dr. Best vilde modtage ham i et Møde paa Dagmarhus Fredag Formiddag. Bramsnæs indvilgede i at tale med Dr. Best, men han gav fortsat ikke noget bindende Tilsagn om, at han vilde være Statsminister.

Umiddelbart efter Mødet med Dr. Best gav Bramsnæs Meddelelse om, at han ikke vilde paatage sig Opgaven at danne Regering. Det var ikke netop Samtalen med Dr. Best, der fik Bramsnæs til at tage denne Beslutning. Han undskyldte sig med, at hans Helbred ikke var saa godt, men den egentlige Aarsag var sikkert den, at han ikke havde Tillid til, at det vilde komme til at gaa. I alle Tilfælde var det et utaknemmeligt Hverv, som en Mand i Bramsnæs' Stilling ikke kunde være ivrig efter.

Bramsnæs bragte Rigsdagen og Regeringen i en meget pinlig Situation. Havde han straks stillet sig bestemt afvisende til Tanken, vilde man have haft klare Linjer at gaa frem efter. Muligvis vilde man helt have afslaaet at lade Buhl gaa. Men nu havde man optaget Forhandlinger ud fra den Forudsætning, at Buhl trak sig tilbage, og det var vanskeligt pludselig at meddele den modsatte Beslutning, hvis man vilde have Haab om en rolig Udgang af Krisen. Desuden var det meste af den knapt tilmaalte Tid gaaet. Der skulde tages Stilling inden Lørdag Kl. 24, saaledes at man kun havde halvanden Dag tilbage at forhandle i.

Om Eftermiddagen, da jeg sad udenfor Numer 8, hvor Nimandsudvalget holdt Møde, kom Stensballe ud og bestilte en Ekspressamtale med Landbrugsraadets Præsident, Landstingsmand Hauch, som gik paa Jagt et Sted paa Sjælland. Og snart bredte Forlydendet sig om, at Hauch skulde være Statsminister.

Ved 18-Tiden naaede Hauch ind paa Rigsdagen, og han deltog straks i et Møde med Nimandsudvalget. Hauch var ikke netop glad for Tanken, men han indvilgede dog i at gøre et Forsøg paa at danne

Regering, hvis han fik alle Partiers Tilslutning. Og dette fik han i Aftenens Løb.

Man troede, at Sagen dermed var i Orden, men da Scavenius Lørdag Formiddag kom tilbage fra et Møde med Dr. Best, var det med den Meddelelse, at Tyskerne ikke kunde acceptere Hauch. De kunde heller ikke acceptere andre Navne, som havde været mere eller mindre paa Tale. Der var i Virkeligheden kun de to Muligheder tilbage, at man enten tog Scavenius til Statsminister eller afviste Kravene og tog Følgerne. Et Forlydende, som skulde stamme fra en tysk Embedsmand, gik ud paa, at Regering og Rigsdag vilde blive arresteret, hvis man gav et negativt Svar.

I langvarige Møder i Ministeriet, Nimandsudvalget og Partierne drøftede man nu Lørdag Eftermiddag og Aften Spørgsmaalet om at lade Scavenius danne Ministerium. Scavenius havde allerede tidligere erklæret sig villig hertil, hvis han fik alle de fem samarbejdende Partiers Tilslutning. Tyskerne havde forlangt, at foruden Buhl skulde ogsaa Finansminister Alsing Andersen og Kirkeminister Fibiger træde tilbage, medens Undervisningsminister Jørgen Jørgensen skulde have et andet Ministerium, hvis han skulde fortsætte. Dog maatte han ikke faa Kirkeministeriet.

Paa Socialdemokratiets Partimøde gik Buhl ind for, at man, saadan som Forholdene havde udviklet sig, gjorde Scavenius til Statsminister, og ved Afstemningen var der stort Flertal herfor, ligesom Tilfældet var hos de Radikale. Ved Afstemningen i den konservative Gruppe var der i første Omgang Flertal for at forkaste Forslaget. I Venstres Gruppe gik de fleste af Talerne ogsaa mod Forslaget, og man var klar over, at det vilde blive forkastet, hvis man foretog en Afstemning. Derfor udskød man Afstemningen, til Partiernes Gruppeformænd havde talt med Kronprinsregenten.

Klokken var over 23, inden Tingenes Gruppeformænd og Statsminister Buhl tog til Kronprinsen. Kronprins Frederik meddelte, at Lægerne havde fraraadet at vække Kongen og føre en Samtale med ham, men han mente at udtrykke Kongens Indstilling, naar han opfordrede til Sammenhold. Han kunde ikke acceptere en Regering, som ikke havde Partiernes Tilslutning. Et Brud vilde drage uover-

skuelige Følger efter sig, hvorfor han maatte tilraade, at man gik ind for, at Scavenius dannede Regering.

Da Gruppeformændene vendte tilbage, blev Partimøderne genoptaget. Kongehusets Holdning øvede en vis Indflydelse paa de Konservative og Venstre, og ved de Afstemninger, som nu blev foretaget i disse to Grupper, blev der begge Steder opnaaet et Flertal for Forslaget. Først med 1-Tiden om Natten var de bevægede Forhandlinger afsluttede.

Da det var vanskeligt at faa en Bil, tilbragte nogle af os Resten af Natten paa Christiansborg. Vi spillede Kort og drak Øl, til det første Morgentog gik. Man følte Trang til at sløve Sanserne. Vi havde vel reddet Pelsen for et Stykke Tid, men havde det ikke været bedre, om vi havde vovet den?

Jeg vil tro, at der skete en lille Forandring med Scavenius, da han blev Statsminister. Hans Ministerliste, som blev kendt om Mandagen, var lidt af en Overraskelse, idet der ikke kom en eneste ny Mand ind i Regeringen, som Rigsdagen ikke fuldt ud kunde billige. Jørgen Jørgensen blev Indenrigsminister, idet Indenrigsminister Knud Kristensen trods stærke Opfordringer fra Partiets Side bestemt havde afslaaet at indtræde i Scavenius' Ministerium. I Stedet for Knud Kristensen fik Venstre Elgaard ind som Trafikminister. Indtil dette Tidspunkt omfattede dette Ministerium foruden Trafikken ogsaa offentlige Arbejder, men nu blev Ministeriet altsaa delt, saaledes at Gunnar Larsen kun blev Minister for offentlige Arbejder. Arbejds- og Socialministeriet blev ligeledes delt. Kjærbøl beholdt Arbejdsministeriet, medens Formanden for De samvirkende Fagforbund, Laurits Hansen, blev Socialminister. Departementschef K. H. Kofoed udnævntes til Finansminister, Undervisningsinspektør A. C. Højberg Christensen til Undervisningsminister og Departementschef V. K. Holbøll til Kirkeminister. Scavenius blev baade Stats- og Udenrigsminister, og Forsvarsminister Brorsen, Landbrugsminister Bording, Handelsminister Halfdan Hendriksen og Justitsminister Thune Jacobsen fortsatte med at beklæde deres Stillinger.

En Regeringserklæring, som blev udsendt den 10. November, og

en Udtalelse, der af Scavenius blev fremsat i Folketinget Dagen efter, var heller ikke mere vidtgaaende end tidligere Regeringserklæringer. Scavenius udtrykte sig snarere forsigtigere, end det var hans Sædvane. Og den Bemyndigelseslov til at udstede Anordninger, som Tyskerne havde forlangt, at Justitsministeren skulde have, fik ikke nogen særlig Betydning.

Principielt var det selvsagt højst uheldigt, at vi havde ladet Tyskerne diktere, hvem der skulde være Landets Statsminister. Fra tysk Side kan man naturligvis sige, at der ikke forelaa et Diktat, idet Tyskerne vilde acceptere Bramsnæs som Statsminister. Men tilbage bliver, at Tyskernes Indblanding i Besættelsen af Ministerposterne ved denne Lejlighed var større end ved tidligere Lejligheder, hvor de havde indskrænket sig til at forlange en Ministers Tilbagetræden uden direkte at blande sig i, hvem den nye skulde være. Men ser man bort fra det principielle, betød den nye Regering ikke nogen Ændring i den Politik, der hidtil var ført under Besættelsen. Under en Statsminister, som Tyskerne havde mindre Tillid til end til Scavenius, kunde vi have faaet forelagt Krav, som vi undgik under Scavenius. Medens Scavenius som Udenrigsminister ikke udadtil havde Ansvaret for den Imødekommenhed, vi viste overfor tyske Krav, havde han nu det fulde Ansvar. Og derfor blev det ham uden Tvivl mere magtpaaliggende, at vi undgik yderliggaaende Krav, der kunde skærpe Befolkningens hadefulde Indstilling overfor ham.

Naturligvis blev Scavenius ikke en anden, end den han tidligere havde været, men han følte sig dog sikkert lidt mere solidarisk med Regering og Rigsdag end før. Som et populært Udtryk herfor kan nævnes, at han indførte en ugentlig Minister-Frokost. Paa en bestemt Dag i Ugen spiste Ministrene i Fællesskab deres Frokost i et af Snapstingets Separat-Værelser.

Dr. Best og General v. Hanneken.

For Scavenius var det en Fordel, at Gesandt v. Renthe-Fink var blevet afløst af Dr. Best. Efter de Forhaandsforlydender, der

gik om Dr. Best, som var en betydende Mand indenfor National-socialismen, ventede man, at han vilde indlede en skærpet Kurs. Men det modsatte var nærmest Tilfældet. Dr. Best var en smidig Personlighed, som fra første Færd lagde Vægt paa at undgaa Gnidninger i Forholdet mellem Danmark og Tyskland, og især naar det gjaldt Smaating. Dr. Best var en betydeligere og sikkert ogsaa farligere Mand end Renthe-Fink.

Det lykkedes dog ikke helt for Dr. Best at gennemføre den Politik, han ønskede, for umiddelbart før han blev det tyske Riges Befuldmægtigede, fik de tyske Tropper i Danmark ny Øverstbefalende. Den tidligere Chef, General Lüdke, forlod Danmark paa samme Tid som v. Renthe-Fink. Det er sandsynligt, at man i Tyskland var utilfreds med Forholdenes Udvikling i Danmark i al Almindelighed og derfor ønskede at faa ny Mænd herop. Fra officiel tysk Side gav man ogsaa til Kende, at Reaktionen overfor Kongens Telegram til Hitler maatte ses i Forhold til en stigende Utilfredshed med hele Landets Holdning. Muligvis har Berlin ment, at General Lüdkes Optræden var for tolerant. Der var gennemført flere militære Krav under General Lüdke, men man havde Indtrykket af, at han tog stort paa Tingene og havde en venskabelig Indstilling overfor Danmark. Det var ikke det tyske Militær, men den civile Administration, der gav Naalestikkene. Efter det overfladiske Kendskab, jeg har til v. Renthe-Fink, tror jeg dog ikke, at det egentlig skyldtes nogen ond Vilje hos ham, men snarere en kejtet Angst for at komme i Miskredit i Berlin, hvis han ikke stadig kunde »opvise Resultater«. Han gjorde Indtryk af at være en lidt uselvstændig Kontorchef-Type.

Men nu fra Efteraars-Krisen i 1942 kom de danske Myndigheder paa en daarlig Fod med Værnemagten, medens det var de tyske civile Myndigheder under Dr. Best, der indtog den fredelige og venskabelige Holdning. General von Hanneken, der i Oktober kom herop som de tyske Troppers Øverstbefalende, var en Soldatertype af den gamle Skole. Han kommanderede, gav sine Ordrer uden at forhandle. Gang paa Gang optraadte Dr. Best som Mægler mellem v. Hanneken og de danske Myndigheder. Der var et direkte

Modsætningsforhold mellem Dr. Best og v. Hanneken, ligesom Berlin var delt i to Grupper i Vurderingen af den Politik, der skulde føres overfor Danmark.

Professor Chievitz og illegal Virksomhed.

Officielt genoprettedes nogenlunde det samme Forhold mellem Danmark og Tyskland som før Efteraarets Krise. I December vendte Mohr tilbage til Berlin, og i Februar blev Dr. Best modtaget af Kronprinsregenten, og Dronningen modtog Dr. Best og Frue. (Kongen havde forladt Diakonissestiftelsen sidst i November Maaned, men hans ene Ben var ikke lægt). Og som Helhed var den officielle Situation præget af en bemærkelsesværdig Ro. Men den illegale Virksomhed tog til i Omfang og fik efterhaanden en langt mere aggressiv Karakter.

Anholdelserne for illegal Virksomhed blev lidt efter lidt ret talrige. Den kommunistiske Folketingsmand Aksel Larsen, som det var lykkedes at holde sig skjult siden Interneringen af Kommunisterne, blev nu anholdt i København i Efteraaret 42. Han blev indsat i den tyske Afdeling i Vestre Fængsel, og efter at han var underkastet Forhør, blev flere kendte Mænd anholdt, blandt andet Professor Ole Chievitz, Biblioteksdirektør Th. Døssing og Landsretssagfører R. Prytz. Anholdelserne foretoges især i Tilknytning til Udsendelsen af det illegale Blad »Frit Danmark« og andre illegale Skrifter. Formentlig ved Afhøringen af Aksel Larsen var det bl. a. blevet oplyst, at Chievitz, der er Overlæge paa Finsens Institut, havde haft Sammenkomster — ogsaa i sit Hjem — med Aksel Larsen, Christmas Møller og andre. Enkelte af de eftersøgte, nemlig Professor Mogens Fog og Redaktør Kiilerich, lykkedes det at undslippe. Kiilerich var nær blevet taget, idet han en Nat befandt sig sammen med et Par engelske Faldskærmsjægere ved en Baad nede paa Stranden ved Skodsborg. Politiet opdagede dem og omringede en større Beboelsesejendom, hvor de søgte Tilflugt. Først henad Morgenstunden forlod Kiilerich Ejendommen sammen med en Dame, der havde holdt dem alle skjult i sin Lejlighed. Kiilerich legitimerede sig overfor Politiet

og sagde med et Blink i Øjet, at de nok vilde vise Diskretion, da han var en gift Mand, som havde haft et lille natligt Eventyr. Politiet lod ham og hans Dame passere. Kiilerich kom til Sverige og derfra til England. Da Politiet om Morgenen gennemsøgte Ejendommen, fandt de Faldskærmsjægerne i Damens Lejlighed, og de blev anholdt. De var danske Statsborgere. Det danske Politi vilde ikke udlevere dem til Tyskerne, men blev tvunget hertil. Dog opnaaede de danske Myndigheder Tilsagn om, at de ikke vilde blive henrettet.

Professor Chievitz er en af dem, der optraadte med det mest uforfærdede Mod, da han blev afhørt af Tyskerne. Da de spurgte ham, om han indrømmede, at han havde været med til at organisere Modstand mod den tyske Værnemagt, svarede han:

— Hvis jeg faar det Eftermæle, kan jeg ikke ønske mig det smukkere!

— Men Kommunist kunde de i hvert Fald ikke beskylde mig for at være, sagde Prof. Chievitz engang til mig, da jeg i Efteraaret 43 havde en Samtale med ham paa Finsen-Institutet. Han hentydede til, at han havde været Chef for den danske Røde Kors Ambulance i Finland i Vinterkrigen og en kort Tid under den senere finsk-russiske Krig.

— De har været og er vel fortsat fremme i forreste Række i Kampen mod Besættelsesmagten? spurgte jeg.

— Nej, jeg føler mig som menig Soldat i bageste Række. Tænk paa det, der i Øjeblikket bliver udrettet hver Dag med Revolver i Haand. Vent med at skrive Deres Bog, til De efter Krigen kan skrive frit om den illegale Virksomhed. Det bliver spændende Læsning. Alt det andet er kedsommeligt!

Prof. Chievitz saa paa mig med levende, smilende Øjne, medens han talte. Han var lige kommet fra Operationsstuen og var iført sin hvide Lægekittel med halvlange Ærmer. Trods hans 60 Aar vidnede hans Blik om, at han havde en Ynglings Sans for Spænding og Fare. Ogsaa hans spinkle Skikkelse og lette, hurtige Bevægelser virkede ungdommelig.

— Fængselsopholdet var vel mindre behageligt? fortsatte jeg.

— Aa det ... det var kun et Rekreationsophold, i hvert Fald

i den danske Afdeling. Den tyske Afdeling er naturligvis lidt anderledes...

Prof. Chievitz sad kun fængslet nogle Maaneder. En Dag blev han tilsagt til Audiens hos Dr. Best, der ønskede at faa et personligt Indtryk af ham. Og derefter fik han Tilladelse til at genoptage sit Arbejde paa Finsens Institut.

I

FOLKET REJSER SIG —

Nazisternes og Bondepartiets Valgnederlag.

Imod Forventning gav Tyskerne, efter længe at have overvejet Spørgsmaalet, Tilladelse til, at vi kunde afholde politiske Valg i Marts 43. Tilladelsen var vel et Udtryk for Dr. Best's Ønske om, at Forholdene skulde have en saa normal Karakter som muligt. Maaske mente Tyskerne ogsaa, at Befolkningen derved kom til at give Scavenius en Slags Tillidserklæring. Dette sidste blev dog ikke Tilfældet. De 5 samarbejdende Partier udsendte et fælles Valgopraab, hvori det bl. a. hedder: Enhver Borger bør ved at afgive sin Stemme bekræfte sin Samhørighed med Nationen og det danske Folkestyre. Og denne Opfordring var Valgets Grundtone. Valget stod ikke om Regeringen, men for eller imod Folkestyret og det nationale Sammenhold.

Skønt Valgagitationen foregik under stærkt begrænsede Former — der afholdtes kun indendørs Møder af hvert Parti for sig, Aviserne maatte næsten ikke skrive andet, end hvad der forelaa officielt, og der var Forbud mod Højttalervogne og Ombæring og Uddeling af Valgplakater — var Valgdeltagelsen uhyre stor den 23. Marts, idet 89,5 af samtlige Vælgere stemte. Til Sammenligning kan nævnes, at i 1939, da Valgdeltagelsen ogsaa var god, naaede man dog ikke højere end til 81,6 pCt.

Vælgerne vidste, at uanset om de stemte eller ej, fik vi det gamle Ministerium igen, men indirekte var Valget vendt mod Tyskerne og de danske Nazist-Grupper, og næsten hele den danske Befolkning ønskede at være med til at tilkendegive, hvor vi stod nationalt.

For de to tyskorienterede Partier, D. N. S. A. P. og Bondepartiet, blev Valget en Katastrofe. Ved enkelte Lejligheder, bl. a.

ved Regeringskrisen om Efteraaret, havde Bondepartiet haft Følere ude med Hensyn til en Optagelse i den nationale Samling, men de nationale Partier havde selvsagt ingen Interesse i at hjælpe et Parti, der havde optraadt som Bondepartiet under Landets Besættelse. Efter den 9. April kom Medlemmerne af Bondepartiet omtrent i samme Klasse som Nazisterne. Paa Rigsdagen var der kun faa, som hilste paa Bondepartiets Repræsentanter. Det gjaldt navnlig Brødrene Thomsen. Engang kørte jeg i en overfyldt Jernbanevogn. De rejsende i Vognen var især Rigsdagsmænd og Pressefolk. Flere maatte sidde og staa i Gangen. Men een Kupé var næsten tom. Her sad Brødrene Thomsen helt alene...

Medens Bondepartiet fik 50.829 Stemmer i 1939, opnaaede Partiet kun 24.572 Stemmer ved Valget i 43. D. N. S. A. P. havde en Fremgang i Stemmer fra 31.032 til 43.309, men da det samlede Stemmeantal i Forhold til Valget i 39 var steget med 300.000 til 2 Millioner, var den forholdsmæssige Fremgang ikke stor. Partiet opnaaede ligesom sidst 3 Mandater, Tilsammen raadede de to Partier kun over 3,4 pCt. af de afgivne Stemmer, hvilket var væsentligt mindre end ved det forrige Valg. Arne Sørensens Parti, Dansk Samling, som for første Gang blev repræsenteret paa Rigsdagen — 3 Mandater — hørte ganske vist ikke til de samarbejdende Partier, men da dets Vælgere gennemgaaende var udpræget nationalt indstillede, skelner jeg ikke i denne Sammenhæng mellem Dansk Samling og Samarbejdspartierne.

De tyskvenlige Partier og Tyskerne var klar over, at Valget betød et stort Nederlag for Nazismen i Danmark. I Tiden umiddelbart efter Valget var der Masseudmeldelser af D. N. S. A. P. Man fik Indtrykket af, at Partiet gik sin Opløsning i Møde, og at man fra tysk Side ansaa det for haabløst at udfolde større Anstrengelser for at modvirke denne Tendens.

Det tyske Mindretal havde ikke ønsket at deltage i Valget, men vilde i Stedet for Repræsentation i Folketinget have et særligt Kontor under Statsministeriet, gennem hvilket Folkegruppens særlige Interesser kunde varetages. Fra dansk Side var der betydelig Betænkelighed ved at gaa med til at oprette et saadant Kontor, men da man fra tysk Side fastsatte det som en bestemt Betingelse for

Valgets Afholdelse, gik man dog med hertil. Paa Forhaand var der mange, som troede, at det tyske Mindretal vilde støtte D. N. S. A. P. ved at stemme paa dette Parti. Men Stemmeafgivningen i Sønderjylland viste klart, at Folkegruppen som Helhed rettede sig efter den givne Henstilling og undlod at stemme.

Sabotage som daglig Begivenhed.

Fra Foraaret 43 begyndte Sabotagehandlingerne og anden illegal Virksomhed at antage et større Omfang. En Del af Sabotagen fik Dagbladene Tilladelse til at omtale. Efter Aviser kan fra den Tid f. Eks. nævnes:

27. Marts: Sabotage-Brand i Aarhus Stadion. — Ved Københavns Byret idømmes 8 Drenge og unge Mennesker fra Aalborg i Alderen 15—19 Aar Fængselsstraffe fra $1^1/_2$—4 Aar for i Tiden fra August til Slutningen af November 1942 at have begaaet en Række Sabotagehandlinger mod den tyske Værnemagt. (Det var unge Aalborg-Gymnasiaster, som havde dannet en saakaldt Churchill-Klub. Efter langvarige og besværlige Forhandlinger med Tyskerne kom Gymnasiasterne til at afsone Straffen i Nyborg i en særlig Bygning, hvor de fik Lærere, saaledes at de kunde fortsætte Studierne, selv om de var indespærrede). 28. Marts: Som Følge af Sabotagebranden i Aarhus Stadion skærpes Undtagelsestilstanden. Alle offentlige Forlystelser og Møder af enhver Art, herunder Sportskampe, forbydes. Færdsel paa Gaderne forbydes i Tiden 19—6. 29. Marts: Lærerinde Frk. Inger Merete Nordentoft er ved Københavns Byret idømt 5 Maaneders Fængsel for at have huset en eftersøgt Kommunist i sin Lejlighed, hvorfra han drev illegal Virksomhed. 30. Marts: Det oplyses i Dagbladene, at 8 revolverbevæbnede Mænd den 22. Marts trængte ind paa Valby Maskinfabrik, overrumplede Sabotagevagterne, fire Arbejdere og en Maskinmester og anbragte Sprængladninger i Kraftcentralen, som blev beskadiget ved Eksplosionen. — I et Skræderfirma paa Frederiksberg blev der anstiftet Brand af 5 bevæbnede Mænd, som først overmandede to vagthavende C. B.-Betjente. — Der er forsøgt Sprængning og Brand-

stiftelse i et Maskinværksted paa Amager. 3. April: Nimandsudvalget retter en indtrængende Appel til det danske Folk i Anledning af en Række alvorlige Sabotagehandlinger, dels imod dansk, dels imod den tyske Værnemagts Ejendom. De betegner en meget farlig Udvikling, der kan drage de alvorligste Følger efter sig. — Der offentliggøres Meddelelse om ialt 11 Attentater mod Jernbanelinjer. 4. April: I Hillerød anstifter Sabotører Eksplosioner og Brande i 4 Virksomheder. — I Skævinge Hørskætteri trænger 4 bevæbnede Mænd ind, overrumpler Vagtmanden og stikker Ild paa Hørlageret. 5. April: Sabotage mod Maskinfabrik i København. 7. April: Det meddeles, at en Mand Natten mellem den 28. og 29. Marts blev dræbt paa Gaden i København med et Revolverskud efter et Ordskifte med en uniformeret Person. (Drabsmanden var formentlig en Frikorpsmand eller en tysk Soldat fra Sønderjylland, men han blev ikke fundet. Han havde bedt et Par Herrer om en Tændstik, og da det ikke gik hurtigt nok, skød han den ene ned). — Ved Valby Maskinfabrik udveksles Revolverskud mellem Fabriksvagter og Sabotører. 8. April: En Række Sabotagehandlinger i København. 10. April: I Ringsted Jernstøberi anrettes Skade ved en Eksplosion, der skyldes Sabotage. 13. April: 5 revolverbevæbnede Mænd overrumpler Fabrikvagten i en Emballagefabrik i København og sprænger Kedelhuset samt anstifter Brand. 18. April: Paa Glud & Marstrands Fabriker i København eksploderer en Bombe i Maskinhallen. 26. April: Fabriksvagterne paa en Lædervarefabrik i København bliver overmandet af 8 revolverbevæbnede Mænd, som derefter sætter Ild paa Fabrikslokalerne. 29. April: Ved Københavns Byret idømmes en Typograf, en Bogtrykkerske og hendes Mand fra Hundested fra 6—18 Mdrs. Fængsel for at have trykt Numre af det illegale kommunistiske Blad »Land og Folk«. 30. April: En 29-aarig stud. mag. er ved Københavns Byret idømt 6 Aars Fængsel for at have staaet i Radioforbindelse med en fremmed Stats Efterretningsvæsen. 2. Maj: 6 revolverbevæbnede Sabotører overmander Fabriksvagterne i en Værkstedsbygning paa Lyngbyvej i København og anbringer to Bomber, samt foretager Brandstiftelse. 2. Maj: I Sjælsø findes Liget af en ung Mand med sammenbundne Fødder og et

Skudsaar i Nakken. (Et politisk Mord). 4. Maj: Badmintonhallen i Holte nedbrænder til Grunden som Følge af et Bombeattentat. 5. Maj: 3 unge Mennesker anholdes i Emdrup under Forsøg paa Attentat mod en Maskinfabrik. 3 andre flygter trods stærk Beskydning fra Politiet. — Et Baadeværft i Kalkbrænderihavnen ødelægges ved Sabotagebrand. — Redder E. M. Marquardsen i Maribo myrder sin Hustru paa Grund af Skinsyge. (Hun havde et Forhold til en tysk Soldat). 6. Maj: 3 revolverbevæbnede Sabotører overrumpler Vagten paa en Fabrik i København og anbringer en Bombe. 7. Maj: Efter Henstilling fra dansk Side er den danske Statsborger Hans Petersen, som af en tysk Krigsret er dømt til Døden for flere Sabotagehandlinger mod tysk Krigsmateriel, benaadet med livsvarigt Tugthus. To medskyldige er dømt til livsvarigt Tugthus. Straffene skal afsones i Tyskland. De dømte Sabotører er Kommunister. 9. Maj: Frederikssund Jernstøberi ødelægges ved Sabotage-Brand, hvorunder Modellerne fra 50 Motorfabriker tilintetgøres. Skaden andrager 3 Mill. Kr. 11. Maj: Svendborg Skibsværft lider betydelig Skade ved Sabotagebrand. 12. Maj: Der sker Eksplosioner paa to Skibe i Aarhus Havn. 17. Maj: En Gruppe Sabotører forsøger Natten til Mandag et Attentat mod Holbæk Hørskætteri, men kommer i Kamp med to Sabotagevagter, der begge saares af Revolverskud. Sabotørerne flygter med en stjaalet Baad, men paagribes senere i Jægerspris Slotshegn af Politiet. Af de fem Mand findes en død i Baaden, og en er saaret.

Denne kortfattede Opremsning giver et Indtryk af Udviklingen i Foraaret 1943. Den illegale Front i Danmark var i Færd med at blive velorganiseret og stærk.

Som tidligere nævnt var det officielle Danmark paa dette Tidspunkt afgjort Modstander af Sabotagen, og det samme gjaldt en meget stor Del af Befolkningen, ikke mindst Landbobefolkningen. Det vigtigste Argument mod Sabotagen var naturligvis det, at den kunde medføre, at Tyskerne overtog hele Styret i Danmark. Men desuden fremførte man, at Sabotagen især gik ud over danske Interesser, idet vi skulde erstatte alt, hvad Besættelsesmagten mistede ved Sabotage. Blev en Sports-Hal eller et andet Lokale ødelagt, som

Tyskerne benyttede eller vilde benytte til Indkvartering eller til andre Formaal, skulde vi stille et andet Lokale til Raadighed med nødvendigt Inventar, f. Eks. Senge og Tæpper.

Alligevel kom man ikke uden om, at det skadede Tyskerne, naar det danske Produktionsapparat blev svagere gennem Sabotagen. Det gjaldt især Fabrikker og Skibsværfter, som for en stor Del arbejdede for Tyskerne. Det var ogsaa en almindelig Paastand, at naar Vestmagterne næsten ikke bombarderede danske Fabriker, var det en Art Erkendtlighed for det Arbejde, som Sabotørerne udrettede. Endelig fremhævede man Betydningen af, at Danmark paa aktiv Maade stod sammen med de Allierede i Kampen mod Tyskland. Dette kunde paavirke disse Staters Indstilling overfor Danmark efter Krigen, og først og sidst regnede man med, at Forudsætningen for, at Danmark igen kunde blive et frit Land, var et tysk Nederlag.

Iøvrigt kunde man ikke nøjes med at dele Befolkningen i Tilhængere og Modstandere af Sabotagen. Overordentlig mange indtog et Mellemstandpunkt. Rent personligt syntes de ikke om disse materielle Ødelæggelser, men de fordømte dem ikke, da Hensigten med dem var at skade Tyskerne.

I Løbet af Sommeren 1943 blev det mere og mere klart, at en afgørende Ændring i Forholdet mellem Danmark og Tyskland var under Udvikling. Med den stive, militaristiske Indstilling, som General von Hanneken havde, faldt det ham svært at forlige sig med Situationen i Danmark. Sabotagen tiltog stadig og var en Faktor, som der i høj Grad maatte regnes med under en eventuel Invasion. Det konstateredes, at de Sprængstoffer, som Sabotørerne anvendte, i udstrakt Grad var af engelsk Oprindelse, saaledes at det maatte antages, at der var etableret en fast Sabotage-Organisation med direkte Tilknytning til de Allierede, der ad Luftvejen leverede Sabotørerne Vaaben og Ammunition. Desuden fik Sabotørerne en hel Del Vaaben og Ammunition ved dristige Kup her i Landet.

Hvorvidt Generalen troede, at Tyskerne kunde slaa den illegale Hær ned ved haardhændede Midler, ved jeg ikke. Men den beskedne Hær og Flaade, som vi havde faaet Lov at beholde, kunde i hvert Fald afvæbnes, og det var ganske givet v. Hannekens Ønske at opnaa Berlins Tilladelse hertil.

Dr. Best anlagde sikkert et andet Synspunkt paa Situationen. Formentlig har han vurderet Stillingen saadan, at det var ret betydningsløst, at vi havde en lille Hær og Flaade, da den kunde afvæbnes i Løbet af faa Timer paa et Magtbud. Med Hensyn til Sabotagen har han maaske anset det for tvivlsomt, om Bekæmpelsen af den blev mere effektiv, hvis Forholdene ændrede sig saadan, at det danske Politi ikke vilde anholde Sabotører eller medvirke ved Opklaringen af illegal Virksomhed.

I Berlin var der ligeledes delte Meninger om, hvilken Politik Tyskland skulde føre i Forholdet til Danmark. Indtil Sommeren 43 syntes Dr. Best at føre det største Ord i Berlin, men efterhaanden bevirkede Begivenhederne, at General v. Hanneken blev den stærkeste.

Provokationer og Harme. — Esbjerg-Strejken.

De første Aar under Besættelsen havde de tyske Tropper i Danmark gennemgaaende vist en korrekt og veldisciplineret Optræden. Naturligvis havde der været en Række Episoder i Forbindelse med Piger og Spiritus, og man havde Eksempler paa, at danske Mænd var blevet dræbt af tyske Soldater uden nogen større Foranledning, hvilket havde vakt stor Harme i Befolkningen. Men det var dog først i Juli og August 43, at Sammenstødene mellem Danskere og tyske Soldater blev af en større og alvorligere Karakter. En stor Del af de tyske Soldater, der nu var heroppe, var gamle Frontsoldater, som undertiden optraadte ret udæskende. Hvorvidt denne udæskende Holdning var i Modstrid med General v. Hannekens Ønske bliver vel næppe nogen Sinde fuldt klarlagt. Haabede han paa en Ændring af Forholdene i Danmark, var det et ret sikkert Middel at ophidse Befolkningen, som den lange Besættelse havde gjort stærkt modtagelig for Ophidselse mod »Græshopperne«, som man kaldte de tyske Soldater paa Grund af deres grønne Uniformer.

I Begyndelsen af Juli Maaned gav Schalburgfolk Anledning til en Del Uro i København. Paa en »kødløs« Dag forlangte nogle

Schalburgfolk, at en Restauration skulde servere en Kødret. Da man nægtede det, optraadte de truende, og Restauratøren maatte tilsidst anmode alle Gæster om at forlade Restaurationen, som blev lukket. Senere paa Eftermiddagen optraadte Schalburgfolkene paa Raadhuspladsen, hvor de forulempede Folk. Stemningen blev efterhaanden ophidset, og pludselig slog Schalburgfolkene løs paa fredelige Fodgængere, affyrede Revolvere og brugte Bajonetterne. En Del saarede blev bragt paa Hospitalerne.

Denne Episode blev ret karakteristisk for Sommerens Begivenheder: Udæskningen, Harmen og de blodige Sammenstød.

Men den egentlige Optakt til de store Begivenheder kom i Esbjerg. Natten mellem den 5. og 6. August opstod en stor Sabotagebrand i Statens Fiskepakhus og Godsbanegaarden paa Esbjerg Fiskerihavn. Lørdag den 7. August krævede Tyskerne overfor Politimesteren i Esbjerg, at der fra samme Dags Aften skulde indføres Færdselsforbud i Tiden Kl. 22—5. Biograferne skulde lukke Kl. 20 og Restaurationer Kl. 21.

I Anledning af Undtagelsestilstanden (det er ikke korrekt at kalde et Udgangsforbud for Undtagelsestilstand, men i populær Tale var det den sædvanlige Benævnelse) fandt der en Del Demonstrationer Sted Lørdag Aften. Folk sang nationale Sange paa Gaderne, og der var Sammenstød mellem Danskere og tyske Soldater. Om Søndagen krævede den tyske Kommandant Udgangsforbudet skærpet med en Time fra samme Dags Aften. Befolkningens Irritation var voksende. Om Aftenen fandt der fornyede Demonstrationer Sted. Om Eftermiddagen eksploderede en Bombe i Politiets Garage, som paa det paagældende Tidspunkt var tom. Et andet Bombeattentat fandt om Aftenen Sted i en Restauration, som var Tilholdssted for tyske Soldater og »Feltmadrasser«. Ruder og Inventar ødelagdes, men da det var efter Lukketid, kom ingen Mennesker til Skade.

Mandag Morgen gik Smedene og Maskinarbejderne i Strejke som Protest mod Undtagelsestilstanden. De vilde ikke anerkende det Princip, at en hel By skulde gøres ansvarlig for Sabotagehandlinger. Desuden protesterede de over, at tyske Soldater havde forulempet og saaret Danskere paa Gaden. I et Møde mellem Repræsentanter

for Arbejderne og Politiet og den tyske Kommandant lovede Kommandanten, at han skulde søge at faa Undtagelsestilstanden ophævet under Forudsætning af, at Arbejdet genoptoges.

Onsdag Morgen blev det gennem Politiets Højttalervogn meddelt, at Arbejdernes Fællesorganisation opfordrede til at genoptage Arbejdet, men samtidig blev der uddelt Løbesedler, hvor et »Strejkeudvalg« meddelte, at en tusindtallig Arbejderforsamling havde vedtaget at nedlægge alt Arbejde som Protest mod Undtagelsestilstanden. I Løbet af Formiddagen blev alt Arbejde indstillet, idet alle Virksomheder, herunder Butikker, Kontorer og Restaurationer, lukkede. Undtaget for Arbejdsnedlæggelsen var Vand-, Gas- og Elektricitetsværker og Sygehuse. Posthuset lukkede ikke straks, men Arbejderne forlangte det, og det skete efter nogle Forhandlinger.

I Løbet af Onsdagen afsluttedes Forhandlingerne med de tyske Myndigheder i København, der gik ind paa, at Undtagelsestilstanden skulde ophæves, naar Arbejdet genoptoges. Der blev afholdt Møder dels af Fagforeningernes Formænd og dels af de strejkendes Tillidsmænd. Tillidsmændene ønskede Sagen forelagt for de strejkende, og i Forstaaelse med Politiet blev der indkaldt til et Møde paa Paladshotellet Kl. 20. Her var der Tilslutning til at gaa i Arbejde, naar Undtagelsestilstanden ophævedes, og Torsdag den 12. August blev Arbejdet genoptaget overalt i Esbjerg samtidig med, at det meddeltes, at Undtagelsestilstanden var ophævet.

Generalstrejken i Esbjerg havde et yderst roligt Forløb. I selve Strejkedagene undgik man Voldshandlinger. Men Begivenheden var vigtig, idet den betød, at Befolkningen hejste Kampflaget. Hidtil havde den overvejende Del af Befolkningen bøjet sig for vor officielle Politik, men nu rejste den menige Mand Hovedet. I Løbet af August Maaned var der Uro i Byer over hele Landet. Og da de tyske Soldater ofte syntes at arbejde direkte for, at Ilden skulde brede sig, kom det til mange blodige Sammenstød. I flere Byer var der endog Kampe mellem danske og tyske Soldater.

De Folkestrejker, som fik det største Omfang, fandt Sted i Odense og Aalborg.

ODENSE

Haandgranater mod Befolkningen.

Under et Besøg i Odense gav to Mand indenfor Politiet mig en Fremstilling af Begivenhederne paa Grundlag af Politiets Rapporter. Det efterfølgende er i det væsentligste skrevet paa Grundlag heraf og tildels med Politifolkenes Ordvalg:

— Optakten til Uroen i Odense var Sabotage paa Odense Staalskibsværft. Det var lykkedes at hænge en Bombe paa Siden af en Minestryger, som Værftet byggede for Tyskerne. Bomben anrettede en meget betydelig Skade. Tyskerne satte nu Vagtposter paa Værftet, men Arbejderne krævede dem fjernet og gik som Protest i Strejke. De mødte paa Værftet, men arbejdede ikke. Der blev erklæret Sympatistrejke i andre af Odenses Storvirksomheder, og Resultatet blev, at Vraget af Minestrygeren maatte slæbes bort til et andet Værft.

De tyske Soldater i Odense var Folk fra Østfronten, der havde Lyst til at lave Spektakel. Og da vor egen Ungdom gerne vilde drille dem, blev Stemningen mere og mere ophidset. Fra Søndag den 15. August udviklede de egentlige Begivenheder sig. Folk — navnlig unge Mennesker — drev rundt i Gaderne i store Flokke, og ogsaa de tyske Soldater optraadte i Flokke. Der var en Række Sammenstød, og der udkæmpedes ogsaa Bajonetkampe mellem tyske og danske Soldater. Mandag Aften kørte Politiets Højttalervogne rundt i Byen og opfordrede Folk til at gaa hjem, og Opfordringen blev efterhaanden efterkommet.

Det var først Tirsdag Aften, at Begivenhederne fik et mere blodigt Forløb. Fra 18—19-Tiden til omkring Midnat var der ustandseligt Sammenstød, og der blev skudt temmelig kraftigt og

kastet med Haandgranater. 14 Personer behandledes som saarede. Blandt de saarede var Jørgen Ellegaard, som under Spektaklerne var tyet ind i K. F. U. M.s Bedesal. Der stod to tyske Officerer med Pistol i Haanden i Bedesalen, da Politiet indfandt sig. Ellegaard, der havde faaet et aabent Kraniebrud, laa bevidstløs foran Alteret...

De tyske Soldater slog løs paa Folk i Flæng, og ogsaa nogle Kriminalbetjente fik Klø af dem. De respekterede ikke Politiskiltet. Det var vel heller ikke saa let at se i Mørket... Der blev i Aftenens Løb givet Ordre til at lukke Restaurationerne, og Biograf-Forestillingerne blev afbrudt. Mange Forretninger med nazistiske Indehavere fik Ruderne knust den Aften.

Onsdag den 18. August begyndte Uroen allerede om Morgenen. Som Protest mod de tyske Soldaters Optræden og Voldshandlinger gik Arbejderne i Odenses største Virksomheder i Strejke. Fra Kl. 10 om Formiddagen bredte Strejkebevægelsen sig. Den ene Handlende lukkede efter den anden, og i Løbet af en Time var alle Forretninger lukkede. Mange lukkede af Sympati, og Resten turde ikke andet.

Kl. 13,30 kørte Politiets Højttalervogne rundt i Gaderne og meddelte, at der var erklæret almindeligt Færdselsforbud. I Løbet af nogle Timer lykkedes det at faa Gaderne rømmet i den indre By. Men Folk holdt sig ikke hjemme. De opholdt sig navnlig i Yderdistrikterne, og iøvrigt alle Vegne. De forsvandt blot, naar Patruljerne kom.

Fra tysk Side udsendtes der baade stærkt bevæbnede motoriserede Patruljer og Patruljer til Fods. Der blev skudt og kastet med Haandgranater. En Elektriker Vilhelm Jensen, som forsøgte at tage Skydevaabnet fra en tysk Soldat, der sigtede paa ham, blev ramt af flere Skud og afgik nogle Dage senere ved Døden. Ialt indbragtes 9 saarede den Dag.

Hærværk og Overfald paa tysk Officer.

I de følgende Dage blev der ødelagt et stort Antal Forretninger og private Lejligheder, hvis Indehavere var nazistiske eller tysk-

venlige Personer. Unge Mennesker i større eller mindre Grupper drog fra det ene Sted til det andet og øvede Hærværk. Hvor de trængte ind i private Lejligheder, maatte Beboerne flygte, hvorefter de ødelagde hele Indboet og smed det ud paa Gaden. Og nogle Steder satte de Ild paa Møblerne, efter at de var kastet ud paa Gaden.

Det hændte, at Ødelæggelsen gik ud over Folk, som man af en Fejltagelse mente var Nazister. Saa blev der straks sat en Indsamling i Gang og ydet Erstatning. For Eksempel var der af en Fejltagelse blevet knust et Butiksvindue, og i den følgende Tid blev der kastet Penge ind gennem et Hul i Ruden, 1, 2 og 5 Kroner. Med Mellemrum samlede Indehaveren Pengene sammen, indtil Skaden var betalt.

Ødelæggelsen af Lejligheder og Butikker var fuldstændig. Man saa Slagter- og Købmandsforretninger, hvor Inventar, Varer, alt var revet, trampet og slaaet i Stykker og kastet hulter til bulter ud paa Gaden.

En hel Del Kvinder, som havde Forbindelse med de tyske Soldater, fik Haaret klippet af og Lejligheden ødelagt. Undertiden nøjedes man med et klippe Haaret af paa den ene Halvdel af Hovedet. Et Sted, hvor de vilde klippe en Pige, greb hun en stor Brødkniv, som hun værgede sig med. En af Personerne greb om Brødkniven og blev saa forskaaret, at han maatte bringes paa Hospitalet.

Der var ogsaa adskillige Kvinder, som fik Tøjet klippet eller revet af. Efter Sigende malede man store Hagekors bagpaa paa de nøgne Piger og ogsaa foran paa Brystet og drev dem ud paa Gaderne. Der er dog ingen af Pigerne, som har præsenteret saadanne Hagekors for Politiet eller gjort Anmeldelse herom. Men i enkelte Tilfælde maatte Politiet tage sig af Piger, som blev overfaldet paa Gaden og fik Tøjet revet af. Bl. a. fik en Fabriksarbejderske Tøjet klippet af, saaledes at hun var nøgen fra Bæltestedet og nedefter.

Torsdag Formiddag blev en af Politiets store Udrykningsvogne væltet af Menneskemængden i Nørregade. En tysk Officer, som den Dag kom til Odense udefra, var ikke klar over Uroligheder, og da han fra Banegaarden gik gennem Kongens Have, samlede der

sig et større Opløb efter ham. Man kastede Sten og lignende efter ham, og da Mængden trængte sig ind paa ham, blev han nervøs og affyrede nogle Skud. To Drenge i 14—15 Aarsalderen saaredes. Da han havde opbrugt hele sin Ammunition, trængte Opløbet sig ind paa ham i Vestergade og tilføjede ham en betydelig Overlast. I Ambulance maatte han bringes paa Hospitalet, men selvom han var frygtelig medtaget, mentes det dog ikke, at han døde. Men Overfaldet paa ham fik en vis politisk Betydning, idet han blev nævnt i det Ultimatum, der senere stilledes til Regeringen.

37 Personer blev den Dag saaret, hvoraf 16 blev indlagt paa Hospitalet. Efter Sigende blev nogle unge Mennesker mishandlet af Tyskerne, bl. a. to unge Mennesker, som om Aftenen stod i deres Have i Bolbro, da en Frikorpsmand og nogle tyske Soldater overfaldt dem. De blev ført til den tyske Kaserne, hvor de blev gennempryglede, til deres Legemer var blodige Laser, skønt de begge hævdede, at de var ganske sagesløse. Da de ud paa Natten blev givet fri, maatte de nærmest kravle hjem, og de blev indlagt paa Hospitalet.

I de Dage var Luften som ladet med Elektricitet. Under normale Forhold er Odenseanerne et roligt Folkefærd, som vanskeligt gribes af ophidsende Stemninger, men de tyske Soldaters Udfordringer havde gradvist skabt en overvældende Ophidselse. De fleste tog Afstand fra det Hærværk, der blev forøvet, men samtidig havde mange en Slags skjult Sympati herfor, idet Handlingerne virkede befriende paa deres Sindsstemning.

Baal paa Opraab om at gaa i Arbejde.

Fra ledende Side indenfor Fagforeningerne var man imod Strejken, og Regering og Rigsdag betragtede med stor Bekymring Uroen i Odense og andre Byer. Der blev til Stadighed ført Forhandlinger med Tyskerne om en Ordning. Tyskerne kunde ikke imødekomme en Henstilling om, at den tyske Kommandant i Odense, Weiss, blev forflyttet. Derimod blev der om Fredagen truffet en Overenskomst, hvorefter de tyske Soldater i nogle Dage skulde holdes borte fra

Gaderne efter Kl. 19 og Generalstrejken afblæses fra Lørdag Morgen. Om Eftermiddagen udsendte Odense Byraad et Opraab til Byens Borgere. Det meddeltes, at der var opnaaet Aftale om Grundlaget for det normale Livs Genoptagelse, og det henstilledes til Borgerne at udvise en rolig og besindig Holdning og genoptage det sædvanlige Virke. Samtidig offentliggjordes en Proklamation fra Fagforbundene til Arbejderne i Odense om at genoptage Arbejdet næste Dag.

Men det menige Folks Krav til Tyskerne gik noget videre. Man vilde i hvert Fald have Sikkerhed for, at de tyske Soldater kom væk fra Gaderne, inden man gik i Arbejde. Opraabet, der paa Løbesedler blev spredt ud over Byen, blev modtaget med Hujen og Latter. Man rev Opraabene i Stykker eller lavede Baal paa dem. Man forsøgte at vælte en af Politiets Højttalervogne, som blev fulgt af en larmende Folkemængde.

Lørdag Morgen mødte Arbejderne paa deres Arbejdssteder, men allerede om Aftenen var der blevet holdt nogle Møder, og der var ikke Stemning for at genoptage Arbejdet paa de foreliggende Betingelser. Det var Arbejderne paa de store Virksomheder, der gav Tonen an. De forlod alle Arbejdsstedet i Ro og Orden. Der forefaldt ingen Episoder.

Kl. 10,30 blev der afholdt et Møde paa Stadion, men iøvrigt var Byen forholdsvis rolig hele Lørdagen. Ogsaa Natten forløb roligt.

Søndag Formiddag blev der holdt et nyt Møde paa Stadion. Ca. 9000 Arbejdere deltog. Det blev her proklameret, at Strejken skulde fortsættes, men Butikker, der handlede med Fødevarer, maatte holdes aabne til Kl. 10 om Formiddagen ligesom Fødevare-Transporter skulde søges gennemført. De første Dage under Strejken havde det knebet med Levnedsmidler. Men da Hjælpsomheden var stor og der blev handlet ad Bagdøren, gik det alligevel saa nogenlunde. Stadion-Mødet bestemte iøvrigt, at Betingelserne for Arbejdets Genoptagelse skulde være, at de tyske Soldater ikke fremtidig kom paa Gaderne efter Kl. 19, at de skulde fjernes fra Virksomheder, som de bevogtede, og at de skulde frigive de Gidsler, de havde taget.

Søndag Aften udsendte Borgmesteren en Bekendtgørelse, hvoraf det fremgik, at den tyske Værnemagt for at bidrage til en Afspænding havde truffet en Orlovsordning paa den Maade, at alle tyske Soldater, der befandt sig i Odense, skulde forblive i deres Kvarter Mandag, Tirsdag og Onsdag. Dog vilde normale Øvelser og tjenstlig Færden blive gennemført som hidtil. Det betonedes, at det var en Forudsætning for Ordningen, at Befolkningen ydede al mulig Bistand til Bevarelse af Ro og Orden. Arbejdsminister Kjærbøl, som sammen med flere andre ledende Mænd havde deltaget i Forhandlingerne i Odense, fremsatte en Udtalelse i Tilslutning til Borgmester Werners Bekendtgørelse.

Mandag Morgen aabnede Fødevareforretningerne, og Morgenposten blev bragt ud. De øvrige Dage havde der jo ikke været Postombæring. Der udkom heller ikke Aviser. De eneste Virksomheder, der fungerede nogenlunde normalt, var Gas-, Elektricitets- og Vandværket.

Arbejdet blev ikke genoptaget om Mandagen, men Byen var iøvrigt rolig.

Mandag Eftermiddag blev det fra Højttalervogne og Opslag ved Aviserne bekendtgjort, at der var opnaaet Enighed, og at alt Arbejde skulde genoptages Tirsdag Morgen.

Om Aftenen samlede der sig et Demonstrationstog paa 3000 Arbejdere ved Fyns Forum, og herfra drog det til Stadion i velordnede Rækker og uden at synge eller raabe. Mødet paa Stadion overværedes af ca. 7000 Mennesker. De fleste af Talerne foreslog, at Strejken skulde fortsættes, idet de ikke mente, at Kravene var blevet opfyldt i tilfredsstillende Omfang. Andre Talere opfordrede til at genoptage Arbejdet.

Samme Aften havde Smede og Maskinmestre et Møde i Fyns Forum, og her blev det med stor Majoritet vedtaget, at Arbejdet skulde genoptages. Og da Arbejdernes Tillidsmænd ligeledes gik ind herfor, blev Arbejdet genoptaget Tirsdag Morgen den 24. August. Arbejdsgiverne viste deres Solidaritet med Arbejderne ved at yde dem Betaling for Strejke-Dagene.

AALBORG

Drabene, som gav Anledning til Uroligheder og Folkestrejke.

Samtidig med at Uroligheden stilnede af i Odense og i en Række andre Byer, blandt andet paa Fyn, hvor man mange Steder havde etableret Sympatistrejke, udviklede der sig Uroligheder andre Steder i Landet, ikke mindst i nordjydske Byer. I Aalborg fik Begivenhederne ligesom i Odense et ret blodigt Forløb.

Uroens Udgangspunkt blev en Begravelse. Natten til den 18. August nedkastede engelske Maskiner Vaaben og Ammunition mellem Fræer og Rold Skov. Fra en Lastbil blev der med Billygterne signaleret op til Maskinerne. Bilen blev ført af Ingeniør Povl Edvin Kjær Sørensen fra Aalborg, og ialt var der 10 Mand med Vognen. I Følge et lokalt Forlydende var det en tyskvenlig Dansker i Rold Skov, som underrettede den tyske Garnison i Fræer om, at der foregik noget mystisk.

I Nærheden af Skørping Station mødte Lastbilen en tysk Personbil. Lastbilen satte Farten op, men den tyske Bil optog Forfølgelsen, og der blev skudt fra begge Sider. Herunder blev en ung Mand, Bankassistent Niels Erik Vangsted, saaret dødeligt. Medens Kjær Sørensen blev tilbage for at tage sig af Vangsted, flygtede de andre 8 ind gennem Skoven, og det lykkedes dem at undkomme. Liget af Vangsted blev lagt i et Pakhus paa Skørping Station, hvor det laa et helt Døgn under en Presenning. Kjær Sørensen blev stillet for en tysk Krigsret. Han dømtes til Døden og blev henrettet ved Skydning.

Det var Meningen, at Vangsted skulde begraves Mandag Eftermiddag den 23. August, men da Tyskerne erfarede, at Begravelsen

skulde forme sig som en storstilet Højtidelighed — Aalborg-Virksomhederne vilde holde lukket et Par Timer, saaledes at Arbejderne kunde deltage — meddelte General v. Hanneken det danske Politi, at kun 50 Personer maatte deltage i Begravelsen. Og hvis det danske Politi ikke kunde sørge for, at den Bestemmelse blev overholdt, vilde der blive skredet ind fra tysk Side.

Under disse Omstændigheder saa Politiet ikke anden Udvej end at lade Begravelsen foregaa tidligt Mandag Morgen uden at give Offentligheden Meddelelse herom paa Forhaand. Og i Forstaaelse med Familien skete dette.

I Løbet af Formiddagen meddeltes det paa Løbesedler, at Begravelsen havde fundet Sted, men alligevel lukkede mange Virksomheder og de fleste Butikker om Eftermiddagen, og ved 13,30-Tiden samlede der sig en stor Folkemængde omkring Ansgarskirken, hvor Begravelsen skulde have fundet Sted. Kl. 14 var Kirken overfyldt, og der stod sort af Mennesker udenfor.

Stemningen var ophidset. Folkemængden begyndte at pibe og kaste Sten efter tyske Biler, som passerede Vesterbro ved Kirken og Enighedslund. Da en tysk Underofficer blev overfaldet paa Gaden, begyndte Tyskerne i Enighedslund at skyde fra deres Altaner med Maskinpistoler.

I Ansgarskirken holdt Pastor Bang en improviseret Gudstjeneste. Man sang et Par Salmer, og Præsten holdt en kort Tale for Freden.

Kl. 14 rykkede et stort Antal Betjente ud og begyndte at rydde Vesterbro. Politiets Højttalervogn beordrede Folk til at gaa hjem, da Tyskerne ellers vilde overtage Ordenstjenesten. Men før der blev Tid til at adlyde, fik tyske Soldater Kl. 14,10 Ordre til at rydde Gaderne. Tyske Biler fulde af Soldater, Tanks og Kanoner kørte frem, og Folkemængden blev taget under Beskydning, eller Soldaterne huggede ind paa Folk med Geværkolber og Pistolskæfter. Alt dansk Politi blev straks trukket tilbage, da Tyskerne paabegyndte deres Aktion.

Mange saaredes, og enkelte fik livsfarlige Saar. Ved 16-Tiden saaredes Mekaniker Stalhut i Lysken, og han døde faa Dage senere.

Noget senere paa Eftermiddagen var der Opløb foran Hotel

Phønix, fordi en tysk Soldat havde skubbet til en ældre Mand. Der blev kastet en Flaske mod en tysk Vagtpost, og da denne mente, at Flasken var kastet fra Hotel Phønix, trængte han ind gennem Indgangen til Selskabslokalerne. Herfra gik han videre gennem den lille Forhal og Buffeten til den store Sal, hvor Overtjener Bech stod. Tyskeren affyrede uden videre et Skud mod Overtjeneren, som han ramte i Maven. Bech, der var ganske sagesløs, døde et Par Dage senere.

Befolkningen kastede en Del Brosten mod Tyskerne, men iøvrigt gik dens Ophidselse især ud over de danske Nazister og de Piger, som havde staaet i Forhold til tyske Soldater. Foran Ansgarskirken pryglede Mængden en Nazist og en »Feltmadras«, og rundt om i Byen søgte unge Mennesker at trænge ind til Feltmadrasserne. Forretninger, som havde nazistiske Indehavere, fik Vinduerne knust, og flere Steder smed man Inventar og Varelager ud paa Gaden.

Paa Kommunehospitalet blev der i Dagens Løb indlagt 14 saarede Personer, deriblandt 3 Kvinder og 2 Børn, men herudover var der naturligvis mange, som fik lettere Saar og Skrammer.

Natten forløb roligt. Efter Forhandling blev Tyskerne trukket tilbage fra Gaden, og det danske Politi overtog atter Ordenstjenesten. Næste Dags Morgen, altsaa Tirsdag den 24. August, gik Arbejderne som sædvanligt til deres Arbejde.

Tidligt om Morgenen, det var ved 6,45-Tiden, cyklede nogle Cementarbejdere til deres Arbejde. De kørte ad en Cyklesti i højre Side af Rørdalsvej. Da de befandt sig udfor Oliehavnen, mødte de en tysk Feldwebel, der ligeledes kørte paa Cyklestien, som han altsaa havde i venstre Side af Kørebanen. Den tyske Soldat var utilfreds med, at den ene af Arbejderne, Erik Larsen, ikke veg tilstrækkeligt til Side for ham. Han standsede og rev Larsen af Cyklen. Der opstod et Skænderi, hvorunder Tyskeren pludselig trak sin Revolver og skød Larsen i Maven. Skønt Larsen straks sank om, affyrede Tyskeren endnu to Skud mod ham, medens han laa paa Jorden. Erik Larsen blev kørt paa Kommunehospitalet, hvor han døde om Natten.

Paa Rørdal nedlagde Arbejderne straks Arbejdet, da de hørte,

at en af deres Kammerater var blevet skudt ned. Og snart blev Arbejdet nedlagt paa den ene Virksomhed efter den anden, og Butikkerne lukkedes. Ved 11-Tiden var der gennemført Generalstrejke. Kun de kommunale Værker fik Lov at fortsætte.

Arbejderne forlangte, at følgende Krav skulde opfyldes, inden Arbejdet genoptoges: Alle tyske Vagtposter ved Skibe, Arbejdspladser o. s. v. skal trækkes tilbage, da de foruroliger Arbejderne. Videre skal de Danskere, som Tyskerne arresterede om Mandagen, løslades omgaaende. Og endelig skal de tyske Soldater fjernes fra Gaderne i nogle Dage.

Arbejdernes Tillidsmænd skulde indkaldes til et Møde om Eftermiddagen, og desuden vilde man holde et offentligt Møde i Grusgraven om Aftenen. Politimester Bach tilbød at lade Politiets Højttalervogn indkalde til disse Møder. Samtidig meddelte Politiet, at Sammenstimling skulde undgaas.

Imidlertid var der privat blevet uddelt Løbesedler om Formiddagen med Opfordring til at samles paa Vesterbro Kl. 14, og mange efterkom Opfordringen. Mellem Viadukten og Tyren var der flere Steder sort af Mennesker, og der blev sunget nationale Sange. Da disse Opløb var i Strid med den udsendte Meddelelse, ryddede Politiet Gaden, hvilket foregik let. Politiet gjorde ikke Brug af Stavene. Men ungdommelige Elementer drog rundt i Byen. De knuste Ruder i mange Forretninger og overfaldt Feltmadrasser eller kastede Sten ind i Pigernes Lejligheder.

Kl. 14,30 holdtes der et Møde paa Politigaarden mellem Politiet og Hauptmann Thyssen. Thyssen erklærede, at Obersten gik ind paa Arbejdernes Krav, og at han havde Grund til at tro, at ogsaa den øverste Militærledelse i København vilde gaa ind paa dem.

Ved 17-Tiden var unge Mennesker ved at knuse Ruderne i Musikhandler Peder Møllers Forretning. En Politibetjent, som vilde skride ind, blev omringet, og Revolveren bleve taget fra ham. Det skete nedenfor Vinduerne i Boulevarden 11, hvor den tyske Kommandant boede, og denne lod det tyske Militær rykke ud. Det danske Politi anmodede om, at Tropperne blev trukket tilbage, da de vilde vanskeliggøre Situationen. Politiets Anmodning blev kort efter efterkommet, og derefter blev der nogenlunde roligt.

I Løbet af Aftenen samlede der sig over 20.000 Mennesker i Grusgraven paa Hobrovej.

Formanden for Arbejderpartiet i Aalborg, Anton Høy, oplyste i sin Tale, at Forhandlingerne med Værnemagten endnu ikke var afsluttede, men han opfordrede til at vise en rolig og veldisciplineret Optræden.

Den næste Taler, Næstformanden i Arbejdsmændenes Fagforening, Emil Nissen, blev gentagne Gange afbrudt af Protestraab. Blandt andet blev der raabt:

— Vi vil have Tyskerne ud af Skolerne!

Nissen udtalte, at Tyskerne havde sagt Ja til de opstillede Krav om, at de tyske Vagtposter blev trukket tilbage, at Fangerne blev frigivet, og at Tyskerne paa Grund af deres Opførsel om Mandagen skulde fratages nogle Fridage og holdes inde til Lørdag Nat Kl. 12.

Fra Forsamlingen blev der raabt, at det var for lidt, og Nissen fortsatte med at oplyse, at Tillidsmændene heller ikke havde tiltraadt Tilbudet, idet man bl. a. havde forlangt Afvæbning af de Danskere, som var gaaet over paa den anden Side. Men da det Spørgsmaal jo havde stor Rækkevidde, vilde det blive vanskeligere at faa et saadant Krav opfyldt. Nissen sluttede med at sige, at Strejken naturligvis vilde blive fortsat, indtil der var opnaaet saadanne Betingelser, at Arbejderne kunde gaa ind paa dem. Der blev udbragt et Leve for Strejken, og kraftige Hurraraab og Klapsalver hilste Nissens Tale.

Ogsaa Politimester Bach talte. Han fremhævede Betydningen af Ro og Orden og udtalte Ønsket om, at Sagen maa faa en god Løsning til Gavn for vor By og for vort Fædreland Danmark, som vi haaber snart igen maa blive frit. Danmark leve!

Politimesterens Tale blev hilst med kraftigt Bifald, og unge Mennesker blev saa begejstrede, at de bar Politimesteren i Guldstol til hans Bil.

Tætpakket Menneskemængde beskudt med Maskinpistoler.

Efter Mødet trak Menneskemængden ind mod Byen i tætte Skarer, der fuldstændig blokerede Vesterbro. I Krydset Prinsensgade

—Vesterbro paakørte en tysk Personbil en Cyklist. Under Hujen og med Spark og Stenkast blev Bilen, hvori der kun befandt sig een Mand, fulgt til Hasserisgade, hvorefter den forsvandt.

Umiddelbart efter kom en tysk Lastbil med en Officer og seks Menige fra Prinsensgade og drejede mod Nord ad Vesterbro. Den kom efterhaanden midt ind i Folkemængden, som var paa Vej mod Nørresundby og gik i Marchtempo syngende »Dengang jeg drog afsted«. Pludselig blev der givet Ild fra de tyske Soldater paa Lastbilen og dens Paahængsvogn. Det danske Politi mente, at Ilden blev aabnet uden Grund, men fra tysk Side blev det hævdet, at der blev kastet Sten og »Sprængkapsler« mod Lastbilen.

Skydningen foregik med Maskinpistoler. Folk søgte Dækning i Porte og Trappegange, men inden de naaede i Sikkerhed, var 16 Personer skudt ned. To var dræbt paa Stedet og to andre var saa haardt saarede, at de døde i Nattens Løb.

Det danske Politi meddelte omgaaende Hauptmann Thyssen, at Forhandlingerne med Arbejderne nu vilde blive vanskelige, da deres Ledere havde lovet dem, at Tyskerne ikke skulde være paa Gaderne. Politiet havde haft tilstrækkeligt Mandskab paa Vesterbro til at klare Vanskelighederne med de tyske Lastbiler, hvis Tyskerne ikke selv havde grebet ind. Nu trak Politiet sig tilbage, ikke mindst fordi Tyskerne tog Opstilling i Porte og Gadedøre paa Vesterbro fra Nr. 72 til 78 og skød derfra over Gaden. Kort efter fik Politiet Meddelelse om, at de tyske Soldater vilde blive trukket ind.

Senere paa Aftenen forefaldt en Række mindre Episoder. Politiet maatte rydde Gader og fjerne Opløb udenfor Huse, hvor der boede tyskvenlige Familier eller Feltmadrasser. Men allerede Kl. 22 var Roen nogenlunde genoprettet.

En halv Time senere meddelte Hauptmann Thyssen imidlertid, at der fra General von Hanneken var kommet Ordre til, at der omgaaende skulde sættes tyske Vagter ved samtlige Hjem i Aalborg, hvor der boede tyskvenlige Familier. Det danske Politi protesterede men fik det Svar, at en Ordre fra den Øverstkommanderende kunde der ikke ændres ved. Og umiddelbart efter blev Vagterne etableret.

Kort efter Midnat mente en tysk Officer, at han blev beskudt. Et Øjeblik efter passerede en ung Kontorist Vagten ved Kjellerups-

gades »Kaserne«. Han opfattede ikke den tyske Vagtposts Raab om at standse, hvorfor denne skød paa ham. Kuglen ramte ham i Maven og gik ud gennem Ryggen, og stærkt lidende blev han bragt paa Hospitalet. Fra tysk Side var man klar over, at det ikke var ham, der havde skudt paa Officeren, men man hævdede, at han havde gjort en Fejl ved ikke at standse. Det var den eneste Episode af alvorligere Art, som forefaldt i Nattens Løb.

Onsdag Formiddag blev der holdt nogle Møder hos Politimesteren. Arbejdernes Repræsentanter forlod Mødet, idet de meddelte, at der ikke vilde blive optaget Forhandling om Arbejdets Genoptagelse, før de tyske Vagtposter var fjernet fra Gaderne. Disse Vagtposter havde taget Opstilling paa alle betydende Gadehjørner forsynet med Maskinpistoler og med Ordre til om fornødent at bestryge Gaderne.

Politimesteren fortsatte Mødet med Borgmestrene fra Aalborg og Nørresundby. Senere kom Hauptmann Thyssen til Stede. Han overbragte et Dekret fra General von Hanneken. Det gik bl. a. ud paa Forbud mod udendørs Møder, Lukning af Restaurationer og Forlystelsessteder Kl. 19 og Udgangsforbud fra Kl. 20 til 6 Morgen. Tilrejsende til Aalborg skulde i Tiden for Udgangsforbudet transporteres fra Banegaarden til deres Opholdssted i Politibiler.

I Eftermiddagens Løb var der flere Gange Optræk til Opløb, men de blev hurtigt splittet af Politiet. Paa et Møde, som Arbejdernes Tillidsmænd holdt i Haandværkerforeningen, var der Enighed om, at man ikke vilde forhandle videre, før Undtagelsestilstanden ophævedes.

Om Aftenen, da Udgangsforbudet traadte i Kraft, var der mange Mennesker paa Gaden. Politiet begyndte straks at drive dem i Hus, men skønt Aftalen var, at Politiet alene skulde paatage sig denne Opgave den første Aften, blandede tyske Patruljer sig ogsaa i Kontrollen, og flere Steder saa man Folk blive jaget ind af Tyskerne med Maskinpistoler. Der blev knust enkelte Ruder i Dagens og Aftenens Løb, men iøvrigt forefaldt der ikke større Episoder.

Om Torsdagen var Situationen uændret. Alt Arbejde hvilede. Enkelte Forretninger i Levnedsmiddelbranchen holdt dog aaben

nogle faa Timer. Med Revolver i Haand forlangte tyske Soldater Mælk paa Østerbro Andelsmejeri og Brød fra Bagermestrenes Rugbrødsfabrik. Paa Andelsslagteriet i Nørresundby krævede tyske Soldater Lagrene af Kød udleveret. Dette nægtede Direktør Hauge med den Motivering, at han ikke vilde risikere at faa Ruderne knust, fordi han udleverede til Værnemagten. Hvis de vilde have Kødet, maatte de selv tage det. Dette ønskede de dog ikke.

Ved Middagstid blev udenbys Politifolk bl. a. fra Aarhus sendt hjem, da Aarhus — hvor der ogsaa var blevet Uro — havde faaet Brug for sit Mandskab. Iøvrigt blev der holdt nogle interne Møder om Situationen, men ikke ført Forhandlinger om Arbejdets Genoptagelse.

Ved 4-Tiden Natten til Fredag kom fire unge Mennesker, en Kvinde og tre Mænd, gaaende ad Landevejen i Vestbjerg Bakker ved Ulsted, da de pludselig blev overfaldet af nogle tyske Soldater, som slog dem ned. Det lykkedes Pigen at flygte til en nærliggende Gaard, medens de unge Mænd var saa haardt medtaget, at de laa en Tid paa Landevejen, inden de kunde rejse sig. Overfor Feltgendarmeriet hævdede de tyske Soldater, at de var blevet overfaldet, men et Par Damer, som gik paa Vejen bagefter de unge Mennesker, paastod, at Soldaternes Udsagn ikke var rigtigt.

Kl. 6 Fredag Morgen besatte tyske Soldater Andelsslagteriet i Nørresundby. Paa Slagteriet fandtes bl. a. 72 uslagtede Svin. Dem erklærede Tyskerne, at de selv vilde slagte.

Overtjener Bech døde Fredag Morgen. Kort forinden var Mekaniker Stalhut død. Da det rygtedes, at Overtjeneren var død, gled Flagene mange Steder paa halv Stang. Dette skete ogsaa foran Hotel Phønix, hvor der havde samlet sig flere Hundrede Mennesker, som blottede Hovederne.

For at imødekomme nødvendige Krav holdt Bankerne aabent om Fredagen. Arbejderne fik mange Steder udbetalt deres Ugelønninger.

Der indtraf enkelte Episoder, som dog ikke fik noget større Omfang.

Ogsaa Lørdag den 28. August forløb i Ro og uden at bringe nogen Ændring i Konflikten mellem Besættelsesmagten og Aalborg.

Og saa kom den 29. August...

DA REGERINGEN SAGDE NEJ —

Det tyske Ultimatum den 28. August.

Paa Rigsdagen havde man i Spænding fulgt Udviklingen ude omkring i Landet i Løbet af August Maaned. Den 21. August, altsaa under Folkestrejken i Odense, havde Regering og Rigsdag offentliggjort en Proklamation, hvori der efter en Omtale af Begivenhedernes faretruende Udvikling, rettes en Opfordring til den danske Befolkning om ikke at udæske eller lade sig udæske til uoverlagte Handlinger, men bevare Ro, Besindighed og Sammenhold. Det siges videre i Proklamationen, at ingen maa tage sig selv til Rette. Det er de lovlige Myndigheder og de ansvarlige Ledere, der maa foretage de Skridt, som er nødvendige til Beskyttelse af danske Interesser.

En hel Del Rigsdagsmænd havde ikke været begejstrede for Tanken om Udsendelsen af en saadan Proklamation, idet man dels fandt, at dens Værdi sikkert vilde være problematisk, dels at den kunde opfattes som et Angreb paa Befolkningen i Odense og andre strejkende Byer. Der blev lagt stor Vægt paa, at det udtrykkelig blev fremhævet, at Befolkningen ikke skulde »lade sig udæske«, idet Udtalelsen dermed ogsaa blev vendt mod Udæskningen fra tysk Side. Iøvrigt var Forhandlingerne i Nimandsudvalget og de samarbejdende Partiers Rigsdagsgrupper saa langvarige, at de først kunde sluttes Kl. 4 om Morgenen den 21. August.

Fra De samvirkende Fagforbunds og de ledende Erhvervsorganisationers Side var der blevet udsendt Udtalelser, som gav Tilslutning til denne Proklamation, men Udviklingen lod sig ikke standse. Den 24. August havde Dr. Best til Statsminister Scavenius afleveret en Note, som i skarpe Vendinger krævede, at Regeringen

maatte genskabe Ro og Ordenens Opretholdelse overalt i Landet, saafremt man ikke vilde risikere, at Tyskland selv overtog denne Opgave.

Dr. Best havde ikke afventet den danske Svarnote, men var rejst til Berlin, hvor han i Førerhovedkvarteret havde en Samtale med Hitler om Forholdene i Danmark.

Og nu afventede man Resultatet af denne Samtale.

Dr. Best vendte tilbage til København den 27. August, og Lørdag den 28. August udløstes Spændingen. Tidligt om Formiddagen løb Nyheden om, at der var afgivet en tysk Note, gennem Rigsdagsbygningen. Scavenius havde været hos Dr. Best Kl. 9. Umiddelbart efter blev der holdt Ministermøde, og Kl. 10,30 holdt Regering og Nimandsudvalg et Fællesmøde.

Der herskede en vis opstemt Uro i Rigsdagens Restauration, medens vi ventede paa Ministre og Udvalgsmedlemmer. Vi havde hørt lidt om, at Noten mentes at være af ultimativ Karakter, og at der forlangtes Gidsler, Indførelse af Dødsstraf og stilledes andre Krav, som betragtedes som uantagelige. Men vilde en Regering, som Scavenius var Chef for, og som talte Medlemmer som Gunnar Larsen og visse andre forhandlingsvenlige Mænd, gaa ind for en klar og værdig Afvisning af dette Ultimatum? Det forlød tilmed, at Dr. Munch var virksom ved Udarbejdelsen af det danske Svar.

Vi havde saa ofte oplevet, at største Delen af Regerings- og Rigsdagsmedlemmerne om Formiddagen var indstillet paa at sige Nej til et tysk Krav, men at man alligevel til Slut bøjede sig i sidste Øjeblik under Forhandlinger i sene Aften- eller Nattetimer. Vilde det ikke gaa paa samme Maade denne Gang? Vilde Svaret i bedste Fald ikke blive undvigende og tvetydigt, saaledes at det aabnede Mulighed for Optagelse af en Forhandling?

Endelig indfandt de første Ministre og Udvalgsmedlemmer sig i Restaurationen, og Rigsdagsmænd og Journalister flokkede sig om dem. Man blev bekendt med Ultimatumets Indhold og efterhaanden ogsaa med Formiddagens Drøftelser.

Ultimatumet fra den tyske Rigsregering lød:

Den danske Regering skal øjeblikkelig erklære Undtagelses-

tilstand over hele Landet. Undtagelsestilstanden skal omfatte følgende Enkeltforanstaltninger:

1) Forbud mod at mere end 5 Personer samles offentligt.

2) Forbud mod enhver Strejke og mod enhver Understøttelse af Strejkende.

3) Forbud mod enhver Forsamling i lukket Rum eller under aaben Himmel. Forbud mod at betræde Gaderne mellem Kl. 20,30 og Kl. 5,30. Lukning af Restauranter Kl. 19,30. Aflevering inden den 1. September 1943 af alle endnu forhaandenværende Skydevaaben og Sprængstoffer.

4) Forbud mod enhver Generen (Beeinträchtigung) af danske Statsborgere paa Grund af deres eller deres Paarørendes Samarbejde med tyske Myndigheder eller Forbindelse med tyske.

5) Indførelse af Pressecensur under tysk Medvirkning.

6) Oprettelse af danske Hurtigdomstole til Paadømmelse af Handlinger, der strider mod de til Opretholdelse af Sikkerhed og Orden udstedte Anordninger.

For Overtrædelse af de forannævnte Anordninger skal trues med de højeste Straffe, der kan komme i Betragtning efter den for Tiden gældende Lov om Bemyndigelse for Regeringen til at træffe Bestemmelser til Opretholdelse af Ro, Orden og Sikkerhed.

For Sabotage og enhver Medvirken hertil, for Angreb mod den tyske Værnemagt og dens Medlemmer samt for Besiddelse af Skydevaaben og Sprængstoffer efter 1. September 1943, skal der ufortøvet indføres Dødsstraf.

Rigsregeringen forventer den danske Regerings Akcept af foranstaaende Fordringer inden Kl. 16 i Dag.

København, 28. Aug. 1943...

Samtidig hermed afleverede det tyske Riges Befuldmægtigede, Dr. Best, følgende Skrivelse:

København, den 28. August 1943.

Hans Excellence Statsminister Erik Scavenius, København.

Deres Excellence.

Rigsregeringen har beordret mig til paa Grund af de i Odense

forefaldne Episoder og særlig paa Grund af det skete Overfald paa en tysk Officer at meddele den danske Regering følgende:

Rigsregeringen stiller følgende Krav:

1. Byen Odense skal inden 5 Dage betale en Bod paa 1 Million Kroner til en Kasse, som Befehlshaberen over de tyske Tropper vil angive.

2. Den danske Regering træffer de fornødne Forholdsregler for at finde og udlevere til de tyske Besættelsesmyndigheder de Personer, der er skyldige i Mishandlingen af den tyske Officer. Indtil Udlevering af de skyldige har fundet Sted, træffes der følgende Straffeforanstaltninger over for Odense:

a) Færdsel paa Gaderne efter Kl. 20 til Kl. 5 forbydes.
b) Alle Biografer, Teatre og andre Forlystelsessteder lukkes.
c) Restauranter lukkes fra Kl. 19.

3. Hvis de skyldige ikke skulde være udleveret inden 5. Sept., vil 10 af Besættelsesmyndighederne udvalgte Indbyggere i Odense blive arresteret og holdt i Arrest, indtil Udlevering af de skyldige sker.

4. Rigsregeringen meddeler den danske Regering, at den i Tilfælde af en Gentagelse af saadanne Episoder vil skride til end skarpere Forholdsregler.

Modtag...

(sign.) *W. Best.*

Regeringens og Nimandsudvalgets Drøftelser.

Statsminister Scavenius havde aabnet Fællesmødet med at redegøre for den tyske Regerings Krav. Han pegede paa de afgørende Spørgsmaal, som fandtes i disse Krav. I Forbindelse med Boden, som blev krævet af Odense, oplyste han, at den danske Regering allerede havde sendt en Check paa 10.000 Kr., som var tildelt Røde Kors i Tyskland. Dr. Best havde sagt, at det vilde gøre et godt Indtryk. Imidlertid var denne Check nu kommet tilbage.

— Spørgsmaalet, som nu foreligger for os, udtalte Statsministe-

ren, — er, om det er muligt for os at medvirke til de stillede Krav.

I den Samtale, som Statsministeren Kl. 9 om Morgenen havde haft med Dr. Best, havde han søgt at faa denne til at udtale sig om, hvad det var Hensigten at gøre fra tysk Side, hvis Kravene ikke blev efterkommet, men Dr. Best havde været ude af Stand dertil. Hans Udtalelser gik i Retning af, at hans Politik havde lidt Skibbrud, at han var en død Mand, og at han var blevet behandlet meget haardt i Berlin. Det var Militæret, som nu havde Ordet.

Scavenius erklærede over for Medlemmerne, at han betragtede Kravene som et sidste Forsøg paa at samarbejde med den danske Regering. Man maatte gøre sig klart, hvad Følgen af et Afslag maatte blive: Deportationer, Arbejdstvang, Gidsler — alt, hvad vi kendte fra andre besatte Landes Skæbne.

Handelsminister Halfdan Hendriksen: — Hvad raader Statsministeren til?

Scavenius: — Hvis jeg skal se helt objektivt paa det, og hvis det var muligt, at vi kunde staa sammen om det, vilde jeg tilraade at acceptere for at skaane den danske Befolkning, men jeg vil indrømme, at en Accept maaske vilde være saa kompromitterende for Regeringen, at det alligevel ingenting vilde nytte, og at det derfor er umuligt at acceptere Kravene.

Buhl: — Jeg forstaar, at Regeringen endnu ikke har taget Stilling.

Scavenius: — Nej, vi har ønsket at drøfte det nu med Nimandsudvalget. Jeg har sørget for, at der er tilgaaet Kongen en Anmodning om at komme ind til ham efter Frokosten paa Amalienborg.

Buhl: — Det er vel et Ultimatum, som ikke kan accepteres? Der er ingen Grund til at tro, at nogen i denne Forsamling vil acceptere disse Krav.

Justitsminister Thune Jacobsen gjorde nogle Bemærkninger om Ting, som man maatte have nærmere Besked om, og fremhævede, at Politiet f. Eks. slet ikke var i Stand til at tvinge Arbejderne til at gaa i Arbejde. Det var ogsaa meget vanskeligt at finde de skyldige i Odense. Den Officer, der var saaret, var rejst til Tyskland uden at give Forklaring.

Buhl afbrød her Justitsministeren og sagde, at disse Detailler

næppe havde Interesse. Billedet var ganske klart. Vi skulde under tysk Styre. Den danske Regering skulde blive en Lydregering, og det var helt uacceptabelt at gennemføre Krav af denne Art.

Ole Bjørn Kraft gav Tilslutning til Buhls Udtalelser. Kravene var af en saadan Karakter, at ingen dansk Regering eller nogen dansk Mand kunde tænkes at sige ja til dem. Han gik ud fra, at Regeringen, naar man havde afgivet Svaret paa Ultimatum'et, ikke vilde demissionere, men blive paa sin Post, indtil den blev fjernet, eller indtil Tyskerne foretog saadanne Handlinger, at det var umuligt for Regeringen at dække dem med sit Navn. Han henstillede, at man søgte Udveje til at give det danske Folk en Meddelelse om den danske Regerings og Rigsdags Holdning, saaledes at Befolkningen kunde blive klar over, at man havde afslaaet de tyske Krav.

Indenrigsminister Jørgen Jørgensen spurgte, hvordan det kunde ske.

Ole Bjørn Kraft svarede, at der var mange Veje, og at man dog var i Besiddelse af den danske Radio.

Jørgen Jørgensen mente, at Svaret maatte formuleres saaledes, at det viste, at vi kunde holde vor Del af Aftalen med Hensyn til Ro og Orden.

— Hvis vi nu siger nej idag, sagde han, — og Foranstaltninger bliver gennemført, og Kongen saa bliver paa sin Plads og opfordrer Regeringen til at blive, hvad saa?

Forsvarsminister Brorsen mente ogsaa, at vi skulde sige nej. Det var hans inderlige Haab, at som man havde staaet sammen hidtil, vilde man ogsaa gøre det nu. Han gik ud fra, at Regeringen vilde faa et Møde med Kongen. Paa den anden Side var det hans Opfattelse, at hvis Kongemagten bevaredes, maatte vi prøve, om der var en Mulighed for et Ministerium af Departementschefer.

Buhl svarede herpaa, at naar man tog det Standpunkt at sige nej, kunde man ikke fra Partiernes Side medvirke til et andet Styre, og han advarede i det hele taget imod at komme ind paa denne Tankegang.

Ole Bjørn Kraft gav Tilslutning til Buhl. Den Tilstand, Tyskerne vilde skabe, udelukkede Folkestyrets Medvirken. Man kunde

ikke paalægge andre at paatage sig en Gerning, som Samvittigheden forbød En selv at udøve.

Brorsen: — Selvfølgelig har jeg ikke tænkt mig, at Kongen eller Nimandsudvalget skulde medvirke.

Knud Kristensen var enig i Afslaget, men vilde gerne have Tid til at overveje Sagen.

Landbrugsminister Bording erklærede, at de øvrige politiske Ministre ikke delte Forsvarsministerens Opfattelse med Hensyn til Departementschefsregeringen.

Buhl: — I vort Svar maa vi sige, at vi ikke ser, at der er nogensomhelst Grund til saa radikale Skridt. De Foranstaltninger, der allerede har fundet Sted, aabner Udsigt til Ordenens Oprettelse. Hvis de tyske Krav gennemføres, vil Stillingen paany blive radikalt forandret og meget forværret og føre til nye, forstærkede Krav. Vi kan ikke tage Ansvaret for de Foranstaltninger, som er foreslaaet.

Der var en usædvanlig Alvor eller Højtid over den Maade, hvorpaa man ved Restaurationens Borde, med en Minister eller et Medlem af Nimandsudvalget som Midtpunkt, drøftede Ultimatumet og Formiddagens Forhandlinger. Nu endelig var det Øjeblik kommet, hvor de tyske Krav gik saa vidt, at selv en Regering og Rigsdag, der var indstillet paa at gaa langt for at undgaa Følgerne af et direkte Brud med Besættelsesmagten, ikke længere kunde gaa ind under Aaget.

Uvilkaarligt meldte det Spørgsmaal sig, hvad Tyskerne vilde gøre, naar de modtog det danske Svar. Vilde de f. Eks. besætte Ministerierne og Rigsdagen og internere Ministrene og Rigsdagsmændene? Og hvad med Kongen?

Iøvrigt blev der ikke talt meget om, hvad der kunde ske. Dog kunde der ikke godt være Tvivl om, at Tyskerne var forberedt paa en dansk Afvisning af Ultimatumet og traf deres Foranstaltninger. 5 tyske Skibe var om Formiddagen ankommet til Frihavnen med 10.000 tyske Soldater og tilhørende Materiel om Bord ...

Efter Frokostpavsen holdtes der Partimøder, og Kl. 13,30 sam-

ledes alle Regeringens Medlemmer og Nimandsudvalget paany i Nr. 8.

Her gav Buhl paa Socialdemokratiets Vegne Meddelelse om, at man havde samlet en Repræsentation for det politiske og faglige Socialdemokratis Ledelse paa 150—200 Mennesker. De var gjort bekendt med Kravene, og de havde eenstemmigt vedtaget en Beslutning om, at det maatte være umuligt for den danske Regering at imødekomme disse Krav.

Ole Bjørn Kraft meddelte, at man havde samlet saa mange af det Konservative Partis Medlemmer, som det var muligt, og at der var aldeles Eenstemmighed i Gruppen for klart at afvise Kravene som uantagelige for Danske.

Knud Kristensen: — Der er fuld Enighed i Venstre om Nødvendigheden af at sige nej.

A. M. Hansen: — Heller ikke det Radikale Parti kan gaa ind paa Kravene.

Oluf Pedersen (som havde været fraværende i det første Møde): — Vi kan ikke svare ja, men enkelte Ting er jo allerede opfyldt.

Buhl udtalte, at der var to Slags Svar at give. Det ene var, at man afviste de mest drastiske Krav, f. Eks. om Gidslerne og om Dødsstraf og overlod til Tyskerne selv at udføre disse Ting. Men efter den Stemning, der var til Stede, var dette vel ikke nogen Udvej. Det andet var klart nej.

Der førtes en kort Diskussion. Man havde forstaaet Statsministeren saaledes, at de tyske Krav ikke var et Ultimatum, men hertil svarede Scavenius, at det kun var et Spørgsmaal om Taktik. Om Slutresultatet var han ikke i Tvivl. Han mente dog, at der endnu kunde opnaas Fordele ved et delvist imødekommende Svar.

Fra flere Sider blev det fremhævet, at man ved at give et saadant Svar kun vilde opnaa at give Tilslutning til en Række af de tyske Foranstaltninger, saaledes at vi moralsk blev medansvarlige for dem.

Dr. Munch: — Skal vi ikke høre Indholdet af et saadant Svar?

Scavenius læste et Forslag op. Derefter meddelte Buhl, at han var overbevist om, at man ikke fra nogen af Partiernes Side vilde give sin Tilslutning til en saadan Imødekommenhed, og at han

iøvrigt ikke troede, at man opnaaede nogetsomhelst andet derved end at kompromittere sig.

Derefter lod Scavenius dette Spørgsmaal falde og oplæste det Svar, der blev det endelige.

Regeringens Svar. — Mødet hos Kongen.

Dette Svar havde følgende Ordlyd:

— Ved den Ordning, der blev truffet den 9. April 1940, etableredes en Tilstand, hvis Formaal var at sikre Opretholdelse af Ro og Orden i Landet. Regeringen har i hele den forløbne Tid haft dette Formaal for Øje, og indtil den sidste Tids Begivenheder er det i det store og hele lykkedes at gennemføre disse Bestræbelser, som i saa Henseende paa forskellig Maade er blevet udfoldet. Regering og Rigsdag har gjort deres bedste for at holde Befolkningen i Ro. Senest er der den 21. Aug. med H. M. Kongens Billigelse af Regeringen og Rigsdagens Samarbejdsudvalg med Tilslutning af de samarbejdende Partiers Rigsdagsgrupper blevet udsendt et Opraab, hvori Befolkningen paa indtrængende Maade opfordres til at undgaa uoverlagte Handlinger og bevare Ro og Besindighed. Dette Opraab har fundet Genklang i alle Kredse af Befolkningen, og saavel Arbejderorganisationerne som de store Erhvervsorganisationer har ved Erklæringer, offentliggjort den 24. og 26. August, givet Regeringens og Rigsdagens Opraab deres Tilslutning. Det kan allerede nu fastslaas, at disse Aktioner har haft Virkning. Der er tydeligt indtraadt en Afspænding, og Regeringen nærer begrundet Haab om, at det vil lykkes at bekæmpe den igangværende Strejkebevægelse, saaledes at Arbejdsforholdene igen vil falde til Ro her i Landet.

Regeringen er, som omtalt i Statsministerens Note af 26. August 1943, rede til at træffe alle til Opretholdelse af Ro og Orden og til Gennemførelse af gældende Love fornødne Foranstaltninger under Anvendelse af alle Statens til Raadighed staaende Magtmidler i Overensstemmelse med de herom gældende almindelige Bestemmelser, derunder Reglerne for Politiets Anvendelse af Vaaben. En Iværksættelse af de fra tysk Side krævede Foranstaltninger vilde

tilintetgøre Regeringens Muligheder for at holde Befolkningen i Ro, og Regeringen beklager derfor, at den ikke kan finde det rigtigt at medvirke til disse Foranstaltningers Gennemførelse.

Der blev indkaldt til Statsraad Kl. 14,15. Paa Nimandsudvalgets Vegne søgte Buhl Forbindelse med Kongens Kabinetssekretær for at forhøre, om Kongen ønskede en Samtale med Repræsentanter for Rigsdagen. Buhl tilkendegav overfor Kabinetssekretæren, at det var Rigsdagsrepræsentanternes Hensigt overfor Kongen at give Udtryk for, at man ikke kunde vente Rigsdagens Tilslutning til et Administrationsraad eller lignende. Kabinetssekretæren svarede, at Kongen allerede havde udtrykt Ønske om en Samtale med Repræsentanter for Rigsdagen.

Umiddelbart efter, at Buhl havde overbragt denne Meddelelse til Nimandsudvalget, tog han sammen med Ole Bjørn Kraft, Knud Kristensen, A. M. Hansen og Oluf Pedersen til Amalienborg.

Kongen modtog Nimandsudvalgets Medlemmer i Havesalen. Ogsaa Kronprinsen var til Stede. Kongens ene Ben, der stadig var sygt, støttedes paa en Skammel, dækket af et Tæppe.

Kongen var dybt bevæget. Han trykkede hver enkelt af Folketingsmændene i Haanden og udtalte derefter, medens han kæmpede med sin Bevægelse:

— Statsministeren har lige meddelt mig den Beslutning, De har taget. Jeg takker Dem, fordi De staar sammen i denne alvorlige Stund. Vi maa staa samlet overfor det, der kan komme. Jeg tror, at det er af største Betydning baade indadtil og udadtil, at vi er enige.

Kongen udtrykte Haabet om, at den Tid, der var tilbage, var kort, og han takkede for den Gerning, som de havde gjort, og bad om, at de vilde viderebringe hans Tak til Rigsdagen. Til Slut understregede han endnu en Gang Betydningen af, at vi alle stod sammen.

Buhl tog derefter Ordet. Han gav Udtryk for den Taknemmelighed, som alle følte overfor Kongen, for de Ord, han havde udtalt, og for, at Kongen stod sammen med Rigsdagen. Det vilde blive forstaaet i alle Dele af vort Land, hvad dette betyder.

For Deltagerne blev Mødet i Havesalen et gribende Minde.

Ved Afskeden trykkede Kongen atter hver enkelt i Haanden, og Folketingsmændene gav alle overfor Kongen Udtryk for Taknemmelighed over Kongens Holdning og Ord til dem i denne afgørende Stund i Fædrelandets Historie.

I Statsraadet tiltraadte Kongen den trufne Beslutning, og Ministrene tilkendegav ved at rejse sig, at de eenstemmigt sluttede sig til den.

Ud fra den Betragtning, at det i givet Fald vilde være unyttig Blodsudgydelse at lade den lille og slet udrustede danske Hær og Flaade sætte sig til Modværge, fremsatte Forsvarsminister Brorsen en Udtalelse om det betimelige i at give Hær og Flaade Ordre til ikke at kæmpe. Kongen bifaldt ligesom Regeringen denne Udtalelse. (Brorsen lod dog ikke Ordren udsende, idet General Gørtz sagde, at Forholdsordren gjorde den overflødig. Paa den Maade blev Hærens Stilling lidt friere, end Tilfældet ellers vilde have været).

Regeringens og Rigsdagens Svar paa det tyske Ultimatum blev efter Statsraadet sendt til den tyske Befuldmægtigede. I Modsætning til tidligere afgivne Svar paa Krav og Henstillinger, var det ikke Satsministeren, som personlig overbragte Svaret. Man lod det sende med et Bud.

Kl. 17,30 traadte Ministrene og Nimandsudvalget sammen hver for sig, men disse Møder blev ganske korte, idet man ikke havde faaet nogen Meddelelse om den tyske Reaktion paa Svaret. Kun forstod man, at Svaret var videregivet til Berlin. Det oplystes, at Telefon og Telegraf til Udlandet var afbrudt, og at tyske Styrker havde taget Opstilling paa Hovedbanegaarden.

I Udenrigsministeriet havde man om Eftermiddagen antydet Muligheden af et Redaktørmøde ved 17-Tiden. Men efterhaanden blev man klar over, at der ikke blev noget at holde Møde om. Nogle Journalister, som havde tilbragt den historiske Eftermiddag med at spille Bridge, sluttede Spillet. Efter Møderne Kl. 17,30 forlod de fleste Ministre og Rigsdagsmænd hurtigt Christiansborg. Der var ingen egentlig Nervøsitet at mærke. Stemningen var nærmest befriende.

Det er nærliggende at sammenligne 8. April 1940 og 28. August 1943. Der var visse ydre Lighedspunkter mellem disse to Dage,

men deres Indhold var vidt forskelligt. Den 8. April havde været en mærkelig Blanding af naiv Sorgløshed, Valenhed eller Fejghed og Angst. Den 28. August paa Christiansborg beherskedes af en rolig Bevidsthed om, at man ikke havde handlet anderledes, end man kunde, og at man var parat til at tage Følgerne.

Der var visse Enkeltheder, som man kunde kritisere. Hvorfor skulde Befolkningen gaa ind i den 29. August med Bind for Øjnene, ligesom den var sovet ind i den 9. April? Hvorfor forsøgte man ikke at læse det tyske Ultimatum og det danske Svar op i Radioen? Men som Helhed føltes det alligevel saadan, at det var første Gang siden Besættelsen, at man kunde aande helt ud paa Christiansborg.

Det blev ret sent ud paa Aftenen, inden jeg forlod Bygningen. Med korte Mellemrum kimede min Telefon. Det var Redaktører i Provinsen, som ønskede at høre, hvad der var sket, eller københavnske Kolleger, som fortalte om Tanks, Skyts og Vogne med tyske Soldater, som drønede gennem Gaderne. Den tyske Besættelsesmagt var i Færd med at forme Svaret paa det danske Folks Holdning...

DEN 29. AUGUST

Proklamationen om den militære Undtagelsestilstand.

Saa snart jeg vaagnede tidligt Søndag Morgen den 29. August, greb jeg Telefonen for at ringe ind til København. (Min private Bopæl er i Holte).

— Forbindelsen er afbrudt! sagde Telefondamen.

Jeg stillede et eller andet Spørgsmaal, men Damens lidt forknytte Stemme lød:

— Der er ingen Kommentarer!

Jeg aabnede for Radioen, og kort efter kom Pressens Radioavis og læste følgende Proklamation om militær Undtagelsestilstand, som Kl. 4,10 var udsendt gennem Ritzaus Bureau:

De sidste Begivenheder har vist, at den danske Regering ikke mere er i Stand til at opretholde Ro og Orden i Danmark. De af fjendtlige Agenter fremkaldte Uroligheder retter sig umiddelbart mod den tyske Værnemagt. Jeg proklamerer derfor i Henhold til Artiklerne 42—56 i Haager Landkrigsordningen den militære Undtagelsestilstand i hele Danmark.

Med øjeblikkelig Varsel anordner jeg følgende:

1) Embedsmænd og Funktionærer ved de offentlige Myndigheder og Institutioner skal loyalt fortsætte med at opfylde deres Embedspligter. De skal efterkomme de Anvisninger, som bliver givet af de indsatte tyske Myndigheder.
2) Sammenstimlinger og Ansamlinger af mere end 5 Personer paa Gaden og paa offentlige Steder er forbudt, ligesom alle Forsamlinger, ogsaa de ikke-offentlige, er forbudt.
3) Lukketiden fastsættes til Mørkets Frembrud. Fra dette Tidspunkt er ogsaa enhver Trafik paa Gaden forbudt.

4) Enhver Afbenyttelse af Post, Telegraf og Telefon er indtil videre forbudt.
5) Enhver Strejke er forbudt. Opfordring til Strejke til Skade for den tyske Værnemagt fremmer Fjenden og straffes i Reglen med Døden.

Overtrædelser af ovenstaaende Bestemmelser vil blive straffet ved de tyske Standretter.

Mod Voldshandlinger, Sammenstimlinger o. s. v. vil der hensynsløst blive gjort Brug af Vaaben.

Enhver Borger i Danmark, som efterkommer denne paa folkeretligt Grundlag hvilende Krigslov, tilsikres Personens og Ejendommens Beskyttelse i Henhold til Lovene.

Den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark.

Jeg tog straks ind til København. Der blev talt dæmpet, men ivrigt og heftigt, medens vi i Smaaklynger ventede paa S-Toget. En Togbetjent havde hørt en Del om Nattens Begivenheder paa Sorgenfri, hvor Kongen og Dronningen boede. Beretningen gjorde navnlig et stærkt Indtryk paa Damerne, som gav Udtryk for deres Medfølelse med Kongen. Tyske Soldater holdt Vagt ved Sorgenfri. Kongen maatte vel nærmest betragtes som Fange.

Der faldt haarde og stærke Ord. En Nats Begivenheder havde faaet et delvist slumrende Had til pludselig at folde sig ud i fuld Blomst...

Noget fuldstændigt Billede kunde man naturligvis ikke straks faa af Kampen ved Sorgenfri, men senere fik jeg i Samtaler en udførlig Beretning.

Tyskernes Overfald paa Kongens Slot.

Sorgenfrivagten havde bestaaet af Kaptajn A. V. Arendrup, Kornet P. H. Jensen og 15 Gardere. Desuden havde nogle Betjente Vagt ved Slottet. Efter at Kongen var vendt tilbage fra Statsraadet paa Amalienborg Lørdag Eftermiddag, og Svaret paa det tyske Ultimatum var blevet kendt paa Slottet, instruerede Kaptajn Aren-

drup Vagten og lod udlevere Haandbomber. Da der ikke kunde faas Forstærkning, forøgede Garderne paa eget Initiativ og med Kaptajnens Billigelse Posternes Antal og Beredskab fra Mørkets Frembrud.

Lidt over Midnat standsede en mistænkelig Vogn udfor Slottet. En af de patrouillerende Betjente spurgte Manden, som steg ud, hvad han skulde der. Manden svarede, at han var Kriminalbetjent, og viste et Politiskilt. Der kom endnu en Vogn, hvis Fører syntes at kende den først ankomne. Betjenten fandt deres Optræden mistænkelig og telefonerede derfor til Politigaarden, hvor det meddeltes, at Vognens Numer var inddraget i 1940.

Lyngby Politistations Radiovogn rykkede derefter ud, men da den naaede Slottet, var de mistænkelige Vogne kørt.

Kl. 1,30 kom en Gartner fra Smidstrup kørende ind ad Kongevejen og standsede ud for Slottet og gik ind til Vagten, der førte ham til Kaptajn Arendrup. Gartneren oplyste, at han udfor Birkerød havde passeret en stor tysk motoriseret Kolonne. Den passerede Slottet ved 3-Tiden og gjorde herunder Holdt udenfor, hvor der blev holdt Hvil i Parken omkring Slottet under megen Raaben og Kommanderen.

Kl. ca. 3,45 var Kaptajn Arendrup sammen med Vagtkommandøren og 2 Politibetjente ved Gitterlaagen, hvor der kunde høres en Del sagte tyske Stemmer udenfor. Post for Gevær mente, der var ca. 1 Deling. Det var bælgmørkt og silende Regn, saa intet kunde ses udover 1 Meters Afstand. Kaptajnen diskuterede Mulighederne med Kornetten og Betjentene og trak Post for Gevær bort fra Gitterlaagen til Rummet mellem Staldbygningen og Kavallerbygningen, hvorefter han gik til de vagthavende Adjutanter og afgav Melding.

Klokken lidt før 4 mente Politibetjent Larsen, der opholdt sig ved Gitterlaagen, at høre Støj. Han tændte derfor sin Haandprojektør og belyste Indkørselen. I Skæret kunde han se, at en tysk Styrke stod opmarcheret i Alleen med Front mod Slottet. Fra Tyskerne hørtes et skingrende: »Halt!« Betjentene og Kornetten sprang ind i Dagvagtstuen, hvor Kornetten telefonisk meldte Kaptajnen, at nu kom de. Kaptajnen svarede: »Saa kommer jeg ogsaa!« Kornetten

greb sin Maskinpistol og gik ud i Gaarden, hvorfra Betjentene og de 2 Gardere, der var Telefonvagter i Vagtstuen, hørte ham raabe Tyskerne an og umiddelbart efter Skydning og eksploderende Haandgranater, ikke alene fra Gaarden udfor Vagtstuen, men andre Steder paa Slottets Grund, idet Skydningen trak væk fra Indkørselen og op mod Slottet. Fra Vagtstuen hørte Betjentene og de 2 Gardere Raslen udenfor og Raab, og fra Døren hørtes en Stemme, der paa Tysk raabte, at de, der var derinde, skulde komme udenfor.

Straks efter splintredes en Rude, og umiddelbart derefter eksploderede en Haandgranat i Mandskabsvagtstuen, ligesom der blev skudt flere Byger Maskinpistolild gennem Vinduet, og endnu en Haandgranat, hvorved Garder Nr. 843/Jensen blev saaret af Granatsplinter i venstre Ben. Da Stillingen i Vagtstuen var uholdbar for Garderne og Betjentene, raabte en af de sidstnævnte paa Tysk: »Vi overgiver os!« Dette blev fra tysk Side besvaret med endnu en Haandgranat og et Par Maskinpistolbyger.

Omsider hørte Skydningen op. Flere tyske Soldater trængte ind, og de 4 Danske maatte række Hænderne op. En tysk Løjtnant stak sin Pistol ind i Munden paa den ene af Betjentene og spurgte om, hvor de øvrige Poster var. Betjenten svarede af gode Grunde ikke, og Løjtnanten skreg da: »Ich schiesse, ich schiesse!« Betjenten skubbede lidt til Pistolen, hvorefter Løjtnanten flyttede den op i Panden paa Betjenten. Da den anden Betjent nu vilde sige noget, greb Løjtnanten Pistolen i Mundingen og gjorde Mine til at ville slaa denne Betjent i Hovedet, idet han skreg: »Wo sind die Posten?« Betjenten forklarede, at de to var Politimænd og ikke havde nogen militær Opgave paa Slottet, hvor de var for første Gang. En Frikorpsmand, der var med som Vejviser og Tolk, mente, at Betjentene havde Ret, hvorpaa Løjtnanten greb den saarede Garder, der laa paa Vagtkommandørens Divan, i Haaret, medens han med den anden knyttede Haand slog ham i Nakken og skreg: »Kan De saa vise os, hvor Posterne staar!«

Betjentene forklarede Løjtnanten, at Garderen var saaret, hvorpaa han tog den anden Garder med ud.

Til Bevogtning af Danskerne blev sat 2 Underofficerer. Den ene var saaret i Arme og Laar. Han humpede rundt i Lokalet,

medens han stønnede: »Die Dänen, die Dänen, sie werden mein Tod!« (De Danskere, de Danskere, de bliver min Død).

Da Skydningen begyndte, var Kaptajn Arendrup naaet til Køkkenporten. Da han naaede Kavalerbygningen og var ved Foden af Rampen op til Slottet, hørte han Tyskerne paa Rampen paa faa Meters Afstand tale hviskende sammen. Da Kaptajnen skønnede, at han ikke kunde faa Forbindelse med Vagtstyrken her og ej heller gøre nogen Gavn ved at skyde i Blinde med sin Pistol, ilede han tilbage dækket af Mørket til Damefløjen, hvorfra han prøvede at tilkalde Posterne, men de var drevet om i Haven, og han gik saa ind til Adjutanterne og sammen med dem gennem Slottet op til Hovedtrappen. Fra det øverste af Rampen og Terrainet lige Nord herfor skød Posterne og nogle flere Gardere paa de angribende Tyskere.

Udenfor Hovedtrappen ovenover Døren brændte en svag blaa Lampe, der gjorde, at man kunde skelne indtil det øverste af Rampen. Da Kaptajn Arendrup, der stod ved Hoveddøren i Glasverandaen, saa Tyskerne paa ca. 20 Meters Afstand, udbad han sig Forholdsordre af Adjutantstaben. Kaptajn P. A. C. Henningsen, der stod i Nærheden, gik da op til Kongen, der efter at være blevet sat ind i Situationen, befalede, at Skydningen skulde ophøre. Efter at have modtaget denne Ordre, aabnede Kaptajn Arendrup Hoveddøren og traadte ud paa Hovedtrappen, hvor han fik Tilraab: »Ergeben Sie sich?« (Overgiv Dem). Arendrup svarede: »Hier ergibt sich keiner! Aber nach Befehl von Seinem Majestät dem König soll jedes Schiesserei sofort eingestellt werden!« (Her sker ingen Overgivelse! Men efter Hans Majestæt Kongens Ordre skal al Skydning straks indstilles!). Kaptajnen raabte derefter paa Dansk: »Hold inde!« og gik ned ad Trappen og hen til Rampen, hvor en Feldwebel med 1 à 2 Grupper atter spurgte: »Ergeben Sie sich?« medens han satte en Maskinpistolmunding i Maven paa Kaptajnen. Denne svarede: »Das Schiessen ist ja eingestellt«. (Skydningen er jo indstillet).

Feldwebelen svarede da: »Dann kommt ein General!« (Saa kommer der en General). Arendrup sagde da: »Es wäre anständiger gewesen, wenn der Kerl vor Ihnen gekommen sei!« (Det

havde været anstændigere, om den Karl var kommen før De!).

Generalen holdt under Kampen i en Vogn paa Landevejen udenfor Slottet! Løjtnanten fra Vagtlokalet, der nu var kommen til, forlangte Garderne afvæbnede, inden Generalen kom. Kaptajn Arendrup foretog selv Afvæbningen af sine Gardere, idet han ikke ønskede, at tyske Soldater skulde udføre denne Handling paa deres Maade.

Da Generalen var ankommen og ført ind af jourhavende Adjutant, Kaptajn Greve Knuth, rykkede Tyskerne medhavende 4 Gardere ned til Vagtstuen. Kaptajn Arendrup gik med for at se til de øvrige Gardere, og herunder konstateredes det, at Kornetten og 9 Gardere manglede. De var forsvundet i Mørket, da der blev raabt: »Hold inde«, da de haabede at kunne gøre Gavn paa Jægersborg. Paa Kaptajn Arendrups Spørgsmaal, om Tyskerne havde nogle saarede, svarede Løjtnanten bekræftende, hvortil Arendrup bemærkede: »Das freut mich sehr!« (Det glæder mig meget!).

Tyskerne havde 4 faldne og 1 middelsvært saaret af en angribende Styrke paa ca. 40 Mand.

Vagten havde Kornetten Jensen let saaret i højre Tinding af en Granatsplint og Garder Nr. 943 Jensen middelsvært saaret i og om venstre Knæ.

Løjtnanten vilde have sine gennemblødte Folk i Seng! Arendrup oplyste ham om, at Kongens Slot ikke var noget Hotel, hvorefter de kom ind i en Vognport, hvortil Staldpersonalet — meget mod deres Vilje — maatte bære Halm.

Jeg har spurgt Kaptajn Arendrup, hvorledes Kongen og Dronningen tog Begivenhederne omkring den 28. og 29. August. Kaptajnen svarede: — Kongen var ganske rolig, nærmest lettet over, at der var taget klart Standpunkt. Kongens Almenbefindende synes mærkbart at være bedre fra det Øjeblik.

Og en større Dronning end vor kan vanskeligt tænkes. Hun stod op Kl. 3 efter at være blevet sat ind i Situationen. Hun var ganske rolig og havde Tanke for alt og alle.

Da Kampen var forbi, og den tyske General der Flieger Ritter von Schleich var kørt efter at have afleveret et Brev fra General von Hanneken og efterladt en Oberleutnant von Zimmermann som

Forbindelsesofficer, blev Kaptajn Arendrup, der var i Dagvagtstuen sammen med Garderne og den tyske Løjtnant, kaldt op til Kongen for at aflægge Beretning og modtage Kongens Tak med Ordre til at lade den gaa videre til Garderne, hvilket Kaptajnen gik ned og gjorde i Overværelse af nogle let maabende Tyskere.

Dronningen sørgede straks efter for, at alle paa Slottet fik Morgenmad, og lod ligeledes sende ned til Garderne og Politibetjentene i Vagtstuen.

Klokken 11 blev Angrebsafdelingen afløst af en Vagtstyrke paa en Feldwebel og 19 Mand af den tyske Vagtbataillon i København, der ikke havde været brugt om Natten. Det var Badensere og Würtembergere, hvoraf mange havde lært at tale Dansk.

I Udenrigsministeriet.

Klokken var henad ti, inden jeg naaede ind til Christiansborg. Paa den store Plads foran Slottet med Rytterstatuen af Grundlovens Giver, Frederik den 7., var der posteret talrige tyske Soldater. Det var forbudt at betræde denne Plads. Blot man betraadte en Fortovssten, var der en tysk Soldat med sit Gevær.

For om muligt at faa et Billede af, om Rigsdagen og Ministerierne var besat, forklarede jeg en tysk Vagtpost, at jeg havde Kontor paa Rigsdagen og gerne vilde passere gennem Afspærringen. Men det blev bestemt afvist. Da Tøjhusgade foran Rigsdags-Indgangen ogsaa var afspærret, kunde jeg heller ikke udefra se, om der opholdt sig tyske Soldater i Rigsdagsbygningen.

Jeg forsøgte derefter at komme op i Udenrigsministeriet, idet jeg viste mit Pressekort frem. Et Par tyske Soldater studerede Kortet, men rystede smilende paa Hovedet. Der var ingen Adgang for Journalister. Man skulde have særlige Kort for at komme igennem.

Der holdt nogle ministerielle Biler paa Pladsen foran Christiansborg, hvilket tydede paa, at nogle af Ministrene var i Udenrigsministeriet. Endnu havde jeg dog ikke set nogen af dem eller andre

af de kendte Ansigter. Endelig kom Trafikminister Elgaard gaaende. Hans Ansigt forekom mig at være helt hvidt. Han var meget faamælt. Han og de øvrige Ministre var lidt før Kl. 4 om Morgenen blevet ringet op af Udenrigsministeriet, som havde givet en kort Meddelelse om, at Kongen var suspenderet og Regeringen afskediget, medens den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark, General v. Hanneken, havde overtaget den lovgivende og udøvende Myndighed.

Paa mit Spørgsmaal, om han vilde i Trafikministeriet, svarede Elgaard, at det vilde han, hvis han kunde komme ind.

Imidlertid gjorde jeg endnu et Forsøg paa at komme op i Udenrigsministeriet. Tilsidst førte en tysk Soldat mig over Pladsen op til en Officer, der stod ved Slottets Indgangsport. Efter kort Betænkning gav han mig Tilladelse til at gaa ind.

Forholdene bevirkede vel, at det var med en lidt beklemt Følelse, at jeg kørte op til Udenrigsministeriet med den lille, men hurtige »Lakaj-Elevator«. Men iøvrigt gribes man let, ogsaa under almindelige Forhold, af en egen »uhjemlig« Følelse, naar man befinder sig paa Udenrigsministeriets Omraade. Udenrigsministeriet er Formidleren mellem Ind- og Udland og er præget deraf. Man kan møde udenlandske Diplomater og høre fremmede Sprog, naar man gaar gennem de fornemme, lidt dunkle Korridorer med de bløde Tæpper. Og Embedsmændene mærkes i nogen Grad af, at de i deres Arbejde er stærkt knyttet til Udlandet. De er gennemgaaende mere formelle og forbeholdne end i de andre Ministerier. Man kan i Udenrigsministeriet faa en Følelse af, at man kun delvist befinder sig paa dansk Grund.

Umiddelbart efter, at jeg havde forladt Elevatoren, kom Statsminister Scavenius ud af den store, langsomme »Konge-Elevator«. (De to Elevatorer er beregnet paa, at en Lakaj kan lukke Døren efter Kongen i den store Elevator, for derefter at komme saa hurtigt op med den lille Elevator, at han kan naa at aabne Døren for Kongen, naar hans Elevator kommer op — oprindelig var Udenrigsministeriets Lokaler jo bestemt for Kongen).

I det Øjeblik, jeg saa Scavenius træde ud af Elevatoren, slog det mig pludselig, hvilken Samklang der var mellem ham og Uden-

rigsministeriet. Halvt ubevidst havde Tanken beskæftiget mig før, men nu stod den helt klar for mig. Det var jo, som om han var en Personifikation af det Udenrigsministerium, der kunde give en beklemt Følelse af, at man ikke rigtig vidste, om man var paa hjemlig Grund. Intet hos Scavenius, Øjne, Ansigtsfarve, Holdning eller andet røbede, at han var berørt af Begivenhederne. Han virkede nærmest let og befriet som en Mand, der var i Færd med at blive en Byrde kvit, der ikke var ham særlig behagelig, selvom den iøvrigt ikke tyngede stærkt... Dr. Munch havde ogsaa passet godt ind i Udenrigsministeriets Rammer, men alligevel paa en helt anden Maade...

Der skulde være et Ministermøde. De fleste af Ministrene var allerede kommet til Stede.

En hel Del af de ministerielle Embedsmænd havde ogsaa indfundet sig. Jeg gik ind for at tale med nogle af dem. Deres bevægede eller oprørte Sind bevirkede, at de gav mere naturlige og stærke Udtryk for deres Følelser end ellers.

De havde kun yderst sparsomme Efterretninger om Nattens Begivenheder. De vidste, at der var foretaget en Række Anholdelser, og at bl. a. Chefredaktør Hasager, »Politiken«, Formanden for Journalistforbundet Gunnar Nielsen og Formanden for den konservative Rigsdagsgruppe Ole Bjørn Kraft var blandt de anholdte. Man var klar over, at Listen over anholdte var ret lang, men man havde ikke Underretning om, hvorfor de var anholdt.

Fra Udenrigsministeriet gik jeg over i »Nationaltidende«s Ejendom overfor paa den anden Side Kanalen. Herfra er der fri Udsigt over Christiansborg og Slotspladsen, men Bladets Medarbejdere fraraadede at gaa til Vinduerne. De tyske Vagtposter paa Slotsholmen rettede deres Geværer mod Vinduerne, hvis de opdagede nysgerrige Tilskuere.

Et Par af de Medarbejdere, jeg talte med, saa ret forvaagede ud. De havde heller ikke faaet megen Søvn. Der havde været megen Skydning og Larm om Natten.

Den indenbys Telefon var ikke afbrudt, og efterhaanden fik vi en Smule stykket sammen om Nattens og Morgenens Hændelser. »Niels Juel« skulde være sat paa Grund i Issefjorden og helt eller

delvis ødelagt. Iøvrigt skulde største Delen af Flaaden være sænket, brændt eller sprængt. Nogle Minestrygere og andre smaa Fartøjer var sejlet til Sverige.

Lidt før Middag gik jeg atter tilbage til Udenrigsministeriet. Paa Vejen saa jeg det triste Syn af nogle afvæbnede danske Soldater, der førtes af Sted som Fanger.

Ogsaa enkelte andre havde indfundet sig i Ministeriet, nemlig Formanden for Radioraadet, Folketingsmand Bomholt, Afdelingschef Rosenkjær i Statsradiofonien og Chefen for Ministeriernes Pressesekretariat Johannes Christiansen.

Det forekom mig, at jeg kunde læse lidt blandede Følelser paa Ministrenes Ansigter, da de kom ud fra Mødet. Uvisheden om den kommende Skæbne havde trods alt lagt et vist Tryk paa Sindene om Lørdagen, men selvom Opvaagningen til den 29. August havde været haard og brutal, var den dog ikke meget anderledes, end man kunde vente. Og Kendsgerningerne havde ligesom fjernet Trykket. Naturligvis maatte de være under stærk Paavirkning af Begivenhederne og Tanken om, at de nu ikke længere fungerede som Ministre, men flere af dem havde dog Raad til et Smil og et muntert Ord.

— Hvorledes er Regeringens Stilling? spurgte jeg Indenrigsminister Jørgen Jørgensen.

— Regeringen »sidder«, men fungerer ikke, svarede Ministeren.

Regeringen vilde indgive sin Demissionsbegæring til Kongen, men alene af den Grund, at Kongen var suspenderet, kunde han ikke afskedige Ministeriet. Regeringen var i Kontakt med Kongen, og han var indforstaaet med, at han kun skulde modtage Demissionsbegæringen, men ikke bevilge den.

Det var meget begrænset, hvad Ministrene havde modtaget af Rapporter om Hær og Flaade og om Arrestationerne. Men med Bistand af de Besøgende i Ministeriet fik man dog fastslaaet, at de anholdte især var konservative Rigsdagsmænd, Dansk Samlings Folketingsmænd, Redaktører og Akademikere. Man havde aabenbart villet undgaa Anholdelser, som i særlig Grad kunde virke udfordrende overfor Arbejderne og Landbruget, de to afgørende Produktionsfaktorer.

Dr. Best: Dette latterlige, lille Land...

Dr. Best havde ladet københavnske Chefredaktører og Repræsentanter for Provinspressen indkalde til Møde i Dagmarhus Kl. 15 samme Dag. En Timestid forinden befandt jeg mig paa Raadhuspladsen. Det var egentlig min Tanke at gaa lidt ind i Tivoli, men her var lukket paa Grund af Undtagelsestilstanden. Jeg slog mig saa ned ved et af Wivex's Fortovsborde.

Det var en smuk August-Søndag. Der var tæt med promenerende paa Gaden foran Restaurationen. Efterhaanden var det vanskeligt at komme frem ad Fortovet for Mennesker, og paa Raadhuspladsen var der næsten helt ufremkommeligt. Det var gennemgaaende det almindelige, pæne Søndags-Publikum.

Det danske Politi var ikke paa Gaden, men tyske Soldater gjorde nu og da et Forsøg paa at faa Bevægelse i Menneskehavet, der blev mere og mere stillestaaende. Det lykkedes ikke alt for godt. Folk var aabenbart dels nysgerrige, dels indstillet paa at demonstrere. Det morede, at Tusindvis af Mennesker kunde staa sammen paa Gaden, skønt Ansamlinger af mere end 5 Personer var forbudt i Følge Proklamationen. Der var et drilsk Københavner-Smil i Folkets rolige, men under Overfladen harmdirrende Demonstration.

Den 9. April og i Tiden derefter havde de tyske Soldater været »vore Gæster«, men nu kunde saadanne spøgefulde Udtryk ikke længere leve paa Læberne. Nu var de tyske Soldater vore Fjender... Ligesom den 8. April og den 28. August havde den 9. April og den 29. August visse ydre Træk fælles. Men disse Mærkedages Indhold var meget forskelligt...

Tilsidst fandt Tyskerne sig foranlediget til at rydde Raadhuspladsen og de omliggende Gader med direkte Brug af Vaabnene. Da jeg fra Raadhuspladsen var paa Vej mod Dagmarhus, var man netop begyndt med Hjørnet af Pladsen udfor Dagmarhus. Tyske Soldater stormede frem med Geværerne pegende mod Menneskemassen. Den veg lidt tilbage, men standsede saa snart Soldaterne standsede. Saa gik Soldaterne lidt tilbage og løb atter frem.

Soldaterne blev mere og mere irriterede. Der blev affyret Skud. En Mand ramtes i Benet og kørtes kort efter bort i en Ambulance.

Der blev rettet et Gevær imod mig, da jeg gik frem mod det ryddede og afspærrede Omraade ved Dagmarhus. Jeg forklarede, at jeg var tilsagt til Møde, og passerede.

Paa Dagmarhus fik vi en korrekt, men kølig Modtagelse. Man kunde heller ikke vente eller ønske det anderledes. Blot kom man let til at sammenligne med den overdrevent høflige og elskværdige Façon, man var blevet modtaget paa ved saa mange tidligere tyske Sammenkomster. Jeg mærkede, at man befandt sig bedst ved at blive behandlet køligt. I Dag var vi trods alt ikke mindre, end at vi var værdige til Vrede. Tidligere syntes jeg, at jeg altid følte, der var lidt Foragt bag Tyskernes slebne Elskværdighed...

Til det fastsatte Tidspunkt blev vi lukket ind i et Værelse, hvor vi, da Dr. Best et Øjeblik efter kom fra et Sideværelse, tog Plads ved et langt Bord. Dr. Best havde kun hilst med et flygtigt Nik, og siddende begyndte han straks paa sin Tale. Hans Stemmeføring var haard og kold, men som hos en Mand, der var skuffet og træt af Bryderier.

Efter et Par indledende Bemærkninger udtalte Dr. Best bl. a.:

— De fleste af Dem ved, at jeg med største Hengivenhed i Opgaven og Taalmodighed gennem 9 Maaneder har bestræbt mig for at følge en politisk Kurs, der var saavel i dansk som i tysk Interesse. 9 Maaneder igennem har jeg bestandig ved periodiske Sammenkomster alvorligt formanet, ja, bedt Pressen om at tage Hensyn til mine Henstillinger, i Særdeleshed m. H. t. tendentiøse Overskrifter, delvis ogsaa m. H. t. Tekst, der har været af tyskfjendtlig og ophidsende Karakter. Fra Begyndelsen har jeg frygtet for, at den alvorlige Udvikling vilde indtræde, som det nu er sket. Jeg har bestandig manet og bedt om, at der maatte blive taget Hensyn til mine Henstillinger, men det er desværre ikke sket. I Dag maa jeg fastslaa, at Pressen i et forfærdende Omfang har Skyld i den Udvikling, der er indtraadt. Den bærer Skylden for, at en forfalsket Opfattelse af Stillingen har bredt sig i Folket. I dette latterlige, lille Land (in diesem lächerlichen Ländchen) har Pressen i Befolkningen indpodet den Opfattelse, at Tyskland skulde være svagt. Man har ment at kunne byde os alt, fra Bomber til Gift. Kvitteringen har De faaet i denne Nat.

Pressen vil nu komme under skarp Censur. Overtrædelser vil fremtidigt blive straffet efter Krigens Love. Anvisningerne vil fremtidig være Befalinger, som ubetinget skal følges. M. H. t. Udenrigstelegramstof vil De kun faa det, som tilgaar Dem gennem Ritzaus Bureau. Enhver Redaktør vil blive gjort personlig ansvarlig for, hvad der staar i hans Blad, ogsaa for Overskrifterne. Hver Redaktør vil med sit Hoved hæfte for, at Folket ikke længere forgiftes. Husk dette, naar De nu forlader dette Rum!

Da Dr. Best sluttede, spurgte han kort, om nogen ønskede at stille Spørgsmaal. Han ventede et Par Sekunder, men da alle sad tavse, rejste han sig og forsvandt med en ligegyldig Hilsen.

»In diesem lächerlichen Ländchen« genlød det i vore Ører, da vi gik ned ad Trapperne i Dagmarhus...

Store, tunge Militærvogne med Larvefødder kørte gennem Gaderne med en øredøvende Larm, da vi kom ud fra Dagmarhus. De var besat med talrige Soldater, som var klar til at skyde ved de mindste Tegn til Demonstration. Der var kommet Bevægelse i Folkemassen, men ogsaa Sindene var mere oprørte, og nu og da indtraf der Episoder.

Jeg havde aftalt at møde nogle Kolleger for at udveksle Nyheder. Hos dem fik jeg bl. a. Referater fra to Møder, som General v. Hanneken havde holdt i Nyboders Skole. I det første Møde, som havde fundet Sted Kl. 12, havde deltaget Generaldirektørerne for Statsbanerne og for Post- og Telegrafvæsenet, Rigspolitichefen, Vicepolitichefen, Politidirektøren i København, Departementschef Eivind Larsen, og fra Udenrigsministeriet Direktør Svenningsen og Afdelingscheferne Wærum, Wassard og Hvass.

General v. Hanneken havde udtalt, at Sabotagehandlingerne havde grebet stærkt om sig. Det var af afgørende Betydning for Værnemagten, at der herskede Ro og Orden. Efter den danske Regerings Afslag paa at indføre civil Undtagelsestilstand, havde han anset det for nødvendigt at indføre militær Undtagelsestilstand. Naar man havde set sig nødsaget til at afvæbne den danske Hær og Flaade, begrundede den tyske General dette med en Paastand om, at der i Hæren og Flaaden var visse Elementer, som havde sluttet sig sammen for i Tilfælde af Invasion at støtte Invasions-

tropperne. Den tyske Værnemagt maatte under den foreliggende militære Situation have Ryggen fri og havde derfor maattet træffe paakrævede Foranstaltninger. Undtagelsestilstanden vilde kun vare saa længe, som det var absolut nødvendigt.

Generalen havde opfordret Embedsmændene til at fortsætte paa deres Poster. Befolkningen saa hen til Embedsmændene, og deres Holdning kunde derfor blive afgørende for, at Undtagelsestilstanden snarest kunde hæves. Det var ikke hans Hensigt at søge at paavirke Embedsmændene til at blive tyskorienterede, men Værnemagten vilde ikke tolerere, at Embedsmændene ikke blev paa deres Poster. Overfor dem, der ikke gjorde dette, vilde de strengeste Bestemmelser blive bragt til Anvendelse.

Det andet Møde, som Generalen havde tilsagt til, havde været med Repræsentanter for Erhvervene. Ogsaa her havde han talt om Ro og Orden, og han havde fremhævet Betydningen af Produktionens Opretholdelse. Det kunde faa Indflydelse paa Kongens Stilling, hvis Erhvervene bestræbte sig paa at opretholde Produktionen. Han antydede Muligheden af, at Landet atter kunde faa en parlamentarisk Regering. (Formentlig har Generalen ikke været særlig fortrolig med Ordet »parlamentarisk«).

General v. Hannekens Udtalelser lod for det første ane, at man fra tysk militær Side havde ønsket en »29. August« for at faa Lejlighed til at afvæbne den danske Hær og Flaade. For det andet maatte man af Udtalelserne forstaa, at man var interesseret i, at man, efter at denne Afvæbning havde fundet Sted, snarest muligt vendte tilbage til en Tilstand, hvor Kongen og Rigsdagen og en ny Regering genoptog de sædvanlige Funktioner.

Var det da ikke Folkets Holdning, men bevidste Provokationer fra Besættelsesmagtens Side, der havde ført til den 29. August? Spørgsmaalet blev ofte drøftet i de kommende Dage, men ikke fuldt besvaret. Maaske vil der senere blive kastet mere Lys over Sagen. Den 29. August maatte man nærmest vurdere Problemet paa den Maade, at Generalen havde ventet paa et Paaskud til at naa sit Maal, og at Begivenhederne i Esbjerg, Odense, Aalborg og andre Byer derfor var ham en kærkommen Anledning hertil.

Men Generalen tog fejl, hvis han mente, at den danske Folkerepræsentation var saa ringe, at den efter disse Begivenheder vilde modtage Tilbudet om en Lyd-Regering.

Den 9. April havde vakt det danske Folks nationale Bevidsthed. Den 29. August gjorde denne Bevidsthed staalhaard . . .

HÆREN DEN 29. AUGUST

En af Historiens ejendommeligste Kampe.

Efter den 9. April havde vi faaet Lov at beholde ca. 4000 Mand af Hær og Flaade. Tyskerne beslaglagde de fleste af vore Kaserner og vort Luftværnsskyts. Senere bøjede Regeringen sig for forskellige tyske Krav. I Sommeren 1941 krævede Tyskerne, at de danske Tropper skulde foretage Afvæbning af eventuelle engelske Faldskærmsjægere paa visse Steder, hvor der var danske Tropper. Trods Generalløjtnant Priors bestemte Vægring ved at efterkomme et saadant Krav, bøjede Regeringen sig tilsidst, hvorfor Generalen tog sin Afsked.

De første Aar var der Hilsepligt mellem danske og tyske Soldater og Officerer, og Forholdet var iøvrigt ret taaleligt, men efterhaanden strammedes Kravene mere og mere. Det skete især fra Efteraaret 1942, da General von Hanneken kom herop. Vi maatte bl. a. efterkomme Krav om, at vi ikke maatte have Militær i Jylland, og om at udlevere ca. en Tredjedel af de danske Vaaben og andet Materiel, herunder Tæpper og Tøj. Tyskerne vidste nøje, hvad vi havde, og fra den 9. April raadede de over samtlige Beholdninger, saaledes at der ikke kunde udleveres et Gevær eller en Patron uden skriftlig Tilladelse fra Besættelsesmagten. Iøvrigt var der Officerer i Hæren, som tilhørte Nazistpartiet, og indenfor Hæren regnede man med, at de underrettede Partiet og dermed Besættelsesmagten om alt, hvad der skete indenfor Hæren.

I Maj 43 strammede Tyskerne Bestemmelserne for Øvelser, saa at det f. Eks. blev umuligt at afholde Øvelser udenfor Garnisonen uden forudgaaende Tilladelse fra den stedlige tyske Kommandant.

Forholdsordren — af 3. Maj 1943 — til de danske Tropper gik ud paa, at de altid skulde sætte sig til Modværge overfor Overfald — bl. a. kunde det jo tænkes, at Sabotører vilde overfalde og afvæbne f. Eks. Vagtposter for at faa deres Vaaben — men saa snart det konstateredes, at det var regulære tyske Tropper, skulde Kampen standses. Ligeledes var der givet Ordre til, at saa snart Tyskerne optog Forhandling med Parlamentær eller lignende, skulde man overgive sig.

Ønskede Tyskerne at afvæbne den danske Hær, behøvede de altsaa kun at fremsætte Krav herom. Saa maatte det i Følge Forholdsordren ske, uden at der flød en Blodsdraabe.

Dette skete ogsaa flere Steder den 29. August om Morgenen, f. Eks. i Holbæk, hvor der laa ca. 800 Mand. Et motortrukken Batteri paa ca. 70 Mand lykkedes det dog at tage fra Holbæk til Gilleleje, hvorfra de kom til Sverige Søndag eller Mandag Aften. Det var den eneste samlede Styrke, som kom til Sverige.

Men en hel Del Steder overfaldt Tyskerne de danske Soldater uden forudgaaende Varsel, og her satte Danskerne sig til Modværge.

Historien kan næppe opvise et Sidestykke til Tyskernes ejendommelige Overfald paa danske Garnisoner og Vagter den 29. August. Morgenen blev noget mere blodig, end den 9. April havde været, men skønt Ofrene kunde være undgaaet, var man indenfor Hæren taknemmelig for, at Tyskerne ved deres brutale Fremfærd gav en Del af Tropperne Lejlighed til at kæmpe. Der blev udvist stort Mod og Dødsforagt under den ulige Kamp.

Man har for Hærens Vedkommende navnlig kritiseret, at den ikke sprængte og ødelagde sine Depoter. Jeg har talt med flere Officerer om dette Spørgsmaal, og de har hævdet, at Hæren paa det Punkt ikke er stillet paa samme Maade som Flaaden. Hærens Depoter befinder sig ofte inde i en By — f. Eks. blev den gamle Casino-Bygning anvendt som Depot — og Sprængninger og Brande vilde foraarsage betydelige Ødelæggelser paa omliggende Bygninger og Kvarterer og kunde kræve Ofre blandt Civilbefolkningen.

Formentlig vil der nok være Ting, man kunde kritisere, men Hovedsagen er, at den danske Soldat viste sin gode Vilje den 29.

August, hvor han fik Lejlighed til at kæmpe, og at Dagen derfor blev en Hædersdag for vore Vaaben.

I det følgende har jeg søgt at give en neutral Fremstilling af nogle af de større militære Begivenheder eller Episoder paa Grundlag af Samtaler med Officerer eller militære Indberetninger.

Gardere, der vilde sprænge sig selv i Luften med Kasernc og Krudthus.

I Følge de Direktiver og Bestemmelser, der var givet den 3. Maj 1943, var Chefen for Livgarden, Oberst H. Schwarz-Nielsen, indforstaaet med, at der ved et regulært Angreb paa Livgardens Kaserne ikke skulde gøres Modstand.

Den 28. August gik med at fortsætte Forberedelsesarbejder til Hindring af et eventuelt Forsøg paa, at Sabotører skulde sætte sig i Besiddelse af Livgardens Beholdninger. Faa Dage forinden var Efterretningssektionen nemlig kommen under Vejr med, at et saadant Kup havde været under Overvejelse. Der blev sat et Pigtraadshegn op langs Gothersgade—Kongens Have—Rosenborgmuren. Alle Indgangsdøre blev, med en enkelt Undtagelse nær, spærret med Jernbomme fra Kl. 16 til Kl. 7 næste Morgen. Der blev indlagt et Tyverialarmsystem paa de to Vaabenkamre og iøvrigt truffet forskellige andre Foranstaltninger, bl. a. forøgedes Kasernevagten fra Mørkets Frembrud. Derudover blev der ikke udgivet særlige Instrukser med Angreb for Øje, idet det ikke et Øjeblik faldt Livgardens Chef ind, at der vilde blive Tale om et militært Overfald .de første 24 Timer. Han mente, at Dr. Best efter den danske Regerings Afslag vilde vende tilbage til Berlin for at indhente nye Ordrer.

Kl. 4 om Morgenen blev der banket paa Indgangsdøren Østervoldgade 2 B — den eneste Indgang, der ikke var spærret med Jernbomme. Posten indenfor Døren alarmerede Vagtkommandøren, som aabnede Døren med paasat Sikkerhedskæde og spurgte:

— Hvem der?

Da der ikke blev svaret paa gentagne Spørgsmaal, forsøgte Vagt-

kommandøren at lukke Døren, men dette blev forhindret udefra. Der blev formentlig afgivet Skud under denne Episode, og kort efter blev det meddelt, at Føreren for den tyske Kommando var dræbt. Det lykkedes Vagtkommandøren at faa Døren lukket. Han alarmerede Vagten og tog selv Stilling i Døren til Vagtstuen. Straks herefter sprængtes Døren, og Vagtkommandøren aabnede Ilden mod de indtrængende Tyskere. Oversergent Norvin dræbtes, formentlig ved Eksplosionen, da Døren sprængtes. Officiant K. F. Nielsen sank sammen ved Stentrappens Fod, haardt saaret af Skud i Underlivet.

Under voldsom Ild trængte tyske Soldater ind paa Kasernen. Paa dette Tidspunkt var Livgardens Adjutant, Kaptajnløjtnant S. Snerding, paa Vej ned ad Trappen. Han afgav Ild med sin Pistol mod de indtrængende, men dræbtes umiddelbart efter af de fjendtlige Kugler og styrtede død om ved Foden af Trappen.

Kompagniets Befalingsmænd og Mandskab — ialt befandt der sig 177 Gardere paa Kasernen — der var blevet alarmeret ved Skydningen, havde straks grebet til Vaaben. Posterne paa Eksercerpladsen optog Ildkampen mod de Tyskere, der trængte ind fra Alléen langs Kongens Have, ligesom adskillige af Mandskabet gav Ild fra Vinduerne. Kompagniets Chef, Kaptajn K. Greve Brockenhuus-Schack, og Næstkommanderende søgte i Løb ned ad Asfaltgaden langs Kasernen for at skaffe Underretning om Forholdene. Da Næstkommanderende naaede Indgang 2 B, løb han lige ind i 6—8 Tyskere, som han i Mørket antog for Gardere. Disse overmandede ham. Under dette vendte Kompagnichefen tilbage til Rosenborgfløjen og beordrede her al Skydning til Ophør.

Imidlertid var Livgardens Chef, Oberst Schwarz-Nielsen, faa Minutter efter, at Kaptajnløjtnant Snerding var faldet, paa Vej ned ad Trappen til Indgangsdør 2 B for personlig at standse Kampen. Der hørtes Skydning overalt, og da Obersten passerede ned ad Trappegangen, som var indhyllet i Krudtrøg og Taage, løb han lige mod den indtrængende tyske Styrke. Obersten raabte, at Skydningen skulde ophøre, og han forlangte at tale med Føreren for de tyske Tropper. Lidt efter kom der en Oberleutnant hen til Obersten, og ledsaget af denne gik Obersten rundt paa de forskellige Belægningsstuer og gav Ordre til, at Skydningen skulde indstilles.

Samtlige Vaaben beordredes afleverede og blev kastet i Dynger paa Trappeafsatserne. Garderne beordredes samlet dels paa Garderstuen og dels i Kostforplejningen. Samtlige Befalingsmænd samledes i Officersmessen. Paa dette Tidspunkt var Klokken ca. 5. Kompagniet forsøgte at konstatere samtlige Garderes Tilstedeværelse. Garder Nr. 829, der havde været posthavende ved Krudthuset, samt 2 Poster fra Rosenborg manglede.

Af og til hørtes ret stærk Skydning ude paa Kasernepladsen. Formentlig skyldtes denne Skydning Nervøsitet hos Tyskerne. Ved 6-Tiden kom en tysk Kaptajn farende ind i Messen og raabte til Livgardens Chef, at han straks skulde beordre den danske Skydning fra Rosenborg Slot standset, da han ellers vilde artilleribeskyde Slottet. En nærmere Undersøgelse viste imidlertid, at Dobbeltposten overhovedet ikke havde skudt, men havde søgt Dækning bag Voldmuren, da de mærkede den Skydning, der i længere Tid havde været rettet mod Rosenborg, og som bl. a. havde givet sig Udslag i, at Tyskerne havde beskudt Taarnene i Rosenborg og knust flere Vinduer, idet de troede, at Taarnene var besat af danske Soldater.

Omtrent samtidig med, at denne Dobbeltpost indbragtes, fandt Tyskerne Døren til 3. Livgardebataillons Skriverstue barikaderet. Her havde Garder Nr. 821 Vagt for Sprængningskommando 2. Han havde forberedt Sprængning af Kasernen, som han vilde udføre, saa snart han kunde formode, at Kasernen var rømmet af Garden. Sprængningen vilde naturligvis have medført hans egen Død...

De tyske Soldater stjal alt, hvad Garderne havde paa Belægningsstuer og Kontorer: Penge, Fyldepenne, Fotografiapparater, Undertøj, Strømper, Sølvsager, alt tog de...

Garder Nr. 829 Jensen, der som ovenfor nævnt var posteret ved Krudthuset, kæmpede ene Mand mod to Grupper tyske Soldater i tre Kvarter. Garderen, der er Slagter fra Thy, blev saaret, og paa Kommunehospitalet afgav han paa Opfordring følgende Rapport:

— Kl. 3.55 observerede jeg en Deling tyske Soldater, som kom marcherende op gennem Gothersgade og gjorde Hold udenfor Gitterporten, som de sprængte Laasen paa. Efter Sprængningen af Porten trængte de ind paa Kasernens Omraade. Jeg raabte dem ikke an,

da jeg paa dette Tidspunkt var klar over Situationen. Nu var imidlertid Afløsningen kommet. Vi blev enige om, at de andre skulde løbe ind i Stengangen, hvor der var voldsom Skydning, medens jeg blev tilbage, da jeg tænkte, at de jo var interesseret i Krudthuset. Jeg skød saa et Par Skud mod Gitterporten, som omgaaende blev besvaret. Derpaa trak jeg mig tilbage og faldt ned bag et stort Træ. Det var efterhaanden begyndt at blive lyst. Jeg kunde se Tyskerne gaa langs Kasernen, nogle var saa uforsigige at gaa med Lygter paa Brystet, hvilket jo gav et glimrende Maal for mine Skud. Nu nærmede en Del tyske Soldater sig. De raabte, at jeg skulde kaste Geværet og komme frem, da Kommandanten havde kapituleret. Jeg skød og ramte derved tre af dem. Saa begyndte de at skyde paa mig med automatiske Vaaben fra begge Sider. Jeg krøb saa frem og skød, naar der var en Pause i Beskydningen. Klokken var nu blevet $4^1/_2$. Ilden vedvarede. Nu begyndte de at trække ud til Siden med det ene Vaaben. Jeg trak mig saa længere ud til modsat Side; men derved fik jeg det venstre Ben ud af Dækningen og blev ramt to Gange. Jeg tabte Geværet og rullede rundt paa Jorden bag Træet. Tyskerne kom nu styrtende, de hylede og skreg som vilde. De flaaede Hjelm og Patrontaske af mig og sparkede mig paa Laaret. En af dem traadte op paa Brystet af mig med løftet Bajonet. Jeg laa jo paa Ryggen og beundrede deres gode militæriske Optræden. Nu kom en Befalingsmand og en Læge og sørgede for, at jeg blev baaret ind i Pudsestuen og blev forbundet. Derpaa blev jeg i en tysk Ambulance kørt til Kommunehospitalet.

Oberstløjtnant T. Hage fortæller, at Thyboen paa sit sindige Jydske omtalte det hele, som om det havde været en lille Øvelse. Han var nok klar over, at han næppe slap fra det med Livet; men det skulde da koste dem noget, mente han.

Han fortalte yderligere, at han havde to Haandgranater. Med den ene vilde han til Slut sprænge Døren til Ammunitionsdepotet og med den anden sprænge det hele i Luften.

— »A var wæl sjælv røjet med, med det fik saa wære«.

Men da han vilde kaste den første Bombe, fik han som sagt Benet ud af Dækning og blev ramt.

Den tyske Chef i Næstved: Jeg skammer mig.
Dette er Gangster-Metoder!

I Næstved, hvor Chefen for Gardehusarregimentet, Oberstløjtnant Fog, var Garnisonskommandant, laa en Styrke paa ca. 400 Mand paa Gardehusarkasernen, hvoraf godt Halvdelen var egentlige Kamptropper, medens Styrken paa Grønnegades Kaserne var paa ca. 100 Mand. Fog havde selv Kommandoen paa Gardehusarkasernen. Her befandt sig Gardehusarregimentet, som bestod af en Rytter-, en Cyklist- og en Train-Eskadron og en Depotstyrke, og desuden Fodfolkets Sergentskole, 7. Bataillons 5. Kompagni, 11. Ingeniørkompagni og en Underdyrlægeskole.

Kaptajn Folmer Pedersen, der var Kaptajn til Raadighed for Garnisonskommandanten og Gardehusarregimentet, fortæller i en Samtale, jeg har haft med ham:

— Vi havde ikke den 28. August modtaget afgørende Efterretninger fra København, men alligevel befalede Garnisonskommandanten Kl. 19 paa Grund af den utrygge Situation en betydelig Vagtforstærkning. Fra Mørkets Frembrud skulde ca. en Tredjedel af hele Styrken gøre Tjeneste som Poster og Patruljer udenom Kasernen. Samtidig var de øvrige Styrker i højeste Alarmberedskab, hvilket jo vil sige, at de var paaklædt, ogsaa naar de sov, og havde Vaaben og Ammunition hos sig.

Da Klokken var henad 3 om Natten, begyndte Posterne ved den østlige Del af Husarkasernen at blive urolige. Der blev sendt Patruljer ind i Skoven, som ligger Øst for og umiddelbart op til Kasernen. Patruljerne bemærkede dog intet.

5 Minutter over 4 modtoges følgende Telefonmelding fra Divisionen i København:

— Slotsholmen og Sorgenfri omringet. Enkelte Angreb paa Barak-Lejren paa Amager. Nu skydes der igen flere Steder i Byen.

Kl. 4,15 blev der søgt Telefonforbindelse med Grønnegades Kaserne for at orientere denne, men Forbindelsen var afbrudt for dog at komme nogle faa Minutter efter. Vi fik at vide, at ogsaa det elektriske Lys var gaaet ud paa denne Kaserne. Det regnede og

blæste stærkt, og man troede, at det var en Gren fra et Træ, som var slaaet mod Ledningen.

Fra Husarkasernen blev der igen udsendt Patruljer, men inden disse var vendt tilbage, blev der Kl. 4,45 aabnet en kraftig Ild mod Kasernen fra svære Fodfolkskanoner, Maskingeværer og Morterer. Det viste sig senere, at Beskydningen kom fra et stort tysk Batteri, der var opstillet sydøst for Kasernen omkring Rønnebæksholm.

Kanon-Projektilerne slog gennem de ydre Mure og passerede Bygningernes Indervægge. Morter-Granaterne gik gennem Tagene og sprængtes paa Lofter, eller de faldt ned paa Pladser og i Gaarde, og Sprængstykker fløj ind gennem Vinduerne. Maskingeværprojektilerne laa som et helt Ildbælte omkring Kasernens Mure. I Kasernens indre Gaard kunde man ikke færdes, idet Tyskerne havde lagt Spærreild paa Kryds af Gaarden og fra to Sider, saaledes at Ilden dannede Diagonaler.

Under denne Skydning, som maa betragtes som en tysk Ildforberedelse, rykkede den Del af Styrken, som var i Beredskab i Kasernen i Stilling. 5—10 Minutter efter Ildoverfaldets Begyndelse var hele Styrken i Stilling udenom Kasernen.

Nu begyndte det tyske Fodfolk, som under Ildforberedelsen var ført gennem Skoven Øst for Kasernen, at angribe Kasernen fra Øst og Syd, og der kom en Skydefægtning i Gang. Det var helt mørkt, og Skydningen skete for en væsentlig Del i Blinde eller efter Fjendens Ildglimt. I Begyndelsen troede Tyskerne aabenbart, at Danskerne var inde i Husene, og da Danskerne var i Stilling foran Bygningerne, altsaa lavt, gik de tyske Skud for de flestes Vedkommende over Hovedet paa Danskerne og ind i Bygningerne.

Efterhaanden bredte Tyskernes Styrker sig ogsaa til Angreb paa Nordsiden af Kasernen.

Jævnsides med Fodfolkets Angreb fortsatte Tyskerne med at bombardere Kasernen med Kanonskud og Mortergranater.

Der fandtes flere private Husstande paa Kasernen, og det lykkedes efterhaanden Kvinder og Børn at komme i Dækning. Kasernens Infermeri (Hospital) kunde man imidlertid ikke faa rømmet, idet man ikke kunde passere Spærreilden i Gaarden. Overlægen, Reservelægen, Sygeplejersker og Patienter maatte ligge paa Maven i en

Midtergang i Bygningen, idet alt Ophold i Lokalerne var fuldstændig umuligt paa Grund af Projektiler og Granatstykker. Medens de laa der, gik en Mortergranat gennem Taget og sprang over Hovedet paa dem.

Under Kampen udenfor Kasernen trængte Tyskerne efterhaanden frem mod østre Port, og Premierløjtnant Hansen-Nord, som havde Kommando der, maatte bestemme sig for at trække sig tilbage. Tilbagegangen skete Ledvis til en ny Stilling tæt foran Kasernen. Premierløjtnanten dækkede selv de sidste tilbagegaaende, idet han med sin Maskinpistol skød paa de fremstormende Tyskere. Tilsidst segnede Hansen-Nord om ramt af 5 Træffere.

Udfor Vagtbygningen lykkedes det at standse Tyskernes Fremløb. Den tyske Officer, som førte Angrebet mod Vagtbygningen, blev skudt af Kornet Frederiksen.

Under Kampen ved Vagtbygningen havde vi et Rekylgevær anbragt i et Vindue. Det blev betjent af Menig Nr. 649 Jensen ved Gardehusarregimentet. Han blev ramt af en Granatsplint i Ansigtet ved Næseroden. Men da den kommanderende Officer derfor beordrede ham i Dækning, insisterede han paa fortsat at betjene Rekylgeværet, selv om hans Saar var ret ubehageligt.

Under den videre Kamp skulde Sergent Andersen af Gardehusarregimentet, som befandt sig i det nordvestlige Hjørne af Kasernen, bevæge sig fra en Etage til en anden. Han blev herunder dødeligt saaret af et Maskingeværprojektil, der gik gennem en Rude.

Kl. 5,10 begyndte det ganske svagt at lysne. Det var lykkedes de danske Soldater at udholde Fjendens alvorlige Ildforberedelse og derefter under Skydefægtningen at stoppe de angribende Tyskere, saaledes at disse endnu paa intet Sted var trængt ind paa Kasernens Omraade.

Kampen fortsattes. Medens Husarregimentets Ryttereskadron holdt den østlige Del af Kaserneomraadet, holdt Regimentets Cyklist-Eskadron og Train-Eskadron samt Depotstyrken Hovedkasernen. I det vestlige Omraade var Sergentskolen, 7. Bataillons 5. Kompagni og 11. Ingeniørkompagni sat ind. De blev udsat for kraftig Beskydning, navnlig fra Morterer, Maskingeværer og Fodfolkskanoner.

Garnisonskommandantens Kommandostation, der ved Over-

faldets Begyndelse var i den Fløj, som blev kraftigst beskudt, var gentagne Gange under Kampen blevet forlagt paa Grund af den fjendtlige Ild.

Kl. 5,20 befandt Garnisonskommandantens Stab sig i Kasernegaarden ved Sydfløjen. Ilden fra det tyske, tunge Skyts tog nu noget af, hvorefter tyske Tropper i meget stort Antal vrimlede frem mod Kasernens Nord-, Øst- og Syd-Side.

Da det erkendtes, at de tyske Tropper var overlegne i Antal og Udrustning, og da det skønnedes, at den danske Regering var sat ud af Spillet, besluttede Oberstløjtnant Fog at indstille Kampen for at undgaa videre Blodsudgydelse, saa meget mere som man ifølge den almindelige Forholdsordre skulde give efter under Protest overfor regulære tyske Tropper, og under den hidtidige Kamp havde man faaet fuld Sikkerhed for at have rigeligt med regulære Tropper overfor sig. Hvor mange, der var faldet og saaret af de danske Tropper, kunde Oberstløjtnanten dog ikke skønne om, idet Kampen jo foregik i Mørke, og Kaserneomraadet er meget stort.

Da det nu var besluttet at søge Kampen afbrudt, sattes 2 Hornblæsere til at blæse Signalet: Holdt. Derefter udsendtes Parlamentærer. Kaptajnløjtnant Jespersen sendtes med Parlamentærflag mod Syd, medens Kaptajnløjtnant Birkhede og Officiant Koch sendtes mod Øst.

Parlamentærerne kom under Beskydning, men fortsatte Bevægelsen fremad mod de tyske Linjer samtidig med, at de danske Hornblæsere — den ene var kun 16 Aar — blæste deres Signaler til Ildens Ophør. Det kneb imidlertid for Signalet at trænge igennem Larmen, og det var ikke let for Parlamentærerne at blive bemærket i Tusmørket, og netop da Parlamentærerne kom frem, gik Tyskerne til Storm mod Kasernens Øst- og Syd-Side, hvorved Parlamentærerne kom ind imellem de danske og tyske Soldater, som var i begyndende Nærkamp. Efterhaanden var der dog en Del, som saa Parlamentærflaget og hørte Signalet, og det bragte Kampen til Ophør flere Steder.

Syd for Kasernen havde Parlamentæren det Held ret hurtigt at træffe Chefen for den tyske Angrebsbataillon, der straks traf Foranstaltninger til Standsning af Angrebet. Derimod var det van-

skeligt at standse Kampen øst for Kasernen, hvor Danskere og Tyskere var rodet sammen i Stormøjeblikket. Det lykkedes imidlertid ved at føre Flaget ned langs Kasernens Nordside.

Tyske Patruljer, som rykkede frem i Kasernens nordlige Udkant, fik man ikke Hold paa, og de bekæmpede de danske Poster ved de nordlige Stalde. Herunder blev Trainsoldat 1136 Jensen saaret i Ryggen af et Pistolskud.

Den tyske Fremrykning fra Nord fik man heller ikke Hold paa straks, hvilket resulterede i, at en Gruppe af Sergentskolen, der ved Kampens Ophør var blevet glemt i Nordvest-Hjørnet af Kaserne-Omraadet, ved 6-Tiden blev beskudt af en tysk Gruppe. Men ogsaa dette Forhold blev afviklet.

Kl. 5,30 havde Garnisonskommandanten truffet Chefen for den tyske Angrebsbataillon, og det vedtoges at indstille Kampen. Under Forhandlingerne opstod kortvarig kraftig Skydning ved Eksercerhuset, hvor 11. Ingeniørkompagni befandt sig, og paa enkelte andre Steder i hele Omraadet. Noget over Kl. 5,30 lykkedes det os dog i det store og hele at faa Situationen under Kontrol og Kampen afviklet. Samtidig afsendte den tyske Bataillonschef Parlamentærer til Grønnegades Kaserne, der overgav sig ved Forhandling. Her havde der ikke fundet Kamphandlinger Sted.

Da Oberstløjtnant Fog og den tyske Bataillonschef mødtes, udtalte den tyske Officer:

— Jeg skammer mig. Dette er Gangster-Metoder. Men jeg er beordret dertil!

Saavel tyske som danske saarede førtes til Garnisonens Infermeri, hvor Overlæge Ebbesen, Reservelæge Olsen og Sygeplejerske Frk. Friis tog sig af dem. Flere Ambulancer maatte rekvireres fra Næstved til at transportere de haardtsaarede til Sygehus i Næstved.

Paa dansk Side havde vi 2 faldne og 3 saarede — — foruden de tidligere nævnte fik Oversergent Høst Olsen Skudsaar i højre Laar. Derudover var der enkelte, som fik overfladiske Skrammer.

De tyske Tab var betydeligt større. Det vides, at der var 2 faldne paa Eksercerpladsen, men desuden formodes yderligere 2 at være faldet udenfor Kasernen. 12 saarede Tyskere blev behandlet paa Kasernens Infermeri. 7 af dem var haardtsaarede, og nogle af

dem er formentlig døde senere. Yderligere henvendte 7 saarede Tyskere sig til Infermeriet, men da det drejede sig om lettere Saar, blev de afvist af den tyske Chef. Endelig ved vi ikke, hvor mange Tyskerne selv behandlede paa en Forbindingsplads, som de havde i Skoven.

Det samlede Indtryk, man fik af Overfaldet paa Gardehusarkasernen var, at det helt igennem var startet stik imod alle Folkerets- og Krigsregler, at det gennemførtes i Ly af den officielle Fredstilstand og Mørket, og at det for det første udførtes med et stort Antal Fodfolkskanoner, Morterer og Maskingeværer, som var placeret i Vestkanten af Kalby-Riis, formentlig ca. 600 m fra Kasernen. For det andet af 3—4 Fodfolkskompagnier, der under Ildforberedelsen var blevet lagt paa Plads langs Østhegnet mellem Kasernen og Kalby-Riis. For det tredie af et Fodfolkskompagni, som angreb fra Nord mod Kasernens nordlige og vestlige Omraade. For det fjerde var der ogsaa ført Artilleri frem. Det var placeret Nord for Holsted, men var formentlig ikke rettidig klar til Ildaabning og deltog vel af den Grund ikke i Overfaldet paa Kasernen.

Efter Kampen blev de danske Tropper interneret paa henholdsvis Gardehusarkasernen og Grønnegades Kaserne. Om Eftermiddagen den 29. August vendte Fodfolkets Kornet- og Korporalskole, der var i Jægerspris siden 28. August, tilbage til Gardehusarkasernen, hvor den ligeledes blev interneret. Senere kom Styrken fra Grønnegades Kaserne ogsaa til Gardehusarkasernen, og efterhaanden kom der endnu flere danske Tropper til denne Kaserne fra Holbæk, Køge, Roskilde, Slagelse, Vordingborg og Lolland, saaledes at den internerede Styrke paa Gardehusarkasernen naaede op paa 1500, hvilket var langt over Kasernens Belægningskapacitet.

Det lykkedes dog at skaffe rimelige Beboelses- og Forplejningsforhold for den store Styrke, og det lykkedes ligeledes i rimeligt Omfang at beskæftige og adsprede Styrken. Administration, Forplejning og Beskæftigelse sorterede under de danske Myndigheder, Tyskerne tog sig kun af Bevogtningen. Fra civil Side ydedes megen Opmuntring til de internerede i Form af Gaver, Bøger, Spil og Ekstraforplejning. Endvidere indfandt Kunstnere og Foredragsholdere samt Cirkusfolk sig for at adsprede Folkene.

Tyskerne tog sig som nævnt af Bevogtningen, og det lykkedes dem da ogsaa at give de internerede Følelsen af at være indespærret, selvom det paa den anden Side maa siges, at de bestræbte sig paa at være saa korrekte som muligt overfor Danskerne.

Men Krigsfanger var de internerede dog, og det hændte nogle Gange, naar der efter Mørklægningstid saas en Lysstribe fra et Vindue, at de tyske Poster beskød Vinduet. Det var nu deres Maade at paaminde de danske Soldater om deres Stilling.

De danske Soldater holdt dog Humøret oppe, og Disciplinen var hele Interneringsperioden igennem særdeles god, saaledes at Uorden ikke forekom. Ogsaa under Interneringen fik danske Soldater Lejlighed til at vise deres Udholdenhed, Taalmodighed og andre gode Egenskaber.

Fra Midten af Oktober til den 22. Oktober fandt Hjemsendelsen fra Interneringen Sted.

I Barakke- og Teltlejren paa Amager.

Paa Amager i Barakke- og Teltlejren ved Artillerivej og Skydebanevej var indkvarteret 5. Regiments Kanonkompagni, 2. Batteri af 6. Artilleriafdeling, 2. Kompagni af 17. Bataillon og Artilleriskydeskolens Arbejdsmandskab, ialt godt 100 Mand. Om Natten var Vagten forstærket, og der gik til Stadighed Patruljer omkring og i Lejren. Mandskab og Befalingsmænd hvilede paaklædt paa Sengene med Haandvaaben og skarp Ammunition hos sig. To 20 mm Maskinkanoner og én 31 mm Fodfolkskanon var trukket ind i Lejren.

Lejrens Øverstkommanderende, Kaptajn S. O. Valt, fortæller:

— Kl. ca. 3,30 hørtes Geværskydning fra Vagten og Haandgranatdetonationer. Min første Tanke var, at det ikke kunde være rigtigt, at regulære tyske Tropper vilde overfalde os paa den Maade. Men en Oversergent meldte mig, at en tysk Patrulje havde søgt at tage Geværet fra Vagtposten. Alle kom næsten øjeblikkeligt ud af Barakkerne.

Vore Kanoner stod mellem to Barakker for Enden af Lejren.

Kanonkompagniet besatte Skytset samt Lejrens østlige Side bag Barakkerne. Tilsvarende besatte Artilleriafdelingen den vestlige Side mod Artillerivej. Den brede Lejrgade mellem Barakkerne holdtes fri af Frygt for fjendtlig Maskingeværild paa langs ad Gaden. 17. Bataillons 2. Kompagni, der var indkvarteret i Teltlejren udenfor den egentlige Barakkelejr, besatte de forud bestemte Forsvarsstillinger her.

Det regnede og var bælgmørkt. Vi sendte Lyskugler op, men kunde ikke observere Fjenden. Fra begge Underafdelinger sendtes Patruljer frem mod Vagten.

Der udviklede sig hurtigt en livlig Ildkamp med Haandvaaben og Haandgranater, hvorunder Lejrvagten (Vagtkommandør, Sekondløjtnant Frøsing) trak sig tilbage til Artilleriafdelingens nordlige Fløj. Tyske Styrker trængte efterhaanden 40—60 m ind i Lejren og tilsvarende langs dennes nordøstlige Yderkant ad Skydebanevejen. Desuden fejede Tyskerne jævnligt Lejrgaden paa langs med Maskingeværild.

Naar der kom en Salve, maatte vi kaste os ned paa Jorden, hvor der stod store Vandpytter. I en mere stillestaaende Periode søgte jeg forgæves Telefonforbindelse med højere Myndigheder. Medens jeg telefonerede, kom der Skydning, og jeg maatte ned paa Gulvet. Projektilerne kunde jo gaa direkte gennem Træbarakkerne.

Med Mellemrum sendte saavel vi som Tyskerne Lyskugler op for at orientere os. Kl. ca. 4,30 observerede vi en tysk Kampvogn med smalle Lygtestriber. Fra Lejrens Indgang trængte den ca. 80 m ind i Lejren.

Først aabnede vi Ilden mod den tyske Tank med Maskinkanonerne, men Projektilerne prellede af. Derefter afgav Fodfolkskanonen et Skud, som traf midt mellem Lygterne. Disse slukkedes, og Kampvognen standsede og bakkede ud af Lejren igen.

Der var den allerbedste Kampvilje til Stede hos alle vore Folk. Vi var glade over, at vi fik Lov til at kæmpe, selvom det var ejendommelige og slette Forhold at kæmpe under.

De tyske Tab kender vi naturligvis ikke; men de har i hvert Fald haft nogle dræbte i Kampvognen. Værkmester Lembcke ved Hærens tekniske Korps, der bor ved Artillerivej, har saaledes fra

sine Vinduer set en Kampvogn komme langsomt forbi med to dræbte liggende oven paa Kampvognen. Selv havde vi 3 faldne, nemlig Korporal S. H. Michelsen, som faldt, da han af Batterichefen blev sendt frem til Vagten for at høre, hvad Skydningen betød, og 2 Menige, Nr. 832 P. V. Olsen og Nr. 840 A. E. Hansen, alle ved 6. Artilleriafdeling. Desuden havde vi 7 saarede.

Ildkampen fortsattes til Klokken var ca. 5,30. En af Maskinkanonerne var blevet truffet paa Overrøret af et Projektil, hvilket satte den ud af Funktion.

Ved halvseks-Tiden lykkedes det Batterichefen, Kaptajn Resen Steenstrup, at faa telefonisk Forbindelse med Oberstløjtnant Friis i Krigsministeriet. Denne oplyste, at det var Ministerens Ønske, at der ikke skulde bringes Ofre af Menneskeliv.

Jeg gav derfor Ordre til at indstille Ilden. Da det samtidig var begyndt at lysne lidt, gik jeg sammen med et Par Menige, forsynet med Haandklæder, hvormed der svingedes, frem gennem Lejrgaden. En tysk Patrulje kom mig i Møde, og en Oberleutnant gav mig Ordre til at lade Underafdelingerne samle og aflevere Vaabnene. Dette skete, hvorefter vi førtes til Artillerivejs Kaserne. Paa dette Tidspunkt brændte Marketenderiets Bygning ved Skydedepotet i lys Lue. En fjendtlig Panservogn holdt ved Lejrens Indgang og to andre stod klar paa Artillerivej. Det var de store »Tiger-Tanks«, som man aabenbart havde været parat til at sende ind i Lejrgaden igen, naar det var blevet lyst. Lidt længere tilbage paa Artillerivej var desuden tre Fodfolksmorterer gaaet i Stilling.

Trods den Gangsterkarakter, som Overfaldet havde, søgte Tyskerne aabenbart at give det Udseende af, at vi var Venner. Saaledes greb Oberleutnanten, der kom mig i Møde ved Fægtningens Afslutning, efter min Haand, idet han sagde:

— Wir sind Kameraden! (Vi er Kammerater.)

Kampene i Nyborg.

I den sidste Halvdel af August herskede der i Nyborg den samme Uro som i andre af Landets Byer, Strejker, Butikslukning samt Klipning af Pigebørn, der gik med tyske Soldater.

For de danske Soldater, der laa i Garnison i Nyborg, havde disse Begivenheder til Følge, at de blev holdt tilbage paa deres Kaserner i Fritiden.

Garnisonen i Nyborg bestod af 3. Regiment, der normalt laa i Viborg, men som paa Grund af de særlige Omstændigheder i Efteraaret 1942 var blevet forlagt til Fyn sammen med de øvrige Dele af Jydske Division.

Regimentet havde paa dette Tidspunkt 1 Rekrutkompagni paa ca. 50 Mand i 2. Uddannelseshalvaar af 6. Bataillon (Kompagniet Klokhøj) og 1 i 1. Uddannelseshalvaar af 20. Bataillon (Kompagniet Husted) paa ca. 80 Mand. 6. Bataillons Rekrutter samt nogle Garnisonstropper (Arbejdsmandskab) var sammen med Regimentets faste Befalingsmænd indkvarterede paa Kurhotellet »Nyborg Strand«, medens Mandskabet af 20. Bataillons Rekrutkompagni laa paa Nyborg Kommunes Vandrehjem.

Fredag den 27. August Kl. ca. 23 modtog Regimentet Meddelelse om, »at store politiske Begivenheder kunde ventes i Løbet af Natten«. Befalingsmændene blev alarmerede og gik til deres Mandskab.

Imidlertid forløb Natten uden Hændelser af nogen Art, og Lørdag Formiddag gik med de sædvanlige Øvelser, Rengøring af Udrustning m. m.

Ved Middagstid blev der udstedt Forbud mod, at der blev givet Lørdag-Søndagsorlov.

Hen paa Eftermiddagen naaede de tyske Krav til den danske Regering til Nyborg, men herudover hørtes intet nyt.

Regimentet overværede om Eftermiddagen en Forestilling i Byens Biograf.

Fra Divisionen modtoges der Ordrer til, at alle skulde være paa Kasernerne fra Kl. 20,00.

Kl. godt 4 om Morgenen vækkedes Garnisonen — saavel paa Kurhotellet som paa Vandrehjemmet — ved, at disse Bygninger blev beskudt med Maskingeværer og Maskinpistoler samtidig med, at der kastedes Haandgranater og Sprængladninger ind gennem Vinduerne.

Det regnfulde og usigtbare Vejr havde bevirket, at de forskel-

lige Skildvagter ikke havde observeret noget, førend de tyske Grupper var i Nærheden af Bygningerne.

Saavel ved Kurhotellet som ved Vandrehjemmet faldt de første Skud fra dansk Side. Begge Steder udgjorde de angribende Styrker 2—300 Mand udrustede med Maskingeværer, Minekastere, Maskinpistoler, Sprængmidler o. s. v. Mandskabet tog straks den ulige Kamp op med største Ro og Energi.

Paa Kurhotellet varede Kampen ca. $1^1/_2$ Time og paa Vandrehjemmet ca. $^1/_2$ Time.

Under Kampen faldt Kaptajn Wesenberg og Kornet Madsen paa Kurhotellet og Rekrut Nr. 336 Jakobsen paa Vandrehjemmet. Et Par Menige saaredes alvorligt og en halv Snes lettere. De tyske Tab var betydeligt større.

Efter Kampens Afslutning interneredes Garnisonen paa Kurhotellet i ca. 10 Dage, indtil Officererne overførtes til Hindsgavl, Befalingsmændene af Officiantgruppen til Andelshøjskolen ved Strib og Mandskabet til Kerteminde.

Kornet S. Hønnerup fortæller om Kampen paa Vandrehjemmet i Nyborg — Skildringen er en Sammenarbejdning af et Brev til hans Fader faa Dage senere og en mundtlig Beretning:

— Jeg var Vagtkommandør paa Vandrehjemmet fra den 28. Kl. 18. Kl. 20 samledes alle Kompagniets Befalingsmænd paa Vandrehjemmet, hvor Kaptajn H. Husted kort redegjorde for Situationen. Det blev bestemt, at Halvdelen af Kompagniets Befalingsmænd skulde sove paa Kurhotellet og den anden Halvdel paa Vandrehjemmet. Vi var ikke saa mange Befalingsmænd, da en stor Del var til Idrætsstævne i København.

Jeg inspicerede Vagten hver Time og lod Lyset være tændt i Vagtlokalet og paa Samlingsstuen, hvor jeg selv opholdt mig fuldt paaklædt med min Pistol paa og Maskinpistolen med paasat Magasin paa Bordet ved Siden af mig.

Jeg laa paa en Bænk under et af Vinduerne i Samlingsstuen og læste i en Bog, da der Kl. 4,35 lød et Skud efterfulgt af Braget af en Haandgranat. En af vore Vagter var gaaet bag ved Bygningen, og her havde han set nogle Personer liste sig frem mellem

nogle Sommerhuse, der laa klods op ad Vandrehjemmet. Han havde raabt dem an, og da de ikke svarede, skød han, og de havde kastet en Haandgranat efter ham. Det lykkedes ham at springe i Dækning i en Kælderhals, og derfra skød han under Resten af Kampen.

Efter Detonationen af Haandgranaten var der stille et Par Sekunder, men derefter blev vi beskudt med Geværer, Maskinpistoler, Rekylgeværer, Maskingeværer samt Morterer, og der blev kastet Haandgranater. Udenom Vandrehjemmet var der et 2 m højt Pigtraadshegn, som Fjenden prøvede at sprænge i Stykker under Kampen, men det holdt saa nogenlunde.

Det var unødvendigt for mig at raabe Alarmering. Projektiler, Glassplinter og Kalk røg om Ørene paa os, og »Basserne« kom ud af Sengen i en Fart som aldrig før. Tøjet laa efter Ordre over Fodenden af Sengen, og Støvler og Gevær stod ved Siden af. Vi havde Ammunition paa Stuerne, og Haandgranater var armeret.

Saa snart Skydningen begyndte, stak jeg min Maskinpistol ud under Mørklægningsgardinet og skød i Retning af Ildglimtene fra et tysk Rekylgevær. Jeg fik selvfølgelig dets Ild rettet mod mig. Det maa kaldes et Under, at jeg ikke blev ramt. Dagen efter talte jeg i Væggen bag mig ikke mindre end 84 Huller.

Pludselig tav min Maskinpistol. Det var en Klemmer, og mens jeg var ved at afhjælpe den, gik Mørklægningsgardinet op, og da der var Lys i Stuen, var jeg en god Skydeskive. Jeg smed mig ned paa Gulvet og skød med min Pistol efter Lysekronen, som jeg ramte med det tredie Skud. Det var umuligt at naa hen til Kontakten. Paa det Tidspunkt var der selvfølgelig ikke en hel Rude i Vandrehjemmet. Jeg laa nu i fuldkommen Mørke og rodede rundt i en Hoben Glassplinter og skar mine Fingre og Knæ lidt.

Nu begyndte Basserne, der havde faaet fat i Vaaben og Ammunition, at komme krybende. Jeg beordrede dem til Vinduerne, og de gik uden mindste Tøven paa Pladserne og besvarede Ilden.

Jeg fik Klemmeren afhjulpet og skød igen efter Rekylgeværet og nogle Geværskytter, der laa ved Siden af. Rekylgeværet blev tavst. Jeg talte Dagen efter med den tyske Underofficer og fik at vide, at jeg med Maskinpistolen i hvert Fald havde dræbt 1 og saaret 2.

Da jeg havde skudt ca. 30 Skud, gik Skidtet atter i staa, og det var mig umuligt at faa Fejlen afhjulpet. Under denne Skydning var Tyskerne begyndt at kaste Haandgranater og Haandbomber. Der faldt 6 lige udenfor Vinduet og en i Samlingsstuen. Den faldt imidlertid i den anden Ende af Lokalet, og da alle Vinduer var knust, og Dørene stod aabne, skete der intet udover, at jeg fik en lille Rift og en Splint i Kinden og en lille Rift i Brystet. Ingen andre derinde kom noget til, andet end at vi blev pustet omkuld. Jeg skal indrømme, at Benene rystede en Smule under mig, da den første Haandgranat faldt, men man vænner sig jo til det.

Jeg kravlede nu ind paa 2. Delings Stuer for at faa fat paa et Gevær og Ammunition og for at sætte Sving i Skydningen. I Gangen laa en halv Snes Stykker og krøb sammen. Jeg behøvede dog blot at sige:

— Gaa til Deres Pladser!

Saa forsvandt de undtagen een, der laa og græd. Ham stak jeg en paa Hovedet, saa var han ogsaa all right.

Inde paa min Stue laa min Skytte i en Seng og skød med sit Rekylgevær, koldblodigt og roligt. Han blev betjent af min Hjælper, som om det var paa Eksercerpladsen, med et Magasin i venstre Haand, klar til at sætte det paa, strøg Magasinet og skiftede. Det var dejligt at se. Det raslede ellers noget om Ørene paa dem. De fik i hvert Fald to tyske Maskingeværer bragt til Tavshed.

Jeg fik et Gevær og kravlede tilbage efter at have beordret Madrasserne sat op i Vinduerne til Opfangning af Haandgranater. Gik, nej krøb tilbage til Samlingsstuen og skød 6—8 Skud. Saa kom 344 Henriksen kravlende hen til mig og vilde have Geværet. Det var hans, paastod han, og han kunde kun skyde med det. Til Gengæld havde han en Karabin med til mig. Tænk Dem den Situation. Det brager og knalder rundt om os, og saa vil han have sit eget Gevær. Det kalder jeg en Soldat!

Der var Mundingshætte paa Karabinen, og jeg kunde ikke faa den af. Jeg masede og sled. I det samme kom en sand Regn af Haandgranater. Vi dukkede ned til Gulvet, og da Tyskerne i det samme hylede og skreg, troede jeg, at de vilde storme, og raabte:

— Bajonet paa!

De kom imidlertid ikke, da 42 — det var min Skytte — fik det Sted under Ild, hvor de var ved at bryde gennem Pigtraaden.

Jeg havde glemt, at der var Mundingshætte paa Karabinen, og skød efter nogle Geværskytter, der laa lige udenfor Pigtraadshegnet, med det Resultat, at Karabinen sprang i Stykker. Jeg tog min Pistol, og med den fik jeg skudt to Magasiner, inden Ordren til Indstilling af Kampen kom. Tyskerne var da begyndt at køre frem med det sværere Skyts, og der var faldet nogle Mortergranater, der havde revet Halvdelen af Taget af.

Jeg har ofte læst i Bøger, at man rystede paa Haanden første Gang, man skød paa Mennesker. For mit Vedkommende passer det ikke, og heller ikke nogen af de andre, jeg talte med, mærkede saadant noget.

Overfaldet var raat og brutalt. Soldaterne laa i Køjerne, som mange Steder stod op foran Vinduerne. Ilden blev samtidigt aabnet fra 8 Maskingeværer. En fik et Skud gennem Kæben, da han sprang ud af Køjen og skulde have fat i Geværet. Han skreg lidt til at begynde med, men det holdt han hurtigt op med, og han hjalp til med Ammunitionen.

Oversergent Hytten vilde skyde Lyskugler ud, for at vi bedre kunde se Tyskerne. Paa en eller anden Maade var han kommet op paa 1. Sal, hvilket ellers var næsten umuligt, da Tyskerne uafbrudt skød gennem Trappevinduerne med Maskingeværer. (Da de fleste af Befalingsmændene laa paa 1. Sal, var vi kun 2 Befalingsmænd i Stueetagen med ca. 50 Mand. De fleste af vore Haandgranater var ogsaa paa 1. Sal). Hytten stod paa 1. Sal i et Toilettevindue, da en Mortergranat ramte lige ved Siden af Vinduet. Han sprang ud i Gangen og fik kun en Splint lige over Knæet. Da han havde ligget paa Gulvet om Natten, trængte han haardt til at lade sit Vand, hvilket han besørgede knælende, støttende sig til Væggen. En Mand, som laa i Gangen, fik det hele i Haanden, og han raabte forfærdet:

— Oversergenten er saaret! Oversergenten bløder!

— Aa, hold Kæft, Mand! sagde han. — Kan du ikke se, at jeg pes . . . !

Nr. 335 Ivan Jacobsen saaredes dødeligt 10 Minutter efter, at Kampen var begyndt. Han blev beordret til at staa ved et Vindue og skyde. Lige saa snart han havde faaet Rekylgeværet op, kom en Haandgranat, som ramte Vinduessprodsen og smadrede en Del af hans Hovede. Der laa Hjernemasse i hans afskudte Hjelm. Han blev forbundet med 2 Lagner, men det blødte igennem med det samme. Han døde nogle Timer senere.

En anden blev ret alvorligt saaret i Benet af en glødende Granatsplint.

Nr. 303 dræbte eller saarede 4 Tyskere. Tyskernes samlede Tab ved Vandrehjemmet var 7 faldne og 14 haardt saarede. Kampen varede knap 3 Kvarter.

Da vi kom ud paa Gaden, saa vi, at det brændte paa Kurhotellet. Det var »Hermon«, der brændte ned til Grunden. De holdt sig noget længere, men havde knap saa haard en Kamp.

Tyskernes Opførsel bagefter var ret udisciplineret. Det første, de gjorde, da vi havde opgivet Kampen, var at stjæle Mandskabets private Ejendele, Undertøj, Penge, Fotografiapparater, Barbersager o. s. v.

Paa Kurhotellet beslaglagde de det militære Depot, men saavel os internerede Soldater som Tyskerne kunde faa udleveret fra Depotet, alt hvad man bad om — f. Eks. kostbare Kikkerter — blot man stak den vagthavende en Cigaret. Naar de stod Vagt, spillede de ofte Kort og drak. Den tyske Vagtkommandør skulde visitere os, men fik han en halv Flaske Snaps eller et halvt Pund Smør, undersøgte han os ikke. Alt dette svækkede Respekten meget for den tyske Armé...

Løjtnant F. C. Thomsen fortæller om Begivenhederne paa Kurhotellet:

— Alle Officerer og Befalingsmænd befandt sig i Kurhotellets Hovedbygning med Undtagelse af Kornet K. B. Madsen, som var hos de Menige i »Hermon«, en Bygning, som laa nogle faa Meter fra Kurhotellets Klosterfløj. Tyskernes Beskydning bevirkede, at det var meget farligt eller umuligt at komme fra Klosterfløjen over i »Hermon«, ligesom det var vanskeligt for Officererne i Hovedfløjen

at gaa over i Klosterfløjen paa Grund af Beskydning af daarligt beskyttet Passage, Glasveranda og lignende. Officererne i Hovedfløjen havde kun deres Pistoler, og paa Grund af Forholdene iøvrigt kunde de kun yde en begrænset Indsats. I Klosterfløjen var jeg den ældste i Anciennitet, hvorfor jeg her var den ledende.

Tyskernes Ild koncentrerede sig især om »Hermon«, og her gjorde de Menige paa egen Haand en smuk Indsats. »Hermon« var under ret kraftig Beskydning hele Tiden, og de Menige skød kraftigt igen med Rekyl- og Maskingeværer. Det var betegnende, at en Del af dem var saaret i Fingrene, idet Fingrene jo er det eneste, der maa være oppe, naar man ligger i Dækning ved et Vindue og skyder.

Kornet Madsen havde ikke tilstrækkelig Ammunition til sin Pistol, og to Gange var han ovre i Klosterfløjen efter Magasiner. Man prøvede paa at holde ham tilbage i Klosterfløjen, da det var yderst livsfarligt at gaa gennem den Ild, der laa mellem Bygningerne. Men han vilde tilbage til sine Soldater. Sidste Gang kom han ikke længere end til Døren, da han blev ramt og døde paa Stedet.

Da der vel var gaaet en halv Times Tid, stak Tyskerne Ild paa »Hermon« med Brandbomber. Soldaterne maatte forlade den brændende Bygning gennem Vinduerne og overgive sig.

I Hovedfløjen blev Kaptajn C. L. Wesenberg dræbt. Han var paa Vej ned fra 1. Sal og befandt sig i et lille Rum, da sammenbundtede Haandgranater blev kastet ind gennem Vinduet. Baade Kaptajnen og Rummet blev tildels pulveriseret.

I Klosterfløjen var Kornetterne gennemgaaende ualmindelig gode. De var meget ivrige efter at skyde, og det var vanskeligt at faa dem til at holde inde med Skydningen.

Umiddelbart efter Kampens Begyndelse meddelte Obersten telefonisk, at man skulde holde inde med Skydningen, men dette blev ikke efterkommet, idet man fortsatte med at besvare den tyske Ild. Noget senere blev der hejst et hvidt Lagen op i Flagstangen paa Toppen af Kurhotellets Taarn, men Skydningen fortsatte mindst en Snes Minutter efter den Tid.

Tyskerne havde forholdsvis betydelige Tab. Der laa en hel

Dynge dræbte Soldater nede ved Stranden, vel ca. 20, og de havde et tilsvarende Antal saarede. Tyskerne hentede Viskestykker og Haandklæder i Sommerhusene til at forbinde de mange saarede med. Det er iøvrigt ejendommeligt, at man under Kamp ikke føler noget særligt ved at skyde et andet Menneske ned. Under Kampen fik to Kornetter Ram paa en tysk Soldat, der var kravlet op paa et Tag. Vi morede os kun, da vi saa ham trimle ned af Taget...

GENOPREJSNINGENS DAG FOR VOR FLAADE

30 Skibe sænkedes paa Holmen.

Medens den 9. April havde været en af de sorteste eller mest uværdige Dage i vor Flaades Historie, blev den 29. August en smuk Æresdag. Forholdene var for Flaadens ligesom for Hærens Vedkommende saa ugunstige som muligt. Tyskerne havde os i deres Magt, og Overfaldet skete uden forudgaaende Varsel. Alligevel lykkedes det vor Marine at ødelægge største Delen af vor Flaade, saaledes at den ikke faldt i Fjendens Haand, og en Del mindre Fartøjer naaede til Sverige.

Allerede under Kongekrisen i Efteraaret 1942 blev der truffet Forberedelser til Sænkningen af vor Flaade. Og i stor Hemmelighed blev der givet en Forholdsordre, som indeholdt følgende tre Punkter:

Ved uprovokeret Angreb skal man:

1. Sætte sig til Modværge.
2. Sænke Skibet.
3. Gaa til Sverige.

Kystdefensionen maatte dog ikke sætte sig til Modværge. Efter en Regeringsbeslutning gjaldt det samme for Flaadestationen. Viceadmiralen havde været Modstander heraf, idet han mente, at Flaadestationen skulde have Ret til at kæmpe ved et uprovokeret Angreb. Det lykkedes ikke for Tyskerne at faa Kendskab til Forholdsordren.

Nu bagefter vil der vel altid være et og andet i Værnschefernes Dispositioner i Tiden umiddelbart før den 29. August, som kan kritiseres. Blandt andet savnede vore militære Styrker udenfor København fyldig Orientering om, hvad der foregik i Hovedstaden. Jeg har konstateret, at f. Eks. »Niels Juel« og for Hærens Ved-

kommende f. Eks. Garnisonen i Næstved næsten kun fik Orientering paa Avisredaktioner. Vi Rigsdagskorrespondenter sendte jo fortrolige Rapporter til vore Redaktører, dels pr. Brev og dels telefonisk, men da vi ikke var klar over, at de i visse Tilfælde kunde faa militær Betydning, var de næppe saa fyldestgørende, som vi ellers kunde have gjort dem.

Hærens og Flaadens Ledelse mente ikke, at de selv kunde sige for meget i Telefonen, idet man maatte gaa ud fra, at militære Telefonsamtaler blev aflyttet (det blev Pressens Rigstelefonsamtaler og mange andre Samtaler iøvrigt ogsaa i vid Udstrækning). Men Hær og Flaade kunde jo have sendt nogle Biler rundt med fortrolige Meddelelser.

Hvorvidt en saadan Orientering vilde have gjort den 29. August til en endnu bedre Dag, end Tilfældet blev, skal jeg ikke kunne sige. De fleste Steder havde man jo en Følelse af eller et begrænset Kendskab til, at Situationen var tilspidset, og følgelig maatte man være forberedt paa alle Eventualiteter.

Man kan ogsaa spørge, om man ikke i de kritiske Augustdage kunde have anbragt en hel Del Orlogsfartøjer saadan, at det begunstigede en Flugt til Sverige. F. Eks. var det jo yderst besværligt for »Niels Juel« at komme ud fra Holbæk Havn. Imidlertid maa man her tage i Betragtning, at et Marinefartøj ikke kunde forlade en Havn og sejle et andet Sted hen, uden at man forinden havde indhentet Tyskernes Tilladelse. Og Tyskerne overvaagede Skibenes Bevægelser baade fra Søen og Luften.

Som Helhed udviste Viceadmiral Vedel imidlertid en saadan Forudseenhed og Aarvaagenhed, at man kun kan beklage, at det ikke var denne Mand, som var vor Flaades øverste Chef den 9. April. Den sidste Uge før den 29. August opholdt enten Admiralen eller en betroet Officer sig hver Nat i Marineministeriet. Og naar Admiralen var i Marineministeriet, var en anden Officer bemyndiget til at udstede Ordrer i Tilfælde af, at Tyskerne trængte ind i Marineministeriet og tog Admiralen til Fange. Ligeledes havde man Radiosendere forskellige Steder.

Natten til den 29. August var Admiralen i Marineministeriet. Da Klokken var et Par Minutter over 4, modtog han Melding om,

at der ankom et Antal tyske Militærbiler til Flaadestationens Indgang fra Prinsessegade. Efter en hastig Kontrolopringning gav Admiralen Kl. 4,07 Ordre til at sænke Flaaden. Iøvrigt traadte Forholdsordren jo nu i Kraft for de forskellige Flaadeenheder, og i Radio blev der givet særlige Ordrer til Skibe, som havde Radiomodtagere.

Lidt senere kunde Admiralen høre de svære Detonationer fra Holmen. Først ved 6-Tiden indfandt Tyskerne sig i Ministeriet.

Paa Holmen havde man lukket Broerne op. Tyskerne bandte og skældte, da de opdagede det, idet de saa kun kunde komme frem ad en Omvej. Dette forsinkede dem saa meget, at der blev god Tid til at sænke Flaaden.

I Overensstemmelse med de givne Ordrer lod Vagten den kommanderende tyske Officer, ledsaget af 2 Soldater med Parlamentærflag, passere til Chefen for Flaadestationen, hvem han overrakte et skriftligt formuleret Krav om Overgivelse af alle Anlæg, Skibe, Vaaben, Soldater m. v. paa Holmen og Lynetten.

Medens dette stod paa, lød den ene kraftige Detonation efter den anden. Ialt sænkedes 30 Skibe og Fartøjer paa Holmen, heriblandt Artilleriskibet »Peder Skram« og 9 Undervandsbaade. Undervandsbaadene repræsenterede noget af det bedste og mest tidssvarende, vi havde indenfor Flaaden. De fleste Sænkninger udførtes ved Sprængning, hvorved der udbrød Brand i nogle Skibe.

Kl. 4,50, da Sænkningerne var fuldbyrdet, overraktes til den tyske kommanderende Officer et Svar, hvorefter man under Protest udleverede det forlangte.

Tyskerne rykkede nu ind paa Holmen, og de danske Besætninger samledes i Holmens Gymnastiksal, og Officererne i Chefen for Flaadestationens Kontor. Under Marchen hertil blev Afdelingerne beskudt fra et tysk Fartøj, som løb ind i Flaadens Leje. Formentlig foretoges Beskydningen i den Tro, at der blev skudt fra den brændende »Henrik Gerner«. Herunder dræbtes 2, nemlig Mathelev O. K. Rasmussen og Værnepligtig Nr. 5805 E. B. Christensen, begge fra Kaserneskibet »Fyen«. 2 blev haardt saarede og andre lettere.

Kæk Søløjtnant med sønderskudt Arm: — Det ærgrer mig, at jeg ikke fik Ram paa nogle af de Fyre!

En af de saarede, en ung, frisk Søløjtnant J. Westergaard, som var Næstkommanderende i Minefartøjet »Lougen«, som laa i Søminegraven paa Holmen, har i en Samtale givet mig følgende levende Nærbillede af Begivenhederne paa Holmen:

— Da Klokken var nogle faa Minutter over fire, fik vi gennem Chefen for Kystflaaden Ordre til at sænke Skibet. Hele Besætningen blev øjeblikkelig kaldt paa Dækket og beordret i Land. Det var buldrende mørkt, og det regnede og blæste.

Om Bord paa Orlogsfartøjer findes jo normalt en Bombe, som i givet Tilfælde er beregnet paa at sænke Skibet. Man sætter Bomben i Forbindelse med et Urværk, hvorefter der netop er Tid til at forlade Skibet. Jeg satte Urværket til, hvorefter Chefen, Kaptajnløjtnant Hastrup, og jeg sprang i Land.

I Læ af en Bygning lige ved Siden af iagttog vi, at Bomben sprang ca. 10 Minutter senere. Først saa vi et stærkt Ildglimt, og — paa Grund af den korte Afstand — omtrent samtidig lød Braget. Og Sprængstykker regnede ned omkring os.

Rundt om paa Holmen hørte vi Detonationer fra andre Skibe, som blev sprængt.

Saa snart vor Bombe var sprunget, gik Chefen og jeg om Bord. Det brændte midtskibs og paa Broen. Agterenden var sunket, og der stod Vand op paa Dækket. Paa Grund af den ringe Vanddybde kunde Skibet dog ikke synke helt.

Da vi havde konstateret, at Skibet var saa ødelagt, som det kunde blive, gik vi op i Beskyttelsesrummet, hvor Besætningen var samlet. Umiddelbart efter kom der Ordre om, at vi skulde begive os til Planbygningen.

Endnu havde vi ingen Tyskere set. Der var temmelig meget Skyderi paa Holmen og ogsaa ovre i Byen, men vi kunde ikke afgøre, om det var andet end Ammunition fra de sprængte og brændende Skibe. Vi kunde se Brande rundt omkring.

I Planbygningen var samlet de fleste af Besætningerne. Da vi kom derover, blev der givet Ordre til, at vi skulde aflevere vore

Vaaben, som kun bestod af gamle Tromle-Revolvere. Jeg beholdt dog min Revolver, idet jeg lod, som om jeg ikke havde nogen paa mig.

Chefen for Kystflaaden holdt en kort Tale. Han udtalte, at nu var Flaaden sænket, og vi havde gjort vor Pligt. Derefter udbragte vi et Hurra for Flaaden.

Jeg vilde meget nødigt tages til Fange, hvorfor jeg gik over til Gitterporten ved Kvintus for at prøve at komme ud til Refshalevejen. Her saa jeg de første Tyskere. Der var 3—4 Tyskere med Maskinpistoler. Det var nu ved at blive lyst.

Jeg forsøgte saa at komme en anden Vej ud, men der kom Vogne med tyske Soldater, og jeg maatte vende tilbage til Planbygningen. Her var der netop kommet tyske Soldater. Der var givet Ordre til, at samtlige Officerer skulde samles udenfor Bygningen, og endnu engang blev vi opfordret til at aflevere Vaabnene. Da Tyskerne stod lige i Ryggen paa én med Maskinpistoler, var der ikke andet at gøre end at smide Revolveren.

Chefen for Kystflaaden meddelte, at alle Officerer skulde begive sig til Flaadestationens Kontor, som er en stor Bygning. Da vi havde gaaet 50—100 Meter, blev vi beskudt fra 3 Sider med Maskinskyts. Fra Retning henimod Hønsebroløbet skød de med Lyssporprojektiler, saa man tydeligt kunde se Projektilerne komme susende. Fra Kvintus skød de tværs over Søminegraven. Og endelig skød de fra Burmeister & Wain, hvor der laa en Tysker i Dok.

Rimeligvis beroede Beskydningen paa en Fejltagelse, idet Tyskerne formentlig har troet, at der blev skudt fra dansk Side. Der lød nemlig voldsomme Detonationer fra Ammunitionsmagasinerne i de Skibe, der var i Brand. Sprængstofprojektiler røg til alle Sider. Og Tyskerne var nervøse og hundeangste.

Vi befandt os i Nærheden af Spanteloftbygningen og slog Døre og Vinduer ind i Gavlen. Her kom de fleste af os ind. Det voldsomme Skyderi fortsatte udenfor. Søløjtnant Prause blev ramt i Foden.

Vi gik frem gennem Spanteloftbygningen, og Kaptajnløjtnant Hastrup og jeg kom ind i Marketenderiets Køkken. Hastrup laa i

Dækning bag et Komfur. Jeg laa ved Siden af Komfuret og skulde se, hvad der foregik udenfor.

Da kom der 2 tyske Soldater og slog Ruderne ind med deres Rifler. De saa mig med det samme og hylede og skreg, at vi skulde komme ud af Vinduet til dem. Jeg rejste mig op og gik hen til Vinduet. Da jeg var halvvejs oppe i Vinduet, skød den ene af Tyskerne og ramte mig i højre Overarm lige under Skulderen. Jeg sprang ned igen og lagde mig i Læ under Vinduet.

Blodet strømmede fra min Arm. Knoglen var fuldstændig knust, og Bensplinter stak frem. Det føltes, som om jeg havde faaet et Slag over Armen med en Knippel. Det gjorde ondt som bare Pokker lige med det samme. Ellers mærker man jo ikke altid noget videre, straks man bliver saaret.

Da de havde skudt, kom der nogle flere af vore Officerer ud i Køkkenet. De maatte saa kravle ud gennem Vinduet til de her Fyre udenfor. Tilsidst hjalp Chefen mig ud gennem Vinduet.

Tyskerne beordrede os ned mod Flaadestationen. Chefen og jeg anmodede om, at jeg kom til Lægen, hvilket var den modsatte Vej, men det vilde de ikke høre Tale om. Officererne skulde gaa med Hænderne i Vejret, og Tyskerne gik med Rifler i Ryggen paa os. Blodet væltede hele Tiden ud af Armen paa mig.

Da vi havde gaaet ca. 5 Minutter, fik jeg og Hastrup, som støttede min Arm, Lov at vende om. Da vi kom forbi Planbygningen, blev vi beskudt igen og kom i Læ i Bygningen, hvor Mandskabet stadig var forsamlet. Vi forsøgte at gøre det begribeligt for en tysk Officer, at jeg skulde til Lægen, men det vilde han ikke give Tilladelse til.

Efterhaanden blev jeg saa udmattet af Blodtabet, at jeg var ved at besvime. Man fik mig lagt ned paa Jorden og revet Frakken af mig. Med en Strimmel af Skjorten lagde man en foreløbig Forbinding, som stoppede lidt paa Blodet. Hovedpulsaaren var revet over, men af en eller anden Grund — maaske var det nogle Bensplinter, der lukkede for Aaren — blødte det alligevel ikke saa voldsomt. Ellers kunde jeg jo kun have levet i faa Minutter.

Efter at der ialt var gaaet ca. 25 Minutter, fra jeg blev saaret,

gav Officeren Tilladelse til, at Hastrup og jeg kunde gaa over til Lægen. Jeg blev forbundet og fik en Morfinindsprøjtning, fordi det gjorde saa nederdrægtigt ondt.

Der var indbragt flere saarede før mig, og een var død. Da de var i Færd med at forbinde mig, kom Tyskerne pludselig stormende ind svingende med deres Pistoler og brølede:

— Armene i Vejret!

Man fik dem dog efterhaanden overbevist om, at der ikke fandtes Vaaben hos Sygepersonellet.

Da jeg var forbundet, blev jeg lagt ud paa Gangen, idet der var kommet flere saarede, som skulde behandles. Noget efter kom der en tysk Ambulance. Tyskerne sagde, at jeg vilde blive kørt paa tysk Lazaret, hvilket jeg protesterede imod. Lægen sørgede for, at jeg kom paa Kommunehospitalet, og han kørte selv med mig i Ambulancen. Jeg laa paa den øverste Baare i Ambulancen. Nedenunder mig laa en Værnepligtig og stønnede. Han var blevet ramt i Lungen. Jeg kunde se, at der hang et Stykke af Lungen ud af Ryggen paa ham. Han døde 3—4 Dage senere.

Paa Hospitalet lod man gaa 12 Dage, inden man satte Armen af. Man haabede derved at kunne redde lidt af Armen over Albuen, hvilket ogsaa lykkedes. Men jeg var hundesyg med Feber og Smerter i de 12 Dage, medens Underarmen raadnede langsomt op... Men man vidste ikke alt det gode, man vilde gøre for mig paa Hospitalet. Samme Dag, som jeg kom paa Hospitalet, fik jeg Blodtransfusion to Gange. Da jeg vaagnede op efter Bedøvelsen, stod en islandsk Læge bøjet over mig. Hans knudrede Sprog bevirkede, at jeg troede, at det var en Tysker, og jeg skreg op. Men han skyndte sig straks at berolige mig med, at han var Islænding.

Jeg reddede jo Livet... men det ærgrer mig i den Grad rent personligt, at jeg ikke fik Ram paa nogle af de Fyre, at man ikke fik Tid til at skyde paa dem. Meget kunde man naturligvis ikke udrette med en gammeldags Revolver overfor Maskinpistoler, der læmmer 7—800 Skud af i Minuttet ... men alligevel...

Vi optraadte roligt, men Tyskerne var overnervøse. De var helt hvide i deres fordrejede Ansigter, og de rystede voldsomt paa Haanden, naar de stod med deres Maskinpistoler...

Et brændende Forpostskib, som narrede Fjenden.

Minestrygeren »M. S. 4« havde den mest udsatte Post Natten til den 29. August, idet Skibet blev posteret i Hønsebroløbet, som danner Indgang til selve Holmen. Med Raketter og Signallys skulde Forpostskibet holde Holmen orienteret om et eventuelt Angreb fra tyske Skibe. Blev et saadant Angreb ført med Styrke, var Skibets Skæbne paa Forhaand beseglet. Det var et lille Fartøj med kun 11 Mands Besætning.

Chefen paa M. S. 4, Søløjtnant I (R) Harry Larsen, er en rolig og nøgtern Vendelbo, som med et lille Smil fortæller om Begivenhederne den 29. August:

— Vi gik ud i Hønsebroløbet Kl. 9 om Aftenen. Der var »klart Skib« om Bord, hvilket vil sige, at Mandskabet var klar ved Kanoner og Maskiner. Det var et rigtig daarligt Vejr med Regntykning, ringe Sigtbarhed og Blæst.

Kl. 2 om Natten begyndte Tyskerne at trække ind i Havnen. Da de passerede os, belyste de os med Projektører. Vi besvarede Belysningen. Der var ialt 3 tyske Trawlere. De fortøjede ved Kvæsthusbroens Sydende.

Kl. ca. 4 modtog vi Signal inde fra Holmen om at sænke Fartøjet. Et Øjeblik overvejede jeg, om vi skulde prøve paa at gaa til Sverige. Den Tanke havde jeg ogsaa beskæftiget mig med lidt tidligere, da jeg ikke syntes, der kunde være Tvivl om, hvad der vilde ske. Kl. 12 om Natten kunde vi nok være listet ud af Havnen med Taageslør. Vi kunde dog ikke gøre det af Hensyn til Ordren, der var givet. Og nu var det for sent. De 3 tyske Skibe aabnede straks Ilden mod os, og ved Toldboden kunde vi ikke komme ud, da der var posteret Skibe med svært Skyts ude i Havnen, klar til at tage os. Iøvrigt var det vanskeligt at orientere sig med Hensyn til Beskydningen, da der samtidig sprang Skibe i Luften inde paa Holmen.

Jeg gav herefter Ordre til at sprænge Skibet i Luften.

Vi slæbte Tæpper og andet godt brændbart sammen og overhældte det hele med Petroleum og Benzin. Desuden anbragte vi 4—5 Bomber forude og agter i mit Lukaf.

Da alt var lagt til Rette, smed vi Ilden inde fra Kabyssen over, og Skibet stod straks i lys Lue, og der kom voldsomme Eksplosioner. Vi blev om Bord til Kl. 4,15 og sørgede for, at der var Ild i det hele, og derefter sprang vi i Vandet, alle med Redningsvest paa. Vi havde en Redningsflaade, som vi holdt fast ved.

For at faa en Chance for at komme væk fra Skibet, inden de tyske Skibe kom, havde vi bundet Hanerne fast paa Skibets Skyts, saaledes at det vedblev at skyde et Øjeblik efter, at vi var sprunget i Vandet. Derudover havde vi anbragt al den øvrige Ammunition oppe omkring Kanonerne, og efterhaanden som Ilden bredte sig, gik Patronerne jo af. Dette maatte give Tyskerne den Opfattelse, at der stadig var Folk om Bord paa det brændende Skib, som skød paa dem, hvorfor de ikke turde forcere Løbet. Tyskerne gjorde dog et Forsøg, men vendte om og maatte gaa over og sætte saarede i Land paa Nyhavnshoved.

Medens vi laa i Vandet, bakkede »Søbjørnen« ud fra Kajen og sprang lige ved Siden af os. Det mest uhyggelige var dog Suset over vore Hovedet af de lysende Trazerprojektiler.

Efterhaanden forsøgte Tyskerne at slæbe M. S. 4 bort. Skibet brændte stadig. Men pludselig eksploderede Bomberne i mit Lukaf, og Skibet sank med Flaget vajende. Da Fartøjet laa lige i Løbet, er det senere hævet. Det var helt ødelagt, Stævnen og en Del af Styrbords Side manglede, Broen var væk, og indvendig var alt brændt, saaledes at der kun var en tynd Skal tilbage.

Det er vanskeligt at forklare Lokaliteterne ved Holmen, men da vi sprang udenbords, var det ind mod Holmen i Ildlæ. Indgangen til Holmen spærres af nogle svære Bomme, og dem kunde vi umuligt faa slæbt Redningsflaaden op over. Imidlertid vilde vi forsøge at komme over til Bysiden af Havnen for om muligt at undgaa at blive taget til Fange. Vi svømmede saa over. Der var buldrende mørkt, men vi orienterede os saa nogenlunde. Det blev vel en Svømmetur paa 2—300 Meter, men da det var raske, unge Mænd, jeg havde — mange af dem var Math-Elever — klarede de alle Turen udmærket. I det hele taget maa jeg fremhæve Besætningens koldblodige og fine Optræden under alle Begivenhederne.

Da vi kom over paa Søndre Toldbod, maatte vi ved Hjælp af

en Brandhage klatre over et højt Plankeværk for at komme over til en dansk Damper, »I. C. Jacobsen«, som laa ved Kajen. Her byttede vi Tøj med Besætningen og blev varmet op i Kabyssen. Kl. 10 om Formiddagen gik vi i Land. Selv undgik jeg helt at blive interneret, men Besætningen maatte melde sig efter 3 Dages Forløb.

Vi kunde jo intet tage med os, da vi sprang over Bord, saa vi mistede alt, hvad vi havde. Men som en Orlogsgast bemærkede, da vi svømmede over Havnen:

— Det var Kraft stejle mig godt, vi ingen Tobak havde!

»Niels Juel« i Kamp med tyske Luftfartøjer.

Artilleriskibet »Niels Juel« befandt sig i Holbæk Havn. Da Forholdene i Havnen er vanskelige for større Skibe, og man vidste, at Situationen var spændt, havde man sat en Trosse over til en Bøje ved Havneindsejlingen for hurtigere at kunne komme ud.

Søndag Morgen Kl. 4,00 modtoges i Kode pr. Radio fra Søværnskommandoen: Skærpet Beredskab.

10 Minutter senere meddelte Radioen, som var meget svag: Alarmtilstand. Og Kl. 4,20 gav Søværnskommandoen følgende Ordre: Søg svensk Territorium.

Vejret var regnfuldt med kraftig Vind.

Da det var meget tvivlsomt, om Trossen kunde holde til at hale ud fra Kajen, blev en Wire ført fra Stævnen over til Bøjen ved Hjælp af Vedetbaaden.

Kl. 5,45 kom en Politibetjent fra Holbæk om Bord og gav forskellige Oplysninger, bl. a. om Tyskernes Besættelse af Sorgenfri og Slotsholmen.

5 Minutter senere var »Niels Juel« klar til Afgang, og der haledes ud fra Kajen. Regnen var holdt op, og Vinden var løjet betydeligt af.

Kl. 6,30 afgik Artilleriskibet fra Holbæk fulgt af »P. 37«. Kort forinden havde man observeret et tysk Luftfartøj, som gik lavt over Holbæk.

Kl. 7,30 var alt klar til Kamp.

Da man befandt sig Syd for Indsejlingen til den gravede Rende til Isefjorden observeredes en tysk Minekrydser og 2 Motortorpedobaade. Fartøjerne var vestgaaende i en Afstand fra »Niels Juel« paa ca. 18.000 Meter. De vendte kort efter og stod østover, hvorefter der blev holdt en Afstand paa ca. 10.000 Meter.

Kl. 8,35 var »Niels Juel« udfor Hundested og blev her prajet af »P. 31«, der var kommet ud fra Hundested. Føreren paa Kutteren afgav følgende Melding:

— Tyskerne meddeler, at der er udlagt Minespærring Nord for Isefjorden. Orlogskaptajn Pontoppidan kommer med tysk Luftfartøj til Hundested om ca. 10 Minutter og vil komme ud med Ordre til »Niels Juel«.

Artilleriskibet stod derefter videre Nord paa gennem Indsejlingen til Fjorden, men man sejlede langsomt, idet man afventede Orlogskaptajn Pontoppidan.

6 tyske Luftfartøjer kredsede i Nærheden.

Pludselig foretog en Luftjager et Dykangreb mod »Niels Juel«. Den afgav Byger med Rekylgeværer og kastede 2 Bomber, som faldt ca. 30 Meter fra Skibet.

Da Luftfartøjet gentog Angrebet med Afgivelsen af nye Byger fra Maskinskytset, aabnede »Niels Juel« Ilden mod Jageren.

Artilleriofficeren, Orlogskaptajn Arendrup, anmodede Chefen, Kommandørkaptajn Westermann, om Tilladelse til at aabne Ilden mod Minekrydseren. Men Chefen ønskede dog ikke Ilden aabnet endnu.

I andet Angreb saaredes 2 Mand. Artilleri-Kvartermester Andreasen, som fik et Skud i Maven, døde nogle Dage senere.

Kl. 9,10 angreb en anden Luftjager. Ilden besvaredes, og Jageren blev ramt. Store Splinter røg af Planet. Det observeredes, at Jageren faldt ned eller nødlandede mellem Hundested og Lynæs. Paa »Niels Juel« var yderligere 3 Mand blevet saaret.

Lidt senere angreb et Bombeluftfartøj. Der blev kastet 2 svære Bomber, som faldt ca. 25 Meter fra Skibet.

Da Bomberne detonerede, krængede »Niels Juel« stærkt over og druknede næsten i Vand fra Bombenedslagene. Kun Stævnen var

synlig i dette Øjeblik. Besætningen paa Dækket kastede sig ned for ikke at blive ramt af Sprængstykker.

Naar Virkningerne af Bomberne var saa kraftige, maa det for en stor Del tilskrives, at Vanddybden kun var 8—9 Meter. Efter Angrebene konstaterede man blandt andet følgende Skader i Skibet: Sidepanseret i Bagbords Side trykket indefter ud for Torpedorummet. De vandtætte Skodter sprunget læk paa forskellige Steder. En mindre Læk i Forskibet. I Navigationstaarnet og paa Kommandobroen var næsten alle Glas knust i Vinduer og paa Instrumenter, og enkelte Instrumenter var rykket ud af Beslagene. Desuden havde Projektiler og Sprængstykker foraarsaget en hel Del Ravage, Værktøj og Tavler var faldet ned fra Skodterne, og Ammunitionen i Magasinerne havde forskubbet sig paa Hylderne.

Paa intet Tidspunkt mærkedes der Nervøsitet under Angrebene. Ordrer blev givet og videresendt, som var det en dagligdags Begivenhed. Alle optraadte med Ro, Fatning og Kamplyst.

Efter at den bebudede Ventetid paa 10 Minutter var blevet til mere end en Time, kom »K. 7« Kl. 9,45 ud fra Hundested med Orlogskaptajn Pontoppidan, der afleverede følgende skriftlige Ordre fra Viceadmiralen:

— Da der er udlagt Miner og forefindes stærke tyske Søstridskræfter ved Isefjordens Udløb, skal »Niels Juel« ankre og afvente nærmere Ordre.

»Niels Juel« stod derefter syd paa gennem den gravede Rende. Orlogskaptajn Pontoppidan gik om Bord i »P. 7«.

2 tyske Luftfartøjer kredsede i Nærheden af »Niels Juel«, medens Skibet sejlede syd- og vestover i Nykøbing Bugt.

Kl. 10,45 blev Skibet løbet paa Grund paa 4,5 Meters Vanddybde. Man lod Ankeret gaa for at give Tyskerne Indtrykket af, at Skibet ikke var sat paa Grund.

De saarede blev bragt om Bord i Motorbaaden og sat i Land i Nykøbing. Samtidig blev Sprængbomben gjort klar, og Besætningen samledes paa Fordækket med Redningsmidler. Ammunitionsmagasinerne blev sat under Vand.

Da Sprængbomben ikke havde detoneret efter 25 Minutters

Forløb, blev Bundventilerne aabnet og ødelagt, ligesom man ødelagde Lænsesystemet.

Derefter blev Besætningen kaldt sammen, og Kommandørkaptajn Westermann redegjorde for Begivenhederne og for sine Bevæggrunde til at sætte Skibet paa Grund. Chefen takkede alle Mand for deres beslutsomme og modige Optræden og udtalte derefter:

— Gud bevare Kongen — Gud bevare Danmark!

Chefen blev flere Gange afbrudt af de værnepligtige med spontane Hyldesttilkendegivelser. Til Slut udbragte de et Leve for ham, hvorefter man sang Kong Christian.

Al Ammunition, som ikke var i Magasinerne, blev kastet udenbords, og Kanoner og andet Skyts blev gjort ubrugeligt.

Om Eftermiddagen ankom et tysk Søluftfartøj med Kaptajnløjtnant Overbye, som bragte den Ordre fra Viceadmiralen, at »Niels Juel« skulde afgaa til København under Ledsagelse af en tysk Torpedobaad. Kaptajnløjtnanten fløj tilbage til København efter at have faaet at vide, at Skibet stod paa Grunden og var gjort ukampdygtigt. Det var iøvrigt kun en Skue-Ordre, idet Viceadmiralen vidste, at »Niels Juel« var sænket eller i Færd med at blive sænket.

Mandag Morgen Kl. 5,20 løb to tyske Hurtigbaade op paa Siden af »Niels Juel« med Besættelsestropper, som var forsynet med Maskinpistoler, Geværer og Haandgranater.

Medens de tyske Tropper var om Bord, kom 3 tyske Bombeluftfartøjer over »Niels Juel«. Den ene afgav Maskingeværbyger mod Vandet i Nærheden af Skibet. Fra tysk Side blev der vinket op til Luftfartøjerne, som derefter fjernede sig.

Kl. 7,00 samledes Besætningen paa Agterdækket. Efter en Tale af Chefen blev Flaget og Vimplen nedhalet.

Da Dannebrog var strøget, udtalte Chefen:

— Gud bevare Danmark!

Og man sang Kong Christian . . .

— Hvad mindes De især fra »Niels Juel«s sidste Togt og Kamp? har jeg engang spurgt Orlogskaptajn Arendrup.

— Glæden over, at vi skød igen paa dem, svarede Orlogskaptajnen. — Og den gode Kampaand om Bord. Der var intet

snævre Løb. »Havørnen« var paa 100 Tons, Torpedobaaden paa 7—800 Tons. Vi havde 1 Torpedo, medens han vel havde 7—8 Stykker. Han løb 36 Knob, og vi kunde højst løbe 22 Knob.

Torpedobaaden halede stærkt ind paa os, og samtidigt blev der hejst et Signalflag: K, der betyder Stop. Vi fortsatte og lod, som om vi ikke saa det. Til sidst gav vi internationalt W, hvilket betyder, at man ikke kan aflæse Signalerne — hvad vi altsaa i Virkeligheden godt kunde.

Efterhaanden nærmede vi os Farø, og vi gik Vest om Farø. Han blev ved at give Signalet, og vi sendte af og til W og trak Tiden ud paa den Maade. Til sidst skød han et skarpt Skud, som laa ganske tæt ved »Havørnen«.

Efter dette Skud vendte »Havørnen« og stod med fuld Kraft ned mod Torpedobaaden i den Hensigt at afskyde Torpedoen og iøvrigt forsvare sig med alle til Raadighed staaende Midler. Den tyske Torpedobaad fortsatte dog ikke Skydningen, men drejede af, idet den vendte Agterenden til »Havørnen«, inden denne kunde naa ud paa dybt Vand (Torpedoen kunde ikke afskydes paa det læge Vand, ca. 3 m).

Da Træfsikkerheden ved at skyde langskibs paa Tyskeren var minimal, drejedes atter østpaa ind bag Farø for at forsøge at trække Torpedobaaden ind i de læge og snævre Løb, hvor »Havørnen« vilde have bedre Chancer.

Tyskeren troede formentlig, at disse Manøvrer betød, at »Havørnen« efterkom Signalet Stop, hvorfor det lykkedes at trække Øen Farø imellem Skibene, saaledes at »Havørnen« ikke kunde beskydes. »Havørnen« havde en Mand i Mastetoppen, hvorfra han hele Tiden kunde se Torpedobaaden tværs over Øen.

Efter nogen Tids Forløb gik »Havørnen« længere op i Bøgestrømmen. Det var Meningen, at vi vilde have Torpedobaaden til at følge efter os, men det vilde den ikke indlade sig paa. Den lagde sig i Nærheden af Bogø.

Saaledes laa vi der om Formiddagen og overvejede forskellige Muligheder for at stikke af. Hvis »Havørnen« paa dette Tidspunkt var gaaet gennem Bøgestrømmen, hvad den kun med Nød og næppe kunde gøre, vilde Torpedobaaden med sin overlegne Fart nemt have

Tilløb til Frygt. Man fik den største Tro og Tillid til, at vi kan hævde vor Marines gamle Traditioner, hvis vi faar Kampmidler, der er nogenlunde jævnbyrdige med fjendtlige Flaadeenheders. Vort Mandskab er første Klasses. Men vi fik ogsaa et direkte Indtryk af, at en moderne Krig uden Luftbeskyttelse kun kan blive kortvarig. Flaaden, Hæren og Kystforsvaret — herunder vigtige Havnebyer og Byer med Lufthavne — bør have sine egne Luftstyrker, der kan sættes ind øjeblikkeligt, og dette bør i Princippet ogsaa gælde, selvom vi engang faar et fælles Luftvaaben.

Jeg ved ikke, om »Niels Juel« kunde være naaet til Sverige, hvis vi ikke havde afventet Ordren. Let vilde det ikke have været, for Luftfartøjer kan hurtigt tilkaldes, og blev der sat et større Antal ind, kunde vi næppe have undgaaet at blive ramt af Fuldtræffere. Trods alt kunde man have ønsket, at »Niels Juel« havde faaet en lidt anden Skæbne. Imod Forventning lykkedes det Tyskerne at tætne og lænse Skibet. Det blev slæbt til Kiel, hvor det vistnok benyttes som Logiskib. »Niels Juel« var jo ikke et fremragende Skib, men vi holdt alligevel af det ... og ikke mindst efter, at vi fik Ilddaaben paa det...

»Havørnen« undslap den tyske Torpedobaad.

Chefen for Minestrygeren »Havørnen«, Kaptajnløjtnant Aa. O. Schulze, fortæller:

— Aftenen før kom vi til Stubbekøbing. Kl. 6 om Morgenen telefonerede Næstkommanderende til København, og han fik at vide, at Holmen var besat.

»Havørnen« afgik straks fra Stubbekøbing og fortsatte østpaa ud gennem Grønsund. Inden Udløbet mødte vi en Kystbevogtningskutter. Vi spurgte, om der var Fartøjer udenfor, men det mente Føreren ikke. Saa stod vi videre ud gennem Sundet. Men da vi kom udenfor, saa vi en tysk Torpedobaad, som holdt ned paa »Havørnen«.

»Havørnen« vendte om og gik ind i Grønsund igen, fordi det taktisk vilde være bedre at møde den tyske Torpedobaad i det

kunnet indhente »Havørnen« paa Vej til Sverige. Formentligt vilde den i saa Fald have »bestilt« nogle Luftfartøjer eller Skibe til at angribe »Havørnen«.

Kl. ca. 13,30 kom en Patruljebaad, som var taget af Tyskerne, op i Nærheden af »Havørnen«. Patruljebaaden var stærkt bemandet og bevæbnet med Maskinvaaben. Endvidere var der i Formiddagens Løb formentligt kørt Kanoner op forskellige Steder inde paa Møn og Sjælland. Patruljebaadens Fører spurgte, om »Havørnen« vilde overgive sig. Det afslog jeg.

Da der ikke syntes at være nogen Mulighed for at undslippe, idet Torpedobaaden stadig laa i Nærheden, bestemte jeg mig til at ødelægge »Havørnen«. Først afskød jeg Torpedoen, som detonerede paa en Sandbanke, hvorefter jeg løb »Havørnen« paa Grund ved Stammenakke i Nærheden af Vordingborg. Samtidig sattes Bomben til Ødelæggelse af Skibet i Gang, efter at alt Skyts, Skibspapirer og lignende var ødelagt. Bomben var indrettet til at sprænges 10 Minutter efter, at den var sat i Gang.

Besætningen sprang i Vandet og svømmede og vadede ind til Land. Kort før Bomben sprang, fulgte jeg selv efter. Den eneste Mand af hele Besætningen, som ikke kunde svømme, var saa uheldig at springe ud ved Agterenden, hvor der var dybt Vand, og laa og sprællede med en Redningsvest paa, indtil Næstkommanderende fik trukket ham med ind.

Medens vi traf Forberedelser til Skibets Ødelæggelse og gik i Land, blev vi ret stærkt beskudt af Torpedobaaden. Der faldt Granater 3—4 km inde i Land.

Lidt efter at vi var kommet i Land, lød der 3 Eksplosioner paa »Havørnen«. Den ene var Bomben, medens de to andre antagelig var Taageflaskerne. »Havørnen«s Agterende knækkede omtrent af.

Da vi var kommet i Skjul i Skovene, delte vi os i smaa Grupper. Jeg havde fordelt Skibets Kasse mellem Besætningen, men da den kun indeholdt 250 Kroner, og vi ialt var 25 Mand, blev det kun 10 Kr. til hver.

Naar jeg havde sørget for, at mine Folk var kommet i Land, var det ud fra den Betragtning, at vi saa havde en Chance for at se, hvorledes Forholdene vilde udvikle sig, og hver enkelt af os kunde

tage Stilling til, om han vilde forsøge at komme til Sverige eller ej.

Vi maatte gaa i vort vaade Tøj og levede tildels af Roer, som vi tog paa Marken. Den første Nat sov jeg og dem, jeg var sammen med, i en Høstak. Det regnede stærkt, og vort Tøj, som efterhaanden var blevet halvtørt, blev atter drivende vaadt. Det var en ubehagelig Nat, indtil vi til sidst fandt Læ i en Lade.

Om Morgenen gik vi videre. Vi maa have været nogle slemme Landstrygere at se til. Jeg havde revet en mægtig Flænge i mine Benklæder, da vi kravlede over noget Pigtraad. Naar vi gik gennem Landsbyer, søgte jeg at dække Flængen med en blaa Trøje.

Efter tre Dages Vagabondliv, hvor Natten blev tilbragt i Lader, naaede jeg og de af mine Folk, som jeg var sammen med — vi var ialt 5 — til Køge. Vi vilde gerne køre det sidste Stykke Vej til København med Toget, men i Dagene efter den 29. August kunde man jo kun benytte Toget, hvis man fik den stedlige tyske Kommandants skriftlige Tilladelse. Vi havde den Frækhed at gaa op til Kommandanten i Køge og anmode ham om Schein for os fem. Vi sagde, at vi skulde til København for at melde os. Det troede han paa og udstedte Sedlerne. Vi lo som Skoledrenge, da vi gik derfra ...

Da vi kom til København, gik jeg op i Ministeriet og aflagde Rapport. Vi opgav vore Adresser — men den første Tid opholdt vi os naturligvis alle andre Steder end paa vor Bopæl. Vi undgik helt at blive interneret. Om enkelte af mine Folk har jeg hørt, at de er kommet til Sverige ...

Kadetterne hejste Dannebrog i Kugleregn.

Kadetskoledelingen, som da bestod af Inspektionsskibene »Ingolf« og »Hvidbjørnen«, afgik fra Svendborg Sund Kl. 8. Nord for Langeland observerede man et tysk Orlogsskib, men Delingschefen, Kommandør Evers, som var Chef paa »Ingolf«, mente sig ikke paa Forhaand berettiget til at angribe dette.

Tyskerne gik om Bord paa »Ingolf«, og ogsaa »Hvidbjørnen« blev bordet.

Da man paa »Ingolf« blev klar over Stillingen, lod Næst-

kommanderende Sprængbomben sætte i Virksomhed og Bundventilerne aabne. Imidlertid meddelte Tyskerne, at der skulde føres ti Kadetter om Bord paa den tyske Minestryger, og disse Kadetter vilde blive skudt, hvis »Ingolf« sank. Under disse Omstændigheder gav Chefen Ordre til at lukke Bundventilerne og desarmere Sprængbomben. Herefter indbragtes »Ingolf« af det tyske Prisemandskab til Korsør.

Efter at man fra »Hvidbjørnen« observerede, at det tyske Flag blev hejst paa »Ingolf«, var »Hvidbjørnen« ikke længere underlagt højere Kommandotegn. Skibets Chef, Kommandørkaptajn Hempel-Jørgensen, kunde nu handle efter eget Ønske.

Der befandt sig en halv Snes Tyskere paa »Hvidbjørnen«. Deres Fører, en Dæksunderofficer, var paa Broen, hvor Hempel-Jørgensen stod. Foruden Minestrygeren var der ogsaa en tysk Jager i Nærheden.

Da Klokken var 11,45 gav Hempel-Jørgensen — uden at den tyske Officer bemærkede det — Næstkommanderende Ordre til at sætte Urværket til Bomben i Gang og sørge for, at Mandskabet samlede sig paa Agterdækket.

Efterhaanden fik den tyske Officer, som havde været optaget af at iagttage »Ingolf«, en Følelse af, at der foregik noget paa »Hvidbjørnen«. Han spurgte Hempel-Jørgensen, hvorfor Besætningen gik agterud. Orlogskaptajnen lod, som om han ikke kendte Grunden, men han tilbød at gaa ned og undersøge Sagen. Den tyske Officer nægtede ham Tilladelse hertil, idet han holdt ham op med sin Revolver. Alligevel vendte Hempel-Jørgensen ham Ryggen og gik ganske langsomt fra Broen.

Det var ikke muligt at faa »Hvidbjørnen«s Baade i Vandet. Den tyske Officer havde forbudt Hempel-Jørgensen at give Ordre hertil, idet han erklærede, at der omgaaende vilde blive skudt, hvis man gjorde et Forsøg. Og Tyskerne var parat til at skyde. De stod og sigtede med deres Maskinpistoler og Geværer paa Mandskabet paa Agterdækket. Da Orlogskaptajnen kom ned paa Dækket, sagde han derfor til sine Folk, at de alle maatte springe udenbords. Besætningen udbragte Leveraab for Chefen og »Hvidbjørnen«.

Den tyske Officer raabte nu ned og spurgte, hvad det var, der foregik. Orlogskaptajnen raabte tilbage, at om to Minutter vilde Skibet være »kaput«.

— Nej, nej! svarede den desorienterede Officer.

Men nu satte det danske Mandskab det danske Orlogsflag samtidig med, at den ene efter den anden sprang i Vandet.

Hempel-Jørgensen betragtede det som sin Pligt at blive om Bord, til Bomben sprang. Kl. 12,00 indtraf Eksplosionen i forreste Ammunitionsmagasin. Den anrettede stor Ødelæggelse. Herefter sprang ogsaa Skibets Chef i Vandet, forøvrigt uden Redningsvest, som Tyskerne havde nægtet ham at iføre sig. Tyskerne løb skrækslagne til deres Baad.

Paa Flagspillet vajede Dannebrog, men under Gaflen sad endnu det tyske Flag. Paa eget Initiativ og uafhængige af hverandre fik tre Søkadetter alle den Tanke at svømme tilbage til Skibet for at stryge Hagekorset og hejse det danske Flag. Det var Kadetterne Kieler, Brink og W. W. Kristensen. Kieler naaede først Flagfaldet, og ned røg Hagekorset, medens Tyskerne fra deres Baad skød paa Kadetterne med Maskinpistoler. Skønt Kuglerne slog ned omkring Kadetterne, lod de sig ikke skræmme af Beskydningen men satte det danske Flag. Derefter lykkedes det dem at faa »Hvidbjørnen«s Motorbaad sat i Vandet.

Imidlertid sank »Hvidbjørnen« ret langsomt, og derfor fik Tyskerne Tid til at sejle tilbage og atter stryge det danske Flag og hejse det tyske. Men trods alt gik »Hvidbjørnen« ned med Ære. Under ugunstige Forhold udrettede Chef og Besætning alt, hvad kække og modige Marinere kunde udrette...

Haandgranater ned i Besætningernes Beboelser.

I Korsør laa Minestrygerne »Søløven«, »Søridderen«, »Haien« og »Springeren« samt nogle Kuttere. Skibene var Lørdag Aften blevet gjort kampklare, og der var truffet Foranstaltninger til at ødelægge dem. Dette blev der imidlertid ikke Lejlighed til. Kl. 4,00 Søndag Morgen stormede Tyskerne paa Lysbombesignal frem fra

deres Skjul bag Skure, Olievogne paa Kajen og fra Tagene af Skurene under en frygtelig Skrigen og Raaben. Der blev rettet stærk Projektørbelysning paa de danske Skibe fra to tyske Invasionspramme, hvorfra der blev skudt kraftigt med 20 mm R. K. Iøvrigt skød de angribende med Karabiner, Maskingeværer og Maskinpistoler.

Den første Tysker, der stormede »Haien«, blev, idet han skulde til at tømme sin Maskinpistol ned mod Folkene paa Forbanjerne (Folkenes Beboelse forude i Skibet), skudt af Torpedo-Underkvartermester C. Thomsen, saa han faldt ind i Taarnet. Umiddelbart herefter blev Underkvartermester Thomsen saaret i venstre Side af en ny Maskinpistolskytte. Han faldt ned paa Dørken paa Forbanjerne, hvor han døde efter kort Tids Forløb.

Efter at Tyskerne havde indstillet den formaalsløse Ild, kom Besætningerne paa Dækket og blev med Armene i Vejret ført ind paa Kajen. Foruden den dræbte var paa dansk Side to haardt saarede. Da Næstkommanderende paa »Haien«, Søjløjtnant af 1. Grad i Reserven A. R. Jørgensen, søgte fremover paa Dækket, blev han standset af en Tysker med et Bajonetstik i Inderlaaret. Sandsynligvis havde Næstkommanderende dræbt eller saaret en Tysker. Desuden havde en Tysker to Gange slaaet en Overfyrbøder i Hovedet med en Geværpibe, da denne efter Ordre vilde forlade Fyrpladsen. Han fik en Hjernerystelse og en Flænge over højre Tinding.

»Haien«s Chef, Kaptajnløjtnant H. Valentiner, gjorde flere Gange Tyskerne opmærksom paa, at der laa en haardt saaret Officer paa Dækket, men først Kl. 4,30 hentede tysk Sanitetspersonel de saarede og den dræbte. Søløjtnant Jørgensen, der havde lidt et stort Blodtab, døde senere.

I Nyborg laa Minestrygerne M. S. 5 og M. S. 6 og 4 Kuttere. Overfaldet foregik omtrent som i Korsør med Ildaabning uden Varsel. Kl. 4,15 blev Ilden aabnet med Maskingeværer og Maskinpistoler fra to Sider af Skibene. En af de danske Skildvagter, Værnepligtig Nr. 4942 N. B. Olsen, faldt straks, da Tyskerne aabnede Ilden.

I Kutteren P. 4 blev Føreren, Søløjtnant I (R.) H. A. Jørgen-

sen, beordret ud. Da han kom frem i Døren, kastede Tyskerne en Haandgranat ned i Gangen. Det lykkedes ham at springe tilbage og lukke Døren. Ved Eksplosionen fik han begge Trommehinder sprængt, nogle Skrammer i Ansigtet og Hjernerystelse.

I M. S. 5 kastede Tyskerne Haandgranater ned i Gangen forude og i Chefens Lukaf gennem Luftrøret. Da Chefen, Søløjtnant I (R.) O. Kinch, var i Færd med at klæde sig paa, skød Tyskerne gennem Koøjet og saarede ham i Benet.

En af de danske Søløjtnanter spurgte den tyske Kommandant, hvorfor Skibene var blevet overfaldet. Kommandanten svarede, at det var fordi Danskerne ikke straks havde overgivet sig men besvaret den tyske Ild med Maskinpistoler. Søløjtnanten oplyste saa, at Danskerne ingen Maskinpistoler havde, hvorefter det blev opklaret, at Tyskerne, som jo havde angrebet fra to Sider, havde beskudt hinanden. De indrømmede selv, at der herunder mindst var dræbt syv Tyskere! Der deltog ca. 150 Mand i Overfaldet.

Camoufleret Minestrygers spændende Flugt til Sverige.

Blandt de 13 Fartøjer — 1 Torpedobaad, 4 Minestrygere af M. S.-Klassen og 8 Kuttere — som det lykkedes at naa til Sverige, er der mange, der fortjener at blive fremhævet. Som en god Repræsentant for disse Baades raske Handling skal her omtales M. S. 1, hvis Chef var Søløjtnant Gad.

Om Lørdagen var M. S. 1 gaaet ind til Skelskør. Lidt før Kl. 6 Søndag Morgen kom en Politibetjent om Bord og meddelte, at hele Landet var i Belejringstilstand. Faa Minutter senere sejlede Minestrygeren op til Agersø, hvor der er en lille Havn. Man ankom hertil Kl. 7 og gik straks i Gang med at ændre Skibets Udseende. Skibssider og Skorsten blev tjæret sorte, Masten blev kastet i Land, Dækket ryddet og Kanonerne dækket med Presenninger. Befolkningen paa Øen var meget hjælpsomme. Skibets Mandskab fik noget andet Tøj paa i Stedet for deres Uniformer.

Skibet blev liggende i Agersø hele Dagen og aabenbart uden at blive bemærket af Tyskerne. Ved Middagstid hørte man Skydning

ude paa Store Bælt, og fra Øens højeste Punkt saa man »Hvidbjørnen« synke og gaa ned et Stykke Syd for Sprogø, medens »Ingolf« blev ført bort.

Ved Mørkets Frembrud Kl. 21,20 afgik M. S. 1 fra Agersø, hilst med Hurraraab fra Øens Beboere, som var samlet ved Havnen.

Den Rute, som Chefen havde lagt for den spændende natlige Sejlads, gik gennem Femern Bælt rundt Gedser og ind til Hesnæs paa Østsiden af Falster, en Strækning paa ialt ca. 100 Sømil.

Først var det fint, klart Vejr, men efterhaanden trak det over og begyndte at regne. Der var saa mørkt, at man ikke kunde se Stævnen af Skibet, naar man gik paa Broen. To Gange var man ved at gaa paa Grund. Der var tændt nogle Fyr, hvilket hjalp paa Orienteringen.

Da Skibet var ved Gedser, begyndte det at lysne, men heldigvis holdt Regntykningen sig, lige til man fortøjede i Hesnæs. Da Regndisen lettede, havde man Udsigt til en tysk Torpedobaad, der laa og patrouillerede udfor Grønsund!

Den camouflerede Minestryger laa i Hesnæs hele Dagen. Da det var blevet mørkt, lagde den atter ud, og Tirsdag Morgen løb M. S. 1 ind i Trelleborg Havn i Sverige.

INTERNERING AF LANDETS ELITE

Anholdelser, der blev nationale Hædersbevisninger.

I de nærmeste Dage efter den 29. August vrimlede det fortsat med tysk Militær paa de københavnske Gader, og de opførte sig ofte ret hysterisk. Natten til den 30. August tog tyske Soldater saaledes Opstilling overfor Politigaarden, og der blev kommanderet: Feuer! — hvorefter Politigaarden blev beskudt ret kraftigt, og der blev kastet nogle Haandgranater i Hovedindgangen. Iøvrigt blev der jævnligt løsnet Skud om Natten. I Tidsrummet fra Kl. 21 til Kl. 5 Morgen maatte man jo kun færdes paa Gaden med særlig Passertilladelse, og Tyskerne skød øjeblikkelig, hvis man ikke straks standsede paa Tilraab, eller naar de mente, at man opførte sig mistænkeligt.

Allerede Mandag den 30. August fik Rigsdagsmænd og Journalister atter Adgang til Rigsdagen, men der stod tyske Vagtposter foran Rigsdagen og Ministerierne, og man maatte vise dem særlige Legitimationskort for at faa Adgang. I de efterfølgende Dage var det især Mapper og Pakker, Vagtposterne interesserede sig for at undersøge. Tilsidst blev det gennem Udenrigsministeriet henstillet, at disse Vagtposter blev trukket tilbage, og det skete umiddelbart efter.

Der var stille paa Rigsdagen i de Dage. Den 30. August holdt Regeringen et nyt Møde i Udenrigsministeriet, og efterhaanden indfandt der sig enkelte Ministre, Rigsdagsmænd og Journalister i Rigsdagens Restauration. Vi drøftede Begivenhederne og Tyskernes Terror-Handlinger. I Følge en Opgørelse, som blev udarbejdet i

Løbet af Mandagen, skulde den tyske Terror i København have kostet 7 Civilpersoner Livet, medens over 80 var saaret.

I Løbet af Eftermiddagen genaabnedes Post, Telegraf og Telefon for indenlandsk Trafik, men af tekniske Grunde udkom der inden Dagblade før om Tirsdagen. Det Dagbladsstof, som skulde godkendes af Censuren, blev normalt gennemlæst af en dansk og to tyske Censorer. Da al Censur foregik i København, var Ordningen særlig besværlig for Provinsbladene, der enten maatte sende deres Manuskripter til Censuren eller indtelefonere dem til en Københavns-Korrespondent, der saa forelagde dem for Censuren. Af tekniske Grunde blev Provinspressen dog i Modsætning til Københavner-Bladene fritaget for at lade Overskrifter over Udenrigs-Telegrammer censurere. Iøvrigt blev der angivet nærmere Linjer for, hvilket Stof Bladene skulde lade censurere. Censuren gjaldt naturligvis al Stof af militær eller udenrigspolitisk Interesse, men ogsaa i vid Udstrækning bl. a. for ledende Artikler. Iøvrigt var Redaktøren jo ansvarlig overfor Tyskerne for hver Linje i Bladet, selvom det drejede sig om Artikler, der ikke direkte faldt ind under Censurbestemmelserne.

For Statsradiofoniens Vedkommende blev Ledelsen overtaget af en tysk Kommissær.

Det havde været Meningen, at Politiet vilde give de Kommunister, som var interneret i Horserødlejren, Lejlighed til at flygte, hvis der var Udsigt til, at Tyskerne vilde indføre en saadan afgørende Ændring i Tilstandene, at de internerede ikke længere var under dansk Beskyttelse. Imidlertid var Justitsminister Thune-Jacobsen ikke saa forudseende, at han sørgede for, at de kom ud om Aftenen, efter at Afslaget paa det tyske Udtimatum var afgivet. Da Tyskerne besatte Lejren Natten til den 29. August, lykkedes det derfor kun for 90 Kommunister at komme bort. De lagde Madrasser over Pigtraaden og klatrede over.

Til den Del af Lejren, som herved var blevet tom, overførte Tyskerne i Begyndelsen af September Maaned en stor Del af de Københavnere, som var blevet interneret den 29. August og i Dagene derefter, og som i første Omgang var blevet anbragt i Alsgades Skole. Der var dog ogsaa nogle af de internerede, som blev indsat

i den tyske Afdeling af Vestre Fængsel, hvor de fik en ret streng Behandling.

I Provinsen, ikke mindst i Aalborg og i Sønderjylland, havde der ogsaa fundet et betydeligt Antal Interneringer Sted. I nogle Byer i Provinsen fik de internerede Ophold paa et Hotel, saaledes i Aalborg, hvor de internerede først blev anbragt under meget primitive Forhold, men kort efter fik 14 Værelser paa Byens bedste Hotel.

Det stod ikke ganske klart, hvad Tyskerne vilde med disse Interneringer. I Begyndelsen frygtede man for, at det var en Slags Gidsler for Ro og Orden. I et enkelt Tilfælde fik den internerede ogsaa skriftlig Meddelelse om, at dette var Meningen. Men denne Meddelelse blev trukket tilbage, og fra officiel tysk Side erklærede man, at de ikke var Gidsler.

De internerede var næsten alle Mennesker, der indtog fremtrædende Stillinger eller iøvrigt var velkendte i det offentlige Liv. To Tredjedele af Medlemmerne af den konservative Rigsdagsgruppe blev interneret. Videre blev taget et meget betydeligt Antal Redaktører i København og Provinsen. Venstres Rigsdagsgruppe var ikke repræsenteret blandt de internerede, men der blev taget 3 kendte Venstre-Redaktører, nemlig Rée, »Vestkysten«, Martin, »Aarhus Amtstidende« og Tyge Lassen, »Aalborg Amtstidende«. Af andre Redaktører i Provinsen kan f. Eks. nævnes Redaktør Alf Schiøttz-Christensen, »Aalborg Stiftstidende« og den socialdemokratiske Redaktør og Folketingsmand Frede Nielsen, Sønderborg. Blandt de øvrige internerede var talrige Professorer, Sagførere, Kunstnere, kendte Mænd fra det praktiske Erhvervsliv, enkelte Højskoleforstandere (C. P. O. Christiansen, Hillerød, og Lund, Rødding) og andre. Paa Gerlev Idrætshøjskole, hvor der var Studentermøde, blev de mandlige Deltagere interneret i et Par Dage, og enkelte, bl. a. Studenterforeningens ledende Senior, Professor Niels Nielsen, blev ført til Horserødlejren.

Det var en Del af Landets Elite og gennemgaaende udpræget nationalt indstillede Mennesker, som var blevet interneret. Da man blev klar over det, blev det derfor snarere opfattet som en Art national Hædersbevisning end som en Straf at blive interneret. Nogle

af de konservative Rigsdagsmænd, som ikke straks blev afhentede, følte sig næsten lidt krænkede eller skuffede over, at Tyskerne ikke fandt Anledning til at beskæftige sig med dem! Men efterhaanden blev jo de fleste af dem interneret.

Sympatitilkendegivelserne overfor de internerede var talløse. Det strømmede ind med Gaver, især i Form af Tobaksvarer og Bøger. Enkelte Steder i Provinsen kunde de internerede ogsaa modtage Vin og Spiritus.

En Del af de internerede blev løsladt efter kort Tids Forløb, men for de flestes Vedkommende blev Interneringen af noget længere Varighed.

Livet i Horserød-Lejren.

Grosserer Bue Bjørner, som var blandt dem, der fra Alsgades Skole blev overført til Horserødlejren, fortæller mig i en Samtale:

— Den 28. August var det i Grunden min Mening at forsvinde hjemmefra, da jeg var forberedt paa, at der vilde komme noget. Jeg havde ogsaa pakket et Par Tasker, men af forskellige Grunde blev jeg alligevel hjemme.

Kl. 4,30 om Morgenen den 29. August blev jeg saa taget paa Sengen. 3 Mand — en dansk Stikker, en Gestapo-Mand og en tysk Soldat — trængte ind i mit Soveværelse. De raabte, om der var Vaaben i Huset, og var aabenbart betydeligt mere nervøse, end jeg selv. Med en Pistol for Brystet fik jeg at vide, at jeg var arresteret.

Jeg spurgte, om jeg skulde tage noget med mig, men Gestapomanden erklærede, at jeg ikke fik Brug for noget. Han spurgte, om jeg havde Børn, da jeg saa maatte tage Afsked med dem. Det hele lød saa højtideligt, at man kunde faa Indtrykket af, at Ens sidste Time var kommet. Men jeg svarede, at det var Synd at vække Børnene saa tidligt om Morgenen.

Jeg blev ført ned til deres Bil, en Lastbil med Sejldugsovertræk. Vi skulde blandt andet hente Folketingsmand Fibiger, men det viste sig, at en anden Patrulje havde hentet ham en halv Time forinden. Efter at vi havde hentet Arkitekt Niels Koppel, Redaktør Arboe

Rasmussen, Povl Sabroe — »Den Gyldenblonde« — og en ung Englænder, gik Turen ud til Alsgades Skole. Jeg forsøgte at sige en spøgefuld Bemærkning til »Den Gyldenblonde«, som jeg om Aftenen havde hørt causere i Radioen, men de tyske Soldater gav os omgaaende Besked om, at Fangerne ikke maatte tale sammen.

Vi kørte et lille Smut rundt ad Vestre Fængsel — det var vist et Numer, de brugte for at skræmme os — hvorefter vi saa kom til Alsgades Skole.

Der var allerede samlet en Del i Gymnastiksalen, da vi kom. Vi blev straks noget lettet, da vi saa, hvem det var. Nogle af de første, jeg bemærkede, var Departementscheferne Cohn og Dige, Professor Hal Koch, Landstingsmand Lannung, Chefredaktør Hasager og Kreditforeningsdirektør Finsen.

Noget senere kom blandt andet Skuespilleren Henrik Bentzon, som ikke skulde være anholdt, men som var gaaet frivilligt med for at følge Skuespillerinden Else Skouboe. Betjenten stillede sig noget afvisende til Henrik Bentzon, idet han bemærkede, at han ikke var paa Listen over dem, der skulde interneres. Men Henrik Bentzon slog blot ud med Haanden og udbrød:

— Men saa før mig da paa den Liste!

Damen, der førte Listen, sagde:

— Det kalder jeg et Mandfolk!

Der dannede sig hurtigt en Kø af Folk, der vilde paa Toilettet, og den tyske Soldat, som regulerede Tilstrømningen, blev omgaaende kaldt »Toilette-Webel«. Lidt senere paa Dagen gik Henrik Bentzon hen til en højtstaaende tysk Officer og spurgte med gravalvorlig Mine:

— Bitte, sind Sie der Toilette-Webel? (Undskyld, er De Toilette-Konstabelen?).

Da vi var samlet ca. 120 Mennesker, begyndte den tyske Kommandant at holde en lille Tale, men han afbrød sig selv og spurgte:

— De forstaar vel Tysk?

— Nej! lød det eenstemmigt fra hele Forsamlingen.

— Men der er nok nogen af Dem, der kan oversætte min Tale?

Et Øjeblik var der ingen, der rørte paa sig, men saa rakte

Departementschef Dige en Finger i Vejret, idet han rejste sig op og sagde:

— Ich spreche Deutsch! (Jeg taler Tysk).

Han blev straks halet ned af dem, der sad ved Siden af ham, men Kommandanten forstod nu Spøgen og sagde blot:

— Hvorfor De er her, ved jeg ikke. Hvor længe De skal blive her, ved jeg heller ikke. Jeg vil blot bede Dem gøre Dem det behageligt her. Vil nogen forsøge at flygte, vil der blive gjort Brug af Skydevaaben.

Det varede ikke længe, inden Snakken var vældig i Gang.

Direktør Einar Dessau havde faaet den Ide at ringe til Tuborg efter nogle Kasser Øl. Dette lykkedes, og paa den Maade fik vi ogsaa givet Livstegn fra os. Vore Familier vidste jo ikke noget om, hvor vi var ført hen, eller hvad der iøvrigt var sket med os.

Om Aftenen blev Selskabet delt op i 2 Grupper, som fordeltes i 2 Gymnastiksale. Der blev udleveret Madrasser og Tæpper, og vi maatte sove paa Gulvet.

Forholdene var under al Kritik. I Løbet af de nærmeste Dage kom der nye internerede til, saaledes at vi efterhaanden blev 70. Om Natten laa vi saa tæt, at vi ikke kunde bevæge os mellem Madrasserne uden at træde andre i Hovedet. Og der var kun et Toilette og en Haandvask for disse 70 Mennesker. Jeg fik indført et Numersystem. Vi udleverede Kønumre, og saa maatte man vente med at komme paa Toilette, til Ens Numer blev raabt op.

Vi fik samme Kost som de tyske Soldater. Den var simpel, men god. Iøvrigt fik vi sendt Ekstraforplejning ind af venlige Mennesker, indtil Tyskerne ikke vilde gaa med til det mere. Efterhaanden blev Øllet ogsaa forbudt. Men det strømmede ind med Tobak og Bøger. Nogle Bogpakker blev dog aldrig afleveret. Tyskerne lod, som om de ikke kunde overkomme det.

Den første Dag kom vi slet ikke i frisk Luft. De følgende Dage skulde vi have Gaardtur et Par Gange om Dagen, men det hele havde en ret tilfældig Karakter, og der var Dage, hvor vi ikke fik vor Gaardtur.

Iøvrigt gik Dagene med Samtaler, Kortspil og Læsning. Om

Eftermiddagen var der gerne Underholdning af forskellig Art: Foredrag, kunstnerisk Optræden, Causerier, Diskussioner og »Hvem ved hvad«-Konkurrencer.

Efter at vi havde været i Gymnastiksalen i 5 Dage, blev Selskabet splittet. En Del — navnlig unge eller yngre — kom i Vestre Fængsel, men Hovedparten af os blev sendt til Horserød-Lejren, der skulde blive Opholdssted for os i de næste Par Maaneder.

Ved Transporten til Horserød var vi en Snes Mand paa hver Bil med tyske Soldater ved Siden. Bilen var ikke overdækket, og det lykkedes baade for Sven Spejder (Sven V. Knudsen) og mig at faa sendt Meddelelse til vor Familie om, hvor vi skulde hen. Paa Jagtvejen kom vi til at køre sammen med en Sporvogn, og Sven Spejder sagde halvhøjt sit Telefonnumer og »Horserød«. Passagererne paa Sporvognen fortrak ikke en Mine, og vi troede ikke, at de havde opfattet noget. Men i Løbet af en halv Time havde ikke mindre end 4 Mennesker ringet til Telefonnumret og givet Besked. Paa Lyngbyvejen smed jeg et Brev ned paa Vejen. Tre Kvarter senere blev det afleveret i mit Hjem af Finderen. Og da vi havde et lille Oplysningssystem, fik alle de interneredes Familier hurtigt Underretning om vort nye Opholdssted.

Det var en betydelig Forbedring at komme til Horserød. Vi boede i et Par Barakker i den sydligste Ende af Lejren. Jeg delte først Værelse med Redaktør Koch-Jensen og senere med Biblioteksdirektør Døssing.

Kort efter Ankomsten valgte vi en Bestyrelse, som kunde forhandle med den tyske Lejrkommandant. Der skulde udføres en ret omfattende Rengøring af Værelser og Barakker, som Kommunisterne havde forladt faa Dage forinden — det var de godt 90 Kommunister, som flygtede fra Lejren Natten til den 29. August. Tyskerne tilbød os at sende nogle Folk fra Kommunistlejren over til os for at udføre dette Rengøringsarbejde og andet groft Arbejde. Men det afslog vi. Vi ønskede naturligvis ikke, at andre Landsmænd skulde arbejde for os.

Iøvrigt inddelte vi det daglige Rengøringsarbejde paa den Maade, at vi hver især gjorde vore egne Værelser i Stand, medens Rengøringen af Samlingsstuer, Gange og Toiletter gik paa Skift efter

en Plan, som hver Dag blev slaaet op paa Opslagstavlen. Der var ortodokse Jøder imellem os, og for ikke at paatage sig Rengøring om Lørdagen, var de villige til at udføre dette Arbejde Søndag Morgen, hvor vi andre gerne vilde være fri.

Lejrkommandanten, som Dagen efter, at vi var kommet, holdt en lille Tale, fandt, at Situationen var helt uvant for ham. For at bruge hans egne Ord, var han vant til at passe paa »Kommunister og andre Forbrydere«, og det stod ham ikke rigtigt klart, hvorledes han skulde tage paa »die guten Köpfe Dänemarks« (Danmarks gode Hoveder). Han havde imidlertid konstateret, at vi havde organiseret os, og han udpegede en tysk Wachtmeister som Forbindelsesofficer. Foruden Kommandanten selv maatte kun denne Mand betræde vore Barakker.

Maaltiderne indtog vi i Spisebarakken oppe ved Administrationsbygningen. 3 Gange om Dagen var der Opstilling, Optælling og Afmarchering til Spisning. Det stod Landsretssagfører Tage Carstensen for. Han maatte tage sine Spejderfærdigheder i Brug.

Efter nogle Dages Forløb blev iøvrigt den Del af Lejren, hvor vi opholdt os, afspærret fra den øvrige Del, og Vagtposterne blev sat udenfor Pigtraadshegnet. Det gav os et noget større Omraade at kunne bevæge os paa, men havde samtidig til Følge, at vi ikke havde Mulighed for at samtale med Besøgende over Pigtraadshegnet.

Men indenfor Lejren var vi maaske i vor Indespærring de frieste Mænd i Landet i de Dage. Vi behøvede ikke at passe paa, hvad vi sagde — udover naar der var ganske enkelte til Stede, som vi ikke havde tilstrækkelig Kendskab eller Tillid til. De kunde være Stikkere. Og medens den øvrige Del af Landet var underkastet Spærretid, kunde vi om Aftenen gaa paa Besøg fra Barak til Barak. Der laa ialt 4 Barakker rundt om en Plads i vor Afdeling.

Vor Dag forløb normalt paa følgende Maade:

Kl. 7,30 blev der ringet ud til Morgengymnastik. Gong-Gongen var et Jernrør, der var hængt op i et Træ. Hammeren var en Sten, kilet ind i en Gren. Den gjorde ogsaa Tjeneste som Kirkeklokke og iøvrigt, naar der skulde foregaa noget. Morgengymnastikken foregik midt paa Pladsen og blev ledet af Tage Carstensen.

Efter Gymnastikken og en Løbetur blev der lige Tid til et Bruse-

bad inden Opstillingen til Morgenmad Kl. 8,15. Dette Maaltid bestod af Havregrød og Kaffe.

Naar vi var vendt tilbage fra Spisebarakken, kom Rengøringsarbejdet, hvor der blev skuret og skrubbet Gulv.

Kl. 10 var der Morgensang og en kort Morgenandagt i en af Samlingsstuerne. Ledelsen af Andagten gik paa Skift blandt andet mellem Prof. Hal Koch, Sekretær Falk Hansen, Pastor Gunnar Engberg, Pastor Th. Thomsen og Folketingsmand Fibiger.

Derefter begyndte Formiddagens Undervisning. Jeg var Skolemester og sørgede for, at vi ved Hjælp af de Kræfter, vi havde, fik sat et Studiekredsarbejde i Gang. Det spændte lige fra fornøjelige Kursus i Bridge og L'hombre til Forelæsninger i Historie, hvor Professor Albert Olsen paa udmærket Maade forelæste om det danske Samfund før Enevældens Indførelse — og til Studiekredse om Folkestyrets Veje ude og hjemme. Vor Anmodning om at faa Studiekredsmateriale til Lejren gik glat igennem.

Ude paa Pladsen gik Tiden med Krocketspil og Boggia.

Middagsmaden blev indtaget ved 1-Tiden. Der var ikke noget spændende ved Maden. Undertiden var det f. Eks. lidt Fiskemad, som vist var stegt eller paa anden Maade tilberedt uden Brug af Smør. Nej, Maden var ikke fantasifuld. Den var nok noget ringere end den, de fleste herhjemme er vant til, selv hvor man lever under primitive Forhold.

Efter Middagsmaden var der en Appel hjemme mellem Barakkerne, hvor der blev givet Meddelelser af fælles Interesse. Derefter dekreteredes »Stilletime«. De, der havde Lyst til det, kunde faa sig en Lur.

Kl. 3 om Eftermiddagen fik vi et Par Mælkejunger ned med Kaffe, der serveredes i det fri. Hver Mand strømmede til med sin Kop og Ske.

Efter Kaffen var der Foredrag eller Underholdning paa »Kirkepladsen« — en Plads ved Sydgavlen af en af Barakkerne, som laa i Læ. Den fik Navnet, efter at vi den første Søndag efter Ankomsten til Lejren holdt Gudstjeneste der. Praktisk talt hver Dag var der Foredrag, Diskussioner, Oplæsning eller kunstnerisk Underholdning. »Den Gyldenblonde« var en af Arrangørerne af Efter-

middagsunderholdningen, og han sprang jo ogsaa ofte selv ind med et Causeri. Blandt dem, der sørgede for den rent kunstneriske Underholdning, var Per Knutzon og Sam Besekow, som spillede hele Forestillinger for os.

Blandt Foredragsholderne var f. Eks. Prof. Warburg, Hal Koch, Dr. Leunbach, Falk Hansen, Pastor Amby og mange andre. Redaktør Herbert Zeemann gav undertiden en Oversigt over Situationen paa Krigsskuepladsen. Han havde en Evne til selv bag Pigtraaden at faa skaffet sig alle de Informationer, det var muligt at faa fat i, og paa Basis af dem at give Orientering om Situationen ude omkring i Verden ...

(Kaptajn Zeemann, der var militær Medarbejder ved »B. T.«, blev i August 44 snigmyrdet i sin Lejlighed af to Mand, der udgav sig for at være Kriminalbetjente. Han havde flere smaa Børn, og hans Hustru fødte ham en Søn i samme Time, hvor Zeemann blev begravet fra Gentofte gamle Landsbykirke...).

TYSK FØLER OM REGERINGSDANNELSE

Partiernes Afvisning af Tanken om en Lyd-Regering.

Alt tyder paa, at Tyskerne ikke straks var klar over Rækkevidden af deres Handlinger den 29. August. Man vilde knægte og skræmme hele den danske Befolkning gennem Terror, Interneringer og andre Handlinger og Trusler, og naar vi var blevet gjort medgørlige af Straf og Angst, vilde Tyskerne optræde som naadige Herrer, som med Forbehold gav os nogle af de Indrømmelser, vi havde før den 29. August. Vi skulde atter have en Regering, som havde Rigsdagens — og Tyskernes! — Tilslutning. Dagspressen skulde fortsætte med at advare mod Sabotage og Uro. Det danske Politi skulde fange Sabotører og udfolde Energi for at haandhæve Ordenens Opretholdelse. Den danske Marine skulde heller ikke sættes helt ud af Spillet, men genoptage det Minestrygningsarbejde, som vi havde udført lige siden den 9. April, da vi opfattede det som en dansk Interesse at sikre bl. a. vore Færger mod Minesprængning. O. s. v.

Det var en yderst naiv Vurdering af det danske Folk.

Med Hensyn til Politiet havde General v. Hanneken umiddelbart efter den 29. August haft et Møde, hvor han hævdede, at naar tyske Tropper var blevet sat ind Søndag Eftermiddag i København, var det fordi han havde skønnet, at det danske Politi ikke længere havde Kontrol over Befolkningen. Politidirektøren havde protesteret mod denne Beskyldning, idet han udtalte, at det havde gjort Opgaven uløselig for Politiet, at Militæret blev sat ind, og at der tilmed blev skudt paa Politiet. Generalen beklagede den skete Beskydning af saavel Politigaarden som af Politiets og andre Tjenestegrenes Udrykningsvogne, og han hævdede, at det skyldtes en Fejl-

tagelse, naar der enkelte Steder i Landet var blevet afkrævet Politimænd Loyalitetserklæringer. Afgivne Erklæringer vilde blive betragtet som ikke afgivet. To Politimestre, som Tyskerne havde taget i Forvaring, fordi de nægtede at afgive Løfter af nogen Art, vilde straks blive sat paa fri Fod.

Politiet havde herefter genoptaget sine Funktioner, men al illegal Virksomhed, der direkte eller indirekte var rettet mod Tyskerne, vilde det danske Politi ikke have noget at gøre med, da man ikke vilde fange Landsmænd, som skulde udleveres til Tyskerne.

Dagbladene vilde naturligvis heller ikke gaa Tyskernes Ærinde ved at advare mod Sabotage. Det kan næppe siges, at Befolkningens Vurdering af Sabotagen blev radikalt ændret fra den 29. August. Det Synspunkt, at Sabotagen skadede os selv endnu mere end Tyskerne, var fortsat i Overvægt hos en stor Del af Befolkningen. Men man kan sikkert sige, at Solidaritetsfølelsen mellem Befolkningen og de illegale Kræfter blev langt større.

Hvad Forholdet mellem Tyskerne og den danske Regering og Rigsdag angik, lod man fra tysk Side gentagne Gange forstaa, at man var interesseret i et dansk Initiativ med Hensyn til en Regeringsdannelse. Faa Dage efter den 29. August kom Dr. Best med en Føler, som han fremsatte overfor Direktør Svenningsen i Udenrigsministeriet. Dr. Best betegnede sine Udtalelser som uforbindende og af ret privat Karakter, men efter hans Opfattelse kunde vi faa Tilladelse til at danne en Fagmandsregering, naar den kom til at bestaa af Mænd, som Tyskerne kunde godkende. Rigsdagen, som skulde anerkende den nye Regering, kunde fortsætte sit Arbejde i et vist Omfang, dog skulde den afgive en vidtgaaende Bemyndigelse til Regeringen, saaledes at denne blev sat i Stand til at regere ved Hjælp af Dekreter og Anordninger. Politi- og Retsvæsen skulde deles mellem danske og tyske Myndigheder. Var man fra dansk Side ikke interesseret i en saadan Ordning, mente Dr. Best, at man maatte lade det tyske Styre fortsætte ogsaa paa det civile Omraade, og danske Tjenestemænd maatte forpligtes til at fortsætte deres Arbejde under tysk Styre.

Dir. Svenningsen henvendte sig til Buhl, som forelagde Sagen for Repræsentanter for de samarbejdende Partier. Herefter meddelte

man Dir. Svenningsen, at han kunde tilkendegive overfor Dr. Best, at der ikke fandtes Mulighed for Dannelsen af en Regering paa det skitserede Grundlag. Endvidere kunde han udtale, at Sagen var vanskelig at diskutere, naar en hel Del Rigsdagsmænd var interneret, og Rigsdagen ikke maatte træde sammen i Følge Mødeforbudet.

I disse Dage talte jeg med enkelte Rigsdagsmænd, som mente, at vi burde modtage den udstrakte Haand. Samme Anskuelse havde enkelte Ministre og flere Embedsmænd, bl. a. Direktør Svenningsen. Men Flertallet paa Rigsdagen vaklede ikke et Øjeblik. Dette gjaldt ikke mindst Buhl. Tilfældige Smaabemærkninger, som jeg vekslede med ham, gav mig et Indtryk af, at den sindige, lidt forbeholdne og tørre Buhl havde undergaaet en vis Udvikling. Med Glød i Stemmen og Øjnene afviste han Tanken om, at vi efter de sidste Begivenheder skulde forsøge at danne en Regering, der i Realiteten vilde blive en ren tysk Lyd-Regering. Buhl har altid været respekteret af Politikere som en ordholdende, loyal Mand, for hvem tør, sund Fornuft betød mere end Parti-Egoisme, men jeg tror, at han voksede baade som Menneske og Politiker fra Efteraaret 42, hvor Tyskerne tvang ham til at træde tilbage som Statsminister.

Den 13. September kom Dr. Best med en ny Føler. Som Ministeremner blev nævnt Navne som Grev Schack, Schackenborg, Godsejer Lüttichau, Tjele, og Formanden for Arbejdsmændenes Fagforening Axel Olsen. Dagen efter holdt Nimandsudvalget et Møde, hvor man paany afviste Tanken om en dansk Regering paa det givne Grundlag.

Den 16. September sendte Højesterets Præsident Troels G. Jørgensen en Skrivelse til Kronprinsen. Tendensen i Skrivelsen var en Opfordring til Kongen om ikke at forholde sig passiv i Forbindelse med Muligheden af at faa dannet en Regering. Brevet var formet saadan, at man kunde faa den Opfattelse, at det var Højesterets Syn paa Spørgsmaalet, hvad det imidlertid ikke var. Samtlige Højesteretsdommere tog i en senere Skrivelse til Kongen Afstand fra Præsidentens Opfordring.

Den 17. September blev Buhl, Knud Kristensen, Fibiger, Munch og Oluf Pedersen kaldt til Sorgenfri, hvor Kongen gav Meddelelse

om Højesteretspræsidentens Henvendelse. I Modsætning til den 28. August var Kongen ved denne Lejlighed livlig, og han gjorde Indtryk af at føle sig rask og befriet.

I Samtalen med Kongen fraraadede Partirepræsentanterne Dannelsen af en Regering. Dr. Munch og Oluf Pedersen gav dog ikke Udtryk for nogen blank Afvisning af Tanken, men alle var enige om, at der ikke burde dannes en Regering paa det skitserede Grundlag. Og Kongen udtalte sin Tilslutning hertil.

I de følgende Dage blev udarbejdet et Memorandum, som Direktør Svenningsen den 23. September overrakte Dr. Best og General v. Hanneken. Dette Memorandum formede sig dels som en Afvisning af Tanken om en Regeringsdannelse, dels som en Anvisning paa, hvorledes Statsforvaltningen kunde videreføres uden Regering, nemlig ved at Administrationscheferne (Departementscheferne) — som jo overtog Ledelsen den 29. August efter tysk Opfordring og efter den danske Regerings Ønske — udøvede de almindelige Regeringsfunktioner. De danske Domstole havde tiltraadt at anerkende Lovanordninger, som Departementscheferne udstedte, naar disse Lovanordninger var nødvendige af Hensyn til Samfundslivets uforstyrrede Fortsættelse og Opretholdelse af Ro og Orden, og Anordningerne iøvrigt ikke stred mod dansk Retsbevidsthed.

Denne Departementschef-Ordning blev jo det endelige Resultat af den tysk-danske Udveksling af Synspunkter.

Medens Partierne ingen Vanskeligheder havde med at blive enige om Afvisning af Tanken om en ny Regering, var der derimod stor Uenighed om, hvorvidt Rigsdagen skulde træde sammen den første Tirsdag i Oktober eller ej. Naturligvis kunde Rigsdagen ikke lovgive, naar vi ikke havde en fungerende Konge og Regering, men navnlig fra Partiet Venstres Side blev det gjort gældende, at da Rigsdagen ikke var opløst, burde den efterkomme Grundloven ved at træde sammen og lade Folke- og Landsting konstituere sig. Indenfor de andre Partier var der en Del Tilhængere af denne Tanke, men Modstanderne var afgjort i Overvægt. Naar der ikke forelaa anden Meddelelse fra tysk Side, maatte man gaa ud fra, at ogsaa Rigsdagen omfattedes af Mødeforbudet. Ganske vist kunde man

meddele Tyskerne, at Rigsdagen agtede at træde sammen og derved faa et Indtryk af Stillingen, men dette fandt man ikke var en tilstrækkelig værdig Fremgangsmaade.

Efter at der var afholdt en Række Møder, vedtoges det, at Rigsdagen ikke skulde træde sammen.

Trods Mødeforbudet og Regeringens og Rigsdagens Stilling blev der dog udfoldet en vis Virksomhed paa Christiansborg i den kommende Tid under Besættelsen. Alle Funktioner var hvilende, f. Eks. ogsaa Finansudvalgets og Nimandsudvalgets. Det sidstnævntes Udvalg holdt dog jævnligt fortrolige Møder. Iøvrigt blev Udvalget et 13-Mandsudvalg, idet en Minister fra hvert af de fire store politiske Partier blev indvalgt i det. Ogsaa de politiske Ministre fortsatte med en ugentlig Sammenkomst, idet de spiste en Frokost sammen. Endvidere holdt de forskellige Partiers Rigsdagsgrupper orienterende Møder, men det hele havde en privat og fortrolig Karakter. Naar Embedsmændene skulde træffe en vigtig Beslutning, lod de altid Sagen forelægge for 13-Mandsudvalget for at høre, hvad man her vilde raade til, og det er indlysende, at Embedsmændene fulgte Udvalgets »helt private Raad«. Men officielt var det jo Embedsmændene, der havde Myndigheden og Ansvaret.

Der blev ogsaa allerede i Løbet af Efteraaret truffet en foreløbig Aftale mellem Partierne — i Forstaaelse med Kongen — om en Samlingsregering, som øjeblikkelig skulde afløse det afgaaende Ministerium Scavenius, naar Krigen var forbi. Buhl skulde være Statsminister.

En hemmelig P-Organisation havde til Formaal at sikre Ro og ordnede Tilstande ved Krigens Afslutning. Organisationen var allerede dannet paa et tidligere Tidspunkt, men havde da været en speciel militær Organisation. Nu indtraadte en lang Række højtstaaende Embedsmænd i P-Organisationen, især Politimestre og andre indenfor Politiet. Organisationen planlagde bl. a., hvorledes man med kort Varsel kunde indkalde en Del værnepligtige.

JØDEFORFØLGELSEN

Den tusindtallige Flygtningestrøm over Øresund.

Før den 29. August var det en ret vanskelig Sag at flygte til Sverige. Som Helhed var det danske Kystpoliti ikke indstillet paa at lukke Øjnene for Flugtforsøg. Var det Tilfældet, maatte man regne med, at denne Bevogtningstjeneste vilde blive frataget det danske Politi. Mange mente dog, at der var Betjente, som var lidt for energiske i deres Tjeneste.

De Flugtforsøg, som til Stadighed fandt Sted, foregik tildels under meget dramatiske Omstændigheder. Enkelte kom til Sverige paa den Maade, at de tog med Bornholmer-Baaden og sprang i Vandet og svømmede i Land i Sverige, naar de passerede Falsterbokanalen. Af andre enkelte Episoder kan f. Eks. nævnes, at nogle Flygtninge i Nattens Mørke lod sig hejse i Tove ned ad Stevns Klint til en Baad, der roede dem ud til et Skib. En hel Del roede over Øresund i Kajakker, Kanoer og Smaabaade. Nogle malede Kajakker og Pagajer med mørke Farver og iførte sig mørkt Tøj selv paa Hænderne og for Ansigtet, saaledes at de blev vanskelige at skelne, selvom Natten ikke var særlig mørk. Flere druknede under Forsøget paa at ro til Sverige.

Men fra den 29. August blev det forholdsvis let at flygte til Sverige. Nu saa Kystbetjentene intet, og Fiskere og Skippere behøvede ikke at frygte for Internering og Beslaglæggelse af deres Baad, naar de kom til Sverige med Flygtninge, da Svenskerne viste Forstaaelse af Situationen.

Det var dog først, da Jødeforfølgerne begyndte, at Flygtningestrømmen fik et meget stort Omfang. I Slutningen af September forlød det, at Tyskerne forberedte en Aktion mod Jøderne. Da For-

lydendet mentes at stamme fra tyske Kredse i København, som var venligtsindet mod Danmark, gik mange ud fra, at det var rigtigt, og at Underhaandsmeddelelsen var tænkt som en Opfordring til de danske Jøder om at flygte eller skjule sig.

En Del Jøder flygtede straks, og andre forandrede Bopæl, idet de f. Eks. tog Ophold i Sommerhuse. Mange stillede sig afventende, idet de vel enten haabede, at Aktionen alligevel ikke blev iværksat, eller rent praktiske Forhold — Forretning, Alderdom og Sygdom, Ukendskab til Forlydendet o. s. v. — afholdt dem herfra.

I Anledning af Forlydendet fremsatte samtlige Erhverv Fredag den 1. Oktober overfor Dr. Best en skriftlig Udtalelse, hvori man fremhævede, at hvis en saadan Aktion blev iværksat, vilde det næppe tjene til at opretholde Ro og Orden, og at det sikkert vilde vanskeliggøre Erhvervenes Bestræbelser paa at holde Produktionen oppe.

Denne Dag havde Direktør Svenningsen i Udenrigsministeriet Aftale med Dr. Best om et Møde Kl. 18, men i sidste Øjeblik fik Svenningsen Afbud. Først Kl. 23,15 fik Direktør Svenningsen Forbindelse med de tyske Myndigheder. De bekræftede overfor Svenningsen, at en Aktion mod Jøderne var i Gang. De oplyste, at de anholdte Jøder straks vilde blive sendt sydpaa. Gamle og uarbejdsdygtige Jøder vilde blive anbragt i den jødiske Interneringsby Theresienstadt i Bøhmen, medens de arbejdsduelige vilde blive henvist til Arbejde. Videre udtalte man, at Aktionen kun gjaldt 100 Procents Jøder. Saavel mandlige som kvindelige Jøder, der var gift med Arier, vilde heller ikke blive interneret. Direktør Svenningsen spurgte, om Jøderne ikke kunde blive interneret i Danmark, og han afleverede et personligt Brev fra Kongen til Dr. Best.

Det var kun et forholdsvis beskedent Antal af de danske Jøder, som Tyskerne anholdt Natten til den 2. Oktober. Ialt kom ca. 350 Jøder til Theresienstadt. Hovedparten blev taget i København. Man hentede gamle og svagelige Jøder fra Alderdomshjem. Der var flere firsaarige blandt de anholdte, ligesom Børn og Spædbørn naturligvis kom med.

Sverige fremsatte overfor Tyskland Tilbud om at modtage samtlige anholdte danske Jøder til Internering i Sverige, men i Berlin svarede man hverken paa dette eller paa det danske Tilbud. Allerede

Lørdag Formiddag den 2. Oktober forlod et tysk Skib, »Vaterland«, København med Jøder.

Fra førende Side i Danmark blev der fremsat en lang Række Protester overfor de tyske Myndigheder i Anledning af Jødeforfølgelsen. Foruden Kongens Henvendelse til Dr. Best kan f. Eks. nævnes Protester fra Højesteret, Departementscheferne, Universitetet — som understregede Protesten ved at lukke en Uge — og en fornyet Henvendelse fra Erhvervsorganisationerne. Ogsaa de fem samarbejdende Partier kom med en Protest, men først i Løbet af en Ugestid, idet man straks havde den Opfattelse, at man maaske skadede Jøderne mere end man gavnede dem ved at protestere.

Men Æren for den smukkeste og mandigste Protest synes jeg tilkommer Kirken, fordi Kirken ikke nøjedes med at sende en Skrivelse til Tyskerne, men aabent paatalte det tyske Overgreb fra Prædikestolen. Dette skete paa den Maade, at Københavns Biskop, Dr. theol. Fuglsang-Damgaard, paa samtlige Biskoppers Vegne den 29. September tilstillede Præsterne følgende Skrivelse med Anmodning om, at den blev læst fra Prædikestolen Søndag den 3. Oktober:

— Overalt, hvor der rejses Forfølgelse af Jøder som saadanne af racemæssige eller religiøse Grunde, er det den kristne Kirkes Pligt at protestere derimod.

1. Fordi vi aldrig vil kunne glemme, at Kirkens Herre, Jesus Kristus, fødtes i Bethlehem af Jomfru Maria i Følge Guds Forjættelse til hans Ejendomsfolk Israel. Jødefolkets Historie indtil Kristi Fødsel rummer Forberedelse til den Frelse, Gud har beredt alle Mennesker i Kristus. Dette kendetegnes ved, at det gamle Testamente er en Del af vor Bibel.

2. Fordi Forfølgelse af Jøder strider mod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som er en Følge af det Budskab, Jesu Kristi Kirke er sat til at forkynde. Kristus kender ikke Personsanseelse, og han har lært os at se, at ethvert Menneskeliv er dyrebart i Guds Øjne. Gal. 3,28.

3. Fordi det strider mod den Retsbevidsthed, som raader i det danske Folk, nedfældet i vor dansk-kristne Kultur gennem Aarhundreder. I Henhold hertil har alle danske Statsborgere efter Grundlovens Ord lige Ret og Ansvar for Loven og Religionsfrihed tilsikret.

Vi opfatter Religionsfrihed som Ret til at udøve vor Gudsdyrkelse efter Kaldelse og Samvittighed og saaledes, at Race og Religion aldrig i sig selv kan blive Anledning til, at et Menneske berøves Rettigheder, Frihed eller Ejendom. Uanset afvigende religiøse Anskuelser vil vi kæmpe for, at vore jødiske Brødre og Søstre bevarer den samme Frihed, som vi selv sætter højere end Livet.

Der findes hos den danske Kirkes Ledere en klar Forstaaelse af vor Forpligtelse til at være lovlydige Borgere, som ikke utidig sætter sig op mod dem, der øver Myndighed over os, men samtidig er vi i vor Samvittighed bundne til at hævde Retten og protestere mod enhver Retskrænkelse, derfor vil vi i givet Fald utvetydigt vedkende os Ordet om, at vi skal adlyde Gud mere end Mennesker.

De Jøder, som ikke blev taget i første Omgang, søgte nu skrækslagne at flygte. Man faar et stærkt Billede af, hvorledes Jøderne kunde blive drevet til Vanviddets Grænse i deres Angst for at blive paagrebne, naar man læser følgende korte Meddelelse, der fremkom i »Frederiksborg Amts Avis« Søndag Morgen den 3. Oktober:

— En rystende Begivenhed er sent i Aftes udspillet i Badekabinerne ved Ellemosen ca. 4 km Nord for Helsingør. Fabrikant, Dr. jur. S. (Navnet — jødisk — udelades her) fra Hellerup har her skaaret Halsen over paa sine to smaa Piger, 4 og 8 Aar gamle, samt sin Hustru.

Ved 0,30-Tiden i Nat meldte Fabrikant S. sig til Kystpolitiet paa »Stella Maris« ved Marienlyst og fortalte, hvad der var sket. Politiet rykkede omgaaende ud til Gerningsstedet.

Ambulancen blev først tilkaldt til Stella Maris, hvorfra Fabrikant S. bragtes til Øresundshospitalet i fuldstændig nedbrudt Tilstand. Det formodedes, at han havde taget Gift. Det anses for sandsynligt, at de tre Ofre har faaet Gift, før Halspulsaaren blev skaaret over. Vaabnet har været et Barberblad ...

I en kort Periode kom vel i Gennemsnit over 500 Flygtninge til Sverige pr. Døgn. Langs hele Kysten fra Hundested i Nord til Falster i Syd foregik den natlige Flygtningetransport paa Fiskerbaade og smaa og større Skibe. Ogsaa smaa Robaade blev benyttet, men nogle druknede under Forsøget paa at naa over.

Mange Jøder holdt sig skjult i Sommerhuse, Lader eller i Skove, medens de ventede paa Skibslejlighed, og der udspillede sig oprivende Scener og Tragedier.

Hjælpsomheden overfor Jøderne var stor. Mange Institutioner, Sammenslutninger og Enkeltpersoner var hver paa sit Omraade med til at organisere en storstilet Hjælpeaktion. Man skjulte Jøderne, sørgede for Mad til dem, medens de ventede paa at komme over, og tilvejebragte store Pengemidler til de ubemidlede Jøders Flugt. Undertiden tog Skipperne svimlende Beløb for at sejle til Sverige, idet velhavende Jøder, der var slaaet af den almindelige Panik, bød Prisen op, men naar »Agenter« ordnede en Tur, blev Prisen lidt mere rimelig, selvom den var høj.

Paa Flugt skjult i Ambulancer og Flyttevogne.

Engang i Begyndelsen af November Maaned talte jeg med en ung stud. polyt., der havde været Hjælper under Jødeflugten. Han fortalte mig:

— Jeg arbejdede for Lægeforeningerne. Universitetet og Polyteknisk Læreanstalt holdt jo lukket en Uge som Protest mod Jødeforfølgelsen, og indenfor vor Organisation bestod Hjælperne udelukkende af Studerende. Vi tog os især af fattige Jøder, som Lægeforeningerne betalte for at faa over til Sverige.

Som Central-Samlested for vore Jøder benyttede vi Sygeplejerskeboligerne paa Bispebjerg Hospital, som var helt rømmet af Sygeplejerskerne. Her kunde være 70—80 Jøder ad Gangen.

I Begyndelsen benyttede vi især Gilleleje som Afskibningssted, men mod Slutningen sendte vi de fleste over Nykøbing paa Falster. En hel Del blev ogsaa sendt her fra København eller fra andre Havne i Nærheden, bl. a. fra Hellerup.

Ved Transporten fra Hellerup benyttede vi en Villa i Nærheden af Havnen som Mellemstation. En Del af Jøderne blev sendt ud til Villaen, skjult i en af Adams Flyttevogne. Resten fordelte vi paa Bil, S-Tog og Sporvogn. I Skumringen ved halvseks Tiden gik den første Baad over. Der stod Betjente ved Havnen, men da vi kom, fik nogle unge Piger dem ind i et Skur.

Fra Mosede Strand havde vi en mindre Transport. 12 Jøder kom herud i en af Zone-Redningskorpsets Ambulancer.

Fra Havnegade sejlede en af de smaa Baade, som om Sommeren benyttes til Rundfart i Havnen. Jødernes Alder varierede fra 3 Maaneder til 87 Aar. Flere af de gamle maatte vi bære ud i Baaden. Havnen lukkede Kl. 6, og Baaden kom ud lige før, der blev lukket.

Oppe fra Smidstrup ved Gilleleje sendte vi en temmelig stor Fiskekutter over med ca. 40 Jøder om Bord.

Turen over Nykøbing paa Falster foregik paa den Maade, at vi tog fra København om Aftenen i Biler. Der kunde være op til 14 Biler med 5 Jøder i hver. Alle Børnene fik Sovepiller, inden vi tog fra København, for at de ikke skulde skrige.

For om muligt at undgaa at blive standset af Tyskere eller andre, kørte vi ikke ad Hovedveje. Og saa var der posteret Studenter langs Ruten for at vise Vej og fortælle, om de havde bemærket noget særligt. Bilerne kørte med ca. 5 Minutters Mellemrum.

Yderligere havde Lægeforeningerne forsynet os Agenter rigeligt med kontante Midler, som vi kunde anvende til Bestikkelse, hvis vi blev standset. I Almindelighed var de tyske Soldater ikke vanskelige at bestikke, og det gik ogsaa til Nød med Gestapo-Folk, selvom det var mere tvivlsomt. Derimod var det næsten haabløst at tænke paa at bestikke Schalburg-Folk.

Undertiden sad der en Betjent hos Chaufføren. En af dem, som sad med sin Pistol i Haanden, sagde:

— Bliver vi standset, og der kun er to, skyder jeg dem ned ...

Skibene sejlede gerne fra Nykøbing ved Tolv-Ettiden om Natten. Det var Skibe, som kunde tage 50—70 Mennesker.

Jøderne kunde ofte opføre sig meget hysterisk. Nogle turde ikke gaa om Bord i Skibet. Saa maatte vi give dem bedøvende Indsprøjtninger og bære dem om Bord ...

Skibene fra Nykøbing sejlede kun til Tremile-Grænsen. Der kom Jøderne saa i Baade, som sejlede dem ind til den svenske Kyst.

Omkring Slutningen af Oktober var der vel ialt ca. 8000 danske Flygtninge i Sverige, men alene i den halve Snes Dage, hvor Flygtningestrømmen var paa sit højeste, regnede vi med, at ca. 5000 kom over, hvoraf de fleste var Jøder. Selv Kystpolitiets Baade blev be-

nyttet til Overfart. Jeg vilde tage mig af min Pølsemand, som var Jøde, men da jeg opsøgte ham, fortalte en af hans nærmeste mig, at han allerede var kommet over med Kystpolitiet.

Da Undervisningen genoptoges paa Læreanstalterne, og vi ikke kunde finde flere Jøder, indstillede vi dette Arbejde, som blev en ejendommelig Oplevelse for os...

Gilleleje-Fiskere fortæller.

En Søndag Formiddag omkring Midten af November ankom jeg med Toget til Gilleleje. En Bekendt i Jylland havde bedt mig om at tilrettelægge en Sveriges-Rute for et ældre, jødisk Ægtepar, som holdt sig skjult. Da de havde Bekendte, der havde anbefalet Gilleleje, vilde de gerne den Vej.

Paa det Tidspunkt fandtes der sikkert Overfartssteder, som var bedre end Gilleleje. Men jeg fandt det rigtigst at rette mig efter Ønsket.

Det tyske Militær prægede det lille Fiskerleje. Hele Badehotellet og Kroen overfor — med Undtagelse af »Slyngel-Stuen« — var taget i Brug til Indkvartering. Der gik tyske Vagtposter foran Bygningerne. Gennem de gardinløse Vinduer saa man Rækker af fritstaaende Køjesenge. Nogle Soldater sad ved Vinduerne, og andre havde slængt sig i Køjerne. De lo og var højrøstede.

Man fik ikke et umiddelbart Indtryk af, at Stedet egnede sig til Flugtforsøg.

Ved Missionshotellet, som ligger overfor en græsbevokset Plads ved Havnen, stod en 15—20 Fiskere og talte sammen i en malerisk Gruppe. Jeg fik et vurderende Blik, da jeg passerede, men de var for mange til, at jeg vilde forsøge at indlede en Samtale.

Et Øjeblik efter traf jeg et Par Fiskere paa et Gadehjørne. Jeg præsenterede mig og spurgte, om de ikke vilde hjælpe mig med at finde en Skipper, jeg kunde tale med.

— Naa, er der nogen, som skal »over«? spurgte de.

— Ja, jeg skulde ordne en Tur for et Par Bekendte, forklarede jeg.

— Næi, vi kender ikke nogen, der gaar over ... Det er alt for farligt ... Næi, det er der ingen, som indlader sig paa ... Det skulde da være rent tilfældigt, om man kan komme over herfra ...

— Man har da ellers hørt, at der er gaaet mange denne Vej ...

— Ja, Folk fortæller saa meget ... Næi, skal De have nogen over, skal De længere ned ad Kysten, sluttede han med en Haandbevægelse ad Helsingørkanten til.

Jeg gik ned paa en Havnemole og gav mig i Snak med en af Byens Borgere, som jeg bedømte til at være Købmand. Jeg havde forstaaet, at det var fornuftigt at orientere sig lidt hos en udenforstaaende, inden man talte med Fiskerne.

Da jeg fremkom med mit Spørgsmaal, svarede han uden Betænkning, at det sikkert let lod sig ordne. Han fulgte mig hen mod en Bro ved Baadene. Der stod tre Fiskere paa Broen.

— Prøv at tale med ham til venstre ... ja, eller ogsaa ham med Cigaretten, sagde han.

Fiskeren med Cigaretten stod nærmest, og ham vurderede jeg til at være den rette. Han var ret ung, og bortset fra lidt Mave havde han Skikkelse som en Bryder. Og hans Ansigt syntes at udtrykke robust og overlegen Foragt for alle Farer.

Det var derfor ham, jeg henvendte Ordet til. Men hans Svar skuffede mig straks. Hans Holdning var omtrent lige saa afvisende som de to Fiskeres, jeg først havde talt med. Jeg tog forskellige Kort frem for at dokumentere, hvem jeg var. Han kastede et Blik paa Kortene, men sagde blot:

— Ja, jeg tvivler ikke om, at De er forsynet med Papirer — men de siger jo ingenting.

Jeg gav Udtryk for en Smule Fornærmethed i Anledning af den halve Insinuation, der laa gemt i hans Ord, men han var ikke let at komme paa Talefod med. Han antydede, at man ikke kunde stole paa ukendte Folk, der kom paa andres Vegne. Iøvrigt erklærede han, at der ikke kom en eneste til Sverige her fra Havnen.

Jeg forholdt mig tavs et Øjeblik, og Fiskerne genoptog deres afbrudte Samtale om deres egne Anliggender. Efterhaanden drejede Samtalen ind paa Overfarten til Sverige, og jeg følte, at Isen saa smaat var ved at brydes.

— Hvad mon Turen koster? sagde jeg. — 2000 Kr.?

— Ja, under den Pris faar De ingen til at sejle derover, sagde den robuste. — Risikoen er for stor. Det er jo den, der skal betales.

— Jeg troede, at Kystpolitiet...

— Naa, Politiet...

— Naturligvis er der mange tyske Soldater i Byen...

— Naa, pyt med dem. Nej, de, der har Uniform paa, gør saamænd ikke noget.

— Er det saa Patruljebaade?

— De kan jo komme, men dem, vi er bange for, er Gestapo og Stikkerne.

— Ja, kan I huske den Formiddag, der kom en Dame her ned i Havnen, siger Fiskeren, som jeg først var blevet henvist til at tale med. Han er en spinkel, ældre Mand, men til Trods for Alderen har han hurtige og lette Bevægelser og en rank Holdning. Hans runde Ansigt oplyses nu og da af et barnligt-fiffigt Smil. — Hun spurgte, om hun kunde faa to Mand med over, og vi svarede, at det gik nok. Men da hun saa kom med dem om Eftermiddagen, var der pludselig ikke een eneste i hele Havnen, der skulde sejle den Aften. De maatte gaa igen ... Der var nu ikke mange Baade hjemme den Nat...

— Kan jeg skrive til min Forbindelse og sige, at de paagældende kan rejse til Gilleleje og spørge efter Dem? spurgte jeg den robuste.

— De kan tage ind paa Missionshotellet, saa lader det sig nok ordne, svarede han. — Der skal ikke være noget med Navne og Adresser. Risikoen er for stor. Bliver man paagrebet, tager de Baad og Hus, foruden hvad der ellers kan ske med En.

— Mon det dog skulde gaa saa galt, sagde jeg. — Nogle af dem, der er blevet paagrebet for Hjælp til Flygtninge, er jo blevet helt frifundet.

— Vi kender et Eksempel paa, at de har taget Baad og Ejendom, svarede den robuste. — Ganske vist kender vi ogsaa kun det ene Tilfælde ... Højesteretssagfører Heilesens Søn blev jo ogsaa skudt ved Taarbæk...

Samtalen var nu blevet friere og fortroligere. Den spinkle Gam-

ling sagde, efter at en Betjent lige havde passeret forbi os paa Broen:

— Nej, der kommer ikke een eneste ud af Havnen, men hvad der foregaar ved Siden af den, behøver jo ingen at se...

— Men før Tyskerne kom herop, blev der sejlet direkte fra Havnen? spurgte jeg.

Den robuste svarede lidt undvigende:

— Overbetjenten har vel givet Tyskerne sit Æresord paa, at ingen kommer ud af Havnen, og det Ord bliver holdt. Vi er jo ikke interesseret i, at Tyskerne overtager Havnen... Politiet maa passe paa, hvis det ikke skal gaa galt for dem. De har været lige ved at tage Overbetjenten, og der er mere end en halv Snes Kystbetjente, som har maattet gaa med over paa den anden Side og blive derovre...

Den tredie Fisker havde hidtil ikke sagt ret meget, men hørt paa Samtalens Udvikling med et lurende Blik. Han var ældre, havde en slap Holdning og hængende Skuldre. Hans Ansigt var blodløst, maddikeagtigt og hans Tunge sledsk. Han kunde næppe aabne Munden, inden man vurderede ham til at være en Spytslikker og giftig Sladderhank.

Da han mærkede, at jeg nu var blevet »anerkendt«, og at der var Forretning i Luften, fandt han det betimeligt at lade mig vide, at ogsaa han sejlede paa Sverige og var værdsat af sine Kunder. Han fortalte en rørende Historie om, hvorledes han engang havde sejlet en jødisk Grosserer over. Da de var kommet derover, havde Grossereren lagt sine Arme paa hans Skuldre og med Taarer i Øjnene sagt:

— Clausen, De har reddet mit Liv. Dem vil jeg aldrig glemme. Om et Aar er jeg tilbage. Saa vil jeg opsøge Dem og takke Dem rigtigt...

— Ja, det er nu meget godt, sagde den ranke Gamling, — men man kan ogsaa komme ud for andre Oplevelser. Jeg har prøvet... naa, ikke mere om det, men det er sidste Gang, at jeg venter med Betalingen, til vi er i svensk Territorialfarvand...

— Jeg skulde aldrig indlade mig paa at sejle uden Betaling forud, erklærede den robuste. — Jøder er Jøder!

Den hængeskuldrede spurgte nu med sit sødlige Smil om Munden, om de havde hørt, at det skulde være rigtigt nok, at Chr. Jensens Søn, Hans, havde været oppe paa Kirkeloftet og taget tre Jødekufferter.

— Jo, de kan se paa Muren, hvor han er klatret op. Der var 26.000 Kr. i Kufferterne. Nu er han jo taget til Sverige... Men der kommer en Dag efter denne, som Skriften siger...

— Nej, det er nok ikke alle, der glæder sig til den Dag, Jøderne kommer tilbage, fortsatte den hængeskuldrede. — De siger jo ogsaa, at der er noget mystisk ved, at hende N... pludselig er kommet til Penge og har købt stort Hus... Ja, selv siger hun: »Det er ikke Jøde-Penge, det er Penge, som jeg havde før den Tid«... He, he, he...

Medens jeg talte med den robuste om Arrangementet af Sveriges-Turen, havde den ranke Gamling tilsyneladende været ret uinteresseret, men da vi brød op, gik han hurtigt op ved Siden af mig og sagde:

— Nu kan De gaa med mig, saa kan vi tale nærmere om det.

— Den anden, jeg talte med, syntes jo ogsaa at være lidt angst for Risikoen, sagde jeg.

— Naa, hvad det angaar... i de »store Dage« sejlede han saamænd over ved højlys Dag! Han var vist helt oppe paa tre Ture i et Døgn! Men han maa sejle med lejet Baad. Hans egen Baad er beslaglagt, fordi den hørte til de Baade, der var lejet af den danske Marine før den 29. August.

— De tror ikke, at Turen bliver lidt besværlig for ældre Mennesker?

— Hvis Vejret er nogenlunde, er det ikke noget at tale om. Vi har sejlet over med syge Mennesker, som blev bragt om Bord liggende paa Baare. Og i Sverige bar vi dem atter i Land paa Baare... Vi har en Robaad ved en Højde udenfor Havnen, og i den ror vi saa ud til Motorbaaden, der løber over til Höganäs i Sverige paa et Par Timer...

— Hvornaar havde De Deres første Sveriges-Tur?

— Jeg sejlede et Par Jøder over den 9. April 1940. Da vi kom tilbage, blev vi modtaget af tysk Militær i Havnen...

— De har tjent store Penge, hvis De har sejlet under hele Krigen...

— Ih ja, hvad kunde man ikke have tjent! Tidligere blev der budt store Summer for at sejle til Sverige, men man sagde, at de svenske Myndigheder tilbageholdt Baad og Besætning. Derfor var der ikke mange, der vovede at tage Turen før nu i dette Efteraar, hvor Svenskerne jo er helt rigtige...

Den ranke Gamling fortsatte med at fortælle løst og fast, medens vi gik. Ofte nøjedes han med Hentydninger, saaledes at det var vanskeligt at trænge ind til den dybere Mening i Beretningerne. Hans Svigersøn havde ogsaa sejlet paa Sverige, men nu var han og hans Datter selv flygtet derover. En Nat — saavidt jeg forstod den Nat, hvor de tog Flygtningene i Kirken — havde Tyskerne foretaget Husundersøgelse hos ham selv, men ikke fundet noget. Men der var dog et Par Dage, hvor han maatte forsvinde, fordi Politiet raadede ham til det...

— Ja, vi maa jo være to om Turen, fortsatte han, — saa vi kan lige saa godt gaa ind og tale med min Partner med det samme. Vi er tre om Baaden, men den tredie sagde straks den første Dag, at dette her vilde han ikke være med til.

Vi gik ind i et lille, beskedent Fiskerhus.

— Ja, jeg har en Herre med, sagde Gamlingen til Fiskerens Kone, som vi mødte i Gangen.

Yderligere Forklaring var overflødig.

— Kom herud i Køkkenet, sagde hun til Børnene, der var inde i Opholdsstuen sammen med Faderen.

Havde Flygtninge-Strømmen ført en gylden Strøm til Fiskerhjemmet, havde Familien endnu ikke ladet det faa synlige Udtryk. Maaske foretrak den ogsaa at lade alt gaa i den gamle Gænge, som om intet var sket. Stuens Møblement var beskednere end i de fleste københavnske Arbejderhjem, og der var ikke anskaffet nye Ting.

Partneren var en 40-aarig, kraftig Fisker med et roligt, godmodigt Udseende. Han kunde maaske straks virke lidt lad og søvnig, men man mærkede hurtigt, at det blot var noget ydre.

Partneren fandt ligesom Gamlingen, at 2000 Kr. var temmelig

lidt, men for 3000 Kr. var de villige til at gøre Turen. Var der flere, som vilde over samtidig, kunde der forhandles om en noget højere samlet Betaling, men iøvrigt tog de det ikke saa nøje med Antallet, da Risikoen var den samme. Var Vejret godt, saaledes at Baaden ikke tog Vand, kunde de tage op til en halv Snes Mennesker og den nødvendigste Bagage. Nogle fattige Mennesker havde de taget med over uden Betaling.

— Naar der er nogen, som betaler Turen, spiller det jo ingen Rolle, om der kommer et Par fattige Mennesker gratis med, sagde de.

— I Begyndelsen kostede det mere at komme til Sverige, fortalte Gamlingen. — Da fik vi 2000 Kr. for hver og i enkelte Tilfælde mere. En Dag løb jeg paa en Jøde lige her udenfor paa Gaden. Han tilbød mig 30.000 Kr. for en Tur, men jeg sagde nej. Jeg havde nemlig Aftale med et Selskab, som skulde komme herop om Aftenen med Bil. Dem laa vi saa og ventede paa hele Aftenen. Men de kom ikke. De var blevet taget... Den Aften kostede os et halvt Hundrede Tusinde Kroner... Ejeren af et af Stor-Magasinerne i København, Hr. N., betalte 50.000 Kr. for sig selv alene. Men han havde ogsaa halvanden Million Kroner med i Guld... Af en Jøde-Grosserer, som havde 150.000 Kr. paa sig, blev der forlangt 15.000 Kr. for Turen. De forhandlede længe, men en saa høj Pris vilde han slet ikke høre Tale om, og han kom ikke af Sted om Aftenen. Om Natten tog Tyskerne ham og alle hans Penge... Hvor kunde de se elendige ud, naar de stod her i Stuen, og sikken Forandring, der skete med dem, saa snart vi var i Sverige. Saa rankede de sig rigtigt og blev helt andre Mennesker...

— Man maa ikke have Nerver, naar man gør den Tur, fortsatte han. — Man maa have et Øje paa hver Finger, lige fra man tager af Sted med dem i Mørket. En Aften mente vi, at der var noget mistænkeligt, da vi havde faaet dem om Bord ved Nitiden. Vi laa saa og ventede til ved Et-Tiden om Natten, inden vi turde sejle. Man har et stort Ansvar.

— Er De ikke ogsaa bange for Minerne? spurgte jeg.

— Miner kan Træ-Baade i Almindelighed gaa hen over, svarede

Partneren. — Det er nærmest kun paa grundet Vand, at de er farlige for os... Ja, de er jo ikke rare at faa i Garnet, naar vi fisker...

Det Stænk af Smugler-Romantik, som der var over hele Sagen, var særlig mærkbart, medens jeg drøftede Tingene med de to Fiskere i den lavtloftede Stue.

— De kan godt have store Kufferter med, sagde Partneren, — men de skal helst ikke være alt for tunge og uhaandterlige. De Penge, de tager med til Sverige, skal være 10-, 50- og 100-Kronesedler. Svenskerne veksler dem til Kurs 85, men man har Besvær med større Sedler end Hundredekronesedler, fordi Svenskerne ikke ønsker, at man anbringer Formuer derovre og derfor helst kun vil veksle mindre Sedler, som man skal bruge til Opholdet derovre. Naar de kommer hertil skal de tage ind paa Missionshotellet, og samtidig kan De sende os et Par Ord. De maa være forberedt paa, at de kan komme til at bo her i et Par Dage. Vejret kan være ugunstigt, og der er ogsaa andre Ting... Der er kommet nogle nye Kystbetjente, som vi endnu ikke rigtig kender... men de er vist gode nok...

Om Eftermiddagen sad jeg paa Missionshotellet og saa gennem Vinduerne ud over Havnen.

— Det var dramatiske Begivenheder, der fandt Sted her ved Havnen den 6. Oktober? sagde jeg halvt spørgende til Damen, som serverede for mig. Jeg ved ikke, om det var Hotellets Værtinde, men det var en meget tiltalende Dame. Hun kunde staa som Typen paa en fribaaren, varmthjertet dansk Kvinde, mærkede jeg, efterhaanden som hun fortalte om den 6. Oktober i Gilleleje.

— Ja, det var en trist Dag, svarede hun. — Om Formiddagen sejlede en Skonnert fra Havnen med et Par Hundrede Jøder om Bord, og det var Meningen, at der ogsaa skulde sejle et Skib om Eftermiddagen, som kunde tage et lignende Antal. Om Eftermiddagen kom Jøderne stormende fra Toget med deres Kufferter. De styrtede ned til Havnen, som om det gjaldt Livet — hvad det jo ogsaa gjorde... Men Rygtet gik, at Gestapo kom. Politiet sagde til Skipperne, at de bare skulde sejle. Politiet vilde forlade Havnen

saa længe. Men ingen vilde, skønt der var Baade nok i Havnen. Der skulde have været én, som ligefrem kunde have kommanderet dem til at sejle... Det var et ynkeligt Syn at se Jøderne løbe op gennem Byen for at skjule sig paa det falske Raab om, at Gestapo kom. Mange blev skjult paa Kirkeloftet og i Menighedshuset. Det var Hensigten, at de skulde sejle om Aftenen, men om Aftenen kom Gestapo og besatte Havnen. Tre Jøder, der var ude ved Havnen, sprang i Vandet og svømmede ind til Strandbredden lidt borte. Mange Jøder holdtes skjult i Husene, medens andre gik rundt i Haverne og Omegnen hele Natten. Gestapo satte straks Vagt udenfor Kirken, saa der maa have været Stikkere, som har forraadt deres Skjulested. Ud paa Natten kom der tysk Militær i Biler, og ved 4-Tiden om Morgenen tog de dem, der var i Kirken. Ialt tog de vel ca. 100, men nogle fik Lov at gaa igen. Man meddelte mig, at jeg skulde være forberedt paa Husundersøgelse, men der skete nu ikke andet end at man spurgte mig, om jeg skjulte nogen. Alle, som holdtes skjult i Husene, sørgede Borgerne for at faa til Sverige...

En Betjent gik forbi Hotellets Vinduer.

— Der er et godt Samarbejde mellem Fiskerne og Kystbetjentene, sagde jeg.

— Ja. Fiskerne har lovet at sejle dem over, hvis der sker noget, og der er jo allerede sejlet mere end en halv Snes Betjente til Sverige... For nylig er en Betjent blevet afskediget, fordi han indrømmede, at han havde modtaget 50 Kr.... Men kan man nu kalde det Bestikkelse, at Fiskerne stikker Betjentene en Konvolut, naar de vender hjem fra Sverige? Herregud, det er jo blot en lille Anerkendelse... Betjentene vilde jo hjælpe alligevel...

Jøder, som blev fanget i en Kirke. — Ung jødisk Dame skildrer den oprivende Nat i Kirken.

Jeg gik en Tur op forbi Kirken i Gilleleje. Gudstjenesten var netop forbi, og Kirkedøren stod aaben, saaledes at jeg kunde se ind i den lille, venlige Kirke. Jeg prøvede paa at forestille mig, hvilke

sjælelige Lidelser Jøderne havde gennemgaaet, medens de sad i Mørke oppe under Kirkens Tag, og Nattens Timer langsomt svandt.

Nogle Dage senere fik jeg et virkeligt Begreb om Natten i Kirken. Jeg traf sammen med en ung Frue, som havde været blandt Flygtningene sammen med sin syge Mor, der var 100 Procents Jøde. Selv var hun gift med en dansk Politibetjent, som var Arier.

Begivenhederne havde straks taget haardt paa hendes Nerver, men efterhaanden som Ugerne var gaaet, var hun faldet saa meget til Ro, at hun kunde give mig en Fremstilling uden at blive oprevet.

Hun var smuk, men som de fleste Jøder virkede hun med sine eksotiske, mørke Øjne og sit knaldsorte Haar som en fremmed Fugl og især paa en mørk, regnfuld Efteraarsdag, som da jeg sad overfor hende. Med sit sydlandske Temperament talte hun hurtigt og næsten uden Pavser. Hendes Fremstilling var levende.

— Mandag den 4. Oktober tog min ugifte Søster til Sverige, fortæller den unge Frue, — og det gik glat. Om Tirsdagen tog jeg op til Gilleleje sammen med min Mor og min Søster og hendes Mand og deres to Børn. Børnene var 5 og 8 Aar.

Da vi kom til Hillerød og skulde skifte, væltede Jøderne ind i Gillelejetoget. Der maatte kobles Ekstravogne til. »Det gaar aldrig godt«, sagde jeg straks.

Vi kom til Gilleleje ved 8-Tiden, og der var bælgmørkt. Jeg skulde hjælpe Mor. Hun har Sukkersyge og Hjertesygdom. Vi vaklede over nogle Jernbaneskinner og kom over nogle smaa Broer. Vi kunde ikke se en Haand for os, og Mor snublede. Tilsidst kom Agenten, der havde ordnet Turen — et prægtigt Menneske, som sikkert slet ikke fik Betaling — og hjalp os. Vi var 23 paa vort Hold, men vi kom væk fra hinanden i Mørket. Omsider kom vi til det Sommerhus, hvor vi skulde være, indtil vi kunde komme med et Skib til Sverige. Det laa ret langt fra Havnen, men skulde til Gengæld være et sikrere Skjulested. Der var dejlig Varme i Kakkelovnen, og vi fik The. Her sad vi hele Natten. Børnene var søde. De glædede sig til den spændende Sejltur...

Vi var meget nervøse og saa ulykkelige som smaa Børn, naar

Agenten og Manden, der ejede Huset, forlod os. De skulde undersøge, om der gik Skib.

Endelig gryede Morgenen. Vi blev siddende for nedrullede Mørklægningsgardiner.

Jeg ved ikke, hvor mange Klokken var, men vi havde talt om, hvad vi skulde have til Middag. Saa pludselig blev der sagt, at vi skulde skynde os ned til Havnen. Der gik et Skib.

Vi løb. Jeg troede, at Mor skulde faa et Hjerteslag. Men saa kom der en Mælkebil, som hun blev stoppet ind i.

Men saa styrtede de forreste pludselig tilbage igen.

— Tyskerne kommer! raabte de, — løb alt, hvad I kan!

Jeg løb op gennem Byen.

— Kom her ind! raabte de fra alle Sider. Jeg var saa forvirret, at jeg hverken vidste ud eller ind. Tilsidst var der en sød ung Pige i et Fiskerhus, som fik mig ind til sig. Hun havde kun to Cigaretter, men dem skulde jeg have. Det var rørende...

— Mor! Hvor er Mor? slog det pludselig ned i mig.

Da vi havde siddet lidt, saa jeg Mor ude paa Vejen. Hun kom ind og fik Kamferdraaber og var saa elendig. Hun var lige kommet ned til Havnen med Mælkebilen, da de raabte, at Gestapo kom, og at vi skulde løbe.

Midt som vi sad der i Fiskerhuset, blev der raabt:

— Nu gaar der et Skib!

Det lykkedes at faa Mor med en Bil, og i drønende Fart gik det ned til Havnen.

Da vi var kommet ned til Havnen, lød det igen:

— Tyskerne kommer! Tyskerne kommer! Løb!

Jeg var saa nervøs, at jeg hverken havde set Skib eller Havn eller Mennesker. Den eneste jeg i en Taage kan huske at have set ved Havnen, var min Nevø...

Der laa en Bygning — jeg tror, det var et Baadebyggeri — ved Havnen, og der sagde de, at vi skulde skjule os paa et Loft. Vi skulde kravle op ad en smal Hønsestige og ind ad en Lem helt oppe.

Jeg begriber ikke, hvorledes de fik Mor derop, Mor, der ikke kunde staa paa et Stigetrin...

Vi sad paa nogle Jerntrisser, der lavede en syndig Larm, blot man tillod at røre sig. Vi blev helt stive af at sidde ubevægeligt.

Hele Natten, medens vi sad i Sommerhuset, havde jeg siddet og raabt paa min Mand, og det begyndte jeg paa igen...

Vi fik stukket Mad, Øl og Sodavand op til os af Gillelejе-Borgerne. De var saa venlige og hjælpsomme...

Da vi havde siddet en Time, blev det sagt, at vi skulde samles oppe paa Kirkeloftet. Præsten havde sagt, at naar Overfarten mislykkedes, skyldtes det, at vi ikke var samlet. Det blev fortalt, at et mægtigt Skib var sejlet blot med en lille Klat Jøder om Bord...

Efterhaanden blev vi ca. 60 oppe paa Kirkeloftet. Jeg lavede Scener og sagde, at jeg vilde være sammen med Helene, min Søster... Det var maaske Instinktet, der sagde mig, at vi skulde have været sammen med hende, for hun kom over med Børn og Mand...

Der var flere, som beroligede mig, og tilsidst sagde jeg ogsaa til mig selv, at det ikke kunde nytte at tude...

Det blev sagt, at Danske Kvinders Beredskab vilde sørge for Mad til os. Kirkeloftet kunde ikke mørklægges. Det vilde se for mærkeligt ud, hvis man mørklagde.

Maden kom ikke, før det var helt mørkt. Vi kunde slet ikke se, hvad vi fik. Jeg tog et Stykke Kød med Fingrene.

Nogle havde smaa Lommelygter med mørklagte Pærer, som man dog ikke kunde se ved.

— Sluk dem! Sluk dem! skreg de rundt om i Mørket.

Der sad en Dame ved Siden af mig, som pludselig gav sig til at le hysterisk.

Jeg skældte hende Hæder og Ære fra. Jeg sagde, at dette her var dødsens Alvor.

Hendes Fniseri gik mig saadan paa Nerverne... Men det var vel af Nervøsitet, at hun lo...

Nu og da kom der flere op paa Loftet. Der kom ogsaa en lyshaaret ung Pige med et Tørklæde om Hovedet. Det var bundet saadan, at man kun saa lidt af hendes Ansigt. Da hun vidste, at Kode-Ordet var »Haabet«, var hun kommet ind i Kirken, men ingen kendte hende. Hun spurgte:

— Er Lisbeth Hansen her?

Der var ingen af det Navn. Det er heller ikke almindeligt, at Jøder har et saa ujødisk Navn.

Saa gik hun igen. Jeg tror, at det var en Stikker, som skulde se, hvor mange vi var. Jeg mener, at jeg senere genkendte hende i Horserød-Lejren ...

Da Klokken vel var ni, kom den Agent, som var med os.

Mor sad og rystede over hele Kroppen, og jeg turde næsten ikke lægge min Arm om hende, for jeg rystede ogsaa.

Agenten sagde, at Mor skulde ned i Sakristiet. Gik der Skib, kunde hun komme først ud af Kirken. Ellers vilde det tage for lang Tid at faa hende ned til Havnen.

Vi kom ned i Sakristiet. Her sad vi alene med Agenten.

Engang imellem kom der nogen og bankede paa, men de kendte Kodeordet og blev lukket ind.

Saa kom der nogen og sagde, at Tyskerne var paa Vej. Men Vedkommende kendte ikke Koden.

Agenten sagde bagefter, at det var frygteligt at sende nogen med saa vigtig en Besked og saa glemme at give ham Kodeordet. Nu kunde vi ikke vide, om Meddelelsen var rigtig.

Iøvrigt vidste vi heller ikke, hvor vi skulde gaa hen. Det var bælgravende mørkt.

Ikke mange Minutter efter kom der én og bankede paa Døren. Han sagde ikke Kodeordet, og Agenten hviskede:

— Sid bare stille.

Han gik aabenbart igen. Vi hørte en Vogn, men ellers var alt stille.

Vi fik Mor lagt ned i Sakristiet med nogle Tæpper om sig. Hun havde ikke lukket et Øje hele den forrige Nat og havde næsten ikke sovet den sidste Uge. Hun faldt nu i Søvn.

Agenten og jeg sad og drak Snaps og røg Cigaretter i Sakristiet. Vi haabede, at Præsten vilde tilgive os.

Saa kunde vi høre, at de begyndte at gaa udenfor Kirken.

Jeg blev saa daarlig. Jeg brød helt sammen under den uudholdelige Spænding. Og al den forskellige Mad, vi havde faaet i Dagens

Løb, gjorde mig ikke bedre. Jeg laa overtværs paa to Stole og rystede over det hele...

Det var frygtelige Timer i Mørket i Kirken. Udenfor kunde vi høre Tyskerne tale sammen...

Først da Klokken var 3—4 om Morgenen, dundrede de paa Døren.

— Luk op, eller vi skyder! raabte de.

— Det bliver ikke med min Hjælp, at de kommer ind! sagde Agenten til mig.

— Jo, luk op... jo, De maa lukke op... gør mig den Tjeneste, bad jeg.

Der var jo ikke noget at stille op. Vi kunde kun trække Tiden lidt ud. Men jeg kunde ikke holde det ud længere. Jeg var ved at blive vanvittig.

Desuden var de vist selv ved at trænge ind i Kirken. Jeg syntes jeg saa Halvdelen af en Tyskers Bagdel i et Kirkevindue...

Da vi lukkede op, stormede de ind og satte Bajonetterne i Maven paa os.

Mor begyndte at jamre.

— Herregud, Mor, tag det roligt, sagde jeg. — Der er ikke noget at gøre... alt er forbi... hele Livet er forbi...

Selv blev jeg pludselig helt rolig. Det var mærkeligt. Jeg følte det som en Befrielse. Nu var der ikke længere noget at haabe paa...

Der var tyske Soldater og Gestapo-Folk i civilt.

— Hvem har lukket Dem ind her? spurgte de.

Intet Svar.

— Har Præsten?

Stadig intet Svar.

— Hvor mange har De?

— Tres, svarede Agenten.

Soldater blev dirigeret op paa Loftet, og Jøderne fik Ordre til at gaa ned.

Alle gik ned, og roligt... det maa jeg sige.

En af de tyske Soldater sagde:

— Saa, tag det nu roligt, der sker jo ikke noget!

Det kunde han jo sagtens sige...

Vi kom udenfor. Bag efter os kørte en stor Lastbil med tyske Soldater, der var parat til at skyde, hvis der skete noget.

Vi kom over paa en Skole, hvor man visiterede os og saa vore Papirer. Her sad en civilklædt Herre, som jeg ofte havde set paa »Strøget« i København. Soldaterne gik rundt og røg Cigaretter.

— De er jo gift med en Arier, sagde Herren, da han saa min Vielsesattest. — De havde slet ikke behøvet at tage af Sted. De bliver frigivet.

Da vi var visiterede, kom vi ud paa den anden Side af Skolen. Her holdt en stor, overdækket Lastbil. De gjorde sig ikke engang den Ulejlighed at slaa Presenningen til Side, da vi skulde krybe op. Vi skulde op ad et mægtigt højt Trin. De masede for at faa Mor op.

Her sad vi saa i lange Rækker paa Bænke. Der var vel ca. 30 paa hver Bil.

Jeg hørte, at der blev givet Ordre til, at Husene skulde undersøges. Jeg tænkte paa min Søster og Børnene...

Tyskerne spurgte forbipasserende om Vejen til Horserød, men der var pludselig ingen, der anede noget om, hvor Horserød laa!

Omsider kom vi alligevel til Lejren.

I jødisk Interneringslejr.

Efter Ankomsten blev vi modtaget af en meget bøs Tysker, som brølede op for at skræmme os. Han meddelte, at vi først blev visiterede, derefter skulde vi give Oplysninger, og tilsidst vilde vi faa Morgenmad.

En Jøde forsøgte at gaa frem fra Rækkerne.

— Gaa tilbage og vent! raabte Tyskeren.

Lidt efter sagde han til Jøden:

— Naa?

— Pissoir...

Flere spurgte nu, om de ogsaa maatte gaa ud. Tyskeren svarede, at han ikke kunde have os rendende enkeltvis. Vi blev alle kommanderet til at stille op paa Række og Geled, og saa gik det efter

Tur... Der var forøvrigt frygtelig snavset. Det var væmmeligt...

Mor havde mistet sin Kuffert paa Vejen. Jeg ved ikke hvor, men mon ikke den kom til Sverige. Hun havde dog Insulin og Hjertedraaber, og hvad hun ellers skulde bruge til sin Sygdom, i sin Haandtaske. Professor Warburg skulde tilse Mor. Han var interneret deroppe, men kom ud Dagen efter mig.

Efterhaanden mærkede vi, at Tyskerne i Lejren ikke var Jøde-Hadere. Det var en flinkere Slags Tyskere, ogsaa den bøse, der straks skræmte os.

Vi blev ikke sultet. Maden var saamænd ogsaa rigtig god. Men det tager lidt af Lysten til at spise, naar man bliver stillet overfor en Bliktallerken med Frikadeller og Sovs hældt paa.

Vi skulde stille op, tre og tre, en halv Time før vi skulde spise. Paa et Tegn marcherede vi til Bords. Naar Tyskeren gjorde Tegn til, at Maaltidet var slut, skulde vi straks rejse os, hvad enten vi var færdige eller ej. Saa stillede vi atter op tre og tre og marcherede ud. Mænd og Kvinder spiste hver for sig.

Der var Masser af smaa Værelser til tre Personer. Desuden var der en Sovesal til ti, hvor jeg laa. Vi skiftedes til at vaske Gulv med en gammel, fedtet Gulvklud.

Tyskerne vilde gerne tale med os. Naar ingen iagttog dem, forsøgte de at indlede en Samtale med os.

Børnene fik Kager og Chokolade af Tyskerne.

— Für die Kinder! sagde de, naar de gik rundt og bød.

Og saa tilføjede de:

— I tror, at vi vil slaa Jer...

Vejret var heldigvis godt, saa vi kunde være ude om Dagen. Børnene legede i en Sandkasse. En af de tyske Officerer sad og legede med Børnene i Sandkassen...

Jeg var i Forhør hver Dag. Afhøringen blev foretaget af en vaskeægte Dansker fra Dagmarhus, »Stikker-Olsen«, som vi kaldte ham, og han forhørte os paa Kryds og tværs.

En ung Pige, som ogsaa hjalp med til at forhøre os, var modbydelig. Jeg mener, at jeg kunde genkende hende som Pigen, der spurgte efter Lisbeth Hansen paa Kirkeloftet. Hun fortalte, at hun

var blevet interneret som Kommunist, men havde faaet en friere Stilling mod at være lidt behjælpelig.

Jeg saa en halv Snes pragtfulde, stoute Fiskere, som ogsaa var interneret i Lejren. Jeg tror, at det var Gilleleje-Fiskere, som blev taget under Husundersøgelsen samme Nat som vi. De blev dog snart overgivet til det danske Politi.

Flere af de internerede Jøders Skæbne gjorde et særligt Indtryk paa os. Der var en Far med sit 6 Maaneder gamle Barn. Det var lykkedes for Moderen at komme til Sverige. Der var ogsaa én med sit 4 Maaneders Barn.

Lejren havde to Tillidsmænd, én for Mænd og én for Kvinder. Det var et ungt Ægtepar fra København. De forsøgte at tage Livet af sig og deres to smaa Børn med Gift, men blev reddet af Professor Warburg, som pumpede dem ud.

Der gik Rygter om, at i Løbet af 8 Dage vilde vi alle komme hjem.

De tyske Soldater, der holdt Vagt, sagde:

— Bare det var os, der skulde hjem.

I Begyndelsen var jeg utaalmodig efter at blive løsladt. Jeg sagde til en tysk Officer, at jeg meget gerne vilde hjem, saa jeg kunde være sammen med min Mand paa vor Bryllupsdag.

— Bryllupsdag! sagde han, — jeg har ikke set min Kone i fem Aar. Og jeg har Børn...

Jeg kunde ikke andet end faa ondt af dem...

Efterhaanden faldt jeg til Ro. Om Lørdagen blev det sagt, at jeg var fri og kunde rejse. Nu havde jeg pludselig ikke Hastværk med at komme af Sted. Jeg satte mig hos Mor og kunde ikke rigtig forlade hende. Men saa blev der sagt:

— Vil De hjem, skal De skynde Dem, ellers kunde vi jo fortryde det!

Det var med en underlig Følelse, at jeg gik paa Helsingør Banegaard og ventede paa mit Tog. Jeg syntes, at alle Mennesker saa paa mig. Jeg vilde helst skjule mig...

Efter min Hjemkomst skulde jeg melde mig paa Dagmarhus.

I Forværelset blev jeg modtaget af en Dansker paa ca. 17 Aar, som i en overlegen og uforskammet Tone spurgte, hvad jeg vilde, idet han dog tilføjede, at han selv kunde se, at det var noget med Jødespørgsmaalet. Jeg forlangte imidlertid at blive vist ind til den tyske Overordnede. Efter nogen Tids Diskussion fik jeg Adgang.

Under Samtalen spurgte den tyske Embedsmand, om jeg havde Børn. Da jeg benægtede det, erklærede han i en brøsig Tone, at det skulde jeg være glad for, da der »ingen Fremtid var for den forbandede Jødeyngel i det nye Europa«.

Jeg fortalte om min Mor og spurgte, om der paa Grund af hendes Sygdom og Svaghed ikke var Mulighed for at faa hende hjem.

— Jeg skal undersøge Sagen nærmere, svarede han, — men hvis hun er 100 Procents Jøde, er der næppe nogen Chance.

— Hvem skal træffe Afgørelsen? spurgte jeg.

— Jeg! svarede han.

— Det afhænger altsaa af Deres Velvilje, om Mor kommer fri?

— Nej, ikke af min Velvilje, men af min Pligt!

Under hele Opholdet i Horserød-Lejren havde Mors og min stadige Tanke været, om min Søster, hendes Mand og Børnene var kommet til Sverige. Nu fik jeg at vide, at det var lykkedes dem. Da vi i Gilleleje flygtede op i Kirken, havde de i Stedet skjult sig i en Lade. Om Natten lod Tyskerne ogsaa sætte Vagt ved Indgangen til denne Lade, men uden først at undersøge, om der var andre Udgange. Der var imidlertid en lille Dør, og gennem den sneg de sig ud. De turde næsten ikke trække Vejret. Men i Ly af Mørket lykkedes det dem at liste sig hen til en Lastbil, som holdt lidt derfra. Den kørte dem til en Gaard i Omegnen, hvor de fik Lov at skjule sig i Høet i Laden. Her var de, indtil de kom afsted om Fredagen.

Jeg haabede at faa Lejlighed til at fortælle Mor, at Helene og Børnene var frelst. Jeg fik Tilladelse til at bringe Mor noget Tøj, men man forbød mig at tale med hende. Da jeg kom til Lejren, henvendte jeg mig imidlertid til den tyske Leder, som hilste venligt

paa mig og gav mig Lov til at se Mor. Vi maatte dog ikke tale sammen i Enrum. En tysk Soldat var til Stede under Samtalen, og vi skulde tale Tysk.

Da Mor fik Øje paa mig, fik hun et Chok og begyndte at skælve over hele Kroppen. Hun troede, at de havde anholdt mig igen, og hun var derfor meget forvirret under hele vor Samtale.

Jeg prøvede paa at berolige hende, og paa Dansk hviskede jeg flere Gange:

— Helene og Børnene er kommet over...

Men jeg tror ikke, at Mor kunde fatte, hvad jeg sagde...

I den følgende Tid gjorde jeg nye Forsøg paa at faa Mor fri. Bl. a. var jeg i Udenrigsministeriet. Ingen kunde hjælpe.

Tilsidst gik jeg atter op i Dagmarhus. Jeg kom til at tale med den samme Tysker som sidst.

Som Svar paa min Bøn om at hjælpe min Mor, slog han op i en Bog, hvor der fandtes en Liste over Jøder, der samme Dags Morgen var sendt med Toget til Theresienstadt.

Min Mors Navn var paa Listen...

Nu er det over en Maaned siden, men jeg har intet hørt fra Mor — — —

Kort før Jul modtog den unge jødiske Dame Meddelelse om, at hendes Mor var død i Theresienstadt...

SNIGMORD

Mordet paa Kaj Munk.

Det var en jernhaard Tid, der blev indledet den 29. August. Udadtil eller rent formelt indtraadte der en Slags Afspænding i Situationen, efter at Jøderne og de i Horserød internerede Kommunister — ca. 120 — var ført til Tyskland, idet Tyskerne gjorde Jøderne til Syndebukken. Den 2. Oktober meddelte Tyskerne officielt, at »efter at Jøderne, som ved deres tyskfjendtlige Ophidselsesvirksomhed og deres moralske og materielle Støtte til Terror- og Sabotagehandlinger, hvilket i væsentlig Grad har bidraget til Skærpelsen af Situationen i Danmark, ved de fra tysk Side trufne Foranstaltninger er blevet udskilt af det offentlige Liv og hindret i fortsat at forgifte Atmosfæren, vil der som Opfyldelse af det Ønske, der næres i vide Kredse af den danske Befolkning, i de nærmeste Dage blive paabegyndt Løsladelse af de internerede danske Soldater.«

Denne Motivering for Løsladelsen af de internerede danske Soldater var selvsagt højst ubehagelig. Fra Officerernes Side blev der protesteret, da der blev givet samme Begrundelse for deres forestaaende Løsladelse. Paa de internerede Officerers Vegne opsagde General Gørtz straks et Æresord, som Officererne havde afgivet om ikke at forsøge at flygte under Interneringen, idet det fremhævedes i Opsigelsen, at danske Officerer ikke ønskede at nyde Fordele af at blive hjemsendt paa en anden Befolkningsgruppes Bekostning. (Naar Officererne havde afgivet dette Æresord, skyldtes det, at de var interneret under forholdsvis frie og gunstige Forhold paa Hoteller, bl. a. paa Marienlyst).

Imidlertid blev Soldater og Officerer løsladt i Løbet af Oktober

Maaned. Ogsaa Horserødlejren tømtes i Maanedens Løb for de internerede fra den 29. August. (I Begyndelsen maatte de internerede før Løsladelsen underskrive en ret intetsigende Erklæring om, at de efter Løsladelsen ikke vilde foretage sig Handlinger eller fremsætte Udtalelser, som var rettet mod det tyske Rige. Senere fik Erklæringen en Tilføjelse, der gik i Retning af, at Forpligtelsen ikke kunde komme i Modstrid med Vedkommendes Optræden som dansk Statsborger. Og tilsidst skulde der kun kvitteres for, at en saadan Erklæring var blevet læst op for dem).

Den 6. Oktober meddelte Tyskerne, at den militære Undtagelsestilstand ophævedes. Forskellige Anordninger, bl. a. om Forbud mod Strejker og Forsamlinger, forblev i Kraft. Det almindelige Færdselsforbud ophævedes, men vilde blive indført i de Byer, hvor Tyskerne ansaa det for nødvendigt. Iøvrigt betød Ophævelsen, at Dr. Best rent automatisk atter blev den øverste Leder for den tyske civile Administration, idet General v. Hanneken nu kun havde Militæret under sig.

Samtidig ophævedes den delvise Internering, som Kongen og Kronprinsen havde været underkastet, idet det danske Rigspoliti overtog Vagten paa Sorgenfri og Amalienborg, hvor tyske Officerer havde holdt Vagt siden den 29. August. (Nogle af Kongehusets Medlemmer blev direkte interneret den 29. August, idet Prins Knud og Prins Axel i nogen Tid holdtes interneret paa Hotel d'Angleterre sammen med højtstaaende Officerer som General Gørtz og Admiral Vedel).

Det var dog mere formelt end reelt, at der var en Afspænding i Situationen. Sabotagen havde et meget stort Omfang under hele Undtagelsestilstanden, og Antallet af Tilfælde steg i Løbet af Efteraaret, saaledes at man efterhaanden naaede op paa et Gennemsnit af 20—30 Sabotagetilfælde i Døgnet for hele Landet.

Sabotørerne optraadte med større og større Dristighed. Ved højlys Dag kunde de f. Eks. foretage Afspærringer og dirigere Færdslen paa en stærkt trafikeret københavnsk Gade, for at ingen skulde komme til Skade ved forestaaende Bombeeksplosioner i en nærliggende Virksomhed. Det danske Politi foretog sig jo intet for at opklare Sabotage eller paagribe Sabotører, og selv den Del af Be-

folkningen, som principielt var Modstandere af Sabotagen eller følte Ulyst ved den, vilde naturligvis hellere være med til at beskytte og hjælpe Sabotørerne, end til at bringe dem i Tyskernes Hænder. Det hændte flere Gange, at Sabotører, der var saaret under Ildkamp paa Gaden, indbragtes paa danske Hospitaler, inden Tyskerne fik fat paa dem, men selvom de var saa haardt medtagne, at de ikke engang kunde staa paa Benene, lykkedes det dem straks at flygte og forsvinde sporløst! Ogsaa Oberstløjtnant Ørum, der jo i Januar 41 var blevet idømt livsvarigt Fængsel for Spionage, flygtede fra et Hospital i Efteraaret 43 og kom til Sverige. Hjælpsomheden illustreres ved en Anekdote: En haardt saaret Mand, som var blevet indbragt paa et Hospital, syntes, at han blev behandlet paa en ejendommelig Maade, men han var for svag til at protestere. Først da han, efter at være transporteret en lang Vej, blev baaret ned i en Baad, gjorde han Indvendinger. Han vilde ikke til Sverige — for han var nemlig slet ikke Sabotør!

Hele Efteraaret var der til Stadighed mange, der flygtede til Sverige. Der var Baade, der nærmest gik i fast Rute mellem Sjælland og Sverige med illegal Post og Flygtninge. Tyskerne fik fat i nogle af Baadene, bl. a. ved Hjælp af Stikkere, og disse Overrumplinger kostede gentagne Gange Menneskeliv. En kort Periode blev det lidt af en Modesag at gaa til Sverige. Adskillige unge Mennesker tog derover uden at have større Grund til Flugt. Imidlertid var en Flugt jo ikke en Bedrift. Det vidnede om større Mod at blive, selvom man var eftersøgt af Tyskerne for illegalt Arbejde. I Stedet for at flygte gik man »under Jorden«. Man kom sjældent eller aldrig paa sin Bopæl eller sit normale Arbejdssted, og adskillige lod Skægget staa, men derudover holdt man sig i Almindelighed ikke egentligt skjult. Selv førende Personer indenfor den illegale Bevægelse, som Tyskerne vilde give store Summer for at faa fat paa, kunde man træffe i Sporvogne, paa Restaurationer, i Tivoli, paa Rigsdagen, overalt.

Tyskerne foretog til Stadighed Massevis af Anholdelser. Adskillige blev fra Danmark overført til Fængsler eller Interneringslejre i Tyskland. Og med Tortur og Dødsdomme — hvoraf nogle blev

fuldbyrdet allerede i Løbet af Efteraaret — søgte Tyskerne at fremtvinge Tilstaaelser og skræmme Sabotørerne.

Det, der gjorde det stærkeste Indtryk paa Befolkningen i denne Tid, var dog Snigmordene.

Det første Mord, som fandt Sted Natten til den 31. August, blev begaaet paa Journalist Carl Henrik Clemmensen. Morderne indfandt sig i hans Hjem i Klampenborg om Aftenen og forlangte, at han skulde følge med. Han maatte stige ind i en Bil, som de var ankommet i. Næste Morgen blev hans Lig fundet i Nærheden af Lundtofte. Det lykkedes ret hurtigt for det danske Politi at opklare Mordet, men da Morderne var Frikorpsmænd — Hovedmanden var Flemming Helweg-Larsen — forlangte Tyskerne, at de skulde dømmes ved tysk Ret og afsone Straffen i Tyskland. Fra dansk Side tvivlede man paa, at de fik nogen Straf, bl. a. fordi Helweg-Larsen skulde være set paa Gaden i Berlin kort Tid efter.

Snigmordene blev med andre Ord ikke indledet af den nationale danske Undergrundsbevægelse.

De første Snigmord fra dansk Side var rettet mod den tyske Besættelsesmagt og skal formentlig ses i Forbindelse med Besættelsesmagtens Terrorhandlinger overfor Civilbefolkningen, bl. a. Drabene den 29. August. Natten mellem den 7. og 8. September blev en tysk Vagtmester skudt ned paa Vesterbrogade af en Cyklist. København blev for Drabet idømt en Bøde paa 1 Mill. Kr. Den 18. September var der ligeledes en Cyklist, som skød en tysk Soldat ned, men da han ikke dræbtes, blev København denne Gang idømt en Bod paa ½ Mill. Kr. Den 19. September blev en tysk Underofficer dræbt i Odense, og Byen blev idømt en Bøde paa 1 Mill. Kr.

Der fandt ogsaa nogle Drab Sted paa tyske Militærpersoner i den nærmeste Tid derefter. Den 27. Oktober ved 22-Tiden eksploderede en tidsindstillet Bombe, der var anbragt bag en Radiator, i Kafé »Mokka« i Frederiksberggade i København, hvorved to tyske Soldater, en tysk Politimand og en dansk Kvinde dræbtes, medens 14 tyske Soldater og 26 Danskere saaredes, heraf flere alvorligt. København blev ved den Lejlighed idømt en Bod paa 5 Mill. Kr., og der indførtes Færdselsforbud i Storkøbenhavn i Tiden Kl. 20—5.

Og den 4. December blev en tysk Soldat myrdet paa Vestervoldgade, og København fik en Bøde paa 2 Mill. Kr.

Men iøvrigt blev Undergrundsbevægelsens Snigmord hurtigt vendt mod de danske »Stikkere«. Den 25. Oktober blev 2 Mand, som tilhørte Schalburg-Korpset, skudt ned i København. Den ene døde, og den anden blev dødeligt saaret. I Odense blev en nazistisk Ostehandler saaret af to Revolvermænd den 3. November. Senere i samme Maaned blev en anden Nazist i Odense skudt ned paa Gaden.

Fra Tiden omkring Nytaar 44 blev Snigmords-Attentaterne en forholdsvis almindelig Begivenhed. De — om man saa kan sige — »legale« Kræfter indenfor Modstandsbevægelsen skød ikke en Mand ned, fordi han var Nazist. Man udsaa sig de Folk, om hvem man vidste eller mente at vide, at de var farlige, og som ved deres Stikkervirksomhed havde bragt Landsmænd i Ulykke. Havde en Stikker foranlediget, at f. Eks. en Snes Danskere var blevet kastet i tyske Fængsler, og en eller flere maaske var blevet dræbt af Tyskerne, maatte Modstandsbevægelsen betragte ham som en nedrig og lavtstaaende Landsforræder, der kun fortjente at blive skudt ned som en Hund. Set med den danske Modstandsbevægelses Øjne var det en Henrettelse eller et Nødværgedrab og ikke et Mord at skyde en ondartet Stikker.

Men fra »den anden Side« blev Stikker-Drabene hævnet. Som Ofre udsaa man sig kendte og agtede Borgere, bl. a. Læger, som det jo var særlig let at myrde, fordi de ikke kunde nægte at modtage nogen. En Tid var det saadan, at naar der blev dræbt en Stikker i en By, blev der umiddelbart efter dræbt en god dansk Mand i samme By.

I visse Tilfælde fandt det danske Politi frem til Gerningsmændene til de sidstnævnte Mord, men da Morderne vaf Danskere, der var gaaet i tysk Tjeneste, nægtede Tyskerne at udlevere dem til det danske Politi, eller Tyskerne krævede dem udleveret, hvis det danske Politi allerede havde anholdt dem. Officielt vilde Tyskerne jo straffe disse Mordere, men fra dansk Side havde man blot ikke Indtrykket af, at det skete.

Foruden de rene Gengældelses-Mord blev der ogsaa foretaget enkelte Attentater, der maa betragtes som rettet mod den paagældende selv paa Grund af hans nationale Holdning eller politiske Stilling. Den 30. December om Aftenen blev Formanden for den konservative Rigsdagsgruppe, Folketingsmand Ole Bjørn Kraft, alvorligt saaret af en Revolvermand, som havde opsøgt Folketingsmanden paa hans Bopæl. Bjørn Kraft var alene gaaet ud i Entreen til ham, og Revolvermanden affyrede fem Skud mod ham. Bjørn Kraft blev haardt saaret bragt paa Hospitalet. Paa Grund af sin stærke Konstitution genvandt han dog helt sit Helbred.

Det Snigmord, der vakte den største Opsigt, var Mordet paa Forfatteren, Pastor Kaj Munk. Fra tysk Side havde man under hele Besættelsen fulgt Kaj Munks Virksomhed med Aarvaagenhed. Med sin levende Aand og sine stærke Følelser kunde og vilde Kaj Munk ikke fornægte sit nationale Sindelag. Kaj Munk og Christmas Møller var uden Tvivl de to Danskere, som Tyskerne hadede og frygtede mest.

Ved Forbud mod Dagbladsartikler af Kaj Munk og Omtale af ham — engang et Skuespil af Kaj Munk blev opført forskellige Steder, maatte Bladene kun skrive Anmeldelse af Stykket, hvis de undlod at nævne, hvem Forfatteren var! — søgte de at trænge Digteren i Baggrunden i Folks Bevidsthed. Hans Skuespil, »Niels Ebbesen« — der forøvrigt rent kunstnerisk ikke hører til hans betydeligste Arbejder — lod de beslaglægge, idet det jo var udpræget nationalt aktuelt i hele sin Form. Men ved at vandre fra Haand til Haand fik Skuespillet alligevel en meget stor Udbredelse.

Nytaarsdag 44 holdt Kaj Munk en opsigtsvækkende Tale fra Koret i Vedersø Kirke. Hans Tale formede sig som en Anklage mod dem, der for Vindings Skyld arbejdede for Tyskerne.

Tre Dage senere, den 4. Januar henimod Aften, kom en Bil til Vedersø Præstegaard. Der befandt sig fire Mand i Bilen. En af dem talte Dansk. Han fremviste overfor Kaj Munk et Politiskilt og erklærede ham for anholdt.

Kaj Munk maatte tage Afsked med sin Hustru og sine Børn og stige ind i Bilen.

Næste Morgen blev hans Lig fundet i Hørbylunde Bakker ved Silkeborg ved Silkeborg—Herning Landevejen. Han var dræbt ved tre Revolverskud, alle gennem venstre Tinding.

Paa det Sted, hvor Kaj Munks Lig blev fundet, rejste man et Trækors, der som Inskription kun bærer Bogstaverne K. M. Hans Hustru og deres 5 Børn i Alderen fra 5 til 12 Aar besøgte første Gang Stedet den 13. Januar — Kaj Munks Fødselsdag og Ægteparrets Bryllupsdag — og nedlagde en Krans...

Da Tyskerne paa det Tidspunkt havde Hovedkvarter i Silkeborg, beskæftigede man sig med den Tanke, om Kaj Munk havde været til et natligt Forhør i Silkeborg, inden han blev myrdet. Det danske Politi foretog i nogen Tid Undersøgelser for at opklare Mordet. Disse Efterforskninger pegede i den ventede Retning. Man konstaterede, at han var bortført i en tysk Bil, og at der var tysktalende Personer i Bilen — — —

Drabet paa Kaj Munk gjorde ikke blot det dybeste Indtryk paa Befolkningen i Danmark, men vakte ogsaa stor Opsigt ude omkring i Verden.

Fra tysk Side tillod man ikke den danske Befolkning igennem Dagbladene at mindes Kaj Munk paa den Maade, som maatte føles naturlig, naar en af Landets største Sønner ikke er mere. Omtrent samtidig med Kaj Munk blev myrdet en nazistisk Fiskehandler i Slagelse, og Tyskerne forlangte, at Bladene ikke maatte skrive mere om Kaj Munk end om denne Fiskehandler, og Omtalen af de to Mord skulde have nøjagtig samme Opsætning. Vilde Bladene bringe et Billede af Kaj Munk, skulde der ogsaa bringes et Billede af Fiskehandleren, vilde man have et Billede af Vedersø Kirke, skulde Bladene ogsaa bringe et Billede af den Kirke, Fiskehandler Petersen blev begravet i, o. s. v. Under disse Forhold fik Kaj Munk ingen Omtale i Form af Kronikker og Artikler.

Som Digter og Skribent havde Kaj Munk vel sin Begrænsning, men der findes kun én Kaj Munk i dansk Litteratur. Han var en saa levende og følsom Personlighed og havde en saadan Sans for en livfuld og ofte chokerende Fremstilling, at han maatte gøre Indtryk paa selv den tungeste og sindigste Læser eller Tilhører. Som hans Digtning blev hans Død et chokerende Drama, der yderligere

uddybede den nationale Bevidsthed og Harmen. Da jeg hørte om hans Død, følte jeg det, som om smudsige Morderhænder havde skændet og tilsølet Danmarks Sjæl...

Vedersø fortæller om Kaj Munk...

— Der er ikke et Værelse at faa i Ulfborg, sagde man i Kupeen, da jeg nævnte mit Bestemmelsessted. — Tyskerne og de mange fremmede Arbejdere har taget alt.

— Saa maa jeg vel overnatte i Ringkøbing eller tage videre til en af de næste Byer? spurgte jeg.

— Det er sikkert ikke lettere at faa et Værelse i Ringkøbing end i Ulfborg, blev der svaret. — Hele Vestkysten er overfyldt af Tyskere og Arbejdere.

Alle mine Medpassagerer havde tilsyneladende personlig Erfaring for, hvor vanskeligt det var at faa en Seng eller blot en Lænestol. En havde tilbragt Natten siddende paa en almindelig Stol, en anden havde givet 60 Kr. for en Bil, da der ikke havde været en Seng at opdrive i den By, han var kommet til, o. s. v.

Det var en Lørdag Aften i Februar 1944. Jeg var startet fra Holte før 7 om Morgenen. Rejsen til Fredericia havde været taalelig. Visiteringen ved Storebæltsfærgen, som det danske Politi havde gennemført siden Bombeeksplosionen paa Storebæltsfærgen »Sjælland« i November, føltes ikke som nogen større Ulempe. I et Træskur med smaa Baase stod 7—8 Betjente, som hurtigt gennemgik Bagagens Indhold og følte paa Ens Tøj under den opknappede Frakke. Men i Vestjylland var alle Hurtigtog inddraget. Fra Fredericia over Kolding og Esbjerg og op nordpaa standsede vi ved alle Stationer. Hertil kom, at vi efterhaanden blev halvanden Time forsinket.

Endelig ved halvelleve Tiden naaede vi til Ulfborg. Byens to Hoteller havde ikke saa meget som en Madras, jeg kunde faa for Natten, og de ønskede heller ikke at have mig siddende i Restaurationen. Private Værelser mente de, at det var umuligt at faa. Jeg var ved at indstille mig paa at tilbringe Natten paa Gaden, da jeg

tilsidst fik den Idé at ringe til Byens Politibetjent. Og ved et rent Tilfælde lykkedes det hans Kone at finde et Værelse til mig.

Natten blev ikke netop behagelig. Jeg er ikke angst for et iskoldt Værelse, klamme Lagner og en Dyne, hvis Vægt lader formode, at den er fyldt med Jord, for jeg har Erfaring for, at en saadan Seng lader sig opvarme i Løbet af en Timestid. Men denne Seng dannede en Undtagelse. Paa mystisk Vis forsvandt al Varme op gennem Dynen. Det var som om Dynen var fyldt med vaad eller frossen Jord ... Heldigvis var jeg saa træt, at jeg ud paa Natten fik nogle Timers Søvn ...

Jeg vilde til Vedersø næste Dag. Jeg vilde se den Egn, hvor Kaj Munk havde virket i 20 Aar som Præst, og som han elskede.

Der gik ingen Rutebil derud om Søndagen, men det lykkedes mig at leje en Cykle.

I den froststille Dag cyklede jeg gennem det flade vestjydske Landskab. Snart kunde jeg skimte Vedersø Kirke og de hvide Klitter længere ude. Men Vejen derud gaar i en stor Bue, da der er Engdrag og Smaasøer, som nu var islagte, der hindrer, at Vejen kan føres i lige Linje.

Hvor Vejen gik ned i Engen, passerede jeg gennem en stærk Pigtraadsspærring, den første Mindelse om Tyskernes omfattende Befæstning af Vestkysten. Vejen kunde lukkes med en Slags Pigtraadsled, der var slaaet tilbage.

Den lille Samling Huse, der udgør Vedersø By, er uden Idyl. Kun Kirken og en Mølle, der begge ses viden om, hæver ligesom paa Byen og giver den Ansigt. Ellers bestaar Byen kun af en kort Række moderne, stationsbylignende Bygninger langs en Vej, en Skole og et Forsamlingshus, en ret stor Købmandsgaard, et Mejeri og forskellige andre Huse.

Jeg bankede paa i Købmandsgaarden hos Købmand Skyttes, som var den Familie, Kaj Munk kom mest sammen med i Vedersø. Købmand Skytte og hans Frue tager venligt imod mig og imødekommer gerne min Anmodning om at fortælle nogle af deres Erindringer om Kaj Munk.

— Han tog sig Situationen meget nær, siger Købmand Skytte. — Han var indesluttet. Han bar det hos sig selv. I det daglige talte

han ikke om det, og han gjorde det heller ikke i direkte Ord fra Prædikestolen, men indirekte kunde vi godt mærke, hvor han var henne.

Ingen kom saa meget sammen med Kaj Munk som vi, men da Tyskerne efter Besættelsen kom i min Butik, kom han her ikke mere... Han har aldrig udtalt sig direkte om det til mig, men han syntes ikke om, at jeg handlede med Tyskerne... Han dømte os lidt haardt paa det Punkt, synes jeg. Vi maatte jo rette os efter Loven...

Det første Aar, han var her som Præst, kom han ofte herhen. Han var kun 26 Aar gammel dengang.

— Som helt ung Præst kunde hans Stemninger være stærkt skiftende, siger Fru Skytte. — En Dag kunde han komme farende ind i Stuen og svinge mig rundt. Og til andre Tider græd han og skulde trøstes. Han syntes ikke, at han var værdig til at staa paa Prædikestolen. Han mistede fuldstændig Troen paa sig selv...

Men saa blev han forlovet, gift og fik Børn. Hans Kone, der er barnefødt her i Vedersø — hun er Datter af en Gaardejer — og kun 19 Aar, da hun blev gift, var en umaadelig Støtte for ham. Det var hende, der tog mod Gæster, Telefonsamtaler og ordnede Møder. Hun kunde tale med hvem som helst...

— Kaj Munk var en god Præst og en god Mand for Sognet, fortsætter Købmand Skytte. — Som Forfatter og Digter kunde vi knap nok følge ham. Han fremsatte nogle skrappe Udtalelser, som hans Menighed havde svært ved at tage i Begyndelsen. Men efterhaanden blev der helt set bort fra det...

Hver Gang han havde Première i København, kom han og inviterede os med. Vi overværede ogsaa Premièren paa hans første opførte Skuespil, »En Idealist«. Vi blev lidt forbavsede, da en hvidskægget Olding hilste paa os ude i Sidegangen og førte Fru Munk bort. Han havde forklædt sig for ugenert at kunne sidde blandt Publikum paa 2. Balkon og overvære Forestillingen. Der var mægtigt Bifald, og efter Forestillingen søgte Publikum at faa Forfatteren frem.

— De kan godt gaa, for Forfatteren kommer ikke! sagde Kaj Munk til et Par unge Mænd, som sad ved Siden af ham.

Denne Replik bevirkede, at de unge Mænd fik Mistanke om, at »Oldingen« var Forfatteren...

Kaj Munk var fuld af Humør. Der skulde altid ske noget, hvor han var. Kørte vi til Havet, kunde han finde paa at køre op i en Klit blot for at vi skulde mase et Par Timer med at faa Bilen op af Sandet igen...

I den gode, gamle Tid var det vel nok morsomt at være sammen med ham. Vi havde mange fornøjelige Jagt- og Fisketure sammen. Han blev efterhaanden en dygtig Skytte og interesserede sig meget for det. Vi har gaaet sammen hele Tiden, men ogsaa mest de første Aar. Han havde lejet det meste af Linde Sogn mellem Struer og Lemvig. Desuden fik han et Sommerhus i Muldbjerg, hvor han købte en Gaard med halvtredie Hundrede Tønder Land, som mest bestod af Plantage og Hede. Men her var det jo kun Plantage-Jagt, medens det i Linde var Markjagt paa Harer, Høns og Fasaner. Han vilde forfærdelig gerne skyde Høns. Det var ham en hel Sport...

Kaj Munk havde sin egen Maade at prædike paa, men hans Prædikener var ganske jævne og ligetil. Enhver kunde følge med. Og i sit Sogn — det er jo ikke stort, det tæller kun 600 Mennesker — var han altid paa Pladsen, hvad enten det gjaldt Sorg eller Glæde. Ingen ventede forgæves paa ham. Han tog sig altid Tid til at være med ved Bryllupper og Begravelser og gjorde ingen Forskel paa rig og fattig.

Vi havde en ugentlig Aften, som vi kaldte »Hyggeaftener«. Saa gik vi sammen i Skolen til Oplæsning og Kaffe. Her læste Kaj Munk meget ofte, enten sine egne Ting eller Værker f. Eks. af Selma Lagerløf eller Ibsen. Det formede sig som Regel saadan, at han læste en Time. Derefter drak vi Kaffe, og efter at han havde læst et Par Digte, sang vi et Par Salmer. Det gik saadan i mange Aar.

Efterhaanden som Kaj Munk blev bekendt som Forfatter, optog det ham mere og mere. Og saa en Søndag holdt han ganske pludselig sin Afskedsprædiken. Han græd. Det var hans dybe Alvor, at han maatte give Afkald paa Embedet. Han syntes, at han forsømte Kaldet.

Det var vistnok hans Hensigt at forlade Vedersø allerede samme Dag med Hustru og Børn, men paa Grund af et eller andet Uheld kom han ikke afsted. Næste Morgen ringede han til min Kone og bad os komme. Han fortalte, at han allerede havde sendt sin Afskedsbegæring til Biskoppen. Vi spurgte ham, om han ikke kunde tænke sig at blive, hvis vi sendte en Liste rundt i Sognet, og alle som én opfordrede ham til at blive. Han kunde jo tage en Hjælpepræst.

Kaj Munk kunde alligevel ikke tænke sig at rejse fra Vedersø Præstegaard, naar det kom til Stykket. Saa kørte alle Menighedsraadsmedlemmer med Kaj Munk til Biskop Westergaard i Ribe. Biskoppen kendte godt Kaj Munk, og han havde kun lagt hans Afskedsbegæring i Skrivebordsskuffen, saa hele Sagen lod sig let ordne.

Næste Dag skulde Kaj Munk have Premiere paa et af sine Stykker. Han var saa lykkelig, fordi han alligevel skulde blive i Vedersø, og nu vilde han have hele Menighedsraadet med sig til København. Det kunde have moret ham at stille os an paa 1. Række i Det kgl. Teater ved Premièren. Men det lykkedes nu ikke at overtale Menighedsraadet til at tage med ...

Kaj Munk glemte ingen og heller ikke dem, der bor i Klitten. Her ligger 5—6 Gaarde paa daarlig Jord. Hver 14. Dag tog Kaj Munk i Klitten. Han læste op for Klitboerne og fik dem til at fortælle om Overtro, som de er saa fulde af. Kaj Munk og Klitboerne er et Kapitel for sig. Han holdt meget af Menneskene og Naturen dernede ...

Det blev mit Hverv at ordne Kaj Munks Begravelse. Den 4. Januar om Aftenen — det var vist ved halvotte Tiden — kom en Bil med en Del Mænd til Vedersø Præstegaard. De hævdede, at de var dansk Politi og havde Ordre til at anholde ham. Man hørte, at en af Mændene talte tysk og en anden dansk. Medens Kaj Munk pakkede forskellige Smaating, Nattøj og andet, fulgte de ham, hvor han gik. Men det hele varede kun nogle faa Minutter.

Næste Dag ringede Politimesteren i Silkeborg til mig og spurgte, om jeg vilde gaa op og fortælle Fru Munk, at hendes Mand var fundet, og at han var død.

Det var et haardt Budskab at bringe Fru Munk. Men nu fik hun Udløsning. Uvisheden havde givet hende en vanskelig Nat at komme igennem ...

Hun bad mig ordne det hele med at faa ham hjem, Politiet, Begravelsen og hvad andet, der skulde ordnes.

Jeg var saa nede for at hente ham. Man løftede Ligklædet fra hans Ansigt, da jeg traadte ind i Kapellet. Skønt jeg saa ham paa ret stor Afstand, kunde jeg genkende ham. Det var iøvrigt overflødigt at se hans Ansigt. Hans lange, følsomme Digterhænder kunde man ikke tage fejl af ...

Der var samlet ca. halvtredie Tusinde Mennesker ved Kaj Munks Begravelse, men der kunde kun være 4—500 Mennesker i Kirken. Til dette Antal omdelte vi Salmehefter, der gjaldt som Adgangstegn til Kirken. Der blev uddelt 100 Hefter til Gæster, medens Sognets Beboere fik Resten. En halv Snes Betjente var herude og hjalp os.

Der var ikke Højttaler, saa de, der stod udenfor, kunde ikke følge Højtideligheden i Kirken. Det var en kold og regnfuld Dag ...

Fra Købmand Skyttes tager jeg ud til en Gaard, hvor jeg bliver gæstfrit modtaget af en prægtig, vestjysk Bondefamilie. Først taler jeg med Gaardejerens Hustru, da hendes Mand endnu ikke er kommet fra Kirke.

Hun omtaler først Kaj Munks Begravelse og det overvældende Antal Kranse og Buketter, der var sendt.

— Efterhaanden var der ikke en Blomst at faa i hele Ringkøbing Amt, og længe efter Begravelsen blev der ved at komme Blomster. Man siger ogsaa, at der stadig bliver lagt nye Blomster, der hvor man fandt Kaj Munks Lig ved Silkeborg ... Efter Begravelsen stod Fru Munk ved Udgangen fra Kirkegaarden og trykkede alle i Haanden ...

— Hørte De Kaj Munks Tale i Vedersø Kirke Nytaarsdag? spørger jeg.

— Ja. Den skal ogsaa være gengivet i den engelske Radio, efter hvad jeg har hørt, men ikke helt korrekt.

Kaj Munk var en grundærlig Mand. Det var ikke for at vække Opsigt, at han holdt den Tale, men han kunde ikke andet. Han beholdt sin Frakke og sit Halstørklæde paa og traadte frem i Kordøren og talte. Han talte vel i tyve Minutter. Han sagde til os, at det var ham en for stor Overvindelse at gaa paa Prædikestolen med Løgnen i Hjertet. Han var ikke saa haard i sine Bebrejdelser mod dem, der arbejdede for Tyskerne af Nød, for det daglige Brød maatte vi jo alle have. Men han rettede en Anklage mod alle dem af os, som kørte for Tyskerne og arbejdede for dem for Vindings Skyld ... Men han bad ogsaa os være overbærende med ham. Han glemte aldrig at tage sig selv med ... Efter Talen blev der sunget en Salme og bedt en Bøn, og saa var Gudstjenesten forbi ...

— Ja, det var jo en ejendommelig Gudstjeneste, siger Gaardejeren, som nu er kommet hjem. — Men Kaj Munk vilde ogsaa prædike saadan, at vi havde noget at tale om, naar vi kom hjem. Kunde han ikke det, vilde han ikke være Præst længere. Der var altid noget at diskutere, naar han havde prædiket ...

— Hvilke af Kaj Munks Ord husker De bedst?

— Han har sagt: Naar Jesus kunde lade sig nagle fast til Korset, skulde vi vel ikke frygte en Revolverkugle ... En anden Udtalelse, der staar tydeligt i min Erindring, er: Jeg hader ikke noget Menneske ... ikke engang Hitler ...

Ingen kunde være mere beredt til Døden end han. Man havde Indtrykket af, at han havde en Forudanelse om det, der vilde komme. Hans Prædiken 1. Juledag mindede lidt om en Afskedsprædiken. Han sagde noget i Retning af, at han ikke vidste, om det blev den sidste Gang, han besteg Prædikestolen ...

2. Nytaarsdag — det var en Søndag — holdt Kaj Munk en smuk Prædiken. Aftenen tilbragte han hos os. Det gjorde han hver 2. Nytaarsdag. Da Kaj Munk i sin Tid kom hertil, holdt han en Prøveprædiken Nytaarsdag. Han overnattede hos os. Næste Dag var det min Kones Fødselsdag, og det blev saa en Tradition, at han kom her den Dag. Vi spillede Whist med ham den sidste Aften, han var hos os ... ja. Kaj Munk spillede aldrig om Penge, kun om Tændstikker. Han kunde ogsaa drikke en Pilsner og et Glas Vin

ved festlige Lejligheder. Naar han fra Prædikestolen truede med at trække sig tilbage, hvis der blev givet Spiritusbevilling til Badehotellet, skyldtes det hans Omsorg for Egnens unge Folk...

— Det hændte flere Gange, at hans Prædikener var ret usædvanlige?

— De var særprægede, men det var sjældent, at han gik udenfor de vante Rammer for en Gudstjeneste. Det hændte for Eksempel en Langfredag, at han i Stedet for at holde Prædiken læste Jesu Lidelseshistorie for os. Han begrundede det med, at de Ord, han selv kunde finde, var fattige i Sammenligning med dem, som Bibelen indeholdt...

Kaj Munk var saa flink til at komme, naar der var Sygdom, og han kunde finde de Ord, der kunde trøste. En gammel Kone, som fyldte 80 Aar den 5. Januar, havde saadan glædet sig til, at han skulde komme... men det blev jo ikke, det var den Dag, de fandt hans Lig... Engang druknede en Karl i Nørresø nedenfor Præstegaarden. De søgte efter ham en hel Dag, og Kaj Munk deltog i Eftersøgningsarbejdet hele Tiden...

Og han var godgørende. Op til Jul gik han rundt i Sognet, og han uddelte adskillige Gæs og Ænder og Pengesedler til fattige og Folk med mange Børn...

Det blev engang fortalt i Aviserne, at naar vi saa nødigt saa, at Kaj Munk nedlagde sit Embede, var det fordi, han betalte saa store Skatter. Det er ikke rigtigt alene af den Grund, at det meste af det, han betalte i Skat, gik ud af Sognet som Statsskatter, fælleskommunale Skatter og mellemkommunal Refusion. Kaj Munk var en Ener og forskellig fra os sindige Jyder, men vi holdt af ham, fordi han var en god Mand, og der var dyb Alvor og Ærlighed bag hans Ord...

— Kaj Munk forstod ogsaa at feste, siger Gaardejerens Hustru. — Tre Gange i de 20 Aar, han var i Vejse (Vejse er den lokale Benævnelse for Vedersø) gjorde han Gilde for hele Sognet. De to Gange holdt han Festen i Forsamlingshuset og den tredie Gang i Vejse Præstegaard. Og hvert Aar den 15. Juni samledes hele Sognet i Vejse Præstegaard. Kaj Munk talte, og vi fik Kaffe. Vi havde selv Brød, Fløde og Sukker med. I 1938 lod han Smelte-

diglen opføre i Forsamlingshuset. Paa Grund af Pladsforholdene formede han Indbydelsen saadan, at han indbød alle Sognets unge, men tilføjede, at ogsaa de ældre var velkomne. Han indbød ogsaa alle Sognets Beboere til at besøge sig i Muldbjerg i hans Sommerhus. Vi kørte i Hestevogne og store Lastbiler. Næsten alle var deroppe...

Efter at jeg har taget Afsked med Gaardejer-Familien, kører jeg op til Kirken, hvor jeg et Øjeblik dvæler ved Kaj Munks Grav tæt op til Kirken. Endnu er Graven og dens nærmeste Omgivelser helt dækket af Kranse.

Jeg kører ogsaa ud til Præstegaarden. Den ligger forholdsvis langt fra Vedersø og ret ensomt men smukt ved den store Nørresø, hvor Kaj Munk holdt af at sejle og fiske. Fru Munk bor stadig i Præstegaarden med sine fem Børn...

Jeg forstaar, at Kaj Munk elskede denne Egn. Navnlig om Sommeren maa den have en særpræget Skønhed med sine store, vide Udsigter, Søerne og Engene og de hvide Klitter.

Jeg tager Kaj Munks Skuespil, »Niels Ebbesen«, som blev forbudt af Tyskerne, frem og læser Niels Ebbesens Ord:

— Og skulde det falde saadan og saadan ud med mig, saa skal du hilse hende (N. E.s Hustru) og sige, at fra jeg saa hende første Gang og til sidste, var hun mig kær. Saa skal du kysse Børnene fra mig et for et og sige til dem, at deres Fader gjorde det for — ja, du kan sige: Danmarks Skyld, det maa undskylde mig, hvis det var forkert. Og saa skal du hilse Aaen og Engen, de brogede Kvier med de fromme Øjne, Hestene med de fromme Munde og alle — naa, det maa være nok. Du skal hilse det hele — ja...

Tidligt næste Morgen forlod jeg Ulfborg. Store Lastbiler tæt besat med Arbejdere kørte ud af Byen til Befæstningsarbejdet langs Vestkysten. Og i Toget vrimlede det med tyske Soldater og Arbejdere. Jeg længtes bort fra den Vestkyst, som jeg elsker mere end noget andet af vort Land. Jeg følte mig snavset, ussel og utilpas. 60.000 Danskere arbejdede paa den Befæstning af Jylland, der var rettet mod de Lande, der skulde befri vort Fædreland... Jeg forstod, at det var en aandelig Livsbetingelse for Kaj Munk, at han holdt den Tale Nytaarsdag...

BLOD, HAD OG TERROR

»Schalburgtage« og »Clearing-Mord«.

Den Kamp med Mord- og Bombeattentater mellem den nationale Undergrundsbevægelse og Schalburgfolk, Frikorpsfolk og andre Danskere, der var gaaet i tysk Tjeneste, som var blevet indledet efter den 29. August, udviklede sig yderligere i 1944. Der opstod nye Ord som »Anti-Sabotage« eller »Schalburgtage« og »Clearing-Mord«. Ikke uden Grund mente man, at det var Schalburgfolk eller andre, der fik Støtte fra den tyske Besættelsesmagt, som forøvede en lang Række Gengældelses-Bombeattentater og Gengældelses-Mord.

Af Mord i de første Maaneder af 44 kan i Flæng nævnes: Den 7. Januar blev Læge W. Vigholt i Slagelse dræbt i sit Venteværelse. Landsretssagfører Holger Christensen, Aarhus, blev den 3. Februar skudt ned bagfra i Nærheden af sin Gadedør og dræbt paa Stedet. Da Redaktør Sigurd Thomsen ved »Social-Demokraten« forlod sit Blad sent om Aftenen den 23. Marts, blev han antastet af et Par Mænd, og da han paa sin rolige Maade nægtede at gaa med dem, skød de ham ned, og han døde nogle faa Dage senere. Den 29. April om Morgenen var Civilingeniør, Direktør Børsholt Genstand for et Mordattentat, og han døde en Maanedstid senere. I Slutningen af Juli blev Urtekræmmerforeningens Formand, Købmand Waldemar Jensen og Kordegn E. Asbo dræbt af Revolvermænd.

Som Regel blev der ikke givet Ofrene Tid til at sætte sig til Modværge, eller det maatte anses for ganske haabløst at tage Kampen op med Revolvermændene. Blandt de enkelte, der kæmpede for Livet, kan nævnes Adjunkt Foged i Odense. Den 4. Marts om Aftenen sad Adjunkten i sin Stue og læste, da det ringede paa

Døren Kl. ca. 20,40. Husassistenten gik ud og lukkede op, men næppe var Døren aabnet, før tre revolverbevæbnede Mænd trængte ind, idet de skubbede hende til Side. De gik lige ind i Stuen, hvor Adjunkt Foged sad ved Skrivebordet, og opfordrede ham til at gaa med udenfor. Dette afslog han, idet han rejste sig op. Han saa, at de havde Revolvere i Hænderne, og med et Spring sprang han paa den ene af Overfaldsmændene, men i det samme affyrede denne sin Revolver og ramte Foged i Brystet. Trods dette lykkedes det Adjunkten at rive Manden med sig om paa Gulvet, og de rullede rundt i en voldsom Kamp. De to andre Mænd stod og sigtede med deres Revolvere, men de kunde ikke komme til at skyde paa Foged af Frygt for at træffe deres Kammerat. Efter nogle faa Øjeblikkes Forløb lykkedes det Revolvermanden at faa Foged anbragt i en saadan Stilling, at hans Kammerater kunde skyde, og de skød ham saa igennem Hovedet. Kort efter mistede Foged Kræfterne, og Attentatmændene flygtede. Hele den uhyggelige Scene overværedes af Adjunkt Fogeds 10-aarige Datter ... Foged kom paa Hospitalet, hvor han kom til Bevidsthed efter at have faaet Blodtransfusioner, og allerede næste Dag var hans Tilstand efter Omstændighederne forholdsvis god.

Mange Borgere, som med Grund kunde føle sig truet, fik af Politiet Tilladelse til at anskaffe en Revolver. F. Eks. kunde Rigsdagsmændene faa Tilladelse til at være bevæbnet. Det samme gjaldt en Del Journalister og en Række andre Personer, der indtog særlig fremtrædende Stillinger, eller som havde modtaget Truselsbreve.

Man faar et Indtryk af den udbredte Nervøsitet gennem en Tragedie, der udspillede sig i et Hjem i Hillerød i Slutningen af Maj Maaned. To Drenge, den ti-aarige Jørgen og den syvaarige Aage skulkede fra Skole, idet de skjulte sig paa Hjemmets Loft. Drengenes Fader, en Mekaniker, kom tilfældigt hjem ved Middagstid, og da han hørte det pusle paa Loftet, opstod der en ubetvingelig Angst i hans Sind. Bevæbnet med et meterlangt Vinkeljern gik han op paa Loftet. Da han kom op ad Trappen, raabte han: »Er her nogen?« Men han fik intet Svar. Lidt efter opdagede han, at noget bevægede sig under en Dyne. I sin Angst sprang Mekanikeren frem og slog Vinkeljernet i Dynen. I samme Nu dukkede Aages Ansigt

op fra en Barneseng, hvor han havde gemt sig, og en frygtelig Anelse slog nu Faderen, der et Øjeblik stod som forstenet. »Det er jo Jørgen,« sagde Aage og græd. Faderen rev Dynen bort og fandt sin Søn liggende saaret paa Gulvet. Slaget havde beskadiget Kraniet. Nogle Timer senere døde Drengen paa Sygehuset...

Hvad »Schalburgtage« angik var de første Attentater fortrinsvis rettet mod Studenterne, idet den akademiske Verden udførte et meget betydeligt illegalt Arbejde. I Januar var der saaledes Bombeattentater mod Studenterforeningen, Danske Studenters Roklubs Baadehus og Studenterhytten ved Sjælsø. Men senere blev Attentaterne ogsaa rettet mod Befolkningen som Helhed. Den 19. April om Eftermiddagen blev en tysk Bil, der kørtes af en Dansker, Tage Lerche, som arbejdede for Tyskerne, overhalet af en anden Bil i Krydset Roskildevej, Pileallé, Vesterbrogade. Fra den overhalende Bil blev der affyret en Række Skud. Lerche sank sammen over Rattet og døde kort efter. Næste Aften ved 23-Tiden blev der paa samme Sted kastet to Bomber mod to Sporvogne, og 28 Mennesker maatte køres paa Hospitalerne. En Tid om Foraaret og først paa Sommeren var Bombeattentater mod store Strøgforretninger saa hyppige, at hele Gader af Strøgforretninger fandt Anledning til at beskytte Forretningsvinduerne med Træskodder.

Naar Schalburgfolk eller andre ødelagde Bygninger med Sprængog Brandbomber, tog de ikke Hensyn til, om der befandt sig Mennesker i dem. Søndag Aften den 23. April trængte revolverbevæbnede Mænd ind i en halv Snes københavnske Biografers Operatørrum. De standsede de Film, der blev vist, og i Stedet vistes et kendt illegalt Karikaturbillede af Hitler paa det hvide Lærred — Billedet viser, hvorledes Hitler er ved at bryde sammen under Presset fra Øst og Vest, saaledes at han ikke er i Stand til at jage en næsvis Flue bort fra sin Næse (Jugoslavien). I Forbindelse med Fremvisningen af Billedet blev der læst et Digt af Kaj Munk, og Publikum klappede og trampede, medens der opstod stor Uro. Samtlige københavnske Biografer i Storkøbenhavn blev som Straf lukket i længere Tid, og iøvrigt blev det store Ejendomskompleks V. Boulevard 27—29 overfor Tivoli, hvor bl. a. en Række Filmsselskaber havde Lokaler, fuldstændig ødelagt ved Spræng- og Brandbomber

den følgende Nat. Der var ogsaa Beboelse i Ejendommen, og nogle Mennesker saaredes, hvoraf en døde.

Iøvrigt bevægede Sabotage, Schalburgtage, Ildkampe, Snigmord, Dødsdomme, Henrettelser og Anholdelser sig efter en stigende Kurve fra Tiden omkring den 23. April. Faa Dage før blev der anholdt ca. 100 K. U.er. Den 24. April holdt Dr. Best en Tale for Repræsentanter for Pressen. Han meddelte heri bl. a., at over 100 Sabotører havde Dødsdomme i Vente, og at »naar en Person, der tilhører Værnemagten, overfaldes og saares, saaledes som det skete for faa Dage siden, maa der gives Krigens haarde Ret fri Bane over for en fangen Voldsforbryder, der under andre Forudsætninger maaske var blevet benaadet. Naar fremdeles den tyske Krigsførelses Interesser angribes ved Sabotage, vil det fremtidig være umuligt at udvise Naade over for fangne Sabotører, der efter Loven har forbrudt deres Liv«.

Samme Dag var det blevet offentliggjort, at en dansk Student, Niels Stenderup, var blevet henrettet. Og Kommunelæge Stefan Jørgensen i Gentofte blev om Eftermiddagen skudt ned af en »ventende Patient«, hvilket offentliggjordes i Bladene næste Dag sammen med Meddelelse om, at Tage Lerches 7-aarige Søn, der havde opholdt sig i Bilen sammen med Faderen, var død af Skudsaar.

Der blev den 24. April lukket for al Udrejsetilladelse fra Landet, og »T. T.«s Korrespondent i København fik inddraget sin Telefontilladelse.

I den følgende Tid gjorde Tyskerne fortvivlede Forsøg paa at paavirke Stemningen i Danmark og paa at faa Sabotagen bragt til Ophør. Bl. a. lod man Bladene bringe Nyheder om Sabotage eller om Drab paa en Dansker i tysk Tjeneste, og nedenunder skulde der saa i samme Udstyr bringes en Meddelelse om Henrettelsen af en eller flere Sabotører. Foruden de sædvanlige tvangsindlagte Propagandaartikler i Dagbladene og Propagandaen i Radioen gjorde man ogsaa et naivt Forsøg paa at faa Folk til at tro, at Løbesedler, der i Titusindvis blev nedkastet fra Flyvemaskiner over København den 27. April, skulde stamme fra London. Løbesedlerne blev nedkastet, efter at der var givet Flyverforvarsel, men da der var meget skyet, kunde man ikke se Maskinerne. I dette »Propagandaskrift fra Lon-

don« — der tildels i Lighed med det tyske Opraab den 9. April havde Staveformer som »Opraap« og »Sandheten« — kunde man f. Eks. læse, at »enhver Dansker vil vide, at de russiske Soldater, der vil deltage i Aktionerne, kommer som Frihedens Forkæmpere, men man maa ogsaa forstaa, at de kommer som Mænd fra et Land, der har lidt uhyre, som Mænd, der har Krav paa alt, hvad der kan gøres for at faa dem til at glemme Sulten og Nøden, som saa længe har været deres Lod. De kommer som Sønner af et Land, hvis Syn paa mangt og meget nødvendigvis maa afvige betydeligt fra det fredelige og borgerlige Danmarks. Men netop derfor maa det humane og fordomsfri danske Folk, der har vist saa stor Forstaaelse for Sovjetunionens Indsats for Demokratiets Sag, forstaa sin Pligt og ikke forlange, at alt skal gaa uden Gnidninger«. Senere omtales, at et Antal særligt uddannede Negersoldater vil deltage i Befrielseskampen, og skulde disse blive indsat i Danmark, maa Danskerne se Realiteterne i Øjnene o. s. v. Københavnerne smilede. Da et Cyklebud nogle Dage senere saa en Neger paa Gaden, raabte han: — Hurra, Invasionen er begyndt . . . !

Tyskerne kom ingen Vegne hverken med Henrettelserne, Propagandaen, Anti-Sabotagen eller Anholdelserne. Sabotagen naaede op paa større Højder end tidligere, og hele Befolkningen blev yderligere svejset sammen.

Trusler mod Politiet og Anholdelser.

Tyskernes Handlinger var præget af den største Irritation og Desperation. De søgte at true det danske Politi til at gøre en Indsats mod Sabotørerne. Tanken havde hele Tiden beskæftiget dem efter den 29. August, og der var om Efteraaret ført langvarige Forhandlinger. Fra dansk Side havde man dengang erklæret, at hvis Politiet skulde anholde Sabotører, maatte det være en absolut Betingelse, at disse Sabotører ogsaa blev dømt ved dansk Domstol og afsonede Straffen i danske Fængsler. Disse Forhandlinger førte dog ikke til noget. Fra dansk Side var man betænkelige ved en Ordning. Tyskerne vilde jo hurtigt opdage, at Politiet ikke vilde være in-

teresseret i at anholde andre Sabotører end dem, der meldte sig frivilligt — altsaa som søgte Beskyttelse mod Tyskerne ved at gaa i dansk Fængsel. Saa var der ogsaa Spørgsmaalet, om Tyskerne ikke paa et eller andet Tidspunkt vilde forlange at faa Sabotørerne udleveret. Endelig ønskede mange indenfor Politiet ikke at komme i et Modsætningsforhold til det illegale Arbejde, selvom dette Modsætningsforhold blev af ren formel Art. Men nu i Maj Maaned tog Tyskerne Spørgsmaalet om Politiet og Sabotagen op paa et lidt andet Grundlag. Man opfordrede Politiet til at overtage Sabotagevagten paa en Række Virksomheder, idet man erklærede, at hvis man fra dansk Side ikke gik med hertil, kunde man ikke anerkende den Udvidelse af Politistyrken, som havde fundet Sted under Krigen. Da Politstyrken var udvidet fra 3.500 til 9.500 Mand, skulde med andre Ord 6.000 Mand eller omtrent to Tredjedele af Styrken afskediges, hvis man ikke vilde gaa ind paa Kravet. De 50—70 Virksomheder, som man ønskede, at Politiet skulde bevogte, arbejdede ikke udelukkende for Tyskerne, men f. Eks. 25—50—75 pCt. Tyskerne sørgede nemlig i Almindelighed selv for Vagt til Fabriker, der arbejdede 100 pCt. for Tyskland. Paagreb Politiet Sabotører under deres Vagttjeneste, skulde de ikke udleveres til tysk Retsforfølgning.

Til Trods for Truslen om den store Reduktion af Politistyrken indtog Politiet en afvisende Holdning overfor Forslaget. Medens Forhandlingerne stod paa, foretog Tyskerne om Morgenen den 26. Maj en Række Anholdelser af kendte Mennesker, især Politimænd, Officerer og Redaktører. Blandt de anholdte, der sigtedes for Spionage og Deltagelse i illegal militær Organisation, var Politimestrene Martensen-Larsen, Aabenraa, Brix, Tønder, Ejnar Hoeck, Aarhus, og Aage A. Agersted, Aarhus, Amtmand Refslund-Thomsen, Aabenraa, Kaptajn i Grænsegendarmeriet Aage Malling Jacobsen og Redaktør Bjørn Hanssen, »Hejmdal«. Enkelte af de eftersøgte gik under Jorden eller flygtede til Sverige, saaledes Chefen for Vestre Luftværnskommando, S. A. Andersen.

Nogle af dem var Medlemmer af den tidligere omtalte hemmelige P-Organisation, som der dog ikke skulde være større Grund til at beskæftige sig med fra tysk Side, da dens Virksomhed tog Sigte

paa Forholdene ved Krigens Afslutning. Alligevel blev kun enkelte af dem løsladt igen i de første Maaneder. Oprindelig kan Tyskerne muligvis have været i den Tro, at de havde Anklagemateriale mod dem alle. De havde ved flere Lejligheder konstateret, at Politifolk — og tildels højtstaaende Politiembedsmænd — deltog i illegalt Arbejde. Saaledes havde de i Begyndelsen af Februar Maaned anholdt Politimester Simony, Varde (bl. a. sammen med hans to Politifuldmægtige og Læge Nordentoft i Varde), som bl. a. havde ladet en Sabotør, der var blevet saaret af det tyske Politi under Ildkamp i Aabenraa, hente i Politibil og skjult ham i Arresten. Iøvrigt mentes Simony og hans Kreds ogsaa at have Forbindelse med England.

Oberst Paludan-Müllers heltemodige Kamp.

Blandt dem, som Tyskerne vilde anholde den 26. Maj, var ogsaa Chefen for Grænsegendarmeriet, Oberst Paludan-Müller. Overfor sin Hustru og nærmeste Venner havde Paludan-Müller udtalt, at han i givet Tilfælde aldrig vilde lade sig tage af civile. — Jeg er lovligt bevæbnet, sagde han, — og jeg skyder, hvis Civilpersoner prøver paa at lægge Haand paa mig.

Om Morgenen ved halvseks-Tiden indfandt sig nogle civile Personer ved hans Villa i Graasten. De raabte, at det var det tyske Politi, men han nægtede at lukke op. Saa slog de et Vindue ind. Paludan-Müller skød paa dem, og den første Tysker, der krøb gennem Vinduet, dræbtes.

Paludan-Müller løb op ad Trappen til Tagetagen og barrikaderede Trappeopgangen med et stort Skab.

Tyskerne vovede nu ikke at trænge ind i Villaen, men tilkaldte et halvt Hundrede Politisoldater, der kom med Maskinpistoler og Haandgranater. Lidt senere kom Sognepræsten og en dansk Politibetjent til Stede. Sognepræsten anmodede Tyskerne om, at Paludan-Müllers Hustru og Datter fik Tilladelse til at komme ud af Huset. De havde straks ved Kampens Begyndelse søgt Tilflugt i Husets Kælder. Tyskerne gav Tilladelse hertil, og iøvrigt ønskede de, at Præsten vilde forsøge at overtale Paludan-Müller til at overgive sig.

Obersten var fuldstændig rolig og fattet, da Præsten kom op til ham. Præsten bad Fadervor og lyste Velsignelse over ham, og den knælende Oberst sagde: — Gud være mig arme Synder naadig...

Paludan-Müllers Hustru vilde ikke forsøge at overtale sin Mand til at overgive sig. — Havde jeg gjort det, vilde jeg ikke have været ham værdig, sagde hun...

Hustruen og Datteren fik ikke Lov at gaa med til Præstegaarden. Tyskerne tvang dem til at staa ved noget Buskads ved Villaen, hvorfra de maatte overvære den videre Kamp. Tyskerne rettede nu en voldsom Ild mod Villaen. Fra et Vindue paa 1. Sal besvarede Paludan-Müller Ilden. Han dræbte endnu en Tysker og saarede flere. Først da Klokken var et Kvarterstid over 8 ophørte Kampen. Haandgranater havde antændt Huset, som nedbrændte helt. Man ved ikke, om Paludan-Müller var dræbt, inden han blev Ildens Bytte.

I Graasten blev Flagene straks hejst paa halv Stang, og Arbejdet blev nedlagt og Butikkerne lukkede. Den tyske Kommandant krævede, at Politimester Bjerre skulde give Ordre til at genoptage Arbejdet og tage Flagene ned. Dette nægtede Politimesteren, skønt Tyskerne truede med at anholde ham. Der skete dog intet.

Fra dansk Side lod man hente en Kiste til Oberstens Lig, som man fandt i Husets Ruiner. Men Tyskerne forlangte at faa Liget. De ønskede ikke at gøre Brug af Kisten, men kom Liget i et Par Sække og smed det paa en Lastbil, der kørte det til Kolding. Næste Dag, da Politimesteren ringede til Kolding, sagde Tyskerne, at Liget var begravet, og at Stedet først vilde blive opgivet efter Krigen. Efter forskellige Forhandlinger lykkedes det dog tilsidst at faa Oberstens Lig udleveret paa den Betingelse, at Begravelsen ikke fandt Sted i Graasten. Han blev saa begravet i Snesere paa Sjælland, hans Barndomsegn...

Der er noget ophøjet over Paludan-Müllers Kamp, som bevirker, at han som Menneske-Type kan staa som en smuk Repræsentant for den Hærskare af idealistiske og heltemodige Danskere, der ofrede deres Liv for Fædrelandets Ære og fremtidige Frihed, hvad

enten de faldt under Udførelse af deres Pligt i Hær og Flaade, eller de var blandt de mange, der dræbtes eller henrettedes i Forbindelse med illegalt Arbejde.

Det er selvsagt overflødigt at understrege, at det illegale Arbejde fortrinsvis blev udført af en idealistisk Elite indenfor Befolkningen og ikke af en »Underverden«. Nu falder den illegale Virksomhed jo paa vidt forskellige Omraader. F. Eks. var de, der skrev den illegale Litteratur, især Journalister, Akademikere og andre intellektuelle. De, der medvirkede ved Sabotage eller iøvrigt var indrulleret i Undergrundshærens forskellige Grupper, var naturligvis for en stor Del unge eller yngre Mennesker. Man traf blandede Elementer i Undergrundshæren. Her var rene Idealister, men ogsaa Eventyrere med en uborgerlig Indstilling. Det er iøvrigt ikke let at afgøre, hvad der er Patriotisme, og hvad der er Trang til Spænding og Eventyr hos en ung Mand. Ogsaa Politik spillede en stor Rolle for mange. I Forhold til Besættelsesmagten kunde man betragte alle som en Enhed, men der var i Befolkningen paa det Tidspunkt en vis Frygt for, at den betydelige kommunistiske Undergrundshær kunde give Anledning til Vanskeligheder, naar vi var befriet for Tyskerne.

Men som Helhed var Grundelementet indenfor det illegale Arbejde Idealisme. Voldsmænd og rene Forbrydere arbejdede enten helt for sig selv — der var jo en stærk Stigning i Kriminaliteten under Krigen — eller de var uden Skrupler gaaet over i Fjendens Lejr. En forholdsvis betydelig Del af Landsforræderne var straffede Personer.

Blandt de Idealister i Undergrundshæren, der faldt paa nærværende Tidspunkt, altsaa i Maj 44, var stud. jur. Leif Bruhn Petersen, som iøvrigt ogsaa havde været Frivillig i Finland under Vinterkrigen. Mordet paa Kaj Munk var for ham blevet Kaldet til at træde ind i den illegale Hær. Natten til den 23. Maj stormede det tyske Politi hans Lejlighed. Det lykkedes ham at flygte, idet han i Pyjamas klatrede fra sin egen Altan over paa en anden. I hans Lejlighed fandt Tyskerne et betydeligt Vaabenlager, bl. a. omfattende 16 Karabiner, 6 Maskinpistoler, nogle Revolvere, 37.000 Patroner og 400 kg Sprængstof. Leif Bruhn Petersen fik telefonisk

aftalt et Møde med sin Fader, Redaktør Waldemar Petersen, Sorø Amtstidende. Da de mødtes næste Dags Formiddag paa Raadhuspladsen, standsede en tysk Bil, og 6—7 bevæbnede Tyskere omringede dem. Bruhn Petersen forsøgte at flygte, men Tyskerne skød paa ham, og han styrtede om, haardt saaret. Lidt senere fik hans Fader, der ogsaa var anholdt og ført op paa Dagmarhus, Tilladelse til at tage Afsked med sin Søn, som laa paa en Baare. Han hviskede til sin Fader, at han havde taget Gift. Han vilde ikke røbe noget under Tyskernes Afhøringer...

Stor-Sabotage og øget Spænding.

Men for atter at vende tilbage til Politiforhandlingerne afgav Politiet i Slutningen af Maj Maaned overfor Administrationen (Departementscheferne) en Indstilling, der i Realiteten formede sig som et Afslag paa den tyske Henvendelse. Man understregede bl. a., at Sabotagetjenesten næppe vilde blive bedre, selvom Politiet overtog denne Tjeneste paa en Række Virksomheder, idet Sabotørerne havde bedre Vaaben og optraadte mere talstærkt end Politiet og iøvrigt Forholdet mellem Landsmænd gjorde sig gældende. Videre fremhævede man, hvor mange Opgaver Politiet havde at varetage.

Departementscheferne ønskede, at 13-Mandsudvalget skulde tage Stilling til Spørgsmaalet, inden man afgav et Svar til Tyskerne. Bl. a. Artikler i »Fædrelandet« maatte give det Indtryk, at Tyskerne opfattede Politiet og C. B.-Betjentene som en skjult Militærstyrke, hvorfor man ansaa det for meget muligt, at Tyskerne vilde gøre Alvor af deres Trusel om en omfattende Reduktion af Politiet, hvis man gav Afslag paa Henvendelsen. I de Møder, som 13-Mandsudvalget holdt, var der kun mødt 12 Medlemmer. De 6 af Medlemmerne gik ind for et Afslag, medens de andre 6 mente, at man burde optage en Forhandling med Tyskerne om Spørgsmaalet. De, der var stemt for en Afvisning, var Bjørn Kraft, Fibiger, Halfdan Hendriksen, Knud Kristensen, Buhl og Bording. De forhandlingsvillige var Jørgen Jørgensen, A. M. Hansen, P. Munch, Oluf Pedersen, Stensballe og H. P. Hansen. Elgaard var fraværende.

Da man ikke kunde naa til Enighed, maatte man lade Departementscheferne træffe Afgørelsen, og disse fulgte Politiets Indstilling. Kun tilbød man i Svarskrivelsen, at Politiet kunde overtage Sabotagetjenesten for de offentlige Værker, altsaa Vand, Gas og Elektricitet.

Da Dr. Best modtog Svaret, udtalte han straks, at det jo ikke var Vagttjeneste paa de offentlige Værker, man var interesseret i, hvorfor han i Realiteten maatte opfatte Skrivelsen som et blankt Afslag. Et Par Uger senere svarede Tyskerne officielt, at de paa Grundlag af det danske Svar maatte fastholde Princippet om en Reduktion af Politistyrken, som der dog i Enkeltheder kunde forhandles nærmere om.

Imidlertid var der en ret voldsom Udvikling i Begivenhederne i Løbet af Juni Maaned. Begivenhederne ude i Verden, ikke mindst Vestmagternes Invasion i Frankrig, maatte jo gøre Tyskerne yderst pirrelige og nervøse, og herhjemme blev Atmosfæren mere og mere ladet med Uro og Spænding.

I Begyndelsen af Juni sprængtes bl. a. Fabrikken Globus i Glostrup i Luften. Det illegale Blad Frit Danmark skildrede denne Begivenhed saaledes:

— Globus, der fabrikerer Haleror og andre Styregrejer til Flyvemaskiner og ejedes af Cyklerytteren Werner Grundahl Hansen, var af Tyskerne beskyttet som en Fæstning. Foran Komplekset laa en solid Blokhytte med Skydeskaar til alle Sider, og ved hvert af Fabrikkens Hjørner var anbragt Skydetaarne af Beton. Den svært bevæbnede Bemanding leveredes af det nazistiske Vagtkorps, der staar under Kaptajn Sommers Ledelse. Kl. 19,30 — Invasionsdagen den 6. Juni — kørte et Par Lastbiler og en Flytteomnibus op foran Porten. I aabent Angreb gik 40 Sabotører frem mod de befæstede Stillinger, der blev sat under Ild af Maskinpistoler. Med Haandbomber bragtes Murene til at slaa Revner, og i Løbet af ca. 10 Minutter overgav Sabotagevagterne sig. To af dem var dræbt under Kampen. Det var forud bestemt, at tyske Soldater fra et nærliggende Ammunitionsdepot i Tilfælde af Angreb paa Globus skulde komme Vagterne til Undsætning, men da 15 Værnemagtssoldater vilde

løbe over til Fabrikken, blev de mødt af Kugleregnen fra to Rekylgeværer, hvorefter de stilfærdigt trak sig tilbage til deres Vagtlokale. Imedens var en af Lastbilerne kørt ind i Fabriksanlægets Gaard med store Mængder Sprængstoffer, der hurtigt blev fordelt i Værkstederne. Og efter at alle var bragt i Sikkerhed, sprængtes hele Komplekset i Luften. En Broder til Indehaveren, der søgte at tilkalde Hjælp telefonisk, blev standset med en Haandbombe. Han fik et Chok, men blev ikke saaret.

Hilst af Hurraraab fra de talrige Tilskuere paa Vejen kørte Frihedskæmperne bort. En af Lastbilerne nægtede at fungere, hvorfor de saa sig nødsaget til at standse og overtage en DSB-Rutebil, der passerede. Paa Hjemvejen passerede Bilerne Fabrikken Carlstorp, der ogsaa er et 100 Procent Værnemagtsforetagende. Her var de nazistiske Sabotagevagter blevet alarmeret og havde taget Opstilling paa begge Sider af Landevejen for at standse Frihedskæmperne. Den første Lastbil drejede direkte ud mod Vagternes Geled og nedkørte en af dem, hvorpaa den uantastet fortsatte Kørslen. Derimod blev Rutebilen heftigt beskudt, og Dr. Hagens, som sad ved Rattet, dræbtes af 7—8 Kugler. En Sidemand maatte gribe Rattet. Dr. Hagens havde deltaget i Angrebet som Læge. Hans Død har gjort et dybt Indtryk baade paa hans Kolleger, der kendte ham som en meget lovende og retlinet ung Videnskabsmand, og paa hans Kammerater blandt Frihedskæmperne, der havde lært at skatte ham for hans Mod og Offervilje. Alle øvrige Deltagere i Aktionen slap velbeholdne hjem...

Rent talmæssigt var der sikkert Maaneder, der kunde opvise langt flere Sabotagetilfælde end nu i Juni Maaned, men Sabotørerne var blevet endnu dristigere end tidligere, og man ødelagde fortrinsvis store Virksomheder, der arbejdede 100 pCt. for Tyskerne, eller Sabotagen blev rettet direkte mod Tyskerne, f. Eks. mod tyske Skibe, Lastautomobiler og Militærtog. Dette medførte uden Tvivl sammen med den almindelige Udvikling, at den Del af Befolkningen, der tog Afstand fra Sabotagen, blev stadig mindre.

Tyskerne offentliggjorde paa deres Side hele Serier af Dødsdomme og Henrettelser og lod Schalburgfolk eller andre udføre

en omfattende »Anti-Sabotage«. Og foruden de mere almindelige Anholdelser, blev der den 15. Juni om Morgenen foretaget Masseanholdelser af Læger, Dansk Samling-Folk og enkelte Konservative. Det var alle kendte Borgere — blandt Lægerne var f. Eks. Navne som Hofmedikus Fenger, Prof. Chievitz, Overlæge Lehmann, Overlæge Torben Knutzen o. s. v. Mange af dem — for Lægernes Vedkommende alle med Undtagelse af Dr. Steffen Lund, der førte et vist Tilsyn med Danskere paa det tyske Lazaret paa Nyelandsvej — blev iøvrigt løsladt i Løbet af forholdsvis kort Tid.

Sabotagen og Mordene paa Danskere i tysk Tjeneste fortsatte uanfægtet af de tyske Modforanstaltninger. Af de mange Episoder og Begivenheder kan f. Eks. nævnes, at en ung Mediciner Frits Køppe, der netop havde faaet Embedseksamen, blev skudt ned af en Cyklist paa St. Hans Torv om Aftenen den 15. Juni. Denne Læge var for nogen Tid siden blevet relegeret fra Universitetet i Forbindelse med en Fosterfordrivelses-Affære. Han havde Forbindelse med Tyskerne, og fra tysk Side blev der overfor Universitetet fremsat Krav om, at hans Afvisning fra Universitetet skulde kendes ugyldig, saaledes at han kunde tage sin Eksamen. Ved sin Eksamen var han mødt op med fire revolverbevæbnede Schalburgfolk, der sad udenfor det Værelse, hvor Eksaminationen foregik... Muligvis som en Art Gengældelse for dette Mord blev Lægernes Bygning, Domus medica, totalt ødelagt ved Bomber og Brand et Par Nætter senere.

Den 19. Juni ved 21-Tiden om Aftenen kørte Biler med bevæbnede Mænd op foran Schalburgkorpsets Hovedkvarter, Frimurerlogen ved Trianglen. De kastede Haandgranater i Stueetagen og skød mod Bygningen. Schalburgfolkene aabnede en kraftig Ild, og skønt de angribende hurtigt kørte bort igen, skød Korpset endog med Luftværnskanonen paa Logebygningens Tag. Under Schalburgfolkenes hensynsløse Skydning, der næsten varede et Par Timer, blev en Mand dræbt, der opholdt sig i sin Lejlighed i en nærliggende Bygning, medens en halv Snes Civilpersoner saaredes, hvoriblandt var enkelte haardt saarede. Iøvrigt gik det Forlydende, at det ikke var Sabotører, men en anden nazistisk Gruppe, der havde et Mellemværende med Schalburgkorpset, som havde angrebet Bygningen.

Uenighed og Had var overordentlig stort mellem de mange forskellige nazistiske Grupper indbyrdes.

Den 22. Juni Kl. 18,30 kørte 3 Lastbiler med 25—30 Mand, der alle var iført C. B.-Uniformer, op foran Riffel-Syndikatets Bygning i Frihavnen. C. B.'erne var forklædte Sabotører, som hurtigt afvæbnede Sabotagevagterne ved Riffel-Syndikatet samtidig med, at yderligere 60—70 arbejdsklædte Sabotører ankom til Fods. Sabotagevagterne og Arbejderne paa Fabrikken — der var et Par Hundrede Arbejdere paa Fabrikken — fik Ordre til at gaa i Beskyttelsesrummene, hvor de senest skulde være, naar der blev givet Signal med Fabrikkens Sirene. Nogle af Sabotørerne anbragte hurtigt Bomber rundt om i den store Bygning, medens andre læssede Vaaben og Ammunition paa Lastbilerne. Bl. a. tog man to 20 mm Kanoner, ca. 70 Maskinpistoler og 60—70 Kasser med Ammunition. Umiddelbart efter at Sirenen havde lydt, hørtes en Række voldsomme Eksplosioner. Fabrikken blev totalt ødelagt. 6 af Fabrikkens Sabotagevagter var fulgt med Sabotørerne, da de forlod Frihavnen.

Ødelæggelsen af Riffel-Syndikatet var en Sabotage-Bedrift, som alle nationale Danske uden Undtagelse kunde give deres Tilslutning.

Dagen efter Ødelæggelsen af Riffel-Syndikatet henrettede Tyskerne følgende otte Patrioter: Stud. teol. Chr. Ulrich Hansen, f. 1921 i Farsø, Landmaaler Emil Balslev, f. 1913 paa Frederiksberg, Købmand Børge Lauridsen, f. 1916 i Aars, Købmand Jørgen Rydder, f. 1923 i Aars, Klejnsmed J. P. Funch Lind, f. 1921 i Sandvig, Købmand Michael Vestergaard Jensen, f. 1916 i Randers, Skibskaptajn Poul Ib Gjessing, f. 1919 i Silkeborg, og Mejerist Hans Jørgen Henriksen, f. 1909 i Aalborg.

Den Anti-Sabotage, der fandt Sted Natten til den 24. Juni, var formentlig ogsaa især Gengældelse for Riffel-Syndikatet. Den paagældende Nat skete der to Eksplosioner i Sydfløjen af Studentergaarden paa Tagensvej. Ødelæggelsen var betydelig. Etageadskillelserne mellem Kælder, Stue og 1. Sal styrtede sammen, og flere Studenter, der laa i deres Senge og sov, faldt ned gennem Bygningen, og fire saaredes. Samme Nat var der Anti-Sabotage mod Borgernes Hus, Rosenborggade 1. Der blev kastet en eller flere Bomber

ind i en Forretning paa Hjørnet af Rosenborggade og Frederiksborggade, og en stor Del af Bygningskomplekset, bl. a. Den konservative Vælgerforenings Lokaler, brændte totalt. Der fandtes ogsaa Beboelseslejligheder, men de paagældende var tilfældigvis bortrejst.

Riffel-Syndikatet blev efterfulgt af andre meget store Sabotagetilfælde. Bl. a. blev Nordwerk, der udelukkende arbejdede for Tyskerne, totalt ødelagt. (Ved Nordwerk kom det iøvrigt til Skudveksling mellem Sabotørerne og det danske Politi, uden at der dog dræbtes nogen. Normalt havde vi intet at gøre med Bevogtningen af denne Virksomhed, men da der indenfor forholdsvis kort Tid myrdedes ikke mindre end syv af Værkets nazistiske Sabotagevagter — formentlig fordi de mistænktes for at være Stikkere — havde det danske Politi under Tyskernes Trusel om, at de i modsat Tilfælde straks vilde foretage den store Reduktion af Politistyrken, indvilget i midlertidigt at lade nogle Betjente holde Vagt ved Værket.)

Men ogsaa Anti-Sabotagen fortsatte. Ved 1-Tiden Natten til Søndag den 25. Juni klatrede bevæbnede Mænd over Gitteret ind til Tivoli. De aabnede Porten ud til Tietgensgade, hvorefter en Lastbil med 20—25 civilklædte Personer kørte ind. De anbragte Spræng- og Brandbomber talrige Steder. I Arena befandt der sig endnu nogle Funktionærer, da de kom. Man fortalte, at Bombe-Mændene udtalte, at nu skulde der blive et Fyrværkeri, som Tivoli aldrig havde oplevet Magen til. Et Kvarter i 2 begyndte Bomberne at eksplodere. Brandvæsnet kom omgaaende til Stede, men kunde kun udføre begrænsede Opgaver, der hvor Ilden havde fat. I Løbet af et Par Timer brændte en stor Del af Tivoli. Det var et ejendommeligt Syn, der mødte én, da jeg den næste Dag som Journalist gik gennem Politispærringerne for at se Tivoli. Af den store Koncertsal stod der kun nogle Mure tilbage. Glassalen var helt væk. Af Arena saa man kun lidt af Gavlene og nogle forvredne Jernbjælker. Og hele Kvarteret ved Siden af og bag ved Koncertpalæet, hvilket bl. a. vil sige en Del af Rutschbanen, en stor Restauration med Danseetablissement, Automathallen, Rosenhaven og Spejlglashallen med Tivolis Museum var røgsværtede Ruinhobe.

Den blodige Folkestrejke i København.

Mandag den 26. Juni bekendtgjorde man fra tysk Side, at der med Virkning fra samme Dag »af Hensyn til den offentlige Orden og Sikkerhed« var indført Udgangsforbud for Storkøbenhavn i Tiden fra Kl. 20 til Kl. 5. Desuden indførtes bl. a. Forbud mod Ansamlinger af mere end fem Personer og Forsamlingsforbud. Lastbiler og Varebiler maatte ikke køre mellem Kl. 16 Efterm. og Kl. 5.

Hvis Færdselsforbudet skulde være en Foranstaltning mod Sabotagen, var den uden større Betydning, idet Sabotørerne — modsat Anti-Sabotørerne — gerne optraadte ved højlys Dag og især gennem den senere Tid, hvor Sabotagen flere Gange fandt Sted f. Eks. Formiddag eller Eftermiddag. Var det derimod tænkt som en Straf mod Befolkningen i Almindelighed, var det naturligvis ubehageligt for en Storbys Befolkning at blive lukket inde Kl. 20 smukke Sommeraftener, hvor Solen endnu stod ret højt paa Himmelen. Det var en større Udæskning, end Befolkningen agtede at tolerere. Der blev reageret omgaaende og kraftigt.

Allerede den første Aften demonstrerede man ved rundt om i Gaderne at brænde Baal og barrikadere Gaderne med Brosten, Stiger, Sporvognsskinner, eller hvad der iøvrigt var for Haanden. Folk brændte Aviser, gamle Lænestole og Madrasser, Indholdet af Skraldebøtten o. s. v. Der var i Hundred- maaske i Tusindvis af Baal rundt om i Byen. De tyske Patruljer rykkede ud. De skød overordentligt kraftigt og kastede Haandgranater mod Barrikaderne. Der dræbtes 7 Civilpersoner, og af de talrige saarede, der kom paa Hospitalerne, blev 19 indlagt. Ved 22-Tiden var der nogenlunde Ro i Byen. Ogsaa i Holte, hvor der ikke var Udgangsforbud, forefaldt der nogle Episoder den Aften. Et tysk Militærtog, der kom fra Hillerød, var to Gange ude for Bomber Syd for Hillerød og endelig tredie Gang Nord for Holte Station ved Gymnasiet. Her blev en Vogn afsporet. De tyske Soldater, der stormede fra Toget, skreg som afsindige og skød paa Civilbefolkningen. Direktør Jensen, »Magnavox«, og Herreekviperingshandler Kaj Diederichsen, der tilfældigt opholdt sig ved Furesøen nedenfor Gymnasiet, dræbtes.

Den næste Dag, Tirsdag den 27. Juni, blev der kun arbejdet

til Kl. 11—12 om Formiddagen paa en lang Række store Virksomheder indenfor Sværindustrien — bl. a. Burmeister & Wain — ligesom Havnearbejderne, Rugbrødsbagerne og andre nedlagde Arbejdet. Det skete under den Parole, at Arbejderne vilde have deres 8 Timers Fritid, og naar de ikke kunde komme i Kolonihaven om Aftenen, maatte de jo benytte Eftermiddagen! Om Aftenen blev der atter brændt Baal og bygget Barrikader. 16 saarede blev indlagt paa Hospitalerne, medens der ingen dræbte var.

Om Onsdagen bredte Strejkebevægelsen sig yderligere. Aftenen forløb som sædvanlig med Baal, Barrikader og kraftig Skydning. Civilbefolkningen havde 7 dræbte og 53 saarede.

Dr. Best var hurtigt blevet klar over, at han havde gjort en alvorlig Fejl med Udgangsforbudet fra Kl. 20, og Spærretidens Begyndelse blev nu udsat til Kl. 23. Arbejdernes Tillidsmænd gik herefter ind for, at Arbejdet skulde genoptages i normalt Omfang. Imidlertid fortsatte Demonstrationerne Torsdag Aften, og Tyskernes Beskydning af Civilbefolkningen blev endnu mere hensynsløs. Der dræbtes den Aften 14 og saaredes 221. Af Episoder kan nævnes, at en Flok unge Mennesker stormede Sporvogne i Istedgade, koblede dem fra hinanden og væltede 3 Vogne. Der blev skudt i Gaderne. Sporvognene hørte saa op at køre i Istedgade, og Urocentret flyttedes til Vesterbrogade. Sporvognsfunktionærerne blev her af Passagererne paa Vognene truet til at holde op med at køre. En Privatbil, hvis Passagerer man antog for Schalburgfolk eller andre i tysk Tjeneste, kørte med rasende Fart gennem Gaden og skød paa Folkemængden. 7 Ambulancer samlede de saarede op. Efterhaanden turde ingen Sporvogne køre ud.

Udsættelsen af Spærretiden til Kl. 23 betød jo en Sejr for Arbejderne. Derfor kom Generalstrejken fra Fredag Morgen den 30. Juni som en Overraskelse for mange. Men Signalet var givet med Standsningen af Sporvognene Torsdag Aften. Som Helhed havde de seneste Begivenheder gjort Jordbunden god for en Generalstrejke. Demonstrationerne mod Spærretiden og Tyskernes Beskydning af Civilbefolkningen havde bragt Stemningen i Kog, og hertil kom det grænseløse Had til de Danskere, som arbejdede for Tyskerne, et Had, der havde faaet ny Næring gennem den omfattende

»Schalburgtage« og andre Provokationer. Det danske Politi havde ikke positive Beviser for, at det var Schalburgkorpset, der udførte Anti-Sabotagen, og officielt hævdede Korpset, at det ikke var Tilfældet, men Befolkningen havde ingen som helst Tillid til Korpsets Paastand. Iøvrigt var der rigeligt Grundlag for Harme alene i de Kendsgerninger, at Schalburgkorpset arbejdede for Tyskerne, ikke paa Fronten, men i selve Danmark, og vanærede danske Militæruniformer, som Tyskerne havde taget den 29. August og lod dem optræde i. Det danske Politi havde ikke Myndighed til at anholde Schalburgfolk i Uniform, og iøvrigt var det en udbredt Anskuelse, at Tyskerne havde til Hensigt at indsætte Korpset som et Politikorps i Forbindelse med den bebudede Reduktion af det danske Politi.

Fredag Morgen vovede man ikke at køre ud fra alle Sporvognsstationer, og de, der efter Ordre gjorde Forsøget, blev af Befolkningen truet til at standse. Alle Vogne maatte hurtigt vende tilbage til nærmeste Remise. Samtidig fløj Budstikken over hele Byen, at alt Arbejde skulde nedlægges. Der cirkulerede ogsaa urigtige Forlydender, bl. a. om at Tyskerne havde anholdt et Antal af Arbejdernes Tillidsmænd. Telefonen i Storkøbenhavn blev lukket, og alle Butikker og andre Forretninger lukkede. Postbudene holdt op med at gaa ud, og de sidste S-Tog gik ved 10,30-Tiden om Formiddagen. Tyskerne besatte Hovedbanegaarden, og herfra ophørte al Trafik om Formiddagen. Men om Eftermiddagen blev der ført enkelte Damptog fra Østerport paa Nord- og Kystbanen, og der blev ført et Tog til Roskilde fra Valby Station. Herefter var Generalstrejken total med Undtagelse af Vand, Gas og Elektricitet.

Folkets Krav lød paa, at Spærretiden helt skulde ophæves og Schalburgkorpset fjernes.

Dr. Best erklærede straks, at Generalstrejken var et indre dansk Anliggende, som de danske Myndigheder maatte klare. Kunde de imidlertid ikke det, vilde der blive grebet ind fra tysk Side med de allerskarpeste Foranstaltninger. Der blev ført Forhandlinger mellem danske og tyske Myndigheder, og disse Forhandlinger førte til, at Sporvejene lovede at søge at genoptage Driften under dansk Politibeskyttelse. Men Fredag Aften besatte Tyskerne Vand-, Gas-

og Elektricitetscitetsværker og lukkede for Driften af disse Værker. Tyskerne vilde fremtvinge Arbejdets Genoptagelse ved at standse disse livsvigtige Funktioner. Dermed faldt Sporvejsdriftens Genoptagelse jo bort af sig selv. I Løbet af Fredagen dræbtes der 28 og saaredes 180.

Lørdag Formiddag cyklede jeg ind til København fra Holte. Hele Vejen passerede jeg en tæt Strøm af Cyklister og Fodgængere, der drog bort fra København. Det var varmt Solskinsvejr.

Tyskerne havde trukket Tropper til fra hele Sjælland. Tyske Køretøjer tæt besat med Soldater, der var parat til at skyde, kørte gennem Gaderne, og hyppigt lød der Skud. Paa mange aabne Pladser var der opstillet Kanoner og foretaget Pigtraadsspærringer. Paa Raadhuspladsen stod bl. a. en meget stor Kanon, hvis Munding var rettet mod Vesterbrogade, og i Muslingeskallen laa tyske Soldater med Maskingeværer i Udgravningerne til Beskyttelsesrum.

En Cyklist foran mig blev standset af tyske Soldater og kommanderet til at starte en Bil. Havde han nægtet at starte den, var han omgaaende blevet skudt ned. To Mand, som havde været uvillige til at rydde Barrikader, var om Morgenen blevet dræbt af Tyskerne. Det danske Politi tog sig ikke af Barrikader og Baal. Alt blev benyttet til Barrikader, der undertiden var meterhøje: Fortovsfliser, Brosten, Kantsten, Skraldespande, Trækvogne, Stiger, Skrammel af forskellig Slags, løse Sporvognsskinner o. s. v. Flere Steder bragte Barrikader og Demonstrationer Tyskerne i den Grad til at gaa amok, at de bestrøg Husfaçader med Tanks og Maskinskyts. Jeg talte med Folk, der havde siddet ved et fredeligt Kaffebord, da Kuglerne pludselig slog gennem Vinduerne, og de skyndsomst krøb i Dækning under Bordet. En Del blev dræbt eller saaret i Husene. Tyskerne lod Barrikaderne rydde paa den Maade, at de enten standsede Folk paa Gaden eller gik op i Husene og hentede Mandskab.

Ved Middagstid blev der opklæbet røde Plakater rundt om i Byen. De proklamerede militær Undtagelsestilstand fra Kl. 12 Middag. I Proklamationen stod bl. a., at den tyske General for Sjælland, Richter, havde overtaget den udøvende Magt for Storkøbenhavn.

Al Trafik til og fra Byen var forbudt, og man advaredes mod at nærme sig Gadespærringerne i Byens Udkanter, da de posterede Vagter havde Befaling til med Vaabenmagt at tilbagevise enhver, der nærmede sig. Patruljerne havde Ordre til at skyde paa enhver Forsamling paa over 5 Personer.

Om Eftermiddagen var jeg i Udenrigsministeriet for at faa Orientering, men Situationen var ganske uafklaret. Fra dansk Side havde man tilbudt at udsende et Opraab om Arbejdets Genoptagelse paa Betingelse af, at Tyskerne samtidig ophævede Besættelsen af de kommunale Værker, saaledes at de atter kunde komme i Funktion. Men jeg fik det Indtryk, at Dr. Best ikke viste større Tilbøjelighed til at løse Konflikten ad Forhandlingens Vej, men vilde tvinge Befolkningen i Arbejde gennem Vaabenmagt og Manglen paa Livsfornødenheder.

Sent om Eftermiddagen forlod jeg Christiansborg og cyklede hjemover i Tillid til, at jeg nok skulde komme gennem et Hul i Grænsespærringen. Der lød til Stadighed Skud snart fra en Kant af Byen, snart fra en anden, og Ambulancerne tudede ustandselig. Jeg kom forbi det store Varehus »Buldog«, der var blevet plyndret om Aftenen og fuldstændig brændt efter Plyndringen. Der gik nogle Brandmænd og arbejdede. Ovre paa den anden Side af Gaden stod en stor Flok unge Mennesker og raabte. De var parat til at løbe, hvis en af de tyske Militærvogne nærmede sig. Der kom Uro over Flokken ved den mindste Anledning. Adskillige Forretninger rundt om i Byen, hvis Indehavere var nazistiske eller tyskvenlige, var blevet fuldstændig raseret, ligesom der ogsaa var øvet Hærværk mod enkelte Privatlejligheder.

Bortset fra Opløbene var Befolkningens Optræden gennemgaaende præget af en forbavsende Ro og Fatning. F. Eks. skød Tyskerne ret kraftigt hen over en aaben Plads, som jeg netop skulde passere. Folk sprang af Cyklerne, men saa snart der ikke havde lydt Skud i fem Sekunder, cyklede alle tværs over Pladsen uden at se til højre eller venstre. Et Sted var der posteret tyske Soldater ved alle Opgange til en Ejendom. En Mand, der søgte at løbe om et Gadehjørne, fik et Skud i Ryggen, vaklede og styrtede om paa

Fortovet. — Hvad mon der foregaar her? spurgte en Cyklist. — Det ved de nok ikke selv, svarede en anden, idet han trak paa Skulderen, fordi nogen i det hele taget gad spørge.

Jeg naaede ud af Byen kort før Lyngbyvejen blev spærret med Pigtraad ved Jægersborg. Spærringen blev iøvrigt meget effektiv.

I Københavns Omegnskommuner havde Forholdene tildels samme Karakter som i Storkøbenhavn. Ogsaa her var der Generalstrejke, og jeg kan f. Eks. nævne, at i Holte blev to Mand slæbt ned til Vejlesø og kastet i Vandet Lørdag Eftermiddag af en rasende Folkemængde. De var vistnok ikke Nazister, men den ene havde besvaret nogle Spørgsmaal, som en tysk Officer havde stillet ham, og den anden havde startet en Vogn for Tyskerne, og man mente ikke, at han var kommanderet til det, men havde gjort det af Hjælpsomhed. Lørdag Aften havde man bygget en Barrikade tværs over Kongevejen i Holte, og ved 11-Tiden om Aftenen beskød Tyskerne derfor Folk paa Gaden overfor Raadhuset og dræbte og saarede en Del tilfældige Mennesker.

I København var der om Lørdagen blevet dræbt 23 og saaret 134. Tabene af Menneskeliv var altsaa ikke størst denne Dag, men alligevel var det sikkert den Dag, der virkede mest uhyggelig paa de fleste, ogsaa fordi man kunde faa det Indtryk, at Tyskerne lagde op til et omfattende Blodbad. Formentlig var dette Indtryk rigtigt. Tyskerne trak stadig Tropper til København, og om Søndagen gik Storebæltsfærgen — der ellers var indstillet ligesom al regelmæssig Togtrafik paa Sjælland — til Korsør under tysk Flag og med Tropper om Bord. I Udenrigsministeriet hævdede man da ogsaa straks, at det var Tyskerne, der havde foranlediget, at der paa det danske Politis Fjernskriveranlæg blev udsendt Meddelelse om, at Finland havde kapituleret, at Sverige havde erklæret Tyskland Krig, og at Englænderne var gaaet i Land i Vestjylland. Denne Meddelelse blev hurtigt udspredt til Befolkningen, og da man ikke havde Elektricitet i den indelukkede Hovedstad, kunde man ikke kontrollere Forlydendet i udenlandsk Radio (den danske Radio var jo helt afbrudt). Hvis Befolkningen havde haft Tillid til Meddelelsens Rigtighed, var det sandsynligt, at Sabotører og andre illegale Kredse, som havde Vaaben, havde foranstaltet et regulært Oprør, og

Tyskerne vilde dermed faa Lejlighed til at slaa Oprøret ned med haard Haand, udrydde eller anholde en stor Del af Modstandsbevægelsens Folk og tvinge Befolkningen til at genoptage Arbejdet. Imidlertid lykkedes det ikke at fremkalde aktiv Modstand af nogen Betydning. Enkelte Steder blev der kastet med Sten efter Tyskerne eller skudt lidt, og enkelte Tyskere dræbtes eller saaredes, men intetsteds kom det til egentlig Opstand.

Ernæringsmæssigt klarede Hovedstaden sig nogenlunde under Generalstrejken. Forretninger med Fødevarer solgte ad Bagdøren, saa længe de havde noget. Nogle hentede Vand i Søerne og købte Kartofler ude paa Amager. Noget af det, det kneb mest med, var Rugbrød, idet Rugbrødsbagerne havde nedlagt Arbejdet et Par Dage før Generalstrejken begyndte. Men man hjalp hinanden og spiste det, man kunde faa. Havde man ikke Sprit eller Trækulsfyr, stillede man nogle Mursten op i Gaarden og lavede Baal. De Biler, der transporterede f. Eks. Mælk til Københavns Hospitaler og Spædbørn, maatte have Politibeskyttelse, da man ellers risikerede, at de blev plyndrede. Der var gerne 4—5 Politibetjente paa hver af de Biler, jeg saa køre ad Kongevejen. I Omraadet Nord for København op til Helsingør var der ogsaa gennemført Generalstrejke de fleste Steder. Man valfartede milelangt for at købe Rugbrød, Landmændene gravede af Hjælpsomhed deres smaa Kartofler op, og ved Mejerier kunde der staa flere Hundrede Mennesker i Kø.

Hele Lørdagen og Søndagen blev der ført Forhandlinger mellem danske og tyske Myndigheder. Dr. Best indtog om Lørdagen en stejl Holdning. Han krævede, at Rigspolitichef Begtrup-Hansen, Departementschef Eivind-Larsen, Justitsministeriet, og Fagforbundenes Formand Eiler Jensen skulde træde tilbage. Han var meget utilfreds med den »svage Politiledelse«. Han krævede, at Politiet skulde gaa mere energisk til Værks bl. a. overfor Butiksplyndringen.

Imidlertid kom Dr. Walther flyvende herop fra Berlin. Som gammel Leder af Handelsforhandlingerne med Danmark var Dr. Walther velkendt heroppe. Han havde altid haft Ord for at være forstaaende overfor Danmark. Efter hans Ankomst indtraf der pludselig en brat Vending i Tyskernes Holdning. Om Søndagen meddelte en Repræsentant fra Tyskerne i det danske Udenrigs-

ministerium, at man havde frafaldet Kravet om, at Begtrup-Hansen, Eivind Larsen og Eiler Jensen skulde træde tilbage.

Der var fortsat Demonstrationer og livlig Skydning om Søndagen den 2. Juli. Antallet af dræbte og saarede var henholdsvis 8 og 41. Om Morgenen var der opklæbet Plakater paa Husvæggene fra »Det danske Frihedsraad«, hvori man krævede Vand, Gas og Lys tilbage, Ophævelse af den militære Undtagelsestilstand og Spærretiden og Schalburgkorpset fjernet.

Søndag Aften fik Storkøbenhavn atter Lys, Vand og Gas, og umiddelbart efter kom i Radioen en indtrængende Opfordring til at genoptage Arbejdet. Opfordringen var underskrevet af samtlige Erhverv, herunder De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg, og af Borgmestre i Storkøbenhavns Kommuner, og den var udsendt i Forstaaelse med Cheferne for Centralorganisationen (Departementscheferne) og Repræsentanter for de samarbejdende politiske Partier.

Imidlertid havde Tyskerne jo ikke givet noget Løfte om at sende Schalburgkorpset bort eller om at hæve Spærretiden, og Arbejdet blev ikke genoptaget om Morgenen. Enkelte Sporvogne søgte at køre ud, men blev hurtigt standset af Folkemængden, som knuste Ruderne med Sten og rev Sporvognsstangen af. Da Tyskerne ikke længere skød Folk ned, var Stemningen dog blevet forholdsvis fredelig, og i Løbet af Formiddagen blev Sporvejsdriften genoptaget med en eller et Par Politibetjente paa hver Vogn. Samtidig kom S-Togene i Gang.

Mandag Aften blev der holdt Radiotaler af fhv. Statsminister Vilh. Buhl, Folketingsmand Ole Bjørn Kraft, Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening, Ingeniør T. K. Thomsen, Formanden for De samvirkende Fagforbund Eiler Jensen og Overborgmester Viggo Christensen. Disse Taler gjorde formentlig en vis Virkning, og Tirsdag Morgen og Formiddag blev Arbejdet genoptaget de fleste Steder.

Blodsudgydelsen under Generalstrejken havde jo været betydelig. Ialt var der i København dræbt 87, og 664 saarede var behandlede paa Hospitalerne, hvortil kom et stort Antal, som havde faaet lettere Saar eller Skrammer. Nogle af de haardtsaarede døde, saaledes at det samlede Antal af dræbte blev knap 100.

Mange spurgte, om det var klogt med denne Generalstrejke. Den eneste positive Indrømmelse, Tyskerne faktisk havde gjort, var den, at Schalburgfolkene ikke skulde vise sig i Uniform indtil videre. De danske Myndigheder havde overfor Tyskerne dokumenteret, at Schalburgfolkene havde optraadt meget udæskende, og indirekte anerkendte Tyskerne, at Schalburgfolkene havde Medskyld for Generalstrejken. Det danske Politi fik nu ogsaa Tilladelse til at anholde Schalburgfolk, der forbrød sig. Men iøvrigt havde Tyskerne lovet, at der vilde blive givet Lempelser, hvis Arbejdet genoptoges. Tirsdag Morgen skød en tysk Soldat paa Arbejdere, som ventede paa at komme ind paa en Fabrik, og der saaredes en Mand. Denne Episode gav Anledning til, at Sammenstimlingsforbudet øjeblikkelig ophævedes, og derefter kom den ene Lempelse efter den anden. Mest afgørende var det, at Spærretiden helt ophævedes fra Søndag den 9. Juli samtidig med, at General Richter overdrog den udøvende Magt til de civile Myndigheder. Ogsaa Kravet om Reduktionen af Politiet blev indstillet, efter at Politiet under Forhandlingerne i Forbindelse med Generalstrejken paany havde afvist at gøre Vagttjeneste paa Virksomheder, der for en stor Del arbejdede for Tyskerne. Og de fleste af Schalburgfolkene kom væk fra København. Kort Tid efter Generalstrejken vilde Tyskerne sende 200 af Schalburgkorpset til Østfronten. Der var reserveret Pladser til dem i Toget sydpaa — men der blev kun Brug for 20 Billetter! 180 af dem udeblev!

Generalstrejken i København forplantede sig til Byer over hele Landet, hvor man enten etablerede eller forberedte Sympatistrejker. Hvad politiske Konsekvenser angaar taaler denne blodige Storstrejke jo ikke Sammenligning med de mindre Folkestrejker, der førte til den 29. Augusts store Begivenheder. Men der er Lighedspunkter i selve Bedømmelsen af disse Folkestrejker. Medens de stod paa, var mange tilbøjelige til at mene, at Strejkerne tildels var forfejlede og ikke vilde føre til noget, men bagefter ændredes manges Vurdering. Det var ikke den logiske Tænkning, der havde Ret, for national Følelse er ikke Logik alene. Det er ikke alle Lidelser, man skal søge at undgaa, hvis et Folk vil leve videre som en stolt Nation med en uplettet Ære. Folkets dybe og dunkle Instinkter viste

Nationen en Vej, der var bitter at vandre, men som føltes som den rette...

Fader, Søn og Svigersøn henrettedes.

Den 29. Juni, Dagen før Generalstrejken, lod Tyskerne henrette 8 danske Mænd for Sabotage. Blandt disse var Kroejer Marius Fiil, Hvidsten (født 1893), hans Søn Kromedhjælper Niels Fiil (f. 1920) og hans Svigersøn, Bryggeriarbejder Peter Sørensen (f. 1914 i Maribo). En af Kroejerens Døtre, Kirstine, der var gift med Peter Sørensen, idømtes Tugthus paa Livstid, medens en anden Datter, Gerda, fik 2 Aars Ungdomsfængsel.

Fra den tyske Afdeling i Vestre Fængsel skrev Fru Kirstine Sørensen den 29. Juni et Brev til Dr. Best, hvori det bl. a. hedder:

— ... Jeg har selv en lille Pige, som i Dag har mistet sin Far, Morfar og Morbroder. Hun kan heldigvis ikke forstaa det, men kunde hun, vilde hun alligevel være stolt af dem. De havde et Maal her i Livet og var ikke bange for at dø for det, for som min Broder sagde den sidste Gang, jeg saa ham: »Vi ved, at Fjæld kan sprænges, og tvinges kan en Elv, men aldrig kan et Folk forgaa, som ikke vil det selv.« ... Jeg er stolt over, at jeg havde en Mand, Far og Broder, der var værdige til at dø for Danmark.

Dagen før Henrettelsen skrev Niels Fiil et Brev til sine to Søstre:

— ... Nu maa I holde Hovedet højt, og jeg ved, at I vil være med til at føre Danmark mod lysere og lykkeligere Tider, hvor hver Mand frit kan tale, tro og tænke, som det sømmer sig for en Dansker, og jeg ved, at Mor Danmark aldrig glemmer os. Nogle af os maa jo dø, for at andre kan leve. Hils nu alle vore Kammerater, giv dem Mod og Styrke, det skal gaa. Husk nu, naar I kommer hjem, at hjælpe Mor alt, hvad I kan. Hold sammen om vort gamle Hjem og sørg for, at Navnet Fiil aldrig dør ud ... Husk Versene, jeg har givet jer, de vil holde jer oppe, og det skal jo gaa, for Frihed, Sandhed og Ret vil igen komme til at regere Danmark.

»For de gamle, der faldt, er der ny overalt,
de vil møde hver Gang, der bliver kaldt.«
Jeg tager rolig afsted nu, for Gud er med mig...

Blandt de andre henrettede var Dyrlæge A. C. Iversen, Spentrup (f. 1895 i Randers), som før Henrettelsen skrev til sin Hustru og Børn:

— Ja, saa gaar Far ud paa den lange Rejse. Jeg sender hermed Jer alle fire mine sidste kærlige Hilsener og haaber, at I alle maa leve længe og lykkeligt. Tænk kun godt om mig, jeg vilde det bedste og har kun ønsket at gøre det godt for Eder.

Kære Gusta. Tak for alt og Tak for din Overbærenhed, pas godt paa Børnene. Lad Laus og Viggo hjælpe dig, hør efter deres Raad. Kære Ulla. Du er jo nu en stor Pige, hjælp Mor med de smaa. Tove og Helle, I skal bare være gode og kærlige og huske paa, at I en Gang bliver glade igen. Jeg haaber, at alt bliver ordnet for Eder, og at I maa faa det godt alle. Eders Fars sidste Tanker gælder Eder og Eders Moder. I maa ikke sørge. I skal huske, at der maa være nogle, der falder i en Krig. Og saa til Slut endnu en Gang, jeg tænker i min sidste Time paa Eder. Hils alle fra mig. Tusinder af Kys og kærlige Hilsener til Gusta, til Ulla, til Tove, til Helle fra Jeres Mand og Fader.

P. S. De sidste Kys og Hilsener til Eder alle. Hold Humøret oppe. Lev vel alle fire.

DEPORTATIONER OG MYRDERIER

Frøslevlejren.

Efter Forsommerens Stor-Sabotage og Folkestrejkerne kom der en forholdsvis stille Periode. Men ligesom tidligere skulde man dog ikke forveksle den relative Stilhed med en Afspænding. Befolkningens Had til Besættelsesmagten og dens endnu mere grænseløse Had og Foragt overfor Landsforræderne voksede støt Maaned for Maaned.

Modstandsbevægelsens Stikkerdrab bevægede sig efter en stigende Kurve. Allerede nu blev der i Perioder skudt mere end een Landsforræder ned i Gennemsnit pr. Døgn.

Clearing-Drabene havde ogsaa et betydeligt Omfang hele Tiden. I den Periode sidst paa Foraaret og først paa Sommeren, hvor der blev henrettet talrige Sabotører, lod man som Helhed disse Henrettelser være Gengæld. Men derefter opgav man i 7—8 Maaneder de regulære Henrettelser og foretog Myrderier paa andre Maader, f. Eks. ved Bombeeksplosioner i Persontoge — her blev Begyndelsen gjort med en Bombeeksplosion i et Tog ved Lillerød i Slutningen af Juli Maaned, hvor der dræbtes 3 og saaredes 15 —, Nedskydning af mere eller mindre tilfældige Borgere, Drab under yderst brutale Former for Anholdelser, eller Fanger blev skudt ned under paastaaede Flugtforsøg. I Begyndelsen af August Maaned blev der saaledes uden Dom skudt 11 Fanger i Shellhusets Kælder. Da den svenske Radio bragte en Meddelelse om disse Drab, dementerede Tyskerne gennem det danske Udenrigsministerium. Faa Dage efter maatte Tyskerne dog indrømme, at de paagældende Fanger var dræbt, men de paastod nu, at det var under en Transport, hvor

Fangerne havde forsøgt at flygte. Denne Paastand var dog for usandsynlig til, at nogen fæstede Lid til den. Saa snart Tyskerne indrømmede, at de 11 Fanger var blevet dræbt, blev Arbejdet i København nedlagt i 24 Timer, og ogsaa i en lang Række Provinsbyer blev der etableret Generalstrejke. Iøvrigt var der rundt om i Landet talrige Arbejdsnedlæggelser i Løbet af Sommeren som Protest mod Drab paa danske Borgere eller andre Overgreb eller Forhold, som Tyskerne var ansvarlige for.

I Dagene op til den 29. August gjorde Tyskerne og Schalburgfolkene et ualmindeligt naivt og kluntet Forsøg paa at provokere Uroligheder. Natten til den 26. August klæbede de Plakater op rundt om i København, hvori Arbejderne opfordredes til at nedlægge Arbejdet den 28. og 29. August. Det falske Opraab var undertegnet af »Centralkomitéen for Danmarks kommunistiske Parti« og anbefalet af De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg. En af Opklæberne kom ved et Uheld til at affyre et Skud, og det danske Politi blev alarmeret. Politiet anholdt 15—20 Opklæbere, der viste sig at være Schalburg- og Sommerfolk og en enkelt Gestapo-Mand. Naturligvis maatte de anholdte udleveres til Tyskerne, men det danske Udenrigsministerium protesterede overfor Dr. Best i Anledning af disse Provokationer.

Aarsdagen for den 29. August forløb i værdig Ro. Det danske Frihedsraad havde opfordret Befolkningen til at mindes de dræbte og Fangerne ved 2 Minutters Stilhed Kl. 12 Middag. Det var et Par gribende Minutter. Paa Slaget 12 stivnede Storbyens Liv. Sporvognene standsede paa Linjerne, ligesom Køretøjer, Cyklister og Fodgængere standsede. Alle blottede Hovederne og stod ubevægelige i Minde-Øjeblikket.

Den 30. August var Dagens Samtaleemne fem revolverbevæbnede Mænds Kidnapping af Grundejerforeningens Formand, Ingeniør Snog-Christensen, da han om Morgenen forlod sit Hjem. Det sidste, man saa til ham, var, da han bleg og vaklende blev ført hen til Banditternes Bil. Derefter forsvandt han sporløst. Politiets Efterforskninger gav intet Resultat.

Der var i Sommerens Løb flere Ting, som tydede paa, at Tyskerne overvejede nye brutale Aktioner af større Omfang. Men selvom

disse Anelser var dystre, kom Virkeligheden dog til langt at overgaa alle Forhaandsformodninger.

I Begyndelsen af September anholdt Tyskerne en Række højtstaaende Officerer med den Begrundelse, at man vilde forhindre dem i at foretage noget i Forbindelse med en eventuel Invasion. Nogle af de eftersøgte, bl. a. General Gørtz, lykkedes det dem dog ikke at finde.

Den 15. September blev 197 af de Danskere, der var interneret i Frøslevlejren nede ved Grænsen, deporteret til Tyskland. Blandt de deporterede var adskillige kendte Navne eller Mænd i betydende Stillinger, bl. a. Politimestrene Agersted og Simony, Læge Knud Nordentoft og Overlæge Erik Jørgen Larsen. (De døde alle i tysk Fangenskab). Et forholdsvis stort Antal af de 197 var Studenter, Militære og Politifolk, men iøvrigt var mangfoldige Samfundsstillinger repræsenteret lige fra Arbejdsmænd til Direktører.

Deportationen vakte en voldsom Harme, ogsaa fordi man fra dansk Side maatte føle sig ført bag Lyset med Hensyn til Formaalet med Frøslevlejren. Den store Lejr var blevet færdig først paa Sommeren 44, og fra tysk Side havde man givet Løfte om, at de Danskere, Kommunister og andre, der var interneret i Tyskland, skulde overføres til Lejren. Naar Kommunisterne var ført til Tyskland i Efteraaret 43 samtidig med, at Jødedeportationen fandt Sted, var det jo et direkte Løftebrud, idet det var en bestemt Forudsætning for Kommunist-Interneringen ved den tysk-russiske Krigs Begyndelse, at de ikke maatte sendes til Tyskland. Tyskerne havde givet det Udseende af, at de vilde tage Hensyn til dette Løfte ved at bygge Frøslevlejren. Imidlertid havde Tyskerne kun flyttet de Internerede i Horserødlejren derned, og nu havde man altsaa yderligere sendt et Par Hundrede af dem til Tyskland.

Saa snart Deportationen blev kendt i Sønderjylland, blev der straks etableret Jernbanestrejke og Generalstrejke i flere Byer. I København udsendte Danmarks Frihedsraad Lørdag Morgen den 16. September en Opfordring til Generalstrejke fra Lørdag til Mandag Middag. Her havde Strejken ogsaa en Baggrund i, at Tyskerne ved Midnatstid havde beskudt Folk paa Raadhuspladsen og saaret en Snes Mennesker.

Generalstrejken blev saavel i København som i en lang Række Provinsbyer gennemført, uden at der forefaldt Begivenheder af mere alvorlig Karakter. Fra dansk Side var man interesseret i, at Strejkerne forløb i Ro, da man ikke vilde give Tyskerne et Paaskud til at foretage Aktioner, som de ønskede iværksat.

Tyskerne kom derved til at foretage deres Aktion mod det danske Politi uden et saadant Paaskud. Den 14. September havde Politigeneral Pancke offentliggjort en Meddelelse, der gik ud paa, at man ikke længere vilde taale, at det danske Politi ikke med al Energi modarbejdede »den forbryderiske Underverdens Gangstermetoder«, hvorfor man havde stillet den Fordring til det danske Politi, at dette nu skete.

Det var rigtigt, at Stikker-Drabene til Stadighed var talrige, men her var et Motiv, medens de Forbrydelser, der fra »den anden Side« blev rettet mod lovlydige, danske Borgere ikke havde en tilsvarende Baggrund. En Sabotør ved, at han er i Krig, og at den Tjeneste, han har paataget sig, kan koste hans Liv. Men det er Terror og ikke Krig, naar man dræber tilfældige Mennesker af den fredelige Civilbefolkning. Utallige danske Borgere dræbtes ved hensynsløse Nedskydninger eller Bombeattentater. Blandt de Danskere, der mistede Livet paa nærværende Tidspunkt, altsaa omkring Midten af September, kan f. Eks. nævnes Redaktør Therkilsen, der sammen med sin Datter og Bladets Portner omkom ved Bombeattentatet mod »Kolding Folkeblad« Natten til den 16. September.

Politiets Kamp ved Amalienborg.

Tirsdag den 19. September blev der Kl. 11 om Formiddagen blæst Flyvervarsel. Umiddelbart efter besatte tyske Soldater Politigaarden, Politistationerne og Justitsministeriet, og anholdt og afvæbnede de danske Politifolk, ligesom ogsaa Betjente paa Gaderne blev anholdt. Enkelte Betjente og en Embedsmand i Justitsministeriet blev herunder dræbt.

Tyskerne havde indsat et meget stort Antal Politifolk og Soldater i Aktionen, og som Helhed var det haabløst for de danske

Betjente at optage en Ildkamp. Kun paa Amalienborg blev der af Politivagten, der talte et halvt Hundrede Mand, optaget en langvarig og forbitret Kamp.

Saa snart man paa Amalienborg fik Kendskab til Tyskernes Besættelse af Politigaarden og Politistationer, gik man straks i Gang med at gøre klar til Kamp. Der blev opstillet spanske Ryttere i alle de fire Gader, der fører til Slotspladsen. Mod Nord i Amaliegade blev de opstillet ud for Fredericiagade og mod Syd ved det gule Palæ. Ogsaa Civilpersoner og C. B.er gjorde en betydelig Indsats. Havnearbejdere skaffede Sand- og Salt-Sække fra Larsens Plads. Sandsækkene blev stablet op til Skudstillinger ved Gadehjørnerne. Posterne i Residenspalæet og Kronprinsens Palæ blev hver forstærket med en Gruppe Politifolk med Maskinpistoler. Iøvrigt anbragtes Maskinpistolskytter saaledes, at alle Gaderne kunde bestryges.

Politikommissær Nielsen-Ourø var Leder af Politivagten. I Ledelsen af hele Arbejdet fik han en fortrinlig Vejledning og Støtte af Palæforvalteren, Kaptajn Schlichtkrull, der opholdt sig paa Pladsen under hele Kampen og udviste et stort personligt Mod. Tjenstgørende Adjutant var Kaptajn P. Henningsen, der som bekendt ledede Kampen paa Amalienborg Slotsplads den 9. April. Som Politivagtens nærmeste Foresatte var han ligeledes Ledende og gav Ordrer under Kampen. Kaptajnen var i Garderuniform.

Kl. 12,15 saa man en Kolonne tysk Fodfolk — 50—70 Mand, som marcherede fra Toldbodvej ad Amaliegade mod Slotspladsen. Da Kolonnen nærmede sig Pigtraadsspærringen ud for Fredericiagade, delte den sig i to smalle Afdelinger, der rykkede frem langs hver sin Husmur i Gaden.

Kaptajn Schlichtkrull gik fra Slotspladsen frem mod Tyskerne og opfordrede dem ved Raab og Tegn til at standse. De fortsatte imidlertid, og Palæforvalteren vendte tilbage. Der lød et Skud fra de fremrykkende Tyskere, og det kneb svært at afholde de danske Politibetjente fra at skyde.

Ogsaa Kaptajn Henningsen forsøgte at faa Tyskerne til at standse, men de rykkede helt frem til Pigtraadsspærringen. I samme Øjeblik, de forsøgte at flytte de spanske Ryttere, kommanderede Kaptajn Henningsen: Der maa skydes!

En kraftig Salve faldt over de tyske Soldater, der vendte om og løb tilbage til de nærmeste Porte og Kælderhalse, hvorfra de besvarede Ilden, men 5—6 faldne blev liggende tilbage paa Gaden. Lidt senere trak Tyskerne sig længere tilbage i Gaden, men Ildkampen fortsattes.

Ogsaa Civilbefolkningen deltog i Kampen. Der blev ikke blot kastet Flasker og lignende Genstande ned paa de angribende Tyskere fra Huse i Amaliegade, men der blev ogsaa skudt og muligvis kastet Haandgranater. Tyskerne tog en saadan Bygning under kraftig Beskydning, og den blev antændt af Haandgranater og nedbrændte helt.

Efterhaanden blev Amalienborg beskudt fra alle fire Sider. I Frederiksgade havde Tyskerne nogle Huse, hvorfra de skød, fra Skt. Annæ Plads blev der skudt op mod Kolonnaden, og endelig lagde to smaa Marinefartøjer til ved Larsens Plads ved 14,30-Tiden. Det ene var bevæbnet med lette automatiske Kanoner. Det andet medførte Marinepolititropper, der gik i Land paa Pladsen. De blev kraftigt beskudt fra Portnerlogen ved Residenspalæets Køkkenport, og 3 væltede straks omkuld. Ogsaa her udviklede der sig en kraftig Ildkamp.

Da Kampen ialt havde varet henved halvtredie Time, gav Kongen Ordre til, at Skydningen skulde standses. Gennem Hofmarskallen modtog Kaptajn Henningsen Kongens Ordre. Kaptajnen standsede først Skydningen i den nordlige Del af Amaliegade og derefter ved Larsens Plads, hvor han netop kom tidsnok til at forhindre, at de tyske Maskinkanoner, der var rettet mod Residenspalæet, aabnede Ilden. Tilsidst gik Kaptajn Henningsen til Frederiksgade, medens Palæforvalteren gik til Kolonnaden for at standse Skydningen fra Skt. Annæ Plads. Palæforvalteren blev, da han gik frem ad Amaliegade, ramt af en Kugle i Underlivet. Det var et af de sidste Skud, der faldt mod Amalienborg. Haardt saaret kørtes han til Hospitalet.

Medens man var i Færd med at standse Skydningen, indløb der fra Politigeneral Pancke Meddelelse om, at Politivagten paa Amalienborg ikke skulde afvæbnes.

Tyskernes Tab var forholdsvis betydelige. Selv opgav de, at de

havde 10 dræbte, men formentlig var Tallet noget større, idet der blev bestilt Begravelse til 16 Soldater.

Politivagten havde ingen dræbte. Kun to Betjente blev lettere saarede.

Efter Kampens Ophør blev Politivagten hyldet af den københavnske Befolkning med Jubeludbrud og Gaver. En Dame rev sit Guldarmbaand af og forærede det til en Betjent. Og bevæget og lykkelig og med Taarer i Øjnene trykkede hun et Kys paa hans Kind...

Under Tyskernes voldsomme Skydning rundt om i Byen, især i Amalienborg-Kvarteret, blev der dræbt og saaret adskillige Civilpersoner, hvoraf flere befandt sig inde i Huse. I Løbet af Tirsdagen blev der til de københavnske Hospitaler indbragt 8 dræbte og 35 saarede, men de samlede Tal var noget større. Ogsaa enkelte Politibetjente dræbtes saavel i København som i Provinsen.

Danmark uden Politi.

Tyskernes Aktion mod det danske Politi fremkaldte en øjeblikkelig Arbejdsnedlæggelse i København og andre Byer. Befolkningens Forbitrelse og Had var vel endnu større ved denne Lejlighed end ved tidligere Generalstrejker, men Øjeblikket var ikke modent til at lade hadefulde Følelser faa frit Udbrud i Handlinger. Frihedsraadet opfordrede Befolkningen til at gaa i Arbejde Torsdag Morgen den 21. September, og denne Opfordring blev som Helhed efterkommet. I nogle Provinsbyer varede Strejkerne dog paa Grund af særlige Forhold noget længere.

Fra København blev der Natten til den 20. September sendt ca. 1700 Betjente pr. Skib til tyske Interneringslejre. Fra de større Provinsbyer blev der ligeledes sendt et Antal Betjente til Tyskland. Ogsaa Grænsegendarmerne, der først blev interneret i Frøslevlejren, kom derned ligesom nogle Hundrede Betjente, der blev taget i de nærmeste Dage efter den 19. September. Ialt anslog man det samlede Antal til ca. 2.300, altsaa ca. en Fjerdedel af den samlede

danske Politistyrke. Ledende Embedsfolk indenfor Politiet og Justitsministeriet, bl. a. Rigspolitichef Begtrup-Hansen, Vicepolitichef Arthur Dahl og Departementschef Eivind Larsen blev interneret.

Da Medarbejderne ved Pressens Radioavis ikke ønskede at oplæse de danskfjendtlige Proklamationer i Forbindelse med Opløsningen af det danske Politi og Anholdelserne af Betjentene, forlod de Radiohuset Tirsdag Eftermiddag og gik under Jorden. Chefredaktør Grunnet og Redaktør Johs. G. Sørensen flygtede til Sverige. Tyskerne udstedte Arrestordre mod Medarbejderne, men overlod iøvrigt Oplæsningen af Radioavisen til danske Nazister.

I de tyske Erklæringer motiveredes Politiaktionen især med Politiets Holdning til Stikker-Drabene og en Paastand om, at man paa Politigaarden i København havde fundet tyske Uniformer, Soldaterbøger og Identifikationsmærker samt Vaaben, der beviste Politiets Samarbejde med den underjordiske Militærorganisation, »som havde hele Politiapparatets Støtte«.

Imidlertid maa man formode, at den egentlige Aarsag til Aktionen var den, at Tyskerne opfattede Politiet som en militær Styrke, der muligvis kunde faa en vis Betydning under en Invasion. Iøvrigt hævdede Dr. Best, at Aktionen var foretaget af det tyske Politi uden hans Vidende, og at han havde protesteret i Berlin.

Fra Departementscheferne, de 5 samarbejdende Partier, Erhvervene, Kirken, Universitetet, Domstolene og flere andre blev der i de nærmeste Dage efter den 19. September tilstillet den Rigsbefuldmægtigede harmfulde Protester, hvori de anholdte og deporterede Politifolk krævedes løsladt og det danske Politi genoprettet. Og om Søndagen den 24. September blev der i mange Kirker oplæst en Udtalelse, der gav Udtryk for Harme og Smerte over det skete.

Umiddelbart efter Politiaktionen lod den tyske Politiledelse den danske Centraladministration vide, at det danske Politi kunde reorganiseres under den tyskvenlige Ekspeditionssekretær i Justitsministeriet Popp-Madsen som Leder. Denne Tanke blev straks afvist af Centraladministrationen. Iøvrigt kunde Centraladministrationen kun gaa med til en Nydannelse af det danske Kriminalpoliti under Forudsætning af, at der blev etableret en Skillevæg mellem det tyske og det danske Politi. Og det danske Politi vilde ikke paatage sig

Opklaringen af politiske Mord og andre Handlinger, der var rettet mod den tyske Besættelsesmagt. Tyskerne vilde ikke acceptere denne Linje for et dansk Kriminalpoliti og gav derfor kun Tilladelse til Skabelse af kommunale Politikorps eller Vagtværn.

Departementscheferne overvejede en Tid at trække sig tilbage. Frihedsraadet og en Del af Politikerne fandt, at det vilde være rigtigst at gaa, men andre Politikere og især Erhvervets Repræsentanter opfordrede dem til at prøve at fortsætte, og Departementscheferne fulgte denne Opfordring.

Et meget stort Antal af de Politifolk, som Tyskerne ikke havde taget, gik under Jorden og afleverede ikke deres Vaaben trods Tyskernes strenge Ordre herom. De bevæbnede, illegale Styrker fik herved en meget betydelig Vækst.

Endnu mere end hidtil var vi alle kommet paa en fælles Front. Grænserne mellem det officielle og uofficielle Danmark, mellem de legale og illegale Kræfter var for Alvor blevet flydende. Frihedsraadet var blevet en Slags uofficiel Regering, som Befolkningen rettede sig efter, og der gik Traade mellem førende Politikere og Frihedsraadet og andre illegale Kredse.

Et Antal af de Politifolk, som Tyskerne tog den 19. September, internerede de paa Politigaarden i København. De skulde bl. a. sætte Tyskere og Schalburg- og Sommerfolk ind i Arbejdet. Iøvrigt var det saa godt som intet, Tyskerne udførte af politimæssige Opgaver, der havde den danske Befolknings Interesse. Indtil Vagtkorpsene blev organiseret, tog Befolkningen sig selv til Rette overfor Lovovertrædere. Sort Børs-Folk ordnede man med en grundig Dragt Prygl, og man paagreb adskillige Forbrydere. Som Eksempel kan nævnes Bankrøveriet i Helsinge den 28. September, hvor tre revolverbevæbnede Røvere tog 200.000 Kr. Bevæbnet med Jagtgeværer og Knipler satte en Snes Mand efter Røverne, som de i Biler indhentede 3 Kilometer udenfor Byen. Forfølgerne omringede Bankrøverne i et Krat, og der blev vekslet Skud. Da Røverne blev klar over, at de ikke kunde undslippe, dræbte den ene sin Stedbroder og sig selv, medens den tredie Røver blev overmandet. Det viste sig, at det drejede sig om tre Danskere, der var gaaet i tysk Tjeneste som Marinevægtere.

Store Røverier efter amerikanske Gangster-Metoder blev nu en næsten daglig Begivenhed. Af Drab var der som Regel adskillige hvert Døgn. Mange blev dræbt under Tyskernes stadige og brutale Razziaer. Hertil kom saa Stikker-Henrettelserne, Drab af tyske Militærpersoner og Gestapomænd, almindelige Mord, bl. a. nogle Kvindemord, og Gengældelsesdrab paa gode danske Borgere — f. Eks. blev Læge Raetzel, Aalborg, myrdet den 7. Oktober og Direktør J. Havemann, København, den 3. November — eller paa tilfældige Danskere. Nedskydningen af en tysk Militærperson paa en Sporvogn gav saaledes Anledning til, at der om Aftenen blev skudt fra en Bil i Istedgade paa Folk, der strømmede ud fra en Biograf, hvorved 5 dræbtes. Om Aftenen den 7. November afspærrede Gestapo en Del af en Gade i Enghavekvarteret, hvor der var blevet dræbt to Gestapomænd, og tilfældige mandlige Trafikanter blev skudt under brutale Former. Muligvis som Gengældelse for Sabotage mod et tysk Militærtog, der Natten til den 7. Oktober afsporedes ved Røde Kro i Sønderjylland, hvorved en Snes Vogne væltede, og mange Tyskere dræbtes og saaredes, lod Tyskerne anbringe Bomber i de to forreste Vogne i den nordgaaende Jyllands-Ekspres Søndag Aften den 8. Oktober. Lidt Nord for Hobro sprang Bomben i den forreste Waggon, og 10 dræbtes og 30—40 saaredes. Vognen frembød et frygteligt Skue. Overalt flød Blod, og afrevne Menneskelemmer fandtes mellem knuste Sæder og forvredne Jerndele. Dødsofrene var alle lemlæstede paa det grufuldeste og delvis ukendelige. Under Oprydningsarbejdet fandt man ca. 30 Sprængladninger i den næstforreste Vogn. Iøvrigt gav Sabotagen mod tyske Militærtog Anledning til, at Tyskerne fremtidig anbragte lænkede Sabotører i den forreste Vogn i Militærtog.

»*Information*« *og illegale Sejlruter.*

Den 14. Oktober om Eftermiddagen anholdt Gestapo i en Lejlighed paa Gl. Kongevej nogle af Hovedmændene indenfor den illegale Bevægelse, bl. a. Professor Mogens Fog, der betragtedes som en af de ledende i Frihedsraadet, medens Redaktør Kai Hol-

bech, som var Redaktør af et af de førende illegale Blade, »De Frie Danske«, dræbtes. Ogsaa Redaktør Børge Outze blev anholdt ved den Lejlighed. Ham lykkedes det senere at flygte fra en tysk Transportbil og komme til Sverige. Redaktør Outze havde skabt det illegale Nyhedsblad »Information«, som udkom dagligt i to Aar. Man betegnede »Information« som de illegale Blades »Ritzau«, idet den Mangfoldighed af illegale Blade, der udkom under Krigen i store Oplag, hentede Nyhedsstof herfra. De danske Nyheder, som vi hørte i Radioudsendelserne fra Sverige og London, stammede ogsaa i stor Udstrækning fra »Information«, der smugledes over Sundet til Sverige. Efterhaanden blev selv ledende Politikere Medarbejdere ved »Information«, og det sidste halve Aar under Besættelsen fik Bladet Statstilskud!

For at faa »Information« hurtigt til Sverige hændte det, at man mikrofotograferede Bladet, hvorefter Filmsrullen blev gemt i et Tændrør paa Rutemaskinen til Stockholm, eller Bladet blev smuglet over med den ordinære Færge. Iøvrigt blev dette og de øvrige frie Blade sendt med de talrige Baade, der sørgede for den illegale Transport af Post og Passagerer.

Disse illegale Sejlruter over Øresund og Kattegat havde et meget stort Omfang. Af store Organisationer kan nævnes Dansk-Svensk Flygtningetjeneste, som Redaktør Ebbe Munck havde taget Initiativet til i Oktober 43. Mod Slutningen af Krigen raadede man over en Flaade paa ikke mindre end 13 Baade. Fra svensk Side stillede man Benzin og Olie til Raadighed for Flygtningetjenesten. Ialt blev der transporteret 1900 Danskere og mange Tons Post og Bøger ad disse Ruter, som paa Grund af et fremragende Organisationsapparat var saa sikre, at det i hele Tidsrummet kun lykkedes det tyske Politi at tage to af Flygtningetjenestens Passagerer. Derimod blev mange af Organisationens Medlemmer fængslet, og enkelte kostede det Livet. Saaledes blev den første Leder af Flygtningetjenesten paa denne Side Øresund — Ebbe Munck var i Sverige — Grosserer Robert Jensen dræbt af Tyskerne under en Razzia.

Det sikreste var at samarbejde med danske Fiskerbaade eller andre Baade, idet man saa udskiftede Passagerer og Post midt i Sundet. En Overgang kom adskillige Flygtninge med Ølbaade, som

løb mellem København og Helsingør. Ølkasserne stabledes op, saaledes at der blev et Hulrum under Dækket, hvor op til 30 Passagerer kunde holde sig skjult. Naar Ølbaadene naaede op i Farvandet ved Hven, kom Flygtningetjenestens Baade til. Tyskerne forsøgte at anvende Politihunde ved Visitationen af Fiskerbaade, som man havde mistænkt. Imidlertid lykkedes det at fremstille et Stof bestaaende af tørret Menneskeblod og Cocain, som Fiskerne dryssede paa Hænderne og lod Politihundene snuse til, hvorefter de straks mistede deres Lugtesans og intet kunde opspore. Flygtningetjenesten havde en Central for falske Legitimationskort i Malmø. Naar en Mand skulde fra Sverige til Danmark i illegalt Ærinde, fik han ikke blot falsk Legitimationskort og Daabsattest, men ogsaa f. Eks. falske Fagforeningspapirer, Skattesedler o. s. v.

Pastor Sandbæk.

Af andre Begivenheder fra Efteraaret 44 kan f. Eks. nævnes:

Den 31. Oktober ved Middagstid rettede allierede Moskitomaskiner et Angreb paa Aarhus. To tyske Kaserner og to af Universitetets Kollegiebygninger, hvor Gestapo havde Hovedkvarter, blev ødelagt af Bomber, og et meget stort Antal Tyskere og enkelte Danskere blev dræbt. I Gestapos Hovedkvarter var Pastor Sandbæk, der var anholdt for omfattende illegal Virksomhed, netop til Afhøring, da Bomberne faldt. Forinden havde Pastor Sandbæk været underkastet 39 Timers uafbrudt Forhør med Haandjern paa og uden at faa Mad eller Drikke. 3 Hold Gestapofolk skiftedes til at forhøre ham. Da han ikke kunde mere, blev han ført ned i Cellen, men næppe havde han kastet sig paa Briksen, før to Mand, hvoraf den ene var Dansker, indfandt sig og rev ham brutalt op. Han blev ført op paa Kollegiets Loft, og de klædte ham nøgen og gav ham nye Lænker paa. De mishandlede ham derefter med en Hundepisk af Læder og rev med en Snor i hans Lænker, der skar sig ind i det blodige Kød. De spurgte, om han saa vilde tale, og efter 3 Kvarters Forløb var hans Modstandskraft brudt. Han var altsaa nu ført til et fornyet Forhør, da de engelske Maskiner kom i lav Højde, og

Bomberne faldt. Tyskerne, der afhørte ham, løb til højre i en Gang og blev dræbt, medens han løb til venstre, hvad der blev hans Redning. Da Bygningen styrtede sammen, kom han til at ligge mellem Murbrokker, saa han næsten ikke kunde røre sig. En af hans Bødler laa i Nærheden af ham med knust Hoved. Han søgte at bede Fadervor med en døende Dansker. Ogsaa Sandbæk mente, at han skulde dø, og han besvimede. Han blev gravet ud af Murbrokkerne og lagt mellem de saarede og kom ved en Fejltagelse paa dansk Hospital. Da Sandbæk vaagnede op af sin Besvimelse, vidste han ikke, hvor han var. Han bad om en Giftpille, da han hellere vilde dø end vende tilbage til ny Tortur. Men man sagde, at han var blandt Venner, og at han ikke skulde tilbage. Hospitalet fik ham skjult hos en Aarhusfamilie, og da han var nogenlunde rask, kom han til Sverige.

BUCHENWALD

Dansk Politimand skildrer Lejren, hvor Krematorieskorstenen røg Dag og Nat.

I December Maaned viste en Opgørelse over Dødsfaldene blandt de Danskere, der var Fanger i tyske Koncentrationslejre og Fængsler, at Dødelighedsprocenten var 20—25 pCt., beregnet for et Aar. Det var især i Neuengamme og Buchenwald, hvor de danske Politibetjente var, at Dødeligheden var saa stor.

Alene dette Dødelighedstal gav et Indtryk af de Forhold, hvorunder vore deporterede Landsmænd maatte leve. Da de deporterede senere vendte tilbage, fik man i personlige Samtaler med dem bekræftet, at Rygterne om den umenneskelige Behandling i de tyske Koncentrationslejre ikke var overdrevne.

Engang i April 45 sad jeg sammen med Politikommissær Peder Skibby umiddelbart efter, at han var sat paa fri Fod. Politikommissær Skibby er 50 Aar. Han har en kraftig, stout Skikkelse, og han taler roligt og sagligt om Forholdene i Koncentrationslejrene. Men skønt han undgaar stærke Ord og søger at dæmpe sin Skildring ned, faar man alligevel et grelt Billede af Livet i Lejrene.

Politikommissær Skibby fortæller:

— Jeg blev anholdt den 19. September paa mit Kontor i Tordenskjoldsgade. Den tyske Politisoldat, der kom ind til mig, sigtede paa mig med Pistolen, medens han skreg op. Da han talte udpræget Dialekt og var stærkt ophidset og nervøs, forstod jeg ikke straks, hvad han mente. Han sigtede mod mit Hoved og affyrede et Skud. Jeg følte, at Projektilet suste forbi mit venstre Øre, hvorefter det borede sig ind i Væggen bagved mig. Han slog til min Arm. Jeg skulde staa med Hænderne i Vejret.

Jeg forklarede, at jeg var Forbindelsesofficer og forlangte at komme til at tale med Føreren for hans Deling. Dette afslog han med et »Hold Kæft«. Omsider blev jeg stillet overfor Delingsføreren. Det var den Major, som jeg havde arbejdet mest sammen med paa det luftværnsmæssige Omraade. Han skammede sig. Jeg kunde formentlig have faaet ham til at udvirke, at jeg blev sat paa fri Fod, men hverken ved den Lejlighed eller siden har jeg ansøgt om Frigivelse.

Vi kom ned i en stor Lastbil. Vejret var varmt. Jeg havde kun tyndt Sommertøj paa og min Dokumentmappe under Armen. Den indeholdt iøvrigt bl. a. to 20 Milimeters Luftværnsgranater, som gjorde hele Turen med!

Ude i Frihavnen blev vi i nogle Timer indespærret i en Kælder, hvor vi maatte staa eller sidde paa Gulvet.

Kl. 7—8 om Aftenen kom vi op paa Gaden og marcherede holdvis ud ad Langelinjemolen til et stort Dieselmotorskib, der tidligere havde været norsk Frugtdamper. Vore Politiskilte havde vi forinden maattet aflevere. De blev smidt hen i en Bunke.

Vi blev stuvet ned i Skibets Last. Ialt var vi ca. 1200 forude og 300 agterude.

Da vi stod opmarcheret, havde de 55-aarige og visse Embedsmænd faaet Lov at forlade Kajen. Efter at vi var kommet ned i Lasten, blev bl. a. Statsadvokatens Afdeling raabt op ved Navn ligesom flere Politikommissærer. Ogsaa 7 Mand fra 4. Afdeling skulde melde sig sammen med en Del af Personalet fra Rigsregistraturen. Det blev ikke sagt, hvad de paagældende skulde foretage sig, men vi formodede, at de som Specialister skulde formidle en vis Forbindelse med Tyskerne.

Mine Kammerater fortalte mig, at ogsaa mit Navn var raabt op. Da jeg sad langt ude i Forstavnen, havde jeg ikke selv hørt det, og jeg fandt ikke Anledning til at melde mig.

Lige før vi sejlede, blev der pludselig et voldsomt Skyderi. Der gik Rygter om, at det var Frihedskæmpere, der vilde befri os. Skydningen varede en halv Times Tid. Kl. 12 om Natten lagde vi fra Land.

En af mine bedste Kammerater — han var Lollænder, og Dialek-

ten slog igennem, fordi han var ivrig og oprørt — sagde til mig:

— De kan da ikke saadan putte os ned i en Kasse, lægge Laaget paa og sejle af Sted med os! Vi har jo ikke gjort noget!

Min Kammerat døde i Buchenwald ...

Vi tilbragte to Døgn paa Skibet. Vi fik to Dritler Smør, Rugbrød, Knækbrød, Pølser og Ost ned i Lastrummet, og saa maatte vi selv foretage Fordelingen. Det lykkedes at faa fremskaffet 6—8 Skeer til Udmaaling af 20 Gram Smør til hver. Desuden blev der 15—20 cm Pølse eller et lille Stykke Ost pro Persona. Med det og Brødet klarede vi os i de to Døgn.

Jeg blev en Slags Tillidsmand for Kammeraterne om Bord. Jeg spurgte Transportføreren, en Major, hvor vi skulde hen. Han meddelte mig, at vi skulde til en Lejr ved Hamburg, og at vi ikke kunde vente at komme hjem før efter Krigen. Jeg udtalte, at vore militære Styrker dog var blevet frigivet ret hurtigt efter 29. August-Interneringen. Han svarede, at det havde Tyskerne ogsaa fortrudt. Hovedparten af Militæret var gaaet over i illegal Virksomhed. Den Erfaring vilde de ikke gøre en Gang til.

Jeg meddelte Kammeraterne, at de ikke kunde vente at komme hjem, før Krigen var forbi. Der var flere, der græd ...

En dejlig Solskinssensommerdag sejlede vi op ad Trave til Lübeck, og vi kom op af det lumre Lastrum. Vi blev stuvet i 35 Godsvogne, 50 Mand i hver.

Jeg havde tidligere været i Lübeck under festlige Forhold med Københavns Politiorkester. Vi havde inviteret Børn fra Lübeck op til os og ikke vidst alt det gode, vi vilde gøre for dem. Vi saa enkelte Mødre med Børn paa Perronen. De løftede Børnene op, for at de skulde spytte paa os ...

Solen bagte paa disse Godsvogne, og vi led af Tørst. Længe blev vi rangeret frem og tilbage paa Havnesporene, og det tog 8—9 Timer, inden vi kom til Neuengamme, skønt det kun er en forholdsvis kort Strækning.

Neuengamme ligger i et stort Sumpareal, gennemkrydset af Kanaler og Grøfter. Lejren har sit eget Jernbanespor.

Vi ankom om Aftenen ved Syvtiden. Da vi blev beordret ud af Vognene og marcherede ind i Lejren, var vi omgivet af Soldater

med Maskinpistoler, der stod med 3—4 Skridts Mellemrum langs Ruten. Desuden en Del Soldater med Hunde. Det virkede saa grotesk, at vi lo af det.

Pludselig lød et stort Orkester. Der var Kammerater, som troede, at de spillede til Ære for os. Senere erfarede vi, at det var Fanger, der spillede, og at det hørte med til den daglige Appel.

Vi blev lukket inde i et lavt Kælderrum, hvor vi til vor store Overraskelse fik vor første Instruktion af Medfanger. Efterhaanden begyndte Kammeraterne at besvime i den iltfattige Luft. Endelig, da vi havde ventet over 2 Timer, kom SS-Vagten og beordrede os i Bad.

Fangerne havde Numre paa Brystet og Laaret. Desuden var de mærkede paa forskellig Maade. En stor rød Klat betød, at de havde forsøgt at flygte, en rød Trekant, at de var Kommunister, et stort P paa Brystet, at de var Polakker o. s. v. Ogsaa Haarklipningen kunde adskille dem. Nogle var tæt maskinklippede, men andre havde beholdt en Strimmel Haar midt paa Hovedet ligesom en Hanekam, medens andre omvendt havde en »Plovfure« gennem Haaret, der var i Færd med at vokse ud igen paa de to Halvdele af Hovedbunden paa hver Side af Plovfuren. De overordnede i Lejren, Formændene, var ogsaa Fanger. De var mærkede ligesom de øvrige Fanger, men havde desuden et Baand om Ærmet, der angav, at de var Formænd, »Capo«, som de kaldtes. De forestod den interne Ledelse af Lejren.

Der var 50 Brusere i Baderummet, men da der kun var Afklædningsrum til 5—7 Mand, var det en meget besværlig Historie. For vort Vedkommende var det iøvrigt unødvendigt med Bad og Aflusning, men Reglementet skulde overholdes. Jeg fik af Badeanstaltens Capo Tilladelse til at overtage Instruktionen af mine Kammerater, og saa stod jeg op hele Natten og instruerede, ialt i 13 Timer. Jeg blev meget hæs. Ud paa Natten gav en Reservebetjent mig et Regnslag. Jeg fik aldrig leveret ham det tilbage, da jeg ikke kendte ham og derfor ikke kunde huske ham.

Ved Afklædningen maatte vi aflevere alt med Undtagelse af vort Fodtøj og visse Toiletteartikler. Den eneste Fordel, man viste os i Forhold til de øvrige Fanger, var den, at vi fik Lov at be-

holde Fodtøjet og ikke skulde klippes. Ellers blev vi paaklædt i akkurat det samme lasede Tøj som de andre. Min Paaklædning bestod af et Par korte Knæbukser, der kun naaede midt paa Laaret, en Skjorte, som havde Blonder ved Ærmerne, og som maaske i fordums Dage havde været en Dames Nattøj og saa bare Ben i Skoene.

Ved halvelleve-Tiden om Formiddagen var vi færdig med Badet. Middagsmaden fik vi i store Tønder, der indeholdt en eller anden Suppe, ofte en Roesuppe. Ellers bestod Suppen f. Eks. af Grønkaal eller Brændenældeblade. Den smagte ikke godt. Den første Dag spiste nogle, andre ikke. Men da vi havde været der nogle Dage, gik det nogenlunde. Vi fik udleveret en Jernske og en Tallerken, hvor Emaillen var gaaet af, saaledes at den nærmest kun var rustent Jernblik.

Af andre Fanger i Lejren, som jeg talte med, kan jeg f. Eks. nævne en Kommunist, der var Polak, men tysk Statsborger. Han viste os, at han under Tortur havde faaet æggestore Svulster paa Lysken og mishandlede Kønsdele. Han havde været indespærret i ti Aar...

Om Bord paa Damperen havde jeg søgt Foretræde for Kommandanten, medens vi laa paa Lübeck Red. Dels havde nogle Betjente Lægeattester for Sygdomme, f. Eks. Sukkersyge, og dels var 2 Fængselsbetjente og 34 unge Reservebetjente, der gik paa Politiskolen, men som endnu ikke havde forrettet Tjeneste, kommet med ved en Fejltagelse. Kommandanten svarede imidlertid, at det altsammen blev ordnet, naar vi kom paa rette Sted. Da vi saa kom til Neuengamme, henvendte jeg mig til Barak-Capo'en og spurgte, hvorledes jeg skulde forholde mig for at faa en Samtale med Lejrkommandanten. Han smilede medlidende over min Naivitet. Ingen Fange kunde komme til at tale med Kommandanten, erklærede han. Og vi blev hurtigt klar over, at han talte altfor sandt. Iøvrigt fik vi straks ved Ankomsten at vide, at hvis vi klagede over Forholdene i Lejren eller forsøgte at flygte, blev vi skudt.

Den 26. September, Kongens Fødselsdag, var vi endnu i Neuengamme. Vi hyldede Kongen med en Tale og et Minuts Stilhed. Jeg

fik af Kammeraterne overdraget at bringe Majestæten en Hilsen, naar jeg kom hjem...

Den 28. eller 29. September rejste vi fra Neuengamme. I halvanden Time stod vi opstillet og ventede i øsende Regnvejr, og vore Uniformer blev drivvaade. Vi kom ind i nogle Godsvogne, der bar Mindelser af at være benyttet til Kvæg, Kunstgødning, Kul og Grafit. Der lugtede slemt af Kopis og Møg. Vor Proviant bestod af et Brød og 20 Gram Margarine, som vi havde faaet udleveret i Haanden, inden vi rejste.

Der var naturligvis ikke Bænke eller andet i Vognene, men for ikke at faa Tøjet ødelagt, vilde vi ikke lægge os ned. Rejsen til Buchenwald ved Weimar blev imidlertid uendelig lang. Vi kunde være kørt derned paa 6—8 Timer, men en Fangetransport kommer langsomt frem. Det tog os ikke mindre end 48 Timer. Ingen af os kunde taale at staa op saa længe. Og saa smed vi os ned i Møg og Snavs. Da der ikke var Plads til, at 50 Mand kunde ligge ned samtidig, maatte vi skiftes. Vi frøs, saa det knagede, i vort vaade Tøj.

Paa Grund af Luftalarm holdt vi i mange Timer paa alle Banegaarde, i Weimar en hel Nat. Vi saa disse engelske og amerikanske Guldfisk, der svømmede oppe i Luften, den ene Stribe efter den anden...

Buchenwald i Thüringerwald ligger paa en lav, kuplet Bjergskraaning. Den har sin egen Sidebane fra Weimar. Der kørte ustandselig Tog til og fra den infame Lejr. Vi var 35—40.000 Fanger, da jeg var der. Banegaarden ligger i Udkanten af et til Lejren knyttet Fabriksanlæg, der var en hel By, og som var blevet totalt ødelagt af Englænderne ved Luftangreb en Maaned før, vi kom. Vi marcherede gennem Byens Ruiner. Vi saa en stor Styrke Fanger arbejde i Ruinerne under Opsyn af SS-Folk. En af Opsynsmændene smed en halv Mursten efter en Fange. En anden, der havde en stor Kæp i Haanden, pryglede løs paa andre Fanger og raabte op...

2—3 af vore Kammerater, der havde Sukkersyge, og som ikke havde faaet Insulin, havde lidt frygteligt paa Rejsen. Den ene bar vi op til Lejren paa to Granstænger. Han døde samme Dag...

Vi blev stillet op til Badning. Køkkenet sørgede for, at vi først fik Kaffe. De kom med Kaffeerstatningen i 20 store Transportspande. Det gav os straks et forholdsvis behageligt Indtryk af Lejren — men det holdt sig ikke længe...

Paa Grund af større Pladsforhold gik Badningen meget hurtigere end i Neuengamme. Vi traf straks norske Læger og Studenter. Man blev helt overrasket, da de tiltalte os paa Broder-Sproget...

Selve Fangelejren udgør et Areal paa 1 Kvadratkilometer. Dette vidtstrakte Terræn var omgivet med Pigtraad med Stærkstrøm paa den ydre Pigtraad. Med 200 m's Mellemrum var et Taarn, hvor Tyskerne stod med Maskingeværer. Taarnene var forsynet med Lyskastere. Udenfor Pigtraaden gik Patrouiller med Hunde.

Bygningerne i Lejren bestod dels af Murstensbygninger, dels og navnlig af mange Træbarakker. Vi danske Betjente fik anvist 3 Barakker eller »Blokke«. Jeg blev sammen med 740 af mine Kammerater indkvarteret i Blok 63. Det var en tidligere militær Hestestald uden Vinduer. Der var en Port i hver Ende af Barakken, og en ret bred Gang førte gennem hele Bygningen. Paa begge Sider af denne Gang var vore Sovehylder. Der var 4 Hylder over hinanden. Den nederste Hylde var helt nede ved Gulvet, og opefter var der saa ca. 40 cm's Afstand mellem hver Hylde. Der var ikke engang saa stor Afstand, at jeg kunde kravle paa Knæene, naar jeg skulde ind paa mit Leje. Med en indbyrdes Afstand af 1,40 m stod 2 Stolper, der bar Hylderne. Man forstaar maaske bedst Indretningen, naar man tænker paa en Hestestald med en lang Række Baase. I hver Baas var der altsaa fire Hylder og paa hver Hylde skulde der ligge 5 Mand. Da Hylden kun var 1,40 m bred, laa 2 eller 3 Mand med Hovedet ud mod Gangen, medens de andre 3 eller 2 Mand omvendt laa med Hovedet ind mod Ydervæggen og Fødderne ud mod Gangen. Men selvom vi paa den Maade udnyttede Pladsen bedst muligt, kunde vi ikke alle ligge paa Ryggen samtidigt. Naar vi skulde vende os paa Lejet, maatte det ske paa Tælling. Vi fik udleveret et enkelt Tæppe hver. Paa Hylden laa en meget tynd og snavset Halmmadras. Som Hovedpude benyttede de fleste deres Sko, som de lagde sammen og dækkede med deres beskidte Fangehue. Vi kunde jo ikke undgaa at varme hinanden,

men iøvrigt skal jeg ikke udpensle, hvorledes det er at ligge sammenstuvet paa den Maade, og ikke mindst naar Epidemier rasede. Hver Baas rummede jo 20 Mand. 3 Baase med 60 Mand kaldtes en Box, og der var en Formand for hver Box. Ialt var der 18 Baase paa den ene Side af Midtergangen. Her var der altsaa anbragt 360 Mand, og der var et lignende Antal paa den anden Side af Gangen. Over 700 Mand sov paa den Maade i samme forholdsvis begrænsede Rum. Man fortalte endda, at der en Gang havde været 1100 Polakker og Russere i samme Barak. Men de fyldte jo ogsaa mindre end danske Politibetjente! Der stod to Kakkelovne i Barakken, men vi fik ikke udleveret Brændsel. Skulde vi fyre, var det kun med, hvad vi kunde forskaffe paa Arbejdspladsen.

Om Morgenen skulde nogle op Kl. 4 og Resten Kl. 4,30. Om Morgenen fik vi udleveret en graagrøn eller graagul Grynsuppe og desuden en Tredjedel Rugbrød og 20 Gram Margarine som Dagration. Middagsmaden var en Suppe, ofte Kartoffelsuppe. To Gange om Ugen fik vi kogte Kartofler, men saa fik vi til Gengæld kun en halv Liter Suppe, medens vi ellers fik en Liter. De første Uger følte man en evig Sult, men efterhaanden sløvedes Sultfornemmelsen.

For Enden af Barakken var et støbt Vandtrug, der fyldtes med Vand om Morgenen. Vi fik Ordre til at skylle vore Madskaale i dette Trug, og det gjorde vi pligtskyldigt, indtil vi opdagede, at Polakkerne og Russerne vaskede deres Støvler i det samme Vand! Saa forsøgte vi at benytte Skyllevand fra tre Vandhaner, som fandtes paa den kæmpestore Latrin, hvor 400 Mand kunde sidde paa Række, og hvor der var en kvælende Lugt af Klorkalk og andet. Imidlertid konstaterede vi hurtigt, at Polakker og Jøder af Mangel paa Toilettepapir i Stedet brugte Hænderne, hvorefter de gik hen og lukkede op for Vandhanerne! Vi beklagede os til Barakformanden, og det lykkedes os at faa afskildret et Stykke af Latrinen med Pigtraad, og denne Del var det kun Danskerne, som maatte benytte.

Der var een Skorsten, hvorfra det røg Dag og Nat, og det var Krematoriets. I Begyndelsen vi var i Lejren, følte vi os forpligtet til at honorere Dødens Majestæt ved at blotte Hovederne, naar de bar et Lig forbi os — hvad Tyskerne slet ikke kunde forstaa, da det kun drejede sig om Jøder og Forbrydere. Men vi holdt snart

op dermed, dels fordi de andre Fanger stod uforstaaende overfor vor Reaktion, og dels fordi vi ikke kunde overkomme andet, naar vi vilde opholde os udenfor vor Barak. De fleste af Ligene var kun Benrade. Naar de bar Lig bort fra Telt-Lejren, hvor Jøderne boede, tog de ofte to Lig paa samme Baare. De var saa lette og fyldte saa lidt. Som Regel bar de dem utildækkede. En Dag var jeg sammen med andre Politifolk beordret til at bære Tagsten fra Krematoriegaarden til en SS-Kaserne udenfor Pigtraadshegnet. Jeg og 2—3 af mine Kammerater var paa daværende Tidspunkt temmelig velnærede efter Buchenwald-Forhold, og Krematorie-Betjenten, der ogsaa var Fange, kunde ikke lade være at udbryde, idet han pegede paa os:

— Nej, se dog de tykke Mænd der, de kan brænde af sig selv!

Han havde vel Erfaring for, at Benrade krævede et forholdsvis stort Tilskud for at brænde...

I December døde saa mange i Lejren, at Krematoriet ikke kunde overkomme at brænde dem Døgn for Døgn. Man opmagasinerede dem saa i Enden af Vaskehusbygningen. Ligene blev kastet ganske skødesløst ind i Bygningen. De laa helt tilfældigt, som naar man kaster Kakkelovnsbrænde hen i en Krog...

Lejrens ca. 40.000 Fanger var inddelt i forskellige Arbejdskommandoer, f. Eks. Afvandings-, Bane-, Transport-, Gartner- og Rengøringskommando. Hver Morgen lidt før 6 stillede disse forskellige Kommandoer paa Appelpladsen. I November—December var der jo mørkt paa dette Tidspunkt, men alligevel skulde vi stille paa Pladsen. Der stod vi saa en Time eller fem Kvarter, indtil det begyndte at lysne. Derefter blev de forskellige Kommandoer pr. Højttaler dirigeret til Dagens Arbejde. Saa snart de første Kommandoer marcherede ud fra Pladsen, begyndte Lejrens Musikkorps paa ca. 50 Mand — ogsaa Fanger — at spille. Jeg har ofte undret mig over denne Dobbeltsidighed hos Tyskerne, at de ligesom vilde forskønne denne Parade af pjaltede og lasede Fanger med god Musik. Det hændte ogsaa, at de — med den Motivering, at vi var Arier — raabte til os, at vi skulde synge, naar vi marcherede til Arbejdet. Men det var der ingen, der følte Trang til!

Det varede ca. en Time, inden de 25.000 Mand var marcheret

ud gennem Porten, og i den Tid spillede Orkestret uafbrudt. Hovedparten af Fangerne arbejdede paa det vidtstrakte, bombehærgede Fabriksterræn, Gustlerwerke. En halv Time efter at disse Tusinder af Fanger havde spredt sig paa det store Terræn, var der bogstavelig talt ikke et Menneske at se. De havde gemt sig i Smuthuller, i Jordhuler o. s. v. — og saa fik det gaa med Arbejdet som det bedst kunde! Vi var ikke ovenud flittige. En Dag skulde vi f. Eks. lægge Tag paa et ødelagt Hus. Med lange Mellemrum bar vi en Sten eller to op, og Kammeraten — en Polak —, der skulde lægge Stenene paa Taget, morede sig med at kaste de flest mulige Sten ned igen, saa de knustes! Han passede paa, at Tyskerne ikke saa det. Ellers var han blevet skudt.

Vilde man forsøge at flygte, skulde det være fra Arbejdspladsen. Men det var sjældent, at et Flugtforsøg lykkedes. Der stod SS-Folk i Arbejdspladsens Udkant, og der gik Patrouiller med Hunde. Desuden var vi jo i Fangedragt, og det var meget vanskeligt at flygte gennem et stort Land, hvis Sprog man maaske ikke engang beherskede.

I Dagtimerne betragtede vi det som en behagelig Afveksling, naar der blev blæst Luftalarm, idet Fangerne da skulde søge tilbage til Lejren. Saa vrimlede Arbejderne frem fra Jorden som Rotter og løb ind i Lejren, hvor der iøvrigt ikke fandtes Dækningsrum eller andre Beskyttelsesforanstaltninger for Fangerne. I Aftentimerne var Luftalarmerne derimod til meget Besvær. Vi kom hjem fra Arbejdet Kl. 18 efter 12 Timers Tjeneste. Saa holdtes Appel til henad 19, ofte over. Naar Apellen var til Ende, blev vor Suppe uddelt. Ca. hveranden Aften og undertiden oftere blev der blæst Luftalarm, naar Halvdelen af Barakkens Folk havde faaet udleveret sin Suppe. Saa blev der lukket for Lyset ved Hovedkontakten, og Udleveringen af Mad maatte standses, da Barakken henlaa i fuldstændig Mørke, og vi maatte ikke gaa ud af Barakken. Sagen blev endnu mere kompliceret, fordi der var Mangel paa Madskaale. I en Barak maatte vi være to Mand om hver Madskaal og altsaa skiftes til at faa en Portion udleveret. Luftalarmen varede ofte fra ca. Kl. 19 til henad 22—22,30, og først naar der var Afblæsning,

kunde de øvrige Fanger faa deres Portion af den kolde Suppe. Saa var det jo heller ikke for tidligt!

Da vi kom til Buchenwald, meddelte Barakformanden os, at han og andre Fanger, der var ledende i Lejren, havde vedtaget, at korporlig Straf ikke mere skulde anvendes. Derimod kunde SS-Folkene være brutale. En Dag var en Polak i Færd med at rense en Kloakbrønd i Lejren. En SS-Mand, der kom forbi, gav uden synlig Anledning Polakken et saa voldsomt Stød i Brystet, at han styrtede baglæns i Brønden. For at gøre det særligt godt tog SS-Manden fat i Mandens Ben, som stak op af Brønden, og drejede den arme Polak rundt i det stinkende Kloakpløre. Fangen var saa forkuet, at han ikke tænkte paa andet end hurtigst muligt at stille sig i Retstilling for SS-Manden, medens Pløret drev ned af ham ... Af Selvsyn har jeg ogsaa i Neuengamme og Buchenwald set SS-Folk bruge Pisk, prygle løs med en Kæp paa Rygstykkerne af polske og russiske Fanger og kaste Murbrokker efter Fangernes Hoveder. Men hvad de danske Politifolk angaar, kender jeg kun enkelte Tilfælde, hvor de er trakteret med Pisk af SS-Folk. Een fik et Par Piskeslag, fordi han var gaaet ind i et Skur, hvor han intet havde at gøre, og en anden fik Pisk, fordi han gik paa Hælene for at undgaa, at hans daarlige Sko skulde trække Vand.

I Buchenwald har mange ældre Fanger fortalt mig følgende:

Lejrens tidligere Kommandant hed Koch og var Medlem af Nazistpartiet. Hans Frue var rødhaaret og ansaas for at være en meget temperamentsfuld Dame. Hun havde Ridehest og red dagligt en Formiddags- og Eftermiddagstur i Terrainet omkring Lejren, hvor Fangerne jo arbejdede i Tusindvis. Hun gjorde sig da en Fornøjelse af at ride ind i en hvilken som helst Flok Fanger, hun traf marcherende paa Vejen, og med sin Ridepisk langede hun ud til højre og venstre efter Fangernes Ansigter, naar de ikke hurtigt nok gjorde Plads for hende.

Saavidt man kunde forstaa, elskede hun tatoverede Mænd. Mange af Mændene, især de franske Straffefanger, var stærkt

tatoverede paa Bryst og Ryg og Arme. Hundredvis af disse Fanger arbejdede i Lejrens Stenbrud, hvor de opbrød Kalksten til Belægning af Lejrgaden, til Bygninger og andet. I den varme Aarstid arbejdede mange af disse Fanger med nøgen Overkrop. Naar Fru Koch havde udset sig en Mand med særlig smukke eller ejendommelige Tatoveringer, fik hun Stenbrudets Capo til at opgive sig Fangens Numer, hvilket hun derefter opgav til sin Mand, Lejrkommandanten. Denne gav derefter den paagældende Capo Ordre til, at der skulde passes særlig godt paa Fangen med det opgivne Numer. I Begyndelsen misforstod man Kommandanten og udførte Ordren efter dens Ordlyd. Men det viste sig, at Ordren i Virkeligheden betød, at Fangen skulde mishandles eller dræbes, helst i Løbet af samme Dag, som Ordren var indløbet. Drabet udførtes da paa den Maade, at Capo'en under et eller andet Paaskud skubbede Fangen ud over Stenbrudets Overkant, saa han styrtede ned og kvæstedes dødeligt. Derefter blev Fangen slæbt paa Revier — Lejrens Sygehus — og som Regel saa man ham da aldrig mere. Lægen havde Ordre til, at saadanne Fanger ikke maatte helbredes, selvom det maaske nu og da havde været muligt. De skulde aflives, og Bryst- eller Ryghuden med den ejendommelige Tatovering afskæres. Disse Stykker Menneskehud blev bragt til Kommandantens Bolig, og Kommandantparret hyggede sig saa med at lave Lampeskærme eller Albums af disse originale Materialer.

Det endte imidlertid med, at Sagen kom frem, og Ægteparret blev stillet for en Domstol. Paa det Tidspunkt, da vi opholdt os i Lejren, fortaltes det, at Kommandanten ved 1. Instans var blevet idømt 8 Aars Fængsel, men at han havde appelleret Dommen. Fangerne i Lejren ventede ikke, at han vilde blive endelig dømt, fordi han var Nazist.

Henrettelser blev jeg aldrig Øjenvidne til. Men mine Kammerater har fortalt mig, at 4 Mand blev hængt i Buchenwald, fordi de havde stjaalet et Automobildæk, som de vilde skære i Stykker til Skosaaler. Der er ogsaa en Del af mine Kammerater, som hævder, at de saa nogle Lig hænge i Træerne udenfor Pigtraaden den Dag, vi ankom til Buchenwald. Ligeledes har adskillige af de Kammerater,

som senere for anden Gang kom til Neuengamme, set Hængninger der. Det skete i Galge i selve Lejren, saaledes at et stort Antal kunde se det...

Iøvrigt fortalte de ældre Fanger alle uden Undtagelse, at det tidligere havde været meget værre med korporlig Afstraffelse i Buchenwald og formentlig ogsaa i andre Lejre, men at Tonen blot i det sidste Halvaar var blevet meget mildere. Naar der ikke forekom nær saa mange og nær saa grusomme Mishandlinger som tidligere, mente man, at det skyldtes, at SS-Folkene var ved at faa »kolde Fødder«.

En almindelig Straffeforanstaltning var at lade Fangerne stille til Appel i Timevis. En Gang varede en Appel i 28 Timer, og SS-Folkene sparkede og slog de Fanger, der faldt om. Det længste, jeg har været med til, var en Appel, der varede 3 Timer og 20 Minutter. Det var iøvrigt en Søndag. Om Søndagen arbejdede vi til Kl. 13, og da vi skulde stille til Appel efter Arbejdstidens Ophør, fik vi paa den Maade Søndagen ødelagt. Straffen skyldtes, at der var undsluppet en Fange, og der var Kludder i Regnskabet. Vi skulde staa i fri Luft uanset Kulde, Regn eller Sne.

Jeg var en Tid i en Underlejr af Buchenwald, der hed Taucha. Lejren var ganske lille og rummede kun ca. 3000 Mennesker, hvoraf ca. 2400 var Zigøjnerkvinder. En stor Del af disse Kvinder kom fra den berygtede Auswicz-Lejr, hvilket ogsaa fremgik af, at de alle havde deres Fangenumer — som Regel et femcifret Tal — indtatoveret paa venstre Underarm. En Dag havde nogle af disse Kvinder forset sig, og de blev da beordret til at tage Opstilling udenfor den ene Ende af Vagtbygningen, hvor de skulde staa i Retstilling med Hænderne strakt over Hovedet. Det øsregnede. Vi andre arbejdede paa Lejrpladsen og kunde stadig se dem. Den første Timestid stod de, som de skulde, men derefter begyndte Trætheden at gøre sig gældende og Armene at synke ned. Tilsidst støttede de Hænderne paa Hovedet. Men næppe havde de indtaget denne Stilling, før en uniformeret SS-Kvinde kom ud fra Vagtbygningen og begyndte at skælde dem ud og stramme dem op, hvorefter de saa paany maatte strække Hænderne i Vejret. De havde indtaget deres

Stillinger Kl. 7 om Morgenen. Da Klokken var 10, stod de stadigvæk med Hænderne halvt eller helt oppe. Nogle af dem havde nu lagt sig paa Knæ. De blev derefter beordret til at flytte sig til den anden Ende af Bygningen, hvor de kom under Tilsyn af en anden SS-Kvinde. Hver Gang de ulykkelige Kvinder sænkede Armene, kom hun ud og skældte voldsomt ud og slog dem over Armene og Fingrene med en tynd Kæp. En anden SS-Kvinde, som havde Børn hos sig, kom flere Gange ud paa Vagtbygningens Trappe, løftede Børnene op paa sine Arme og lo sammen med Børnene over det kostelige Syn, de saa. Denne Morskab gav et ganske ejendommeligt Indblik i tysk Folkekarakter... Hvor længe de stakkels Kvinder skulde have staaet, ved jeg ikke, men en heldig Skæbne vilde, at der blæstes Luftalarm Kl. halvtolv, og saa blev alle jaget ind i Barakkerne.

I Løbet af den første Maanedstid døde ca. 40 af vore Kammerater, hovedsagelig af Lungebetændelse, Rosen og Dysenteri. Forkølelsessygdomme var meget udbredte, men havde man under 39,6 i Temperatur maalt i Armhulen — det svarer vel til mindst 40,1 maalt i Endetarmen — skulde vi alligevel paa Arbejde, selvom det var koldt og Regnen piskede ned.

Vi havde bl. a. en belgisk Læge, Jean Gillain, som var et ualmindeligt fint Menneske. Engang — det var i Taucha — da han selv var syg og ikke kunde gaa, idet han havde en Byld paa Foden, har jeg en Aften paa min Ryg baaret ham til en af mine Kammerater, som havde faaet dobbeltsidig Lungebetændelse. Det lykkedes iøvrigt at redde hans Liv. Dr. Gillain svigtede aldrig, og han var en dygtig Læge. Vi var alle saa glade for ham, at vi fandt det ganske naturligt, at han var med i Rækken, naar der blev uddelt Røde Kors Pakker til de Danske. Jeg har aldrig set et voksent Menneske vise en saa stor Glæde som Dr. Gillain, da han første Gang pakkede sin Røde Kors Pakke ud...

Da vi 500 Betjente, der havde været udkommanderet til noget Jernbanearbejde i Taucha, vendte tilbage til Buchenwald, gik jeg ind i Blok 63 og hilste paa Kammerater til højre og venstre. Jeg vidste endnu ikke, at Rosen og Dysenteri havde hærget, og at

5—700 Mand havde ligget paa Gulvet en Nat og overskidt det hele. To Dage senere fik jeg selv Rosen og kom paa Revier. Den kendte Franskmand, Professor Charles Richet, der selv var Fange, var min Overlæge. Jeg saa ham en Dag staa og betragte en døende Patient, medens han ærbødigt blottede sit Hoved. Saa underskrev han Dødsattesten. Patientens Ben spjættede stadig lidt, men der skulde skrives mange Dødsattester i Buchenwald ...

Efter at vi var kommet hjem fra Taucha, begyndte Rygterne om Hjemsendelse at tage voldsom Fart, og der mærkedes en mægtig Optimisme. Der gik imidlertid flere Dage, uden at der skete noget, og saa sank Modet til Gengæld lige saa langt under Nulpunktet. Endelig hørte vi det konkrete, at der skulde hjemsendes 200 Mand. De, der kunde komme i Betragtning, var Folk, der havde kæmpet for Tyskland (f. Eks. Sønderjyder, der havde deltaget i forrige Verdenskrig), Medlemmer af D. N. S. A. P., Personer, som havde 5 Børn og derover, og endelig Personer, der selv var syge eller havde Sygdom og trykkende Forhold i Hjemmet. I Løbet af nogle Dage blev der udarbejdet en Liste paa ialt 211 Mand. Jeg var mellem de indstillede, fordi min Hustru var syg.

Saa gik Sagen tilsyneladende fuldstændig i staa igen. Der gik mindst 3 Uger, inden Rygterne om Hjemsendelse atter tog Fart.

En af de første Dage i December blev der givet Ordre til, at de, der var designeret til Hjemsendelse, ikke skulde gaa paa Arbejde, men holde sig parat i deres Barakker. Nu følte vi, at Befrielsens Time var nær. Vi var saa glade, og alle vore Kammerater glædede sig paa vore Vegne. Vi tog en hjertelig Afsked med dem, da de gik paa Arbejde om Morgenen Kl. 6. Men da de kom hjem om Aftenen — sad vi stadigvæk i Barakkerne. Dette gentog sig hele 5 Dage. Vi tog pligtskyldigst Afsked med dem hver Morgen, og tilsidst kom der et vist komisk Skær over denne Tagen Afsked.

Den 7. December om Aftenen fik vi Ordre til uopholdelig med Bagage at afgaa fra Barakkerne til Badeanstalten, hvor vi skulde overnatte. I Badeanstalten maatte vi sidde paa Træbænke eller ligge paa Stengulvet. Iøvrigt benyttede vi Natten til at soignere os, saa godt vi kunde.

Kl. 7 om Morgenen blev vi pebet ud paa Arbejdspladsen og blev stillet op i de sædvanlige 5-Mands Geledder. Vore Navne blev raabt op efter Listen, som jo var affattet næsten en Maaned forinden. I Mellemtiden var 13 af de Kammerater, der skulde hjemsendes, døde. Det lød uhyggeligt hver Gang et Navn blev raabt op, og der maatte svares: død!

Da der saaledes kun var 198 tilbage, og der var Plads til 200, blev der yderligere hentet 2 Mand fra Arbejdspladsen.

Udenfor Porten med den berømte, men i vore Øjne berygtede Overskrift: Recht oder Unrecht, mein Vaterland — holdt 4 af de danske Statsbaners røde Rutebiler med hver sin Paahængsvogn. Desuden 3—4 Ambulancevogne fra CBU, en Lastvogn og en Personbil som Førerbil. Vi kom hurtigt til Sæde i Vognene, og da vi ikke havde faaet Morgenmad, blev vi lykkelige over at se, at der paa hvert Sæde var anbragt en Røde Kors Pakke med Madvarer. Dr. Juel Henningsen fra Sundhedsstyrelsen, som var Turens lægelige Leder, gik fra Vogn til Vogn og hilste os Velkommen, som han sagde: ikke paa dansk Jord, men paa danske Bundbrædder. Det var et gribende Øjeblik. Jeg skammer mig ikke over at tilstaa, at mange af os havde Taarer i Øjnene. En hel Del var saa syge, at de daarligt kunde taale at sidde op...

Da vi kørte ud af det bombarderede, vidtstrakte Omraade, var vore Kammerater søgt saa tæt ned mod Vejen, som de turde. De vinkede til os og ønskede os Lykke paa Rejsen, men en Del af dem græd, og trods vor Befrielse gjorde vi det samme.

Da vi var kommet et godt Stykke bort fra Lejren, gjorde vi Holdt og fik de værst medtagne Kammerater anbragt i Ambulancebilerne. Dog døde en af Kammeraterne undervejs.

Nedturen til Buchenwald var gaaet temmelig glat, idet man havde ladet de danske Chauffører bestemme, hvor de vilde køre. Den tyske Transportfører vilde imidlertid selv bestemme Ruten for Hjemfarten, og han valgte at køre den korteste Vej, som gik over Harzen. Imidlertid var der allerede faldet Sne i Harzens Bjergskove, og vi kørte fast i Sneen. Situationen saa ret trøstesløs ud, da vi ikke kunde vende de store Vogne, og vi var afkræftede og delvis syge. Vi tabte alligevel ikke Modet. Vi spændte Paahængs-

vognene fra, og 50 Mand skubbede saa hver Vogn op ad Bakken. I nogle Tilfælde maatte vi tage hinanden under Armen 6 og 6 og trampe Sneen til, inden vi kunde skubbe Vognene frem. Det irriterede os, at det tyske Vagtmandskab blev siddende inde i Vognene. Naar vi saa havde skubbet en saadan Hovedvogn op ad en Bakke, rykkede Vognen tilbage, og Paahængsvognen blev atter koblet paa, hvorefter vi ca. 100 Mand skubbede paa baade Hovedvogn og Paahængsvogn. Paa den Maade arbejdede vi haardt fra 7 Aften til 4 Morgen. Paa det Tidspunkt kørte vi uhjælpeligt fast, og vi maatte indstille Arbejdet. Vi svøbte os ind i vore Tæpper og sov, til det blev lyst.

Om Morgenen viste det sig, at vi var standset i en lille By, Braunlage. Her lykkedes det os at faa Vognene vendt. Ogsaa Tilbageturen var yderst vanskelig. Bl. a. var vi i et Sving paa en stejl, islagt Bakke lige ved at skride ud over en Skrænt, idet Bilen gik i staa.

Ved Aftenstid samme Dag passerede vi gennem Braunschweig, netop som der gaves Luftalarm. Byen var tilsyneladende kun en Ruinhob. De stationære Sirener var ødelagt. Mobile Sirener var monteret paa Lastvogne, som kørte paa to Hjul om Gadehjørnerne, hylende og skrigende. Kvinder, Børn og Oldinge myldrede frem fra deres Smuthuller i Ruinbyen og søgte de offentlige Beskyttelsesrum, som endnu var i Behold. Vi blev standset af Myndighederne, men fik Lov at fortsætte Kørslen mod at slukke Lygterne. Det var en Præstation af Rang for de danske Chauffører at kringle sig gennem de bombehærgede Gader i buldrende Mørke, medens Kvinder og Børn løb skrigende hid og did, og Flyverne brummede over os. Men det gik godt, og med et Døgns Forsinkelse naaede vi Hamburg.

Ogsaa paa den videre Tur op mod Grænsen blev vi forsinket, da den tyske Transportfører tog en forkert Vej fra Rendsburg, saaledes at vi maatte køre helt til Husum og derfra til Flensborg. Kl. 1 om Natten passerede vi den danske Grænse ved Krusaa. Flere Hundrede Mennesker stod opstillet for at vinke til os. De havde ventet i mange, mange Timer.

Efter et Øjebliks Kørsel var vi i Frøslevlejren. Da de sædvanlige, uendelige Formaliteter var overstaaet, blev vi bænket ved et

rigtigt Spisebord — for første Gang i tre Maaneder. Der var Bjerge af Franskbrød og andet Brød, Masser af Æg og Floder af Øl og Mælk. Vi fik senere at vide, at det var en Del af Egnens Beboere, der havde bagt Brød til os og sendt os Æg og Æbler. Vi var dem meget taknemmelige, men kunde jo ikke paa Stedet fremføre vor Tak. Vi vilde ogsaa gerne have takket Lægen, de danske Chaufører og Mekanikere, Folkene fra CBU-Kolonnen og de to Sygeplejersker, som alle under Turen havde udført en topfin Præstation, men vi kunde ikke faa Tyskernes Tilladelse til at samles med disse Mennesker, hvorfor vor Tak fik et mere formløst og tilfældigt Præg. Men taknemmelige følte vi os.

Vi var alle enige om, at Frøslevlejren i alle Henseender var et rent Paradis i Sammenligning med det, vi havde oplevet.

I Forbindelse med Hjemtransporten var vi paa Tærne i 94 Timer, hvoraf den ene Nat endda tilbragtes med det strenge Arbejde med Bilerne. Adskillige af os fik ved den Lejlighed stærkt hævede Ankler og Ben af Overanstrengelse. Men det fortog sig for de flestes Vedkommende ved Sengeleje i en Ugestid. 36 var saa stærkt medtagne ved Ankomsten, at de straks om Natten blev indlagt i Lejrens Sygeafdeling.

I Begyndelsen af April Maaned blev jeg hjemsendt fra Frøslev.

VINTEREN 44—45

Jernbanesabotage og Masse-Drab.

Rent instinktmæssigt havde den danske Befolkning følt sig i Krig med Tyskland lige fra Besættelsen den 9. April. Reelt indtraadte der Krigstilstand mellem de to Lande fra den 29. August, idet man her maa se bort fra, at de særlige Forhold medførte, at der ikke kom til at foreligge formelle Krigserklæringer. Men iøvrigt skærpedes Befolkningens Erkendelse af, at vi var i Krig med Tyskland, fra Periode til Periode under Begivenheder som Jødeforfølgelserne i Efteraaret 43, Sommerens Folkestrejker i 44 og Opløsningen af Politiet og Deportationerne. Vor gamle, lidt sorgløse og bløde Mentalitet var borte. Vi var blevet en haard, krigsførende Nation. Ingen diskuterede længere, om det var klogt med Sabotagen eller Stikker-Henrettelserne. Frihedsraad, Undergrundshær, Politikere og Befolkning var paa samme Front mod Fjenden.

Hele Vinteren 44—45 lød Bombernes Drøn over Landet, og Blodet flød. Der kunde være op til Hundrede Sabotagetilfælde, især Jernbanesabotage, i Døgnet, og 10—20 Drab i Døgnet var almindeligt. Stikkere blev likvideret, og mange gode danske Mænd blev myrdet. Der var til Stadighed adskillige Læger blandt de myrdede. Om Morgenen den 20. Februar dræbte Landsforrædere saaledes ikke mindre end 4 unge Læger ved Odense Sygehus foruden flere andre Odenseborgere, bl. a. Konsul Christgau. Den paafølgende Nat blev Byens Hovedgader hærget af Bomber, som bl. a. ødelagde Fyns Tidendes Bygning og Fyns Stiftstidendes og Fyns Venstreblads Redaktioner. Derefter gik Hærgnings-Togtet videre til Aarhus og andre Byer. I Aarhus blev der Natten til den 22. Februar anrettet store Bombe-Ødelæggelser i Strøggaderne, og flere Mennesker om-

kom i de brændende og sammenstyrtende Bygninger. Om Aftenen den 24. Februar skete der en Bombeeksplosion i Jyllands-Ekspressens forreste Personvogn, da Toget befandt sig lidt Nord for Hobro, omtrent paa samme Sted, hvor Tyskerne og deres danske Hjælpere om Efteraaret havde foranstaltet en lignende Terrorhandling. 10 af Passagererne dræbtes og 36 saaredes.

Ogsaa Antallet af Henrettelser var meget stort. I Slutningen af Februar blev der foretaget 10 Henrettelser, og derefter kom den ene Serie Henrettelser efter den anden lige til Krigens Ophør. Foruden de officielle Henrettelser blev mange Fanger skudt ned uden Dom, og man kunde saa finde de myrdedes Lig paa Gaderne, i Skovene eller andre tilfældige Steder.

Samtidig med, at Tyskerne og Hipo (tidligere Schalburg-, Sommer- og Frikorpsfolk) og andre Landsforrædere myrdede og henrettede, søgte tyske Flygtninge i Modstrid med Folkeretten Husly og Mad i Danmark. De første Flygtninge og saarede tyske Soldater kom i første Halvdel af Februar Maaned, og ved Krigens Slutning husede vi 3—400.000, for Størstedelen i Skoler, Hoteller, offentlige Bygninger og andre beslaglagte Bygninger.

Ingen, selv ikke Tyskerne, kunde være i Tvivl om, at Tyskland havde tabt Krigen, og formentlig paa den Baggrund gav de i Krigens sidste Par Maaneder Svensk Røde Kors Tilladelse til at samle de mange tusinde Danskere og Nordmænd, der befandt sig i tyske Koncentrationslejre og Fængsler, i Neuengamme, hvorfra de efterhaanden overførtes til Frøslev eller andre danske Lejre eller til Sverige.

Shellhuset.

Af andre større Begivenheder fra Krigens Slutfase erindrer man Royal Air Forces Angreb paa Gestapo-Hovedkvarteret i Shellhuset den 21. Marts ved Middagstid. Shellhuset blev totalt ødelagt af Spræng- og Brandbomber ligesom det nærliggende Ingeniørernes

Hus, som Tyskerne ogsaa havde. Ulykkeligvis styrtede en af de angribende Maskiner med sin Bombelast ned i den franske Skole paa Frederiksberg Allé, og 86 Skolebørn og 13 Voksne omkom i den brændende Skolebygning.

I Shellhusets Tagetage havde Gestapo anbragt nogle og tyve gode danske Patrioter, som skulde være en Slags »Paraply« overfor allierede Luftbombardementer. Da vi den 21. Marts stod og betragtede det brændende Shellhus, beklagede vi disse Mænds Skæbne, idet vi ventede, at højst enkelte af dem var i Live. Men det varede ikke længe, inden vi erfarede, at mange af dem var reddet. Blandt Fangerne i Tagetagen var Overbetjent Lyst Hansen. Da Angrebet satte ind, og hele Huset svajede under de første Bombeeksplosioner, hamrede han i Desperation løs paa Celledøren med de knyttede Hænder, men ingen lukkede op. Saa greb han en solid Skammel, og med den splintrede han Dørfyldningen.

Lyst Hansen har senere i en Samtale med Politiken skildret dette Øjeblik saadan: Da jeg kom ud paa Gangen, stod vores Vogter, en halvgammel SS-Mand, og rystede som et Espeløv trykket op ad Muren. Han var hvid i Ansigtet, da jeg fo'r hen til ham, greb ham i begge Skuldre og ruskede ham frem og tilbage, idet jeg raabte: »*Frem med Nøglerne! La' mig faa Nøglerne til Cellerne!*« Manden sansede overhovedet intet, Maskine efter Maskine susede ind over Huset, Bomberne bragede under os, til Siden for os, og vi var begge tildyngede med Kalkstøv. SS-Manden var tilsyneladende paralyseret af Rædsel. Han stirrede ud gennem et stort Hul, som en af Bomberne havde revet i Taget, mens han som i Trance gentog: »Es geht schon, es geht schon . . .« Endnu en Gang raabte jeg til ham, at han skulde give mig Nøglerne, og ved De, hvad han gav mig? — En Saks! Saa greb jeg ned i hans Lommer og fik Nøglerne halet frem. I en Fart fik jeg de første Fanger befriet. De gik straks i Gang med at splintre nogle af Celledørene med en Ildslukker, og hvad de ikke naaede, fik jeg aabnet med Nøglerne. I Løbet af utrolig kort Tid var alle ude paa Gangen fra Cellerne mod Kampmannsgade — hvilket vil sige Numrene fra 6 til 12. Derimod var det ikke muligt at naa frem til Cellerne fra 1 til 5. De laa ud mod Nyropsgade, og lige om Hjørnet var en Bombe

slaaet ind og havde revet et kæmpemæssigt Hul i Gulvet. Det kunde vi ikke hoppe over. Forøvrigt var det et rent Vidunder, at Manden i Celle Nr. 6 var i Live. En Bombe havde skrællet hele Ydermuren af Cellen og revet det halve af Gulvet med.

Blandt dem, der blev befriet og naaede ud, inden Branden rigtig var begyndt, var de to Medlemmer af Frihedsraadet, Professor Mogens Fog og Chefredaktør Aage Schoch. I Cellerne fra 1 til 5 sad bl. a. Kontreadmiral Hammerich, der dræbtes, medens Folketingsmand Poul Sørensen, som sprang ud fra 4. Sal, blev haardt saaret. Tyskerne og deres danske Hjælpere havde adskillige dræbte og saarede.

Ødelæggelsen af Gestapo-Hovedkvarteret var en Hjælp til Frihedsbevægelsen. Gestapo havde efterhaanden samlet et saa stort Materiale, at man vidste, at nye omfattende Arrestationer var forestaaende, hvorfor Dokumenterne maatte tilintetgøres.

Shellhuset var vel uden Sammenligning den Bygning i Danmark, hvis Navn havde den uhyggeligste Klang under Besættelsen. Hvad danske Frihedskæmpere har været underkastet af Tortur i Shellhuset er et dystert Kapitel. Redaktør Schoch har fortalt til Berlingske Tidende, at paa een Nat døde to Fanger efter at have været underkastet Tortur. Den ene havde faaet knust Nyrerne med Slag over Lænderne. Den anden var blevet pisket paa Kønsdelene. Iøvrigt har man ogsaa Eksempler paa, at Fanger har faaet Armene spændt fast, hvorefter Bødlerne har trukket Neglene paa Fingrene af en efter en. Andre Torturmidler var f. Eks. at presse brændende Cigaretter mod Fangens nøgne Krop, at slaa løs med Kæppe paa Fodsvangen, indtil Mellemfodsbenet knustes, eller at spænde en Metaltraad, der blev bragt til at gløde ved elektrisk Strøm, om Ansigtet. De almindeligste Former for Tortur var Knytnæveslag i Ansigtet og Slag i Timevis over Sædet med en tynd Kæp.

DA LÆNKERNE BRAST —

Festens og Udrensningens Dage.

I Slutningen af April stod det klart, at Tysklands Kapitulation kunde komme, hvad Dag det skulde være. Partirepræsentanter og Frihedsraadet, som hele Vinteren havde ført Forhandlinger om Dannelsen af en Samlingsregering og om Programmet for denne Regering, arbejdede under Højtryk for at naa til Enighed om en Ministerliste, hvilket endelig lykkedes faa Dage inden Kapitulationen. Partiformændene havde indkaldt Rigsdagsmændene, og Christiansborg, som i mere end halvandet Aar havde ført en Skyggetilværelse, idet Rigsdagsmændene kun med Mellemrum søgte sammen for at faa Orientering, var nu atter stærkt befolket. Foruden Politikerne saa man mange »illegale« i den overfyldte Restauration, hvor højrøstet Tale, Raab og Latter gik sammen i et mægtigt, stemningsfuldt Brus.

Men der gik flere Dage med at vente, end Rigsdagen havde troet. Endelig kom den lykkelige Meddelelse midt under B. B. C.s danske Radioudsendelse Fredag Aften den 4. Maj. Intet Øjeblik i Danmarks Historie har hele den danske Befolkning følt en større Lykkefølelse. Vi var frie. Man kunde græde og juble paa samme Tid. Alle maatte ud af Husene og ned paa Gaderne for at dele Glæden med andre og tage Del i Folkefesten ...

Om Natten marcherede Danmarks Ungdom op. Over 40.000 Frihedskæmpere fik Armbindene paa og Vaabnene frem. De havde sammen med den danske Brigade i Sverige frivilligt tilbudt at ofre Livet for deres Lands Befrielse. Nu blev Opgaven mere begrænset, men den var alligevel stor. 20—30.000 Mennesker stod paa Frihedsraadets Arrestationslister, og i første Række maatte man søge at uskadeliggøre Hipofolk og andre bevæbnede Landsforrædere. Især

i København blev der dræbt og saaret et betydeligt Antal under Modstandsbevægelsens Kampe med Forræderne.

Hver Dag i denne Tid blev et Blad i Danmarks Historie. Det historiske Billede, der prentede sig dybest i min Erindring, var, da vor gamle Konge i Fællessalen paa Christiansborg Slot aabnede Rigsdagen Onsdag den 9. Maj.

Hjem fra Helvedet i Neuengamme.

I 5 Aar havde hele den danske Befolkning været i tyske Lænker. Men det var dog især for de Tusinder af Danskere i tyske Fængsler og Koncentrationslejre, at Freden blev Befrielsen. Her skal bringes en Samtale med en af dem fra Modstandsbevægelsens Rækker, der blev befriet ved Krigens Slutning. Det er Sagfører Bent Poulsen, som er hjemmehørende i Svendborg. Han er valgt helt tilfældigt mellem Tusinder andre, men maaske han og hans Oplevelser netop derfor kan staa som typisk. Samtalen finder Sted i Slutningen af Maj.

— Jeg er af Naturen ret flegmatisk, derfor har mit Ophold i Neuengamme ikke stemplet mig, siger Sagfører *Bent Poulsen.* Et længere Hospitalsophold, der nærmest havde Karakteren af en Fedekur, gav ham nogle af de 30—40 Pund tilbage, som de tyske Koncentrationslejre havde kostet ham, og et Rekreationsophold i en af Nordsjællands skønneste Egne har givet ham gode Kræfter. — Kun mit Haar, der endnu stritter lidt kort i Vejret, efter at Tyskerne havde barberet det helt af, og mine Ben, der paa Grund af Mangelsygdomme stadig er en Smule kraftesløse, minder om mit Ophold dernede, men snart vil ogsaa disse Reminescenser være forsvundet. Der er i det hele taget ingen Grund til at snakke om mig, for i det illegale Arbejde var jeg kun et beskedent Led, og i Neuengamme, som jo var en af de saakaldte Udslettelseslejre, var jeg blot en af de heldige, der reddede sig igennem. Det var vort gode Humør, der holdt os oppe, og jeg tabte aldrig Troen paa, at jeg en Dag vilde komme hjem til Svendborg igen.

— Hvorledes kom De ind i illegalt Arbejde?

— I Juni 1943 fik jeg Besøg af en Ven fra Odense. Sammen med ham var en Ingeniør og en Faldskærmsjæger Knud, der var gaaet i de Allieredes Tjeneste og forøvrigt nu sidder paa Dagmarhus. De havde arbejdet i Odense, men ønskede ogsaa at faa Svendborg med, og de spurgte da, om jeg var villig til at gaa i Gang med Arbejdet her. Det var dog først i Slutningen af Aaret, at der kom Gang i Tingene. I Begyndelsen var der ikke Tale om nogen større Tilslutning. Det skyldes bl. a., at Risikoen i en lille By som Svendborg, hvor alle kender hinanden og hinandens Sædvaner, er langt større end i Storbyerne; men alligevel lykkedes det os at holde Arbejdet saa godt skjult, at ikke mange vidste, hvem der havde med det at gøre. Efterhaanden voksede Deltagelsen betydeligt.

Noget af det første, jeg var med til at organisere, var Sabotagen paa Skibsværftet, hvor fem Skibe blev ødelagt, og derefter ekspederede vi en hel Række Bygninger. Sabotagegruppen arbejdede overmaade dygtigt, og der gik aldrig nogen Sabotør i aaben Mark. Der var heller ikke Tale om nævneværdige Arrestationer før Juni 44, men saa gik det ogsaa Slag i Slag.

Den 11. August Kl. halvfem om Morgenen blev vort Hus omringet af 6—7 Gestapofolk, deriblandt en dansk Haandlanger ved Navn Rosendahl. Jeg indsaa hurtigt, at der ikke var Mulighed for Flugt, men medens Tyskerne kimede paa Entrédøren, lykkedes det mig at faa de vigtigste af de Dokumenter, jeg paa det Tidspunkt laa inde med, skyllet ned gennem Klosettet. Resten fik vi i Hast puttet op i et Ben af Klædeskabet, hvorefter min Kone styrtede til Telefonen og fik fat i det danske Politi, til hvem hun erklærede, at vi ikke lukkede op, før de var kommet til Stede for at overvære Arrestationen. Mens alt dette stod paa, skreg og raabte Gestapo udenfor, men mærkeligt nok varede det længe, før de gav sig til at bryde ind. Nu fulgte nogle ubehagelige Øjeblikke, ikke mindst da de under Ransagningen lyste ind under Klædeskabet. De fandt dog intet af Betydning og førte mig derfor straks efter ned paa mit Kontor, hvor de gennemrodede Skabe og Skuffer. Pludselig stod en af dem med et Brev i Haanden, der var sendt mig fra en Forbindelse i Sverige. Det var holdt i ret dulgte Vendinger, men der skulde ingen straalende Begavelse til for at se, at der var noget muggent ved den

Affære. Manden, der læste det igennem, fandt imidlertid ikke noget mistænkeligt deri, og et Øjeblik efter trak de af Sted med mig og førte mig til Drenge-Borgerskolen.

Her stillede de mig op med Ansigtet mod Væggen og lod mig staa og stirre ligeud et Par Timer, en Straf Gestapo yndede at benytte, naar det drejede sig om Fanger, der ikke vilde tale. Derpaa blev jeg underkastet et Forhør, hvor de navnlig lagde Vægt paa det psykiske Pres. De spurgte, om jeg kendte tyske Forhørsmetoder, ellers skulde jeg nok lære dem at kende, og efter denne Indledning kom en Mand ind og begyndte at tage Maal af mine Negle. Med eet blev alt Lys slukket i Lokalet og en Revolver stukket i Nakken paa mig, altsammen til Akkompagnement af 7 Gestapomænd, der larmede og brølede en hel Masse om »Løgner, Bedrager og forbryderisk Sagfører«.

Da denne Underholdning havde varet nogle Timer, brød Tyskerne pludseligt af og begyndte at slaa løs paa mig med Spanskrør. Saa blev jeg bragt ud til Husmandsskolen, hvor de smed mig ind i en af de smaa Celler — 1¼ Meter i Bredden og 3 Meter i Længden — gav mig Haandjern paa og lod mig ligge i næsten tre Døgn uden Mad eller Drikke. Derefter tog de mig jævnligt i Forhør, og hver Gang maatte jeg skrive under paa, at den Forklaring, jeg netop havde afgivet, var den eneste rigtige. Ialt underskrev jeg fem saadanne Rapporter, for hvert Øjeblik lavede man sin Forklaring om, efterhaanden som man, ved høje Raab fra Celle til Celle, fik aftalt med sine Medfanger, hvad man skulde sige. En Kammerat og jeg drøftede bl. a. en Sag, hvor jeg havde afgivet een Forklaring, han en anden, og jeg husker endnu hans muntre Tonefald, da han udbrød: »Det var da kedeligt, Poulsen, for de skulde jo nødigt tro, at vi taler Usandhed«. Humøret var i det hele taget højt over hele Linien, og jo mere vi sang og lo, des mere rasende blev Tyskerne.

Gestapo havde imidlertid stadig den kedelige Opfattelse, at jeg ikke havde sagt alt, hvad jeg vidste, og de satte mig derfor paa en ny Sultekur, hvor jeg i otte Dage hverken maatte faa Vand eller Mad. Den Omgang skulde nok gøre mig mør, mente de, og sandt at sige vilde jeg kun vanskeligt have holdt det ud, hvis mine Kammerater ikke havde hjulpet mig efter bedste Evne. I Nabocellen

sad Sergent Hans Brodersen, og han forsynede mig dagligt med en Humpel Rugbrød, som han spiddede paa en afbrækket Sengestolpe og paa den Maade transporterede fra Cellevindue til Cellevindue. Brødet var maaske ikke netop lækkert, for han havde hentet det ude i Nedløbsrøret bag Vandkummen, hvor Kammeraterne havde gemt det, men naar man er saa udhungret, at man har Hallucinationer af Sult, tager man ikke den Slags Smaating saa nøje. Man blev hurtigt vænnet af med at tænke paa Hygiejnen, for ogsaa paa dette Punkt var Forholdene forfærdelige. Vi kom aldrig i frisk Luft, og der blev aldrig gjort rent. Engang var Toilettet tilmed stoppet, saa at Vandet løb over og stod højt i Cellerne, uden at Tyskerne overhovedet gjorde Mine til at ændre det, men blot lod os soppe rundt, saa godt vi kunde.

Da jeg efter godt en Maaneds Forløb blev sendt til Frøslev — forøvrigt uden nogensinde at have faaet Dom — forekom Lejren mig som et rent Rekreationsophold i Sammenligning med Husmandsskolen. Forplejningen blev forestaaet af det danske Fængselsvæsen, og da Staten havde givet Besked om, at der ikke skulde spares paa noget Omraade, var Maden ypperlig og rigelig. Jeg kom hurtigt til Hægterne igen, og end ikke den tyske Forhørsleders Ord ved Afrejsen fra Svendborg: »Wir sind mit Ihnen noch nicht fertig« kunde ødelægge Humøret. Jeg kom paa Jernbaneholdet, hvor vi skulde lave Skinner og Spor, men Hovedopgaven for os var naturligvis at snyde os fra saa meget Arbejde som muligt. En Masse Spader og andre Redskaber forsvandt paa mystisk Vis, og det lykkedes aldrig Tyskerne at løse Gaaden.

Under Frøslevopholdet var jeg iøvrigt med paa en saakaldt »Himmelfartskommando«, som var en af Lejrens staaende Vittigheder. Himmelfarten bestod i, at Tyskerne med et Troppetransporttog sendte en Snes Danskere med som Gidsler op gennem Jylland. Tyskerne tog selvfølgelig hele Sagen meget alvorligt, mens vi gjorde Grin med det og regnede det for en herlig Adspredelse, for der skete naturligvis aldrig noget, da Frihedskæmperne jo var fuldstændig klar over, naar vi var med. Tyskerne holdt ogsaa hurtigt op med den Taktik, for de opdagede snart, at det for os var et rent Triumftog. Hvor vi kom frem, stod der Folk paa Stationen, der gav os

Mælk, Mad og Cigaretter, saa vi var triste til Mode, da disse Udflugter blev afskaffet.

Den 20. Oktober blev jeg vækket midt om Natten og sammen med en Mængde andre stillet op paa Række, hvorpaa man meddelte os, at vi nu skulde af Sted til Tyskland. Derefter negligerede man os helt og lod os blive staaende en 5—6 Timer, indtil Transporten endelig afgik.

Turen foregik i Godsvogne — 70 i hver Vogn —, og efter 12—14 Timers Kørsel naaede vi Neuengamme. Her blev vi alle 200 ført ind i en af Lejrens Bunkers og klippet fuldstændig skaldet. Derefter blev vi bragt til Badning, hvor vi maatte aflevere alt, hvad vi ejede, med Undtagelse af vore Toiletrekvisitter. Udover vort Tøj drejede det sig imidlertid ikke om store Sager, for vi var under disse Badescener blevet bestjaalet i stor Stil af gamle Fanger, der bistod ved Ceremonien og benyttede Lejligheden til at bemægtige sig vore Værdigenstande. Efter Badet blev vi yderligere barberet rundt om paa Kroppen, og midt i det hele sagde en Tysker til mig: »Hvis De har en Cigaret, kan det være, jeg kan undgaa at skære Dem«. Det var det første Varsel om hele det Bestikkelsessystem, der raadede i Lejren, og som vi snart skulde lære at drage Fordel af. Til Slut fik vi udleveret de ynkeligste Laser, jeg nogensinde har set, og derpaa blev vi sendt over i Barakkerne for at finde en Plads. Det var dog lettere sagt end gjort, for naar der i Forvejen er 4—500 Mennesker om 180 Sengesteder, er man jo ikke ligefrem henrykt efter at faa en ekstra Sovekammerat. Plads skulde der imidlertid være, om vi saa skulde ligge oven paa hinanden.

Man var ikke længe om at opdage, at Livet i Lejren var et Helvede. Vi blev behandlet som Kvæg, og Tyskerne benyttede enhver Lejlighed til at prygle løs paa os og udspekulere raffinerede Straffemetoder. Ofte maatte vi stille til Appel, hvor vi 12—14.000 Mennesker stod opmarcheret paa den store Samlingsplads 3—4, ja, undertiden op til ti Timer, mens vore Vogtere søgte at faa Tallet til at stemme. Kulden bed gennem vore Pjalter, og udmattede af Sult, som vi var, faldt mange om og døde, uden at nogen rørte en Haand. Det var blot et Led i Torturen i denne Udslettelseslejr.

Efter et Par Dages Forløb blev jeg bragt til Arbejdslejren Alt-

Garge, en Underafdeling af Neuengamme og beliggende lidt højere oppe ad Elben. Programmet var ens begge Steder. Maden: Suppe kogt paa Kartofler eller Kaalrabi, een Gang om Dagen en Humpel Rugbrød og nu og da en Smule syntetisk fremstillet Margarine. Arbejdet: Slid fra Solopgang til Solnedgang, mens vore tyske Opsynsmænd holdt Varmen ved at piske løs paa os. Ingen fik Lov at slippe for Arbejdet, medmindre man var dødssyg. To Gange blev der paa min Arbejdskommando sendt to Mand med, skønt vi vidste, at de ikke slap levende fra det, og hver Gang holdt vore Forudanelser Stik. Vi bar dem hjem som Lig.

Tyskernes Sadisme gav sig i det hele taget de mærkeligste Udslag. En Dag forsøgte to Russere og en Polak at flygte. Polakken blev skudt under Flugtforsøget, og den ene Russer tog de levende, mens den anden slap bort. I en raat sammentømret Kiste anbragte de Polakkens Lig, satte den paa et Bord midt paa Samlingspladsen, rettede en Projektør lige imod den, stillede Russeren op ved Hovedgærdet og gav ham Ordre til at stirre stift ned i den dødes Ansigt, mens Tyskerne selv blev ved at gaa i Ring uden om ham og skrige til ham, at saadan vilde han ogsaa ligge om et Par Timer. Til Slut kaldte de paa os, for at vi ogsaa kunde faa Del i Fornøjelsen.

De regnede overhovedet ikke med Menneskeliv og udviste den største Foragt for Lig. De blev brændt, hvis man havde Brændsel, ellers fik de Lov at ligge og hobe sig op. Henrettelser forekom ofte. I min Tid blev der bl. a. hængt 80 hollandske Fanger, som i Forvejen var dødsdømte og derfor anbragt i en særlig Barak. De var altid let kendelige, idet de kun blev klippet skaldet paa den ene Side af Hovedet, mens Haaret paa den anden Side skulde vokse saa langt som muligt. De havde bestandig en Dødsdom hængende over Hovedet, og de kunde risikere, at de, naar de vendte hjem fra Dagens Arbejde, blev stillet op paa Række, hvorpaa Tyskerne tog nogle Stykker ud og hængte dem som Gidsler for en eller anden Affære hjemme i Holland.

Sygdomme hærgede naturligvis forfærdeligt dernede, og saa snart man fik et lille Saar, gik der omgaaende Betændelse i det. Medikamenter var der ingen af, saa det var svært at læge baade Saar og Sygdomme. Jeg fik Lungebetændelse og Dysenteri, og til sidst blev

man klar over, at jeg vist var moden til at indlægges paa Revier. Her laa jeg i en Maanedstid — forøvrigt uden at blive vasket en eneste Gang — og fik saa Meddelelse om, at jeg skulde flyttes tilbage til Neuengamme sammen med 20 andre »Muselmænd«, som man kaldte de syge, der var saa afkræftet, at de var fuldstændigt uarbejdsdygtige.

Tyskerne havde forsikret os, at Transporten vilde finde Sted under gode og komfortable Forhold. Det viste sig at være en aaben Kreaturvogn med Halm paa Gulvet, hvor vi 12—14 Timer maatte ligge i bidende Frost, mens Toget rangerede frem og tilbage paa Banelinien. Resultatet var ogsaa, at een døde undervejs og fire kort efter, at vi var naaet frem.

Paa det Tidspunkt gik der Rygter om, at Danskerne skulde sendes hjem, og da vi blev indladet i Alt-Garge, sagde et Par SS-Folk haanligt til os Danske: »Naa, I tror, I skal hjem, hva'. Næh, I skal faa noget helt andet at vide og komme ud paa en helt anden Tur«, hvorefter de grinende fortalte, at det var dem selv, der havde udspredt Rygtet. Turen blev som sagt ogsaa noget anderledes. I Neuengamme gennemgik vi samme Behandling som første Gang — dog var der jo nu under Badningen ikke noget at stjæle — og derefter blev vi lagt ind i en saakaldt »Schonungs-Block«, hvilket betød, at vi fik Lov til at blive liggende i Sengene, uden at der imidlertid var Tale om lægelig Behandling. Vi maatte stadig ligge flere i een Seng, saa det var ikke underligt, at man efterhaanden fik en hel Bunke andre Sygdomme i Tilgift, og at der dagligt blev slæbt 6—7 døde ud. Jeg blev hjemsøgt baade af Tyfus, Bylder, Fnat og Pellagra, der kommer af B-Vitaminmangel og er en Form for Beri-Beri, foruden de Sygdomme jeg i Forvejen havde erhvervet mig, og efter 14 Dages Forløb var jeg saa syg, at jeg blev flyttet over paa Revier, hvor kun de alvorligste Tilfælde maatte indlægges. Forholdene var saamænd ikke meget bedre. Vi maatte som før dele Seng med flere, men der var dog Læger, tilmed flere Danske, der var Fanger dernede, og som — hovedsageligt gennem Bestikkelse — havde faaet Tilladelse til at gøre Tjeneste paa Sygehuset. De havde overmaade vanskelige Forhold at arbejde under, idet Medikamenterne, som Røde Kors sendte derned, i Reglen blev taget af Tyskerne; men

Lægerne gjorde alt, hvad de kunde, og reddede utvivlsomt mange Menneskeliv, ogsaa mit.

Da der var gaaet en tre Ugers Tid, blev jeg pludseligt udskrevet som fuldstændig rask. Men det lykkedes mig, saa paradoksalt det end lyder, at leve illegalt i Neuengamme i 14 Dage, hvorved jeg undgik at komme paa Arbejdstransport ud i Omegnen til andre smaa Lejre. Ved talrige Bestikkelser lykkedes det mig at formaa Lederen af vor Barak til at skjule mig, hver Gang SS-Kommissionen kom for at syne Fangerne, der saa maatte klæde sig af og defilere forbi i rask Gang, hvorefter Tyskerne udtog de bedst egnede. Da de 14 Dage var gaaet, fik jeg — igen ved Bestikkelser — en Attest for, at jeg skulde have siddende Arbejde, og blev saa sat til at flette Maatter, Remskiver, Stakitter etc. Min Arbejdsplads var imidlertid en af de uhyggelige Bunkers, og jeg var hurtigt klar over, at Stedet var altfor usundt. Derfor løb jeg ganske roligt derfra og gav mig i Stedet til at organisere Arbejdet paa en Kaninfarm, der laa umiddelbart op til Lejren, Side om Side med de mange Maskinsnedkerier og andre Industriforetagender, som var anlagt paa at drives ved Arbejdskraft fra Fangerne, der sled og slæbte, indtil de ikke orkede mere. Paa Kaninfarmen arbejdede jeg næsten udelukkende sammen med Tyskere, der tilhørte Jehovas Vidner og ikke havde villet afskrive deres Tro for i Stedet at tilbede Hitler. Det var brillante og kultiverede Mennesker, der søgte at hjælpe deres Medfanger saa godt de kunde. Arbejdslederen lavede dagligt Havregrød og brasede Kartofler til os, og for os, der var henrykte for en ekstra Humpel Rugbrød, var disse Retter naturligvis rene Himmerigsmundfulde.

Disse Tyskere, der hadede Nazisterne som vi andre, var et af Lyspunkterne ved Tilværelsen dernede. Et andet var Røde Kors-Pakkerne, der betød mere, end nogen aner. Ikke blot var de et yderst kærkomment Supplement til den sædvanlige Kost, men man kunde tillige ved Hjælp af et lille Stykke Pølse, en Cigaret o. lign. købe sig forskellige uvurderlige Fordele hos de gennemuhæderlige Tyskere.

Arbejdet paa Kaninfarmen blev kun af kort Varighed. Jeg blev atter syg, kunde daarligt røre mig og blev igen indlagt paa Revier.

Efter 3—4 Dages Forløb kom der pludselig Meddelelse om, at jeg var frigivet. Der manglede kun en Lægeerklæring om, at jeg var fuldstændig rask, men jeg blev naturligvis med eet overmaade bevægelig og kvik. Forinden vi forlod Lejren, skulde vi underskrive en Erklæring om, at vi var blevet behandlet ordentligt, at vi ikke havde paadraget os nogen Sygdom, at vi ikke vilde arbejde mod Nazismen, men tværtimod angive enhver, der forsøgte noget saadant, samt at denne Erklæring var underskrevet uden nogen Tvang. Underskrifterne faldt naturligvis prompte.

Endelig slog Afskedens Time. Vi blev ført en Kilometer væk fra Lejren, hvor Røde Kors-Bilerne holdt, og først da fik vi at vide, at vi skulde til Frøslev. Det gjorde imidlertid ikke noget større Skaar i Glæden, for Frøslev stod for os i forjættende Straaleglans. Vi kom gennem Hamborg, hvor vi i henved en Time kørte gennem Gaderne uden at støde paa andet end Brandtomter og Ruinhobe, og videre op gennem Tyskland, hvor vi overalt saa Beviser paa de allierede Flyveres Flid og Præcision.

Til sidst naaede vi Frøslev. Her var sket store Forandringer, idet Fangernes Antal var steget fra 3000 til 4500. Vi, der kom fra Tyskland, blev imidlertid ordentlig forkælet og formelig sat paa Fedekur med dobbelt Ration Smør og tyk Fløde, saa vi følte os som i Himmerig. Fedekuren fortsatte, da vi blev frigivet, og jeg blev indskrevet paa Rigshospitalet, og nu er jeg som sagt snart allright. Baade min Kone og jeg glæder os selvfølgelig kolossalt til at komme hjem igen og paa ny begynde den gamle rolige Tilværelse. Livet har i de sidste Par Aar givet mig Dramatik nok for Resten af min Tid...

Modstandsbevægelsens Opstaaen og Organisation.

Jeg begyndte at skrive denne Bog 1. November 43, og den var som Helhed færdigskrevet ved Krigens Afslutning. Det har præget Bogen, at den er blevet til under selve Besættelsen. Blandt andet har jeg fundet, at det vilde være urigtigt af mig at omtale Forbindelsen mellem Frihedsraadet og Politikere og Embedsmænd,

medens Tyskerne endnu var Herrer i Landet, da det kunde faa uoverskuelige Følger, hvis et saadant Dokument faldt i deres Hænder. Men kort efter at Danmark atter var blevet et frit Land, henvendte jeg mig til Minister Frode Jakobsen og bad ham om at skildre Kampen for Danmarks Frihed og de Forhandlinger, der førte til, at Frihedsraad og Politikere dannede en Samlingsregering, der kunde staa som et Udtryk for den Sammensmeltning af Modstandsbevægelse og hele den øvrige Befolkning, der skete efter den 29. August 43, da Frihedsraadet blev vor uofficielle Regering.

Frode Jakobsen har været førende i Modstandsbevægelsen. Det er mit Indtryk, at han sammen med Mogens Fog var Sjælen i Frihedsraadet. Frode Jakobsen er en ung Mand, kun 36 Aar gammel. Han siges at være i Besiddelse af en næsten overmenneskelig Energi. Man kan ogsaa udtrykke det mere respektløst som en Politiker gjorde, da han beundrende erklærede: Han maa være en Igle!

Frode Jakobsen modtager mig i sit Kontor paa Christiansborg. Af Skikkelse er han forholdsvis lille, og han kan ved første Øjekast minde om en pertentlig Bogholder. Men hans Smil er særpræget, og man føler straks, at man er sammen med en Personlighed.

— Hvornaar paabegyndte De et illegalt Arbejde? spørger jeg.

— Det var i Sommeren 41, hvor jeg samlede nogle Kammerater fra Studietiden. Jeg blev hurtigt klar over, at man ikke kunde udrette nok, hvis man ikke helt helligede sig Arbejdet, og derfor opgav jeg alt andet. Jeg var i Færd med at skrive en Doktordisputats om Nietzsche og Kierkegaard. Den lagde jeg til Side. Jeg følte det som et stort Offer. Jeg blev slaaet ud af den Løbebane, som jeg havde drømt om, lige siden jeg løb rundt som en barbenet Hyrdedreng. Jeg tror nemlig aldrig, jeg fortsætter, hvor jeg den Gang slap. Min Fremtid kender jeg ikke, men jeg tager de Kald, der melder sig...

Ved Besættelsen den 9. April gik jeg ud fra, at Partierne vilde organisere den underjordiske Kamp samtidig med, at de rent officielt overfor Tyskerne holdt gode Miner til slet Spil. Derfor fandt jeg, at det vilde være anmasende, hvis jeg — der var en ukendt Mand og uden særlige Beføjelser — forsøgte at skabe en underjordisk Organisation. Jeg ventede imidlertid forgæves paa, at andre tog

Opgaven op, og paa den Maade gik et helt Aar. Endelig i Sommeren 41 begyndte jeg saa smaat, og om Efteraaret dannede vi »Ringen«. Allerede paa dette Tidspunkt var det Hensigten at opbygge en Organisation, der efterhaanden, naar alvorligere Opgaver blev aktuelle, kunde rekrutere Efterretningstjeneste, Sabotage og lignende. Vi skabte Rammerne, men det, vi i første Omgang maatte tage op, var en paalidelig, objektiv Organisationstjeneste. Det var der stærk Brug for. Dengang fandtes der endnu næsten ingen illegale Blade.

Vort Ønske var at drage hele Folket med, hvilket kom til Udtryk ved, at vi henvendte os til de politiske Partier. Vi fik en Mand fra hvert af de fire store Partier, men det blev en stor Skuffelse. Da Christmas Møller rejste til London Foraaret 42, blev Partierne bange og trak Repræsentanterne ud.

Det blev til stor Gene for vort Arbejde. Ringen var upolitisk, og vi havde som sagt ønsket at faa alle med. De to Smaapartier, Kommunisterne og Dansk Samling, blev i en langt større Grad førende, end deres talmæssige Størrelse gjorde naturligt. Det er blevet sagt, at jeg er gaaet Kommunisternes og Dansk Samlings Ærinde. Intet er mere misvisende. Det er de passive, der har gaaet deres Ærinde. Ringen gik jo ind for de store Partier. Resultatet blev, at hvad vi havde haabet at vinde i Bredden, maatte vi søge i Dybden gennem rene:e Linjer for vor Organisation.

Efter at Tysklands Krig mod Rusland var begyndt Sommeren 42, lagde Kommunisterne ud i den illegale Kamp, som et helt underjordisk Parti, og Dansk Samling kom ligeledes med i Løbet af 42. Ved Siden af disse tre Organisationer var der saa »Frit Danmark«, som blev startet April 42. Forskellen mellem »Ringen« og »Frit Danmark« var, at vi var en landsomfattende Masseorganisation, medens de var det illegale Blad af samme Navn. Naturligvis havde de ogsaa en stor Organisation, men ikke ud over Landet, hvor de kun havde enkelte Repræsentanter de forskellige Steder. Alt, hvad vi udsendte af Informationer, var kun til vore Medlemmer, og vort Navn blev ingen Steder nævnt før 1944. Vi var navnløse, skønt vi havde den største Organisation.

Disse fire Grupper havde vel hver et Medlemsantal paa mellem

15.000 og 30.000. Helt nøjagtigt kan det ikke siges. Vi anskaffede jo ikke Medlemsprotokol! Foruden de fire store Grupper var der en Række mindre Sammenslutninger. Grupperne havde lidt Kontakt med hinanden og med Englænderne og Faldskærmsfolk, der kom for at organisere Sabotagen.

Efter Valget i 43 arbejdede jeg for en Samling af Grupperne. Det var mig en stor Skuffelse, at vi ikke kunde faa en fælles Linje ved Valget. Kommunisterne opfordrede til ikke at stemme, andre henstillede, at man ikke stemte paa Dansk Samling o. s. v.

Dette resulterede i, at Frihedsraadet blev startet den 1. August 43 ved et Møde hjemme hos mig. I Mødet deltog Mogens Fog, Erling Foss og Schoch. Vi var enige om, at Kommunisterne og Dansk Samling skulde være med, og paa næste Møde blev de repræsenteret. Vi fik i Løbet af et Par Maaneder udsendt Pjecen »Naar Danmark atter er frit«, der var den Platform, vi kom til at staa paa.

De første Medlemmer af Danmarks Frihedsraad var Professor, Dr. med. Mogens Fog (Dæknavnet Dr. From), Forfatteren Børge Houmann (Kommunist Nielsen), Folketingsmand Arne Sørensen (Børge Christensen), Civilingeniør Erling Foss (Mark Hansen), Chefredaktør Schoch (Willumsen) og undertegnede. Mit Dæknavn var Ravn. Som Repræsentant for De frie Danske i London var desuden den til enhver Tid fungerende Leder af de engelske Faldskærmstropper her i Landet Medlem af Raadet. Senere indtraadte Professor, Dr. med. Ole Chievitz i Frihedsraadet. Da Fog og Schoch blev anholdt, medens Foss maatte forlade Landet og Børge Houmann blev syg, indtraadte Professor, Dr. phil. C. A. Bodelsen, Professor Erik Husfeldt og Folketingsmand Alfred Jensen, ligesom ogsaa Biskop Øllgaard, Odense, blev Medlem. Et Medlem, der ikke ønsker sit rigtige Navn frem, gik under Dæknavnet Høy *). Endelig betragtede vi Christmas Møller som Medlem fra det Øjeblik, han kom hjem, idet vi regnede med, at han vilde komme før Krigens Afslutning.

*) Jeg haaber ikke, at Høy længere har noget imod, at det røbes, at han er identisk med Kontorchef i Prisdirektoratet Niels Banke. C. S.

Indtil Sommeren 43 havde vort Arbejde især været en Kritik mod den Politik, der blev ført. Efter 29. August var Kampen om Mentaliteten kæmpet til Ende og vundet. Efter vor Opfattelse var det de store Folkestrejker, der førte til Maalet.

Herefter kom nu Kampen mod Tyskerne i Forgrunden. Opbygningen af Modstandsgrupperne tog sin Begyndelse. En særlig værdifuld Tilvækst fik vi fra Hæren og Flaaden. Repræsentanter for Generalløjtnant Gørtz' og Viceadmiral Vedels Stabe henvendte sig til mig, og paa Frihedsraadets Vegne opstillede jeg følgende Betingelser for Tilslutning til Modstandsbevægelsen:

1) Der maatte afgives Tilsagn om, at det oprettede Korps ikke skulde have til Hensigt blot at opretholde Ro og Orden, naar Tyskerne var ude af Landet, men at de skulde være med til at kaste Tyskerne ud af Landet.

2) Enhver antikommunistisk Propaganda maatte være bandlyst i Hvervningen til Korpset.

3) Man maatte anerkende Danmarks Frihedsraad som Ledelse af Landets Kamp mod Tyskerne, indtil Kongen frit kunde vælge en Regering.

Flaaden sagde straks ja til Betingelserne. Hæren udbad sig Betænkningstid. Der blev arrangeret et Møde mellem General Gørtz og mig en sen Aften, og jeg fortalte om Frihedsraadets Arbejde. Dagen efter fik vi Hærens Tilslutning. Vi skaffede Hær og Flaade 1500 Dækadresser og Skjulesteder til Vaaben og Benzin.

Ved Juletid 43 kom Muus, Vestmagternes »chief representative«, tilbage fra England og meddelte os, at vi skulde holde os rede fra 1. Marts 44. Dette satte vældig Skub i Modstandsbevægelsen. Men Farten gik i nogen Grad ud over Soliditeten, og bl. a. havde Dansk Samling store Tab i Jylland.

I April 44 var jeg i Stockholm for at tale med Russerne om Døssings Ansættelse. I Stockholm mødtes jeg ogsaa med »Lillefar«, som vi kaldte S.H.A.E.F.'s Repræsentant overfor Modstandsbevægelsen i Danmark. Hans Navn er Hollingworth. Fra engelsk Side holdt man paa et vist Tidspunkt paa, at vi ikke kunde lave Guerrillakrig i Danmark. Vi havde ingen Bjerge og store Skove. Efter denne Opfattelse kunde vi kun lave Sabotage, og vi skulde

ikke have Central-Ledelse, idet man havde daarlige Erfaringer med Centralledelser fra andre Lande. Idealet skulde være 6-Mands Grupper, hvor hver Gruppe havde en bestemt Opgave, som man udførte paa Kodesignal gennem B. B. C.

Dette var jeg meget utilfreds med. Vi havde bevaret Hærens og Flaadens Officerer, og jeg holdt paa, at vi kunde lave Guerrillakrig efter Parolen: Slaa til og løb! Vi kunde ogsaa paatage os Opgaver som f. Eks. at erobre Landsbyer. Derimod kunde vi naturligvis ikke tage en aaben Kamp.

Efter at jeg var kommet hjem, fik jeg Frihedsraadets Samtykke til at arbejde for den af mig anlagte Linje, og i Sommeren 44 forelaa en Plan, som jeg var tilfreds med. Frihedsraadet fik et Kommandoudvalg, der som Landets øverste militære Instans ledede Opbygningen, foretog Fordelingen af alle Vaaben, og som i Tilfælde af Aktion skulde lede Kampen. Som Leder af Udvalget indtraadte jeg fra Frihedsraadet sammen med Professor Fog indtil dennes Anholdelse. Hæren, Flaaden og — efter September 44 — Politiet var repræsenteret ved de illegale Stabschefer, Kaptajn Hjalf, Kommandørkaptajn Lundsteen og Politiinspektør Holten. Udvalgets øvrige Medlemmer var Englændernes chief representative — først Muus og senere Ole Lippmann —, Arbejdsmand Svend Wagner, som Tillidsmand for Modstandsgrupperne Øst for Storebælt, og Kaptajn Ahnfelt Mollerup som Repræsentant for Grupperne Vest for Storebælt. Sidstnævnte blev senere afløst af Kaptajn Klint, idet Ahnfelt Mollerup blev anholdt og dræbtes under Bombardementet af Shellhuset. Efteraaret 44 bad Englænderne os udpege en Øverstkommanderende, og vi henvendte os til Gørtz. Den tidligere omtalte mundtlige Kontrakt blev ved den Lejlighed delvis fastlagt skriftligt.

Under Kommandoudvalget sorterede Ledelserne af de 6 Regioner, som Landet var delt i — 3 jydske, Fyn, Sjælland og København — sammensat af en Repræsentant for hver af de fire illegale Organisationer, samt en Officer. Herunder kom Amtsledelser og Byledelser og endelig Grupperne. Det samlede Antal, der stod i Modstandsgrupperne, var ca. 43.000, som fordeler sig saaledes: København 17.000, Sjælland 10.000, Fyn 4000 og Jylland 12.000. Det lykkedes os ikke at komme op paa en 100 Procents

Bevæbning af Styrkerne, idet vi havde ca. 30.000 Stk. større Vaaben, altsaa især Maskinpistoler, Maskingeværer og Karabiner. Mindre Vaaben som Revolvere er ikke medregnet. Langt den overvejende Del af Vaabnene og Ammunitionen kom, ligesom Sprængstoffet til Sabotagetjenesten, fra England. I Jylland blev de fleste Vaaben nedkastet fra Luften, men paa Øerne var det vanskeligt at have Nedkastning i stor Udstrækning. Her fik vi saa en stor Del af vore Vaaben ad Søvejen fra Sverige. Vi købte 4000 Maskinpistoler i Sverige, hvoraf den danske Stat betalte de 3000. Og endvidere røvede vi mange Tusinde Stk. Vaaben fra Tyskerne. Især i den sidste Tid tog vi mange Jernbanevogne med Vaaben og Ammunition.

Udenfor Modstandsbevægelsen stod Sabotørgrupperne, hvoraf der kun fandtes to større Organisationer, nemlig Holger Danske, der var organiseret af Ringen, og Bopa, som var dannet af Kommunisterne. I Modsætning til Sabotørgrupperne var det jo Modstandsgruppernes Opgave at vente, indtil Signalet lød, og saa vidt muligt øve sig i Vaabenbrug i Ventetiden. I Jylland kunde der dog ikke opretholdes skarp Adskillelse mellem Sabotørgrupper og Modstandsgrupper. Da Jernbanesabotagen var en militær Opgave, sorterede den under Modstandsgrupperne, som iøvrigt ogsaa efter Aftale foretog mindre Sabotageopgaver. Hertil kom uorganiserede Sabotører.

Hele dette Apparat stilledes under den allierede Overkommando. Grupperne stod i traadløs Forbindelse med England og kunde tale f. Eks. om Jernbanesabotagen, men iøvrigt blev Sabotagen i vid Udstrækning overladt til vort frie Skøn.

Retningslinjen for Fabrikssabotagen blev bestemt af Frihedsraadet. Efteraaret 43 startede vi den store Sabotagebølge, og hen paa Vinteren havde vi naaet at ødelægge de fleste af de Virksomheder, der arbejdede for Tyskerne og havde større militær Betydning for dem. Saa holdt vi lidt igen, indtil nogle af Virksomhederne var i Færd med at komme i Gang. Det var i Sommeren 44, hvor jo ogsaa Riffelsyndikatet blev totalt ødelagt. Vi tog meget vidtgaaende Hensyn ved Fastlæggelsen af Linjen for Sabotagen. I Begyndelsen var det især Maskinerne, vi ødelagde, men da vi naaede saa langt frem, at man kunde begynde at øjne Krigens Afslutning, skaanede

vi i videst muligt Omfang Maskinerne — som vi jo selv havde Brug for efter Krigen — og søgte i Stedet at ødelægge Varer, der gik til Tyskland, og som Tyskerne manglede haardt. Som et Eksempel kan jeg nævne, at Sabotørerne havde frit Slag overfor Kødkonserves, da det meste gik til Tyskland, medens de ikke maatte røre Grønsagskonserves, der fortrinsvis anvendtes i Danmark. De enkelte Sabotagehandlinger kunde Frihedsraadet i Almindelighed ikke beskæftige sig med, men vi drøftede Retningslinjerne og sørgede for, at de to Sabotørgrupper ikke blev sat paa samme Opgave.

— Hvornaar fik Frihedsraadet første Gang Forbindelse med Politikerne?

— Den første Berøring med Buhl fik vi under Folkestrejken i København Sommeren 44. Vi var meget skuffede over Partiernes Holdning. Samtidig med, at vi opfordrede til at fortsætte Strejken, udsendte Partierne i Radioen Opfordring til at genoptage Arbejdet.

Strejken udbrød spontant, men Frihedsraadet overtog den straks og formulerede dens Krav. Selve Generalstrejken etableredes først Fredag Morgen, og allerede om Formiddagen havde Partierne og andre udarbejdet en Erklæring, som dog blev kasseret af Tyskerne paa Grund af et Par tekniske Udtryk. Der stod saaledes Besættelsesmagt, medens Tyskerne vilde have, at der skulde staa Værnemagt. Derfor kom denne Proklamation om Arbejdets Genoptagelse ikke straks. Det var først, da man kom dertil, at Tyskerne gav Indrømmelser, at vi kunde opfordre til at genoptage Arbejdet.

Men vi fik altsaa Føling med Partierne ved den Lejlighed, og der blev oprettet et Kontaktudvalg paa fire Medlemmer. Fra Frihedsraadets Side sad en Kommunist og Schoch (senere blev det mig) i Udvalget, medens Partierne var repræsenteret ved den senere Finansminister H. C. Hansen og Folketingsmand Aksel Møller. I Kontaktudvalgets Møder meddelte vi, hvad Frihedsraadet foretog sig. Partirepræsentanterne fraraadede os regelmæssigt at gøre det ene og andet — men det tog vi nu ingen Hensyn til!

— Frihedsraadet begyndte at faa Penge af Staten paa dette Tidspunkt?

— Ja, Afdelingschef H. C. Andersen i Finansministeriet hen-

vendte sig til mig og sagde, at man kunde skaffe os Penge. Dog skulde Buhl orienteres herom, men han mente at vide, at denne ikke vilde modsætte sig det. Saavidt jeg erindrer kom Henvendelsen i Juli Maaned. Jeg holdt Møde med H. C. Andersen, Departementschef Koch i Socialministeriet og Departementschef Dige i Finansministeriet. Det var altsaa Embedsmændene, der havde taget Initiativet og burde have Æren herfor, men de overlod den til Politikerne, skønt disse kun var et Mellemled. H. C. Andersen har været vor Tillidsmand indenfor Centraladministrationen, medens Koch var vor Tillidsmand indenfor Departementscheferne. Fra Efteraaret 44 fik vi et fast Beløb paa en kvart Million om Maaneden. Ialt brugte vi vel ca. 5 Mill. Kr. af Statens Penge til Modstandsbevægelsens Opbygning. Desuden var der Vaabenkøbet i Sverige, som androg et Par Millioner Kroner, og endelig en væsentlig Hjælp til humanitære Formaal. Der har ogsaa ligget Millionsummer i Depoter, men de blev ikke brugt. Iøvrigt kan jeg tilføje, at Modstandsbevægelsen ikke har faaet Penge fra England. Kun Faldskærmsjægerne var lønnet af Englænderne.

— Hvornaar begyndte Forhandlingerne om en Samlingsregering?

— Det var i November 44. Jeg foreslog en fælles Henvendelse til de Allierede, for at vi kunde faa Danmark anerkendt som allieret. For at faa Held af en saadan Henvendelse vilde det overfor Rusland være af særlig Betydning, om vi samtidig kunde slaa fast, at der var Enighed mellem Partierne og Modstandsbevægelsen om Regeringens Sammensætning og Program. Vi foretog imidlertid Henvendelsen uden denne Sammenknytning. Frihedsraadet hævdede, at vi skulde have lige saa mange Mand ind i Regeringen som Partierne, medens Partierne i første Omgang kun havde tænkt sig, at vi skulde have et Par Repræsentanter. Imidlertid fortsattes Forhandlingerne om Regeringens Sammensætning og Program. Kun hvis vi kunde blive enige om Programmet, var der jo Mulighed for at danne Samlingsregering. Det, der var vanskeligst at naa til Enighed om i Programmet, var Straffeloven, altsaa det, der falder ind under Principperne for Afstraffelse og Udrensning. Vi maatte kræve en saadan Udrensning, at det ofte vilde ramme Folk, der havde

handlet paa direkte eller indirekte Tilskyndelse af Regeringen. Det holdt ogsaa meget haardt med Forhandlingerne om Regeringens Sammensætning, den lige store Repræsentation og Fordelingen af Portefeuillerne. Vi opstillede det Krav, at ingen Minister, der havde siddet i Scavenius-Regeringen, maatte komme med. Heri blev vi i et Møde faktisk støttet af Knud Kristensen fra Venstre, medens de tre andre Partier ønskede at faa Bording, Jørgen Jørgensen og Halfdan Hendriksen med i Regeringen. Vi slog fast, at vi ikke vilde stemple disse tre som mindre gode Danskere, men at de maatte udgaa af symbolske Grunde. Det var kun under Begivenhedernes stærke Tryk, at vi naaede at faa de forskellige Krav opfyldt.

— Har De nu altid været enige i Frihedsraadet om de forskellige Problemer?

— Enige — vi naaede i hvert Fald altid til Enighed! Der har været et udmærket Samarbejde.

— Hvor ofte holdt De Møder?

— Det normale var, at vi mødtes en Gang om Ugen paa skiftende Steder og saa vidt muligt aldrig paa samme Sted flere Gange. Vi maatte ikke vide, hvor de andre Medlemmer af Frihedsraadet boede, og vi havde derfor en fælles Telefon, som vi alle ringede op til et Par Gange om Dagen for at høre, om der var noget. I den sidste Tid var det mig, der skulde skaffe Mødestederne. Først to Timer, før Mødet skulde holdes, blev Stedet opgivet til Medlemmerne pr. Kode. Naar de ringede op til den fælles Telefon, bad Damen dem om at se paa Sag Numer det og det, og saa kunde de ved Hjælp af Telefonbogen finde frem til Mødestedet. Tiden blev givet paa den Maade, at vi mødtes 49 Timer, før det blev sagt.

— Var det Frihedsraadet, der angav Retningslinjerne for Stikker-Henrettelserne?

— Det var ikke Henrettelser, det var Nødværgedrab. Man maa ikke opfatte Stikker-Drabene som en Straf. Spørgsmaalet var ikke, om det var retfærdigt eller ej at dræbe en Stikker, men om det var nødvendigt for vort Arbejde. Der var endnu langt mindre Tale om Hævn. Det kan godt tænkes, at der er blevet likvideret Folk,

som vi ikke nu mener skal idømmes Dødsstraf, men dengang kunde de sidde inde med Oplysninger eller paa anden Maade være saa farlige for os, at man maatte have dem af Vejen. Her kunde vi ikke have en Central til at træffe Afgørelserne. Det havde de enkelte Organisationer Myndighed til.

— Der blev ogsaa dræbt nogle tyske Officerer og Soldater...

— Nej. I hvert Fald ikke af organiserede Folk, naar bortses fra dem, der blev dræbt under Kamphandlinger. Man maatte ikke skyde en tysk Soldat ned, blot fordi han var Tysker. Dette vilde ogsaa have medført svære Repressalier. Kun blev farlige Gestapofolk behandlet som Stikkere.

— Hvor mange Udvalg havde Frihedsraadet?

— Vi havde et Arrestationsudvalg, hvis Opgave det var at bestemme, hvor mange der skulde arresteres ved Krigens Afslutning og hvorledes det skulde ske. Vi havde et omfattende Kartotek, og naar en Person her fik Betegnelsen »R.«, betød det, at han skulde arresteres. Efterhaanden kom 20—30.000 Mennesker paa vore Lister. Videre havde vi et juridisk Udvalg, et Konfiskations- og Erstatningsudvalg (Konfiskation af Værnemager-Fortjenester og Erstatninger f. Eks. til dem, der havde mistet Forsørger i Frihedskampen) og et Bladudvalg, der skulde sørge for, at alle de illegale Blade saa vidt muligt var paa samme Linje. Endelig var der jo Kontaktudvalget.

— Hvad har været Deres største Oplevelse?

— Mit Livs største Glæde var at se, hvor stærkt og smukt vore Styrker marcherede op Natten mellem den 4. og 5. Maj...

INDHOLD

Side

Optakten til den 9. April.

Dr. Munch, Stauning og Alsing Andersen 7
»Der forestaar en Agression mod Danmark —« 10
Hærstyrken reduceredes fra 36.000 til 16.000 Mand 14

Den bitre Dag.

Det tyske Opraab ved Besættelsen 19
Aalborg Lufthavn den 9. April 21
Landgangen i København 25
Raadslagningen hos Kongen 29
Kampen ved Amalienborg 31
Kampene i Sønderjylland. — Søgaard-Styrkens smukke Indsats 34
Haderslev mobiliserede 40
Da Tyskerne rokkede den danske Grænsebom 42
Hærens Harme over Ordren 44
Styrken, der gik til Sverige 45

Vort militære Æresbegreb.

Det tyske Memorandum og Kongens og Regeringens Proklamation ... 46
Vi ofrede flere Tanker paa Smør og Bacon end paa vort Forsvar ... 48
Ansvaret for den 9. April og dens Lære 50

Det første Aar under Besættelsen.

De nationale, Scavenius-Gruppen og Nazisterne 54
Forhandlinger om Mønt- og Toldunion 57
Kynikeren Scavenius 58
Alsang og Konge-Dyrkelse 60
Udæskninger og Naalestiks-Politik 62

1941.

Udlevering af Undervandsbaade 66
Kommunisterne interneres. — Anti-Komintern-Pagten 69

Side

1942.

Staunings Død 74
Christmas Møllers Flugt 76
Begyndende Sabotage 79
Frikorps Danmark paa Orlov 80
Kong Christian fornærmede Hitler 82
Da Tyskerne gjorde Scavenius til Statsminister 86
Dr. Best og General v. Hanneken 92
Prof. Chievitz og illegal Virksomhed 94

Folket rejser sig —

Nazisternes og Bondepartiets Valgnederlag 97
Sabotage som daglig Begivenhed 99
Provokationer og Harme. — Esbjerg-Strejken 103

Odense.

Haandgranater mod Befolkningen 106
Hærværk og Overfald paa tysk Officer 107
Baal paa Opraab om at gaa i Arbejde 109

Aalborg.

Drabene, som gav Anledning til Uroligheder og Folkestrejke 112
Tætpakket Menneskemængde beskudt med Maskinpistoler 116

Da Regeringen sagde Nej —

Det tyske Ultimatum den 28. August 120
Regeringens og Nimandsudvalgets Drøftelser 123
Regeringens Svar. — Mødet hos Kongen 128

Den 29. August.

Proklamationen om den militære Undtagelsestilstand 132
Tyskernes Overfald paa Kongens Slot 133
I Udenrigsministeriet 138
Dr. Best: Dette latterlige, lille Land 142

Hæren den 29. August.

En af Historiens ejendommeligste Kampe 147
Gardere, der vilde sprænge sig selv i Luften 149
Den tyske Chef i Næstved: Jeg skammer mig 153
I Barakke- og Teltlejren paa Amager 159
Kampene i Nyborg 161

Genoprejsningens Dag for vor Flaade.

30 Skibe sænkedes paa Holmen 170

Side

Kæk Søløjtnant med sønderskudt Arm 173
Et brændende Forpostskib, som narrede Fjenden 177
»Niels Juel« i Kamp med tyske Luftfartøjer 179
»Havørnen« undslap den tyske Torpedobaad 183
Kadetterne hejste Dannebrog i Kugleregn 186
Haandgranater ned i Besætningernes Beboelser 188
Camoufleret Minestrygers spændende Flugt til Sverige 190

Internering af Landets Elite
Anholdelser, der blev nationale Hædersbevisninger 192
Livet i Horserød-Lejren 195

Tysk Føler om Regeringsdannelse.
Partiernes Afvisning af Tanken om en Lyd-Regering 202

Jødeforfølgelsen.
Den tusindtallige Flygtningestrøm over Øresund 207
Paa Flugt skjult i Ambulancer og Flyttevogne 211
Gilleleje-Fiskere fortæller 213
Jøder, som blev fanget i en Kirke. — Ung jødisk Dame skildrer den oprivende Nat i Kirken 221
I jødisk Interneringslejr 227

Snigmord.
Mordet paa Kaj Munk 232
Vedersø fortæller om Kaj Munk 239

Blod, Had og Terror.
»Schalburgtage« og »Clearing-Mord« 248
Trusler mod Politiet og Anholdelser 252
Oberst Paludan-Müllers heltemodige Kamp 254
Stor-Sabotage og øget Spænding 257
Den blodige Folkestrejke i København 263
Fader, Søn og Svigersøn henrettedes 272

Deportationer og Myrderier.
Frøslevlejren 274
Politiets Kamp ved Amalienborg 277
Danmark uden Politi 280
»Information« og illegale Sejlruter 283
Pastor Sandbæk 285

Side

Buchenwald.

Dansk Politimand skildrer Lejren, hvor Krematorieskorstenen røg Dag og Nat 287

Vinteren 44—45.

Jernbanesabotage og Masse-Drab 305

Shellhuset 306

Da Lænkerne brast —

Festens og Udrensningens Dage 309

Hjem fra Helvedet i Neuengamme 310

Modstandsbevægelsens Opstaaen og Organisation 318

Chr. Søndergaard

I TYSKE LÆNKER

»I tyske Lænker« skildrer paa levende Maade hele Besættelsestiden fra 9. April 1940 til Maj 1945. Som Rigsdagsjournalist fortæller Redaktør Søndergaard om, hvad der skete bag Kulisserne under de afgørende politiske Begivenheder, og der gives intime Karakteristikker af ledende Politikere som Stauning, Christmas Møller, Dr. Munch, og Scavenius.

Paa Grundlag af Generalkommandoens fortrolige Beretning omtales Kampene den 9. April, og Hærens og Flaadens Officerer giver udførlige Skildringer af Kamphandlingerne ved det tyske Overfald den 29. August.

Jødeforfølgelserne og Flugten over Øresund og Kattegat beskrives af flere af dem, der var med i Begivenhederne. F. Eks. giver en ung Jødinde en gribende Beretning om, hvorledes hun sammen med sin dødssyge Mor og mange andre Jøder blev fanget af Tyskerne en mørk Oktobernat i Gilleleje Kirke, hvor de holdt sig skjult paa Kirkens Loft.

I et Kapitel fortæller Kaj Munks Venner i Vedersø om vor store Digter.

Ogsaa Folkestrejkerne, Stor-Sabotagen, Henrettelserne, Stikkerdrabene, Clearing-Mordene, Shellhuset og Torturen har en stor Plads i Bogen.

Buchenwald, Neuengamme og andre berygtede tyske Koncentrationslejre skildres af en Politimand og en Sabotør. Og Minister Frode Jacobsen, der var med til at skabe Modstandsbevægelsen, udtaler sig i et Stor-Interview om hele det underjordiske Arbejde og Forhandlinger mellem Frihedsraadet og Politikerne.

Man gennemlever hele det danske Folks nationale Rejsning fem Aars Lidelse ved Læsningen af „I tyske Lænker".